

Vörös Éva

**Egzotikus gyümölcsök magyar neveinek
történeti-etimológiai szótára**

Doktori Értekezések 1. sz.

Szerk. Jakab László.

ISSN 1416-0455

ISBN 963 472 125 9

TARTALOM

Bevezetés

A források és az anyaggyűjtés

1. Az anyag körülhatárolása
2. Az anyaggyűjtés szempontjai
3. Növénytani és orvosi könyvek mint források
4. Gasztronómiai források
5. Útleírások mint források
6. Nyelvészeti források

Az egzotikus gyümölcs fogalma

A növénynévadás vázlatos története

1. A tudományos névadás és a kettős nevezéktan
2. Nemzetközi szabályok
3. A magyar növénynévadás vázlatos története

Az egzotikus növénynevek végső forrása szerinti névadási típusok

A latin szaknyelvi elnevezések szerinti névadási típusok

Etimológiai típusok

1. Idegen nyelvekből átvett szóelemek (jövevényszavak-idegen szavak-nemzetközi szavak)
2. Tükörfordítások
3. Magyar szóalkotások

A kölcsönszavak beilleszkedése nyelvünkbe

Az egzotikus gyümölcsnevek helyesírása, a kölcsönszavak adaptációjának helyesírási problémái, nyelvművelési kérdések

Szótörténeti áttekintés

A szótár szerkezete

1. A szótár tagolódása
2. A címszók
3. Az önálló és az utaló szócikkek
4. A szócikk szótörténeti része
5. A jelentések
6. A szócikk etimológiai része
7. Az egzotikus gyümölcsök egyéb elnevezései
8. A felhasznált irodalom

Az egzotikus gyümölcsnevek szótára

Függelék

Latin név szerinti mutató

Irodalom

A leggyakrabban előforduló közszói rövidítések és a használt jelek

Summary

BEVEZETÉS

Népszerű és tudományos folyóiratokban sűrűn bukkantak fel cikkek különböző egzotikus, forró égövi fákról, bokrokról. Így pl. 1993-ban az Élet és Tudományban Mi „fán” terem? címmel jelent meg Surányi Dezső sorozata egzotikus gyümölcsökről, 1994-ben a Kertbarát Magazin „Körséta egzotikus piacokon” címmel először trópusi gyümölcsökről (3: 43-6), majd trópusi zöldségekről (4: 43-6) közölt ismeretterjesztő cikkeket.

Tőlünk délebbre, melegebb vidékeken hatalmas mennyiségű, európaiak számára a legtöbb esetben ismeretlen, különleges formájú és színű gyümölcs terem. Ebben a műben a trópusi és szubtrópusi területek termesztett gyümölcsjeinek elnevezéseivel és nevük etimológiájával foglalkozom. 112, világviszonylatban is jelentős gyümölcs 477 elnevezését ismertetem. Érdekes megemlíteni, hogy néhány egzotikus gyümölcsnek - bár kapható volt Budapesten - nincs magyar neve: pl. ang. *kiwano*, *horned melon*, *jelly melon*; fr. *kiwano*; ném. *Kiwano*, *Horn-melone*, *Geleemelone* ‘*Cucumis metuliferus*’.

Korunkban az emberi tevékenység az egzotikus növények széles körű elterjedését eredményezte. A tudomány és technika fejlődése során hazánkba is eljutottak a trópusok gyümölcsjei (ananász, banán, kókuszdió stb.), fűszerei (bors, szerecsendió, fahéj stb.), élvezeti növényei (kóla, kávé, tea stb.).

E munkát kettős céllal készítettem. Egyrészt vizsgáltam a nyelvek közötti kölcsönzés folyamatainak, valamint az idegen szavak átvételének, beilleszkedésének és meghonosodásának bizonyos kérdéseit, valamint az új magyar elnevezések, neologizmusok születését. Másrészt, egzotikus növényneveink vizsgálatával hozzá szeretnék járulni szókészletünk ezen elemeinek leírásához. Bemutatom röviden a magyar növénytani nomenklatúra alakulását, fejlődését, valamint a feldolgozott növénynevek eredetét és történetét.

Munkám PhD értekezésnek készült, bírálója Kiss Jenő és Priszter Szaniszló volt. Bírálataik alapján, valamint a vitában résztvevő kollégák észrevételeinek figyelembevételével a kéziratot átdolgoztam. Köszönöm szíves segítségüket.

Köszönettel tartozom témavezetőmnek, Jakab Lászlónak, aki tanácsaival és részletekbe menő kritikai megjegyzéseivel mind a gyűjtött nyelvi anyag feldolgozása során, mind pedig a szótár szerkesztési elveinek és módszereinek kidolgozásában segítette munkámat. Az ő javaslatára és közbenjárására 1994 tavaszán 4 hónapot töltöttem a Bécsi Egyetem Finnugor tanszékén, ahol Rédei Károly professzorral konzultálhattam. A bécsi növénytani, botanikai könyvtárakban lehetőségem volt a témához tartozó idegen nyelvű szakirodalmat tanulmányozni.

A FORRÁSOK ÉS AZ ANYAGGYÚJTÁS

1. Az anyag körülhatárolása. - E munkában kizárólag Magyarországon kívül honos növények gyümölcsseinek magyar elnevezéseivel foglalkozom. Meghatározott növénytani, orvosi, gasztronómiai, nyelvészeti és egyéb források alapján mutatom be a feldolgozott egzotikus gyümölcsök nevének történetét és eredetét. A dolgozat anyagát 112 trópusi-szubtrópusi gyümölcs 477 elnevezése alkotja.

A 112 egzotikus gyümölcs kiválasztásában a következő hazai és külföldi növénytani szakirodalomra támaszkodtam: Dr. Velich István, A déligyümölcsökről. Bp., 1987; Velich István-V. Nagy Enikő, Nálunk is megterem. Históriaik és tanácsok egzotikus gyümölcs- és fűszernövények neveléséhez. Bp., 1983; B. E. Dahlgren, Tropical and Subtropical Fruits. Chicago Natural History Museum. Popular Series. Botany, Number 26. 1947; Franklin W. Martin, CRC Handbook of Tropical Food Plants. Florida, 1984; Rudolf Mansfelds Verzeichnis landwirtschaftlicher und gärtnerischer Kulturpflanzen (ohne Zierpflanzen). Zweite, neubearbeitete und wesentlich erweiterte Auflage herausgegeben von Jürgen Schultze-Motel. I-IV. Berlin, 1986.; Esdorn, I., Pirson, H., Die Nutzpflanzen der Tropen und Subtropen in der Weltwirtschaft. Stuttgart: G. Fischer, 1973; Dr. Andreas Sprecher von Bernegg, Tropische und subtropische Weltwirtschaftspflanzen, ihre Geschichte, Kultur und volkswirtschaftliche Bedeutung. Stuttgart, 1929; Heinz Brücher, Tropische Nutzpflanzen. Ursprung, Evolution und Domestikation. Berlin-Heidelberg-New York, 1977.

Itt kell megjegyezni azt is, hogy a vizsgált egzotikus gyümölcsöket különböző növénytani idegen nyelvű szakkönyvek alapján jelöltem ki, mivel ilyen témájú magyar nyelvű összefoglaló munka nem állt rendelkezésemre.

Kiterjed a gyűjtés a trópusi, szubtrópusi területek jellegzetesebb gyümölcsseire, amelyeknek van - ha nem is kifogástalan - magyar nevük. Számtalan olyan déligyümölcs létezik, amely hazájában ugyan gazdaságilag fontos, termesztik is, magyar neve azonban nincs, és a magyar nyelvű szakirodalomban csak a latin szaknyelvi néven említik őket. Ezeket a gyümölcsneveket nem vizsgáltam. Ezenkívül nem szabad elfelejtenünk azt sem, hogy sok olyan gyümölcs létezik, amelyeket például az indiánok természetnek az Amazonas és az Orinoco vidékén, és amely gyümölcsök feltehetően jelentősek, igazi használati körük a tudomány számára azonban mindmáig ismeretlen (Guide to Tropical Plants 177). Ezekkel a növény- és gyümölcsnevekkel sem foglalkoztam.

A TESz. mintegy 12000 szócikkében több mint 60000 szó történetéről és eredetéről nyújt tájékoztatást. A német nyelvű EWUng. (Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen. Erarbeitet im Institut für Sprachwissenschaft der Ungarischen Akademie der Wissenschaften. Herausgeber Loránd Benkő. Bp., 1993.) eddig megjelent köteteiben a TESz.-hez képest számos új etimológiát (vö. „das Etymologische Wörterbuch des Ungarischen ... keineswegs nur eine deutschsprachige Ausgabe des TESz ist, sondern im Grunde ein völlig selbständiges, neues Werk darstellt, das gegenüber dem TESz viele neue Angaben und Etymologien enthält, wobei es sich auf einen wesentlich geringeren Umfang als die rund 3500 Seiten des TESz beschränken muß” (EWUng. VIII.)), így új egzotikus növényneveket is tartalmaz: pl. *majomkenyérfa* (EWUng. 925). A tudományos ismeretek szaporodásával együtt járó terminológiai robbanás következtében részletfeldolgozásokra azonban a TESz. és az EWUng. megjelenése után is szükség van. Az egzotikus gyümölcsök témakörébe tartozó nevek jelentős hányada nem szerepel etimológiai szótárainkban, hiszen sok trópusi gyümölcs csak napjainkban tűnik fel, illetve fog feltűnni hazánkban.

Dolgozatom mintája Kiss Jenő A pingvintől a kolibriig. Egzotikus madarak magyar nevei (NytudÉrt. 120. sz.) című munkája volt.

Nem tekinthetjük ezt a feldolgozást véglegesnek, lezártnak, eddig nem vizsgált források tanulmányozásával újabb adatok kerülhetnek elő. Azért sem tekinthetjük a témát befejezettnek, mert a trópusok fűszerei, élvezeti növényei, gyógynövényei stb. a témakör bővítésére készítetnek.

2. Az anyaggyűjtés szempontjai. - Növénynevekkel számtalan forrásban (tudományos, szépirodalmi, ismeretterjesztő munkákban, újságcikkekben, tankönyvekben stb.) találkozhatunk. A dolgozatban öt típusba tartozó forrásműveket dolgoztam fel: növénytani, orvosi, és gasztronómiai munkákat, útleírásokat, valamint nyelvészeti anyagokat. Az öt típus közül legnagyobb mennyiségben növénytani forrásokkal foglalkoztam. Ez az öt típus lehetővé teszi az egzotikus gyümölcsnevek igen széles körű - nyelvészeti és művelődéstörténeti - vizsgálatát. Lehetőséget nyújt arra, hogy megtudjuk, mikor és milyen típusú forrásokon keresztül jutottak az egyes egzotikus gyümölcsnevek a magyar nyelvbe.

3. Növénytani és orvosi könyvek mint források. - Bár a felhasznált forrásmű-típusok felsorolásában külön csoportnak tekintettem a növénytani és az orvosi forrásokat, valójában a kettő szorosan összetartozik. Az orvosi könyvek, pontosabban herbáriumok, füves könyvek a saját korukban valóban orvosi célokat szolgáltak, de ma már legkevésbé sem sorolnánk őket a szoros értelemben vett orvosi könyvek közé. Szabó T. Attila Mélius Herbáriumához írt bevezető tanulmányában így fogalmaz: „választ kell keresnünk arra a gyakran vitatott kérdésre, hogy melyik tudományterülethez tartoznak a füveskönyvek...: a botanikához-e vagy az orvostudományhoz? A kérdés ebben a formájában nyilvánvalóan hibás: a füveskönyvek a növényismeret leghatásosabb előmozdítói, a növénymorfológia és a növényrendszertan megjelenésének előkészítői és előfeltételei voltak, tudományos-társadalmi alapokat teremtettek a botanika kialakulásához. Arról azonban, amit ma általános botanika néven foglalkozunk össze ezekben a könyvekben ... alig esett szó” (20).

A herbáriumok a népnek készült egyszerű, orvosi tanácsadók voltak, céljuk a gyógyászatban használatos növények összeállítása és leírása volt. „Egy ilyen könyvnek, a' Hazámnak, sőt az egész emberi nemzetnek, hasznárávaló szükségét ezekből láttam által: Mert beteg ember mindég vólt, és lesz is; 's a' kór legottan rosszszülételekor orvosság után sohajtozik, futos, gyógyítószerrel tudakozódik a' természet unszolásából. Úgyde nagy része, és az is a' leghasznosabb tagja az emberi társaságnak, szűkölködő; ügyetlen, gyámoltalan, tudatlan. Már e' sem orvosságot nem vehet, sem orvostól nem mer tanácsot kérni; hanem legfeljebb is a' földesurához, papjához folyamodik, főként Magyarországon. Milyen jól esik már az ilyen ügyefogyottnak, ha más tudósabb ember társa neki orvosi tanácsot tud adni, egy ilyen könyvből, és őt holmi szelíd füvecskékkel gyógyítani...” - írja Kovács Mihály Magyar patikájának Előszavában 1835-ben.

Hogy kerültek az egzotikus gyümölcsök a gyógynövények közé a patikákba? Drogként tartották őket számon a korabeli patikaszerkeztők között. Magyarországra kerülhettek vándorpatikáriusok útján, és külföldi, olasz egyetemeken tanult diákok is magukkal hozhatták őket (Mel.: Herb. 45). Így került a patikába a pisztácia, a jujuba, a gránátalma, a füge stb. A pisztácia és a jujuba növények sokáig nem jutottak el hazánkba, a patikában csak termésüket lehetett kapni. A *pisztácia* diószerű termését: Тыж аwаgы кылeнч Alenxandriaы [!] Дyоth, кyт аз patыkаbаn *пистациумнак* hынак” (OrvK. 206/19) lehetett megvásárolni; Mélius Juhász Péter pedig így ismerteti a jujubagyümölcs orvosi hasznát: „Az paticában *iuiube* neve ennek az gyümölcsének, igen jó száraz hurut ellen, ha borban iszod” (Mel.: Herb. 159). A *gránátalma* és a *füge* mint növények is eljutottak Magyarországra, ennek oka, hogy ezek a növények egy kis gondoskodással átteleltek hazánkban is: „Az édes *Fige* mi nálunk is megterem, ha tserjéjét téleln a' fagyástól mególtalmazák” (Magy. Fűvészk. 2. 145), Lippay János a *Füge-fa* (Lippay: Posoni kert III. 38) oltásáról ír: „Miképpen kell óltani à fa-kőzzé, és heya-kőzzé” (uo. 36). A *füge*nek és a *gránátalmának* nemcsak a termését lehetett kapni a patikában, egyéb részeit is felhasználták gyógyszerként, így a gránátalmavirágot, a gránátalmahéjat (a gránátalmának „verefellő-sárga színű, hoportsos, vajtag, zijjas haja van, melyet a' Patikákban

Malicoriumnak hívják” (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 395)) vagy a fügelevelet „Orczan lewé Fakadekok(rol)” (OrvK. 459/4) gyógyítására: „3eold fwge leweleketh eczetben fonnja3 megh...” (OrvK. 459/31).

A szorosabb értelemben vett növényteni munkák között, amelyeket forrásként tekintettem, szerepelnek növényhatározók, növényosztályok, természettudományi szójegyzékek, kertészeti könyvek, dísnövény enciklopédiák, természetstóriák és természetstóriai képskönyvek, amelyek gyerekeknek készültek, valamint kertészeti és természettudományos folyóiratok. Feldolgoztam a jelentősebb növényteni szakirodalmat a kezdetektől egészen napjaink fontos és összefoglaló növényteni munkáiig.

4. Gasztronómiai források. - A gasztronómiai források között egyrészt régi magyar szakácskönyveket, másrészt távoli országok (pl. kínai, távol-keleti) ételreceptjeit tartalmazó szakácskönyveket vizsgáltam. Egyre nagyobb az érdeklődés a különféle nemzetek ételei iránt, és az ételekkel együtt, ezek alapanyagaként természetesen egzotikus gyümölcsök is a szakácskönyvekbe kerülnek.

A régi magyar konyha állapotáról, a régi magyar szakácsok mindennapi munkájáról keveset tudunk, arra vonatkozóan, hogy őseink hogyan étkeztek, mit ettek, miként főzték az ételeket, felvilágosítást elsősorban a régi magyar szakácskönyvekből nyerhetünk. Őseink főztjének ízére-zamatára csak receptjeikből következtethetünk vissza, szakácskönyvek pedig csupán a XVI. századtól maradtak ránk (elsőként Szentbenedeki Mihály szakácskönyve 1601-ből (vö. Kovács József: MNy. 55: 135-143)). Ezek bizonyítják azt, hogy a szakástművészet nálunk már a XVI. században is igen magas fokon állt.

A régiek magyar konyháját egyrészt erős fűszerezés, másrészt az édeskés íz jellemezte. A paprikát kivéve csaknem az összes ma ismert fűszert használták, 1795-ben, az Új Szakácskönyvben a receptek többsége bors, sáfrány, gyömbér stb. használatát javasolja: „Tehén-hús kásával. ... mikor meg-fő, bors, gyömbér, és ha meg-sáfrányozod, jobb íz lesz...” (uo. 9); „Tyúk tilzta borssal. ... és mi-kor meg-fő, egy kevés lizeretsen-dió-virágot dörssölly belé, bors, gyömbér, jó melegen add-fel” (uo. 25). Az édeskés ízt ugyancsak kedvelhették őseink, így került receptjeikbe a füge vagy az édesítőszerként alkalmazott nád-méz: a „Bárány-fő”-t következőképpen készítették el: „A' bárány-fejét, lábát, tedd-fel egy fazékba mind gypjaftól, forrald-fel, kivéven koppalzd-meg: tilztogasd-meg lzépen... fel-adván fellyül nád-mézzel trágyázd-meg...” (ÚjSzak. 42) - írja az 1795-ből származó recept.

A fentiekből látjuk, hogy az egzotikus fűszernövényeket ismerték, és bőségesen használták is, de milyen egzotikus gyümölcsök kerültek még (a fügén kívül) a régi magyar szakácskönyvekbe? 1816-ban Czifray István Legújabb magyar Szakácskönyvében az „Ananász (alma-király) perczek” (198) készítésének módját ismerteti, de természetesen nem hiányzik a szakácskönyvekből a citrom és a narancs sem.

Talán az egyik legérdekesebb egzotikus gyümölcs, amely a régi magyar szakácskönyvekben megtalálható, a *pisztácia*. A XVIII-XIX. században igazán jelentős alapanyagának számított, a XX. század elején azonban eltűnt a receptekből (napjainkban kezd újra megjelenni): 1753-58: „*Pisztartziból* való piskóta” (Radv: Szak. 334), „*Pisztarcziból* való Martzapánt” (Radv: Szak. 336). Rézi néni süteményes receptjeinek (1876) is még igen gyakori összetevője a pisztácia: „Almaszelet *pisztáciával*” (SzegSzak. 389), „Jeges-fánkocskák. ... Ehhez jön még 3 ½ deka rizspor, 22 deka tisztított s hosszúra vágott édes mandola, 3 ½ deka cukros narancshéja, 3 ½ deka citronát és 3 ½ deka *pisztáciák*” (SzegSzak. 390).

5. Útleírások mint források. - Gondos válogatás után, csak olyan felfedező munkáit vizsgáltam forrásként, akik maguk is látták a dzsungeleket, a dúsan termő ültetvényeket, az örökzöld növényzetet stb. „Az exotikus fákkal és buja fantasztikus déli növényekkel...” (Asbóth 101) teli környezetről nemcsak Asbóth János emlékezik meg útleírásában, hanem mindazok, akik forró égövi területeken jártak. Csak olyan utazókat választottam, akik a trópusi és szubtrópusi

éghajlati területekre utaztak, mint pl. Jelky András (1730-1783) Afrika, Kína, Indonézia; Magyar László (1820-1864), Teleki Sámuel (1845-1916), Torday Emil (1875-1931) Afrika; Asbóth János (1845-1916) Egyiptom, Palesztina; Bíró Lajos (1856-1931) Új-Guinea; Haraszthy Ágoston (1818-1869) Amerika stb., és így naplóikban, útleírásaikban, leveleikben felbukkanhatnak egzotikus gyümölcsök, még inkább az őket termő növények.

6. Nyelvészeti források. - Elsősorban nyelvtörténeti anyagot dolgoztam fel: lexikonokat, szótárakat (értelmező, történeti, etimológiai, kétnyelvű szótárakat), nyelvtudományi folyóiratokat stb. A nyelvjárási anyaggal csak igen kis mértékben foglalkoztam, hiszen mindössze néhány egzotikus gyümölcsre találhatunk nyelvjárási adatokat: pl. *citrom*: *citrony*, *cítrony*, *citronyfa* (ÚMTsz.).

AZ EGZOTIKUS GYÜMÖLCS FOGALMA

Az *egzotikus gyümölcs* „idegen, távoli világból, földről való; különös” (TESz. I. 712) gyümölcs.

A TESz. szerint *gyümölcs* szavunk 1130-40/ 12-13. sz.-ból adatható elsőként: „a quo dirigitur ad spineum virgultum, quod dicitur *gemilsenbuqur*” sz.; 1195 k.: „Engede urdung intetvinec. ef evec oz tiluvt *gimilftwl* ef oz *gimilfben* halalut evec” (HB.). Jelentése ‘növényi termés; Frucht, Obst’. A *gyümölcs* ótörök eredetű, előzménye a török *ye-* (*yi-*) ‘eszik’ ige; eredeti jelentése ‘étel, eledel’ (TESz.).

Az ÉKsz. szerint a *gyümölcs* szónak több jelentése van: „1. Növénynek ált. nyersen fogyasztott termése (pl. alma, körte). ... 2. *rég* Növényi termés”. Az 1994-ben megjelent Dictionary of Horticulture az ang. *fruit* ‘gyümölcs’ szót, az általánostól, a tágabb jelentéstől a szűkebb felé haladva értelmezi: a gyümölcs legszűkebb jelentése: valamely növény ehető, általában magot tartalmazó termése, mint pl. alma, narancs, citrom, őszibarack, körte, szilva, bogyósok, dinnye stb. (DictHort. 173).

Dolgozatomban a *gyümölcs* fogalmat ‘valamely növény nyersen fogyasztható termése’ jelentésben használom. Nem tárgyalom a trópusi zöldségféléket (bár vannak köztük nyersen fogyaszthatók), amelyeket a német szakirodalom *Fruchtgemüse* vagy *Gemüsefrucht* ‘gyümölcszöldségek’ (Franke 231) vagy *Exotische Gemüse* ‘egzotikus zöldségek’ (szemben az *Exotische Früchte* fogalommal), az angol szakirodalom pedig *fruit vegetables* ‘gyümölcszöldségek’ (CRC Handbook 191) néven különböztet meg a „tényleges gyümölcsöktől”. Az angol és a német fogalmak jól utalnak arra, hogy mennyire nehéz határvonalat húzni a nyersen fogyasztható gyümölcsök és zöldségek között. Franke, G. *Nutzpflanzen der Tropen und Subtropen* c. könyvében így fogalmaz: „a gyümölcsöket nem lehet élesen körülhatárolni, mivel a gyümölcszöldségeket, mint a paprikát, nyersen is fogyasztják...” (vö. „Eine strenge Abgrenzung zum Obst gibt es freilich nicht, kann doch eine Gemüsefrucht wie z.B. Gemüsepaprika auch roh gegessen werden. So gilt ebenfalls die Tomate, die reif geerntet und meist roh verzehrt wird, als Gemüsefrucht” (Franke 231)).

Tovább szűkítve a gyümölcsök körét, eljutunk a *déligyümölcs* fogalmához. Ezen gyümölcsök meghatározása során ki kell emelnünk az éghajlatnak mint uralkodó tényezőnek a szerepét; a *déligyümölcsök* hazánktól délebbre, a melegebb éghajlati övekben teremnek. Így Apáczai Csere János Magyar encyclopaediájában (1653-55): „A’ Fák... vagy tfák meleg földben teremnek vagy akar hol, A’ meleg földön termők:... 5. A’ Palma fa... 7. A Poma gránát fa... 8. A’ Citrom fa...” (123). Mátyus István Ó és új diaeteticájában (1787) a „Nap-keleti gyümölcsök”-et dicséri, melyek „az Aequator körül levő melegebb tartományokban” (343) teremnek. Bertuch német nyelvű művének 1805-ben megjelent magyar fordításában, a Természethistóriai Képeskönyv I. kötetében pontos meghatározást találunk a *déligyümölcsökre* vonatkozóan: „Nemes déli gyümölcsök. Nemes Déli gyümölcsöknek nevezik rendfzerént azokat a’ meleg tartománybéli jóféle gyümölcs nemeket, mellyekkel, mind nyersen mind megafzalva nagy kereskedést üznek Európában, illyenek p.o. a’ tzitrom, a’ narants,...” (47). Peregriny Elek Természettörténetében (1842) így fogalmaz: „Azon gyümölcsök, mellyek nálunk az éghajlat hidegsége miatt szabadban nem tenyészhetnek, és hozzánk a melegebb déli tartományokból hozatnak, *déligyümölcsöknek* neveztetnek” (78). 1940: „A melegebb éghajlaton termő gyümölcs” (Balassa I. 131). Összefoglalva elmondhatjuk, hogy a *déligyümölcs* hazánktól délebbre, melegebb éghajlaton termő gyümölcsöt jelent. A legújabb meghatározások is ezt hangsúlyozzák: az ÉrtSz. szerint a *déligyümölcs* „Déli országokban termő, hozzánk onnan behozott gyümölcs (pl. banán)”.

Az *egzotikus gyümölcs* elnevezés újabb fogalom a magyar nyelvben. „A lat. *exoticus* jórészt fr. közvetítéssel - elsősorban távoli földrészekről való állatokra, növényekre, emberekre stb. vonatkozólag - bekerült az európai nyelvek szókészletébe; vö.: ang. *exotic*, ném. *exotisch*, fr. *exotique*, ol. *esotio* 'idegen, távoli világból, földről való; különös'” (TESz.). Az idegen földről származó gyümölcsökre használt *egzotikus gyümölcs* valószínűleg az ang. *exotic fruit*, a fr. *Fruits Exotiques*, a ném. *exotische Früchte* hatására alakult ki a magyar nyelvben. Balassa József A magyar nyelv szótárában (1940) az *egzotikus* szó jelentésének megadásakor nemcsak azt mondja, hogy „Távoli, tengerentúli”, hanem hozzáteszi: „főleg forró égövi vidéken élő v. tenyésző; délszaki.” Az ÉrtSz. szerint „Tengerentúli, kül. forró égövi”.

A napjainkban használt *egzotikus gyümölcs* név tágabb fogalom, távoli földrészekről származó gyümölcsökre vonatkozik, míg a korábbi *déligyümölcs* fogalom kizárólag melegebb, hazánkhoz képest délebbre termő gyümölcsökre utal.

A Föld sokféle éghajlata között csak úgy lehet eligazodni, ha rendszerbe foglaljuk őket. Az éghajlati rendszerezés kategóriái közül az öv jelenti a legmagasabb rendű, a legtágabb éghajlati kategóriát. Az azonos klímájú területek klímaövet alkotnak. A rendszerben négy éghajlati övet különböztetnek meg: 1. Trópusi öv, 2. Szubtrópusi öv, 3. Mérsékelt öv, 4. Hideg öv (Áltermföld. 183).

A trópusi öv a Föld 40%-át foglalja el a Ráktérítő és a Baktérítő között, az Egyenlítőtől északra és délre a 30-35. szélességi fokig terjed (uo. 192). Valamennyi klímaöv közül ez kapja a legtöbb melegmennyiséget, az évi középhőmérséklet 26-27 °C, a relatív páratartalom egész évben igen magas. A trópusi öv növényvilágát jellemzik a trópusi esőerdők, szavannák, trópusi sivatagok (uo. 351-9). A szubtrópusi éghajlati öv a trópusi és a mérsékelt övek között, az Egyenlítőtől északra és délre a 30-45 szélességi fokok között található, az évi középhőmérséklet 10-18 °C. A szubtrópusi öv növényvilágát jellemzik a keménylombú és babérlombú erdők, valamint állandóan száraz területek (sivatagok és félsivatagok) (uo. 203).

A dolgozatban vizsgált növények a trópusi, szubtrópusi éghajlati övben találhatók. A növények elterjedését részben az emberi tevékenység, részben az éghajlati tényezők eredményezték. Az egzotikus növények elterjedését leggyakrabban a hőmérséklet korlátozta és korlátozza. Számos trópusi, szubtrópusi növény, a narancs, a citrom, a pisztácia stb. nem viseli el a fagyot. Így ezen növények termelésében az éghajlat korlátozó tényező. Bár az ember befolyása minden szempontból jelentős volt, az éghajlati tényezők még mindig alapvetőek annak meghatározásában, hogy hol termesszék az egzotikus növények többségét (CRC Handbook 1).

A NÖVÉNYNÉVADÁS VÁZLATOS TÖRTÉNETE

1. A tudományos névadás és a kettős nevezéktan. - A növénynévadás alapjait görög és római tudósok fektették le, módszereik azonban a latin nyelv használatával tovább éltek Európa kolostoraiban és egyetemein. A növények tudományos (latin) elnevezésére a latin vagy az ókori görög nyelvből kölcsönöztek (kölcsönöznek) szavakat, amelyekkel a szóban forgó növényt nemzetközi használatban is egyértelműen meg lehetett jelölni. A faj tudományos megnevezésének formája, a manapság használatban lévő ún. kettős nevezéktan (kettős nomenklatura, binominális nomenklatura) a XVIII. század híres svéd botanikusa, Linné (1707-1778) hatására terjedt el. Korszakalkotó munkájában, a *Species plantarum*ban (1753) Linné már nem vette át a korabeli botanikusok és orvos gyógyszerészek által általánosan használt, több (vagy sok) szóból álló leíró frázisokat, hanem két latin szóval jelölt minden növényfajt. Az első ezek közül a nemzetség (genus) neve (pl. *Citrus*), a második pedig a faji jelző (pl. *limon*). E kettő együtt alkotja egy-egy faj általánosan elismert nevét, esetünkben a *Citrus limon*, a *közönséges citromot*. Ugyanannak a nemzetségnek más fajai másféle faji jelzőket kapnak (van pl. *Citrus reticulata*, *Citrus sinensis* stb.) (Brickell 10).

2. Nemzetközi szabályok. - Az idők során Linné növényosztályozási rendszerét a tudósok odáig fejlesztették, hogy botanikai jellemzőik alapján a teljes növényvilágot be tudják osztani egy sokszorosán elágazó „törzsfába”. Hogy a rendszer megfeleljen a tudományos, kertészeti és kereskedelmi igényeknek, ehhez elengedhetlenné vált a nemzetközi együttműködés. E cél elérésére ma már egységes szabályai vannak a nevezéktannak (Brickell 11). Ilyen A botanikai nevezéktan nemzetközi kódexe (International Code of Botanical Nomenclature. Adopted by the Fourteenth International Botanical Congress, Berlin, July-August 1987. Germany, 1988.) és a Kultúrnövények nevezéktanának nemzetközi kódexe (International Code of Nomenclature for Cultivated Plants. Formulated and adopted by the International Commission for the Nomenclature of Cultivated Plants of the I. U. B. S. Edited by C. D. Brickell chairman, E. G. Voss, A. F. Kelly, F. Schneider, members, R. H. Richens, secretary of the Editorial Committee. Utrecht, 1980).

3. A magyar növénynévadás vázlatos története. - Ebben a munkában trópusi és szubtrópusi növényfajok magyar elnevezésein belül, csak a faj (species) és a nemzetségnevek (genus) vizsgálatáról van szó.

A könyvnyomtatás előtti időkben az oklevelek, kódexek, szójegyzékek, ill. kéziratos szótár-töredékek azok a források, amelyekből az akkori növénytani ismeretekről tudomást szerezhetünk. Összefüggő botanikai vagy rokontárgyú (orvosi, gyógyszerészeti) szöveget ezekben sajnos nem találunk.

A XVI. században hatalmas léptekkel haladt előre hazánkban a növényismeret, a század vége felé - nyilván a fellendülő külföldi botanikai irodalom hatására is - folyamatosan jelennek meg magyar nyelvű növénytani tárgyú művek. 1578-ban Kolozsvárott jelent meg Mélius Juhász Péter füves könyve, a csakhamar népszerűvé váló Herbárium. Ezt hamarosan követi a mintegy 340 magyar növénynevet tartalmazó első latin-magyar növényyszótár, a *Stirpium Nomenclator Pannonicus* (1583), amelynek szerzői Clusius és Beythe István voltak (vö. Priszter Szaniszló: Nyr. 117: 560).

A XVII. század botanikai munkáiban eligazodni - a növényrendszer kiforratlansága, a rendszertani kategóriák határozatlansága és a nomenklatura bizonytalansága miatt - a legnagyobb nehézségekkel jár. A megoldásra egészen a XVIII. század közepéig kell várnunk, ekkor jelenik meg Linné korszakalkotó munkája, a *Species plantarum* (1753). A XVII. század leghíresebb magyar kertje Lippay György esztergomi érsek pozsonyi kertje volt. Ehhez a pozsonyi kerthez fűződik az első önálló magyar kertészeti mű, a Posoni kert (1664-7) megírása, amelyben

Lippay György a vadon termő növényekre aránylag ritkán hivatkozik (Gombocz E.: BotTört. 138-41). Eközben a népi növényismeret is egyre fejlettebbé válik, de a botanika fő célja még mindig a növény orvosi felhasználásának, gyógyító erejének ismertetése, és nem a flórakutatás. Bizonyítja ezt a XVIII. század vége felé megjelenő néhány növénytani (orvosbotanikai) kiadvány. A legismertebb közülük Csapó József debreceni főorvos Új füves és virágos magyar kertje (1775), amely több mint 1100 népi növénynevet említ (vö. Priszter Szaniszló: Nyr. 117: 560). Sokkal nagyobb jelentőségűvé válhatott volna az erdélyi református lelkész Benkő József botanikai működése, eredményei azonban az ő korában nem váltak ismertté. Elsőként szolgáltatta meg Linné rendszerét magyarul a „Nomenclatura Botanica. Fűszeres nevezetek. Linneus rendi Ízerént” (1783) c. munkájában. A Linné-féle rendszerben négy nyelven (latin, magyar, német, francia) ad 1000 fajról (kb. 2500 magyar névvel) névjegyzéket (Gombocz E.: BotTört. 200-5). A hazai flórakutatás szempontjából jelentős még Veszelszki Antalnak az 1798-ban megjelent „A’ növény plánták’ országából való erdei, és mezei gyűjtemény, vagyis fa- és fűszeres könyv” című műve, bár rendszere, nómenklatúrája már a maga korában is elavult volt.

A XVIII. század vége felé a fiatalon elhunyt, tehetséges debreceni orvos és természettudós, Földi János tervezte elsőként a magyar flóra megírását Linné rendszere alapján, Természeti históriájának azonban csak az első része, az állatok országa (Földi János, Természeti história. A Linné systémája szerint. I. Az állatok országa. Pozsonban, 1801) készült el. Így az első „a’ Linné alkotmánya szerint”-i összefoglaló botanikai mű Diószegi Sámuel és Fazekas Mihály Magyar fűvész könyve (1807) volt. Bár Földi János Természeti históriájának növénytani része nem készült el, 1793-ban, Bécsben megjelent a szerzőtől egy kis füzetecske Rövid kritika és rajzolat A’ magyar fűvéstudományról címmel. A bevezetésben így ír: „A’ minémű zűrzavar volt hajdan a’ Deák Fűvéstudományban, a’ Linné Rendbeszedése, és Elnevezési előtt: szinte olyan zűrzavar, fogyatkozás, és tévedezés vagyon ma a’ Magyar Fűvéstudományban.... Minden eddig nevezhető Lexiconainkat (Szótárjainkat) Fűvész, Orvosi, és Gazdaság író Könyveinket... gyom, gaz, Dudva és Burján lepte el... Mit kell tehát tselekedni? Kritikát kell írni, melly minden Tudománynak tökéletességre vitele. Kritikát, melly Törvényeket és Régulákat adjon a’ Növényeknek elnevezésekben, melly ki mutassa a’ rossz Neveknek hibáit, és azokat meg jobbítsa...” (Földi 3-5). Földi János munkája az első olyan növénytani munka, amely kb. 840 növénynevet vizsgálva a magyar növénynevek részletes kritikáját tartalmazza.

A XIX. század első éveiben megjelenő művek - Diószegi-Fazekas Magyar fűvész könyvével (1807) kezdődően - már tényleges szaknyelvi újításokat tartalmaznak a magyar nómenklatúrában és terminológiában. Ekkor jelenik meg a grammatikus és szótáríró Márton József 12 kötetes Természethistóriai Képeskönyve (1805-13), amely a Bertuch-féle Bilderbuch für Kinder képes ismeretterjesztő sorozat fordítása. A sorozat gyerekeknek készült, anyaga összetett: „Az Állatok, Növények, Virágok, Gyümölcsök és Ásványok ..., a’ Mesterségek és Tudományok sok más oktatásra öfzveválogatott Tárgyaival együtt” tudományos magyarázatokat ad a német szerző. Márton Józsefnek az anyag összetettségéből adódóan számos témában, így az egzotikus növénynevekre vonatkozóan is teljesen új, magyar nómenklatúrát kellett alkotnia (vö. Priszter Szaniszló: Nyr. 117: 561).

A reformkori nyelvújítás, a szaktudományok, különösen a természettudományok és az orvostudomány magyar nyelven való művelésének célja, a botanikát sem kerülte el. Az 1840-es évektől egymás után megjelenő növénytani munkákban merész növénynév-újításokat találunk, legtöbbjük azonban igen rövid életű volt, nem vert gyökeret nyelvünkben. 1841-ben jelent meg Barra István, Pest megyei főorvos első rendszeres magyar növénytana sok érdekes és találó új névvel. Két évvel később, 1843-ban az erőszakos szócsinálmányairól híres orvosprofesszor Bugát Pál, Természettudományi szóhalmaza lát napvilágot, amely sok más tudományág új szava mellett új növényneveket is tartalmaz. A botanikai nyelvújítás csúcsa alighanem Kovács Mihály Növénybölcsesség a’vagy, háromnyelvű fejtő növénynév műszótára, amely 1845-ben

jelent meg. A Vezérszóban ez olvashatjuk: „Ezen szótárban a’ Kezdőszó Magyar, azt követi a’ Latánosgörög ...; végre tétetik a’ Német nevezet, melylynek helylyén imitt amott csak a’ latánosgörög nevezet áll; ... Ezen munkában van 5921 Magyar növénynév. ... Én magam csináltam 4860 új magyar növénynevet” (Kováts V-VI.). Vagyis 5921 magyar növénynévből 4860 magyar növénynevet maga a szerző gyártott, közülük némelyikhez etimológiai magyarázatot is fűz (pl. *macskamajom* ‘kókusz’ (Kováts 312)). Új magyar növényneveinek zömét a személyekről elnevezett latin genusnevekből alkotta úgy, hogy azok végére a „magyaros” -é-t illesztette: pl. *Begonia* - *Begoné*. További növénytani szóújításakkal találkozunk Tóthfalusi Miklós 3 kötetes munkájában, (A magyar gazda mint kertész. [1.] Gyümölcsbarát. [2.] Konyhakertész. [3.] Virágkedvelő. Pest, 1847) és Gönczi Pál művében (Vezérkönyv a növénytan tanítása és tanulására. 1852).

A XIX. század második felében egymás után jelennek meg a magyar nyelvű növényhatározók: Hazslinszky Frigyes (1864, 1872), Simonkai Lajos (1882) és Cserey Adolf (1887, 1911) határozói. A szerzők még mindig a hiányzó magyar növényneveket igyekeznek pótolni, az addig csak latin nyelvű genusok és az új fajok számára próbálnak „hivatalos” magyar neveket alkotni (vö. Priszter Szaniszló: Nyr. 117: 563).

A XX. században a szervezett növénynévgyűjtést a Magyar Nemzeti Múzeum Növénytára számára Jávorka Sándor (Dr. Jávorka Sándor, Magyar Flóra (Flora Hungarica). Bp., 1924-1925) indította meg, munkatársával Csapody Verával. A század kutatói közül Fialovski Lajos, id. Csapody István, Wagner János, Mágocsy-Dietz Sándor, Gombocz Endre, Rapaics Rajmund nevét említhetjük még. Legújabb növénynév szótáraink közül Csapody Vera-Priszter Szaniszló, Magyar növénynevek szótárát (1966) és Priszter Szaniszló, Növényneveink. Magyar-latin szógyűjteményét (1986) kell kiemelnünk. Az utóbbinak latin-magyar része a közeljövőben fog megjelenni.

AZ EGZOTIKUS NÖVÉNYNEVEK VÉGSŐ FORRÁSA SZERINTI NÉVADÁSI TÍPUSOK

A nyelvek osztályozásának genetikai (genealógiai) módszerét alapul véve, az egzotikus növények és gyümölcsök elnevezéseinek végső forrását nyelvcsaládonként (vö. Világ nyelvei.) a következőképpen csoportosíthatjuk:

1. Legtöbb egzotikus gyümölcsnevünk végső forrása az **indogermán nyelvcsalád** nyelveinek valamelyike:

Az ún. román vagy újlatin nyelvek közül spanyol a *granadilla* (sp. *granada*) és a *kókusz* (sp. *coco* ‘kókuszfa, kókuszdió’) végső forrása, a portugálból származik a *grumihama* (port. *grumixama*, *grumuchama*), az olaszból a *datolya* (ol. vel. *dátolo*, ir. ol. *dattero*) és a *füge* (ol. vel. R. *fighe* ‘fügék’).

Görög eredetű a *jujuba* (gör. *zizyphon* ‘jujubafa, jujuba’), a *pisztácia* (gör. *πιττακία*).

Az újind nyelvekhez tartozó maráthiból a *karambola* (maráthi *karambal*)

2. Számos egzotikus gyümölcsnevünk végső forrása valamely **amerikai indián nyelv**. Észak-Amerika indián nyelveiből, így pl. az algonkin családból származik a *hikori*, amelynek végső forrása a (virginiai) algonkin **pawcohiscora* (**pawcohiccora*) és a *perszimón* (algonkin *pasimenan* ‘száritott gyümölcs’ a *pasimeneu* ‘gyümölcsöt szárít’ szóból); a nahua nyelvből terjedt el az *avokádó* (nahua *ahuacacuahuitl*), az *ilama* (nahua *ilamatzapotl*), a *szapodilla*, *zapota* (nahua *tzapotl* ‘zapotafa’).

Dél-Amerika és az Antillák nyelvei között a legjelentősebb nyelvcsalád az arawak, innen ered a *guava* (arawak *guava*, *guaiva*) és az *ikakó* gyümölcsnév.

Néhány gyümölcsnevünk végső forrása a karib nyelvjárás: pl. *mombin* és *papaja*, az utóbbi egy karib nyelvjárás *papaya* ‘papajagyümölcs’, *papayo* ‘papajafa’ szavaiból alakult ki.

A kecsua nyelvcsalád nyelvei játszották a legfontosabb szerepet Dél-Amerikában a földrész felfedezése előtt. A *csirimójo* gyümölcsnév forrása a kecsua *chirimúya*, *chirimóya*, a *lukmóé* a kecsua *lúcuma*, *lucma*.

3. A ma Dél-Indiában honos **dravida nyelvcsalád** nyelveiből is származnak gyümölcsnevek, így a *mangó* (tamil *mān-kāy* vagy *mān-gāy*), az *areka* (tamil *ádaikāy*), a *bétel* (tamil *verrilai*).

4. A **maláj-polinéz nyelvcsalád** maláj (indonéz) ágának nyelvei közül származik a maláj *bilimbi* (maláj *bělimbing*), a *durián* (maláj *durian*), a *langszat* (maláj *langsai*), a *mangosztán* (maláj *mangustan*), a *pízang* (maláj *pisang*), a *rambután* (maláj *rambutan*)

A maláj-polinéz nyelvcsalád maláj polinéz ágának maori nyelvéből ered a *kivi* (maori *kivi*).

5. **Afrika nyelvei** közül az *aki* gyümölcs a kru nyelvből származik (kru *ā-kee*), és a *baobab* végső forrása is talán valamelyik afrikai bennszülött nyelv.

6. A **sémi-hámi nyelvcsaládból** származik a *tamarindusz*, végső forrása az arab *tamr hindi* ‘indiai datolya’, a *tamr* ‘száritott datolya’ + *hindi* ‘indiai’ (< *Hind* ‘India’).

7. Az **altaji nyelvcsaládhoz** tartozó törökből ered a *bergamia* (török *beg armūdī*).

8. **Sino-tibeti nyelvek** közül a kinaiból származik a *kumquat* (kínai *kamkwat*), a *licsi* (kínai *li chih* ‘licsifa’), a *longan* (kínai *lung yen* ‘sárkányszem’), a *loquat* (kínai *lō-kwat*).

Nyelvcsaládok	Példák
Az indogermán nyelvcsalád	<i>granadilla</i> 'Passiflora edulis', <i>kókusz</i> 'Cocos nucifera', <i>gru-mihama</i> 'Eugenia dombeyi', <i>datolya</i> 'Phoenix dactylifera', <i>füge</i> 'Ficus carica', <i>jujuba</i> 'Ziziphus jujuba, Z. sativa, Z. vulgaris', <i>pisztácia</i> 'Pistacia vera', <i>karambola</i> 'Averrhoa carambola'.
Amerika indián nyelvei	<i>hikori</i> 'Carya illinoensis, Hicoria pecan, H. oliva', <i>perszi-món</i> 'Diospyros virginiana', <i>avokádó</i> 'Persea americana, P. gratissima', <i>ilama</i> 'Annona diversifolia', <i>szapodilla</i> 'Manilkara zapota, M. zapotilla, Achras sapota', <i>zapota</i> 'Manilkara zapota, M. zapotilla, Achras sapota; Pouteria sapota, Calocarpum mammosum, C. sapota, Lucuma mammosa', <i>guava</i> 'Psidium guajava', <i>ikakó</i> 'Chrysobalanus icaco', <i>mombin</i> 'Spondias mombin, S. lutea', <i>papaja</i> 'Carica papaya', <i>csirimójó</i> 'Annona cherimola', <i>lukmó</i> 'Pouteria lucuma, Lucuma obovata'.
A dravida nyelvcsalád	<i>mangó</i> 'Mangifera indica', <i>areka</i> 'Areca catechu' <i>bétel</i> 'Areca catechu'.
A maláj-polinéz nyelvcsalád	<i>bilimbi</i> 'Averrhoa bilimbi', <i>durián</i> 'Durio zibethinus', <i>langszat</i> 'Aglaia domestica, Lansium domesticum', <i>mangosz-tán</i> 'Garcinia mangostana', <i>pizáng</i> 'Musa x paradisiaca', <i>rambután</i> 'Nephelium lappaceum', <i>kivi</i> 'Actinidia chinensis'.
Afrika nyelvei	<i>aki</i> 'Blighia sapida', <i>baobab</i> 'Adansonia digitata'.
A sémi-hámi nyelvcsalád	<i>tamarindusz</i> 'Tamarindus indica'.
Az altaji nyelvcsalád	<i>bergamia</i> 'Citrus bergamia'.
Sino-tibeti nyelvek	<i>kumquat</i> 'Fortunella japonica', <i>licsi</i> 'Litchi chinensis, Nephelium litchi', <i>longan</i> 'Dimocarpus longan, Euphoria longana, Nephelium longana', <i>loquat</i> 'Eriobotrya japonica, Mespilus japonicus'.

A LATIN SZAKNYELVI ELNEVEZÉSEK SZERINTI NÉVADÁSI TÍPUSOK

Az egzotikus gyümölcsnevek végső forrása gyakran a latin szaknyelvi név. A latin szaknyelvi elnevezések főbb névadási típusait a következőképpen csoportosíthatjuk:

1. Valamely nyelv növénynevét tették meg latin szaknyelvi szóvá: pl. *Carica papaya* (forrása a karibi *papaya* ‘papajagyümölcs’).
2. Valamely nyelv növénynevét tették meg kevés változtatással lat. szaknyelvi szóvá: pl. *Averrhoa carambola* (forrása a maráthi *karambal*).
3. Valamely személy nevét használták növénynévként: pl. *Macadamia ternifolia* (John *Macadam* ausztrál természettudós nevéből), *Feijoa sellowiana* (egy XIX. századi spanyol természettudós, Juan de Lilva *Feijó* nevéből).
4. Mitológiából kölcsönzött neveket használtak a növények megnevezésére: pl. *Passiflora* (vö. lat. *passio* ‘szenvedés’).
5. A növényt valamely alaktani tulajdonságáról nevezték el görög és/vagy latin szóelemek segítségével: pl. *Anacardium occidentale* (görög *aná-* ‘valamilyen módon’ és *kardia* ‘szív’ szavak összetétele; a név a gyümölcs felső részén található szív alakra utal).
6. Előfordulási helyéről adatok nevet a növénynek: pl. *Eriobotrya japonica* (Kínában, Japánban és Észak-Indiában őshonos), *Litchi chinensis* (Kínában honos).

A latin szaknyelvi elnevezések főbb névadási típusait a dolgozatban vizsgált növénynevek alapján a következőképpen foglalhatjuk össze:

A latin szaknyelvi elnevezések főbb névadási típusai	Latin név	Magyar név
Valamely nyelv növénynevét tették meg a latin szaknyelvi szóvá.	<i>Carica papaya</i>	<i>papaja</i>
Valamely nyelv növénynevét tették meg kevés változtatással a latin szaknyelvi szóvá.	<i>Averrhoa carambola</i>	<i>karambola</i>
Valamely személy nevét használták növénynévként.	<i>Macadamia ternifolia</i> , <i>Feijoa sellowiana</i>	<i>makadámdió</i> , <i>feijoa</i>
Mitológiából kölcsönzött neveket használtak a növények megnevezésére.	<i>Passiflora</i>	<i>passióvirág</i>
A növényt valamely tulajdonságáról nevezték el görög és/vagy latin szóelemek segítségével.	<i>Anacardium occidentale</i>	<i>anacardia</i>
Előfordulási helyéről adtak nevet a növénynek.	<i>Eriobotrya japonica</i> <i>Litchi chinensis</i>	<i>japánnaspolya</i> , <i>kínai ikerszilva</i>

AZ ETIMOLÓGIAI TÍPUSOK

A magyar egzotikus növényneveket az őket alkotó tag vagy tagok létrejötte, kialakulásmódja szerint a következőképpen csoportosíthatjuk: 1. Idegen nyelvekből átvett szóelemek; 2. Tükörfordítások; 3. Magyar szóalkotások. Az első két csoportban vizsgáltam az átadó és az átvevő nyelvi modellek morfológiai és jelentésbeli viszonyát.

1. Idegen nyelvekből átvett szavak (jövevényszavak - idegen szavak - nemzetközi szavak). - A civilizáció kialakulása és terjedése folytán a népek állandóan érintkeznek egymással, ennek megfelelően valamennyi nyelv több-kevesebb külső hatásnak van kitéve.

Az idegen nyelvekből átvett szóelemeken a jövevényszavak, az idegen szavak és a nemzetközi szavak csoportját értem (MNYtört. 263-5) (vö. Kiss: Egz. 5).

„Az idegen nyelvből már régebben átkerült, a mi nyelvünkben is már viszonylag hosszú életre visszatekintő szavakat... a magyar nyelvérzék már-már szokványos magyar szavaknak tekinti, idegen voltukat nem érzékeli. Ezekre a jövevényszó elnevezést szokás használni. Az újabban nyelvünkbe került, a laikus nyelvérzék számára is még idegeneknek, nem teljesen meghonosultaknak tűnő szavakat - melyek között természetesen nagyon sok a modern nemzetközi kultúrszó - idegen szavakként szokás emlegetni” (MNYtört. 305). Aligha állíthatjuk, hogy a két csoportot világosan el lehet különíteni, mivel nincsen objektív kritériuma a jövevényszó és idegen szó elkülönítésének (Bárczi: Szók.² 45).

Nemzetközi szavak csoportjában az európai művelődési viszonyok egymásra gyakorolt hatásai tükröződnek, ezek szülőföldjét, átadóját alig lehet megállapítani, mert széles körű elterjedésük folytán több nyelv is számításba jöhet (vö. Kiss Lajos: MNY. 62: 182).

Az idegen nyelvekből átvett egzotikus gyümölcsneveket ennek megfelelően három csoportra oszthatjuk:

1. jövevényszavakra (pl. *füge, narancs*);
2. idegen szavakra (pl. *dzsekfrút, szúrszop*);
3. nemzetközi szavakra (pl. *mandarin, kivi*).

Az idegen nyelvekből átvett szóelemeken belül külön csoportot alkotnak a homonimák, az olyan gyümölcs- és növénynevek, amelyeknek hangsora azonos, jelentése azonban határozottan eltér: pl. *zapota*¹ ‘Manilkara zapota, Achras sapota, Manilkara zapotilla. Közép-Amerika északi részén honos, a szapodillafélék (Sapotaceae) családjába tartozó fa és a fa rozsdavörös termése’; *zapota*² ‘Pouteria sapota, Calocarpum mammosum, C. sapota, Lucuma mammosa. Közép-Amerikában és Nyugat-Indiában őshonos, a szapodillafélék (Sapotaceae) családjába tartozó fa és a fa lédús, tojásdad termése’.

Az átadó és az átvevő nyelvi modellek morfológiai és jelentésbeli viszonyát vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az átvevő nyelvben, a magyarban teljes az átadó nyelvi modell morfológiai átvétele, morfológiai helyettesítés nincs. Az idegen nyelvekből átvett szóelemek legtöbbször az átadó nyelv szavának jelentésével együtt kerültek a magyarba, az átvevő nyelvi beszélők által megismert növény megnevezésének igénye miatt jelentéskölcsönzés minden esetben van.

Az átadó és az átvevő nyelvi modellek fonológiai viszonyát az adatokból vizsgálhatjuk, mert címszóként a magyar helyesírás szabályainak megfelelő alakváltozatokat vettem fel. A fonológiai helyettesítés lehet teljes, részleges vagy hiányozhat. Teljes a fonológiai helyettesítés a *kivi* ‘Actinidia chinensis’ (az ang. *kiwi* átvétele) következő alakváltozatainál: 1987: *kivi* (Velich 27); 1989: *kivi* (Kultúrnövények 3. 10); 1992: *kivi* (Larousse 470); 1994: *kivi* (AkH). Nincs fonológiai helyettesítés a *papaja* ‘Carica papaya’ alábbi alakváltozatainál: 1905: *Paw-paw* gr. (Kert. 732); 1906: *Paw-Paw* (Kert. 765) (az ang. *paw-paw* ‘ua.’ átvétele). Részleges

fonemikus helyettesítéssel találkozunk a *szúrszop* ‘*Annona muricata*’ (az ang. *soursop*, *sour sop* ‘ua.’ átvétele) bizonyos alakváltozatainál: 1983: *Szourszop* (Velich-V. Nagy 243); 1991: *szourszop* (Főzés. 93).

2. Tükörfordítások. - „Tükörszavaknak nevezzük az olyan szókölcsonzések, amikor az átvevő nyelv nem az idegen nyelvi hangalakban veszi át a szót, hanem az átadó nyelvi tartalmát saját nyelvi elemeivel tükrözteti vissza, mintegy szóról szóra lefordítja” (MNYtört. 305) - írja Benkő Loránd. A tükörszavak megteremtésében az átadó és az átvevő nyelv speciális szóalkotó szerepe egyaránt érvényesül. Átvételüket a szükségszerűség szülte, az idegenből megismert új fogalmak megnevezésére nyelvünkben új szót kellett teremteni, tudatos névadásra volt szükség.

A tükörfordítások vizsgálatát növény- és gyümölcsnevek esetében csak a botanikai forrásokra támaszkodva lehet elvégezni. A magyar botanikai szótárakban a magyar név mellett általában latin és német, néha francia neveket találunk. Sokszor a szerzők maguk közlik a növény- és gyümölcsnevek latin és a német megfelelőit, pl. Grossinger, Benkő József, Kováts Mihály vagy megemlíthetjük a Bertuch-féle Természethistóriai Képeskönyvet, amelyet Márton József fordított, a német és francia nyelv mellett az „Új kiadás, deák és magyar leírással megbővítve”. A XX. századi növénynév szótárak közül Graumann Sándor „Magyar növénynevek Szótára ... a német és botanikus elnevezések hozzacsatolásával” készült.

Ugyancsak hasznos forrás volt a tükörfordítások vizsgálatához Heinrich Marzell Wörterbuch der deutschen Pflanzennamen c. munkája. Marzell öt kötetes növénynév szótára a régi német növényneveket gyűjtötte össze napjainkig (vö. „Marzells Wörterbuch, das die deutschen Pflanzennamen zeitlich vom Althochdeutschen bis in die Gegenwart erfaßt...” (Marzell III. 504)). A szótár a régi magyar növénynevek vizsgálatában nyújtott segítséget, a mai, frissebb tükörfordítások elemzésekor elsősorban az alábbi növénynév szótárakra támaszkodtam: Elsevier’s Dictionary of Botany. I. Plant Names in English, French, German, Latin and Russian compiled by P. Macura. Amsterdam-Oxford-New York, 1979 és Mansfelds Verzeichnis landwirtschaftlicher und gärtnerischer Kulturpflanzen (ohne Zierpflanzen). Zweite, neubearbeitete und wesentlich erweiterte Auflage herausgegeben von Jürgen Schultze-Motel. I-IV. Berlin, 1986.

A szótörténeti anyag alapján megállapíthatjuk, hogy legtöbb tükörfordításunk német mintára, kisebb mennyiségben latin és angol mintára keletkezett. A latin mintára történő tükörfordítás elsősorban a régiségben volt jellemző, napjainkban a német és az angol nyelv szerepe jelentős. Ez a folyamat jól megfigyelhető az újonnan megjelenő, különböző témájú idegen nyelvű fordításokon; egy-egy német vagy angol nyelvű szakkönyv fordításával egzotikus növénynevek százai kerülhetnek nyelvünkbe, így pl. az 1970-es években a német *Urania Pflanzenreich. Höhere Pflanzen. I-II.* fordításával (magyarul: *Urania. Növényvilág. Magasabbrendű növények. I. Bp., 1974; Urania. Növényvilág. Magasabbrendű növények. II. Bp., 1976.*) (vö. Szótörténeti áttekintés).

A tükörfordítások keletkezésének módja az, hogy az átvevő nyelv az átadó nyelvi tartalmat saját nyelvi elemeivel tükrözteti, mintegy szóról szóra lefordítja. Kiss Jenő felosztása alapján (Kiss: Madárnevek 29) a következőképpen csoportosíthatjuk a tükörfordításokat: 1. teljesek; 2. részlegesek.

1. Teljes tükörfordítások

a) Az indukáló és az indukált teljesen megfelel egymásnak:

Pl. *ökörszívalma* ‘*Annona reticulata*’ (vö. ném. *Ochsenherzappel* ‘ökörszívalma’); *csillaggyümölcs* ‘*Averrhoa carambola*’ (vö. ang. *starfruit* ‘csillaggyümölcs’).

b) Az indukáló és indukált a tagok közötti mondattani viszony alaki jelölésében tér el némiképp egymástól:

Pl. *paradicsomifüge* ‘Musa × Paradisiaca’ (vö. ném. *Paradiesfeige* ‘paradicsom-füge’); *barbadosiegres* ‘Peireskia aculeata, Cactus peireskia’ (ném. *Barbados Stachelbeere* ‘Barbados-egres’).

2. Részfordítások

A nevet alkotó szóelemek közül egyiket nem fordítják le.

Pl. *licsiszilva* ‘Litchi chinensis, Nephelium litchi’ a ném. *Litchi-pflaume* ‘licsiszilva’ előtagjának átvételével, utótagjának lefordításával jött létre.

A teljes tükörfordítás eredményeként az átadó nyelvi modell elemeit az átvevő nyelv saját nyelvi elemeivel adja vissza morfémahelyettesítéssel anélkül, hogy bármilyen idegen morféma kerülne az átvevő nyelvbe. A morfémahelyettesítés lehet részleges, ha az átadó és átvevő nyelvi modell a tagok közötti mondattani viszony alaki jelölésében kis mértékben eltér (vö. *paradicsomifüge*).

A részfordítás az átadó nyelvi modellnek részben morfemikus átvétele, részben pedig helyettesítése révén jön létre. Az átvétel és a helyettesítés kombinálódásának eredményeképpen a részfordítás létrejöhet az összetétel előtagjának átvételével és utótagjának fordításával (pl. *avokádókörte* ‘Persea americana, P. gratissima’; vö. ang. *avocado pear* ‘avokádókörte’), vagy fordítva, az összetétel előtagjának szó szerinti fordításával és utótagjának átvételével (pl. *sza-móca-guava* ‘Psidium littorale, P. cattleianum’; vö. ang. *strawberry guava* ‘szamó-caguava’).

A tükörfordítások 3. csoportját alkotják a homonimák, amelyeknek hangsora azonos, jelentése azonban határozottan eltér: pl. *paradicsomalma*^{1,2} (*paradi-csomalma*¹ ‘banán; Musa × paradisiaca. A trópusi Ázsiában őshonos, a banánfélék (Musaceae) családjába tartozó növény és a növény sárga termése’; *paradicsomalma*² ‘pomelő; Citrus maxima, C. grandis, C. decumanus. Dél-kelet Ázsiában honos, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa és a fa gyakran 6-8 kg-os termése’. Mindkét jelentés németből került a magyarba, a ném. *Paradiesapfel*¹ ‘Musa × paradisiaca’ és *Paradiesapfel*² ‘Citrus maxima, C. grandis, C. decumanus’ szó szerinti fordításaként.

A tükörfordításokhoz tartoznak még az olyan növénynevek, amelyeknek *termesztett* (pl. *termesztett ananász*), *valódi* (pl. *valódi kenyérfa*), *közönséges* (pl. *közönséges kenyérfa*) stb. jelzője van. A gyakori *termesztett*, *valódi*, *közönséges* jelzőknek megkülönböztető szerepük volt, ezekkel a jelzőkkel azokat a növényeket illették és illetik, amelyek a legismertebbek, leggyakoribbak, vagy amelyeket termesztettek stb. Ezek a jelzős alakulatok legtöbbször idegen nyelvi minták követésével (vö. ang. *cultivated*, fr. *cultivé*, ném. *angebaut*, *angepflanzt*; or. *возделанный*, *культурный*, *обработанный* ‘termesztett’ (Elsevier’s D.B. II. 2252); ang. *common*, *general*, *ordinary*, *universal*; fr. *commun*, *général*, *ordinaire*, *vulgaire*, *universel*; ném. *allgemein*, *gemein*, *gewöhnlich*, *üblich*; or. *общинный*, *обыкновенный*, *повсеместный* ‘közönséges’ (uo. 1965); ném. *echte* ‘valódi’) fordításával keletkeztek.

3. Magyar szóalkotások. - A magyar szóalkotással keletkezett egzotikus gyümölcsneveket két csoportra oszthatjuk: 1. A szóalkotással keletkezett gyümölcsnevek; 2. A szószerkezetté válással létrejött gyümölcsnevek.

1. A szóalkotással keletkezett gyümölcsnevek

a) A mesterséges szóalkotással keletkezett növénynevek

Ide tartozik nyelvújítási egzotikus gyümölcs- és növényneveink zöme. A nyelvújítás számtalan új névvel gazdagította nyelvünket, nagy részük azonban tiszavirág életű volt. Ezek a névkísérletek, a szótárban található (általában) egyetlenegy szótörténeti adattal mutatják, hogy közülük a legtöbb nem gyökeresedett meg a magyar nyelvben. Pl. Gönczi Pál újítása a *fügecs* ‘fügekaktusz; Opuntia ficus-indica’.

Mesterséges szóalkotással keletkeztek képzett gyümölcsneveink is pl. a *szívded*, *gránátalma-ded*. Mindkettő Kováts Mihály alkotása a *-ded* képzővel, amely „hasonlítást jelent” (Magy. Fűvészk. 33-4). A *gránátalma-ded* ‘Passiflora’ a *gránátalma* ‘Punica granatum’ gyümölcsnév *-ded* képzős származéka, nevét gránátalmához hasonló termése miatt kapta; a *szívded* ‘Anacardium occidentale’ a *szív* főnév *-ded* képzős származéka, a névadás alapját a szívhez hasonló termés képezte.

b) Az összetett növénynevek

Az összetett növénynevek egy része korábbi jelzős és határozós, valamint tárgyas szerkezetből önállósult. Pl. *szentjánosfa* ‘szentjánoskenyérfa; Ceratonia siliqua’ (vö. 1653-5: *Szent János fája*). Számtalan gyümölcs- és növénynevünk keletkezett úgy, hogy a magyar nyelvben valamely idegen nyelvi névhez magyarázó utótagot (pl. *-fa*, *-dió*, *-gyümölcs*, *-pálma*) illesztettek, és így összetétel keletkezett. Pl. *karambolafa* ‘Averrhoa carambola’.

c) A ritkább szóalkotásmódokkal keletkezett növénynevek

A ritkább szóalkotásmódok (szórövidülés, elvonás, szóhasadás, szóvegyülés stb.) közül kontaminációval keletkezett a *citrancs* (*citrom* × *narancs*). Az elvonás egyik típusának tekintik azt, amikor egy összetett szóból az egyik tag elhagyásával a másik tag önállósul úgy, hogy megőrzi az összetétel teljes jelentését (vö. MNyrtört. 343). Igen sok gyümölcsnevünk keletkezett a *-fa* utótagot tartalmazó összetételből, ahol az utótag (*-fa*) elvonásával, az önállósított tag kettős jelentést kapott: 1. ‘a fa’; 2. ‘a gyümölcs’. Pl. *füge*.

2. A szószerkezetté válással létrejött növénynevek

A növénytani nómenklatúra alapelve, hogy a növényneveket két szóval jelölik. A utótagot, a nemzetséget egy szóval nevezik meg, és ehhez hozzáillesztik az előtagot, amely a fajt jelöli (vö. Rendszertani alapgfogalmak). Erre a típusra igen sok példát találunk a régi magyar nyelvben: pl. *gyümölcsök királynője* ‘ananász’, *Adanson baobabja* ‘Adansonia digitata’.

A feldolgozott anyag alapján az etimológiai típusokat a következő táblázatban foglalhatjuk össze:

Idegen nyelvekből átvett szóelemek	Jövevényszavak		<i>füge, narancs</i>
	Idegen szavak		<i>dzsekfrút, szűrszop</i>
	Nemzetközi szavak		<i>mandarin, kivi</i>
Tükörfordítások	Teljes tükörfordítások	Az indukáló és az indukált teljesen megfelel egymásnak.	<i>ökörszívalma, dinnye-fa, csillaggyümölcs</i>
		Az indukáló és indukált a tagok közötti mondattani viszony alaki jelölésében tér el némiképp egymástól.	<i>paradicsomifüge, barbadosiegres</i>
	Részleges tükörfordítások	A nevet alkotó szavak közül az egyiket nem fordítják le.	<i>licsiszilva, avokádókörte, szamócaquava</i>
Szóalkotással keletkezett növénynevek	A mesterséges szóalkotással keletkezett növénynevek (pl. képzett növénynevek)		<i>fügecs, szívded</i>
	Az összetett növénynevek		<i>szentjánosfa</i>
	Kontaminációval keletkezett növénynév		<i>citrancs</i>
Szószerkezetté válással keletkezett növénynevek			<i>gyümölcsök királynője</i>

A KÖLCSÖNSZAVAK BEILLESZKEDÉSE NYELVÜNKBE

Az egzotikus gyümölcsnevek adaptációja, beilleszkedése nyelvünkbe napjaink újonnan megjelenő egzotikus gyümölcsnevein figyelhető meg leginkább.

A gyümölcsnevek az átadó nyelvi hangalakkal kezdik életüket, és lassan, részben helyesírási, részben pedig hangtani szempontból beilleszkednek a magyar nyelvbe.

Helyesírási szempontból érdekes a *kivi* gyümölcs története. A magyar nyelvi alakváltozatok részben még tükrözik az átadó nyelvi írásmódot (vö. ang. *kiwi*, fr. *kiwi*, német. *Kiwi*): *kiwi* (1983), *kiwi* (1992), ugyanakkor pedig már igazodnak is a magyar helyesíráshoz: *kivi* (1987), *kivi* (1989), és a szó megtalálható A magyar helyesírás szabályaiban (példaanyagában átdolgozott) (1994) *kivi* alakban.

A *szúrszop* 'Annona muricata', amely az angol *soursop* 'ua.' átvétele, kiejtés tekintetében illeszkedik nyelvünkhöz. Az alakváltozatok egy része egyértelműen az angol írásmód átvétele: *soursop* (1993), a *Szourszop* (1983) már részben igazodik a magyar íráshoz, és végül a magyar kiejtést teljes mértékben követi a *szúrszop* (1989) írásmód.

Az egzotikus gyümölcsnevek helyesírása, a kölcsönszavak adaptációjának helyesírási problémái, nyelvművelési kérdések. - Az utóbbi évtizedekben egyre növekvő számú és terjedelmű szakkönyv, valamint ismeretterjesztő munka jelent meg, bennük számos új növényfaj, ezért szükség volt a növénynevek helyesírása szabályzatára. Átfogó szabályzat azonban sokáig nem létezett. A MNövsz. (1966) Előszavában a szerzők a következőt írják: a növénynevek „írásmódjára kidolgozott szabályzat még nincs, ezért nagyrészt „A magyar állatnevek helyesírási szabályzata” c. MTA-kiadvány (1958) alapelveit igyekeztünk alkalmazni, ... a helyesírásunkban azóta történt változások figyelembe vételével. A szótárt helyesírási tekintetben nem tartjuk véglegesnek és hibátlanak, de - az itt föl nem sorolható bonyolult problémák miatt - kár lett volna a szótár megjelenését tovább halasztani” (Csapody-Priszter: MNövsz. 7-8). A növénynevek helyesírási szabályzatára azonban szükség volt, és 1982 őszén, illetve 1983 tavaszán az MTA Botanikai Bizottsága és az MTA Helyesírási Bizottsága is elfogadta a növénynevek helyesírására vonatkozó szabályzatot „létrehozva ily módon egy igen lényeges szakterületnek a magyar helyesírás egészével való összhangját... „Ezért tekinthető a Növényneveink [Priszter Szaniszló, Növényneveink. Bp., 1986] az akadémiai szabályzat kiegészítésének, a botanika területén való alkalmazásának” (Priszter: Növ. 7) - írja Fábíán Pál. A szabályzat 1986-ban Priszter Szaniszló Növényneveink c. munkájának függelékeként jelent meg.

Az egzotikus gyümölcsnevek helyesírásában Priszter Szaniszló Növényneveink. Magyar-latin szógyűjtemény végén található növénynév-helyesírási szabályzathoz igazodom. Azokat a növény-, illetve gyümölcsneveket, amelyek megtalálhatók Priszter Szaniszló Növényneveink c. munkájában változatlan helyesírással átvettem.

A dolgozatban kevés kivétellel fajnevek vizsgálatáról van szó. A kétszavas nevezéktannak megfelelően - hazánkban 1807 óta következetesen - a nemzetségnév faji jelzőjét mindig külön írjuk. Ennek megfelelően a következő elveket alkalmaztam:

- 1) Ha a minőségjelző melléknév, akkor azt a nemzetségnévtől minden esetben külön írjuk pl. nemzetségnév *füge(fa)* 'Ficus' jelzője *édes füge(fa)* 'Ficus carica'.
- 2) Egybeírjuk a nemzetségnévvel a minőségjelzőt, ha az főnév: pl. *szamócaaguava*.
- 3) Jelentésváltozás esetén, ha a fajnévnek melléknévi minőségjelzője van ugyan, de az illető növényfaj nem tartozik az utónévként szereplő nemzetséghez, a minőségjelzőt egybe kell írni a nemzetségnévvel. Pl. a *kivi* néhány neve: *kínai-egres* (egybeírjuk, mivel a *kivi* nem *egres*),

kínai aktinidia (külön írjuk, mivel az *aktinidia* nemzetségnév), *kínai kivi* (külön írjuk, mivel a *kivi* is nemzetségnévnek tekinthető) (vö. Priszter: Növ. 185-7).

Általános megfigyelés, hogy a gyakran használt, meggyökeresedett kölcsönszavak új nyelvi környezetükhöz helyesírási szempontból is hasonulnak. Ez az asszimiláció azonban gyakran hosszadalmas és változatos folyamat. A címszók minden esetben a magyar helyesírásnak felelnek meg. Pl. többnyire a *papaya* változat adatolható, bizonyítják ezt a szótörténeti adatok, de a magyar helyesírás szabályainak megfelelően a *papaja* alakot vettem fel címszónak. A *lótuszzsilva* esetében az összetett szavak helyesírásának megfelelően a címszó *lótuszzsilva*, bár az adatok között előfordul a *lótusszilva* írásmód is. Az AkH. alapján nem fogadom el a *mango* vagy a *kiwi* írásmódot sem. Az előbbinél a helyes írásmód *mangó*, az utóbbinál *kivi*. Több fonetikusán írt latin név szerepel a szótárban (pl. *filodendron*, *monsztera*), mert ezek - főleg a kertészeti gyakorlatban, virágkereskedelemben - így honosodtak meg, és ma már az élő nyelv részei.

Érdekes kérdés a szinte napjainkban, szemünk előtt megjelenő, új egzotikus gyümölcsnevek alkalmasságát megvizsgálni. Több egzotikus gyümölcs kap régi neve mellé egészen friss elnevezést, mint az *Averrhoa carambola*. Régi elnevezése a *karambola*, egészen új, sokkal kifejezőbb neve pedig a *csillaggyümölcs* (1991). A kifejezőbb, mesterségesen alkotott gyümölcsneveket azonban néha nem fogadja be a nyelvhasználat (vö. *citrancs*).

SZÓTÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

Az egzotikus magyar növénynevek eredet szerinti és történeti vizsgálatának, az elnevezések lexikális, szerkezeti elemzésének művelődéstörténeti, botanikatörténeti és nyelvtörténeti jelentősége van.

A XIV-XVI. században elsősorban fűvészkönyvekben és szakács-könyvekben bukkantak fel egzotikus gyümölcsnevek, a XVIII. századtól pedig idegen nyelvű természettudományi munkák, lexikonok fordításaiban, illetőleg átdolgozásaiban, kisebb mennyiségben útleírásokban és szakácskönyvekben fordultak elő. A XIX-XX. században az egzotikus gyümölcsök rengeteg új névvel gyarapodtak. Ennek oka a századunkban megjelenő nagyszámú, különböző jellegű külföldi (botanikai, növénytani, ismeretterjesztő könyvek, szakácskönyvek stb.) munka fordítása. Sok új egzotikus gyümölcsnév tűnt fel a magyar nyelvben az 1970-es években, ekkor készült a német *Urania Pflanzenreich. Höhere Pflanzen* fordítása vagy 1991-ben A főzés alapanyagai című munkával, amelyet angolból fordítottak, a mű eredeti címe: *DK Pocket Encyclopedia. Cook's Ingredients* vagy 1993-ban az ugyancsak angolból magyarra fordított Angol Királyi Kertészeti Társaság Kézikönyve (Christopher Brickell, *Dísnövény enciklopédia*). Mindkettő számtalan új egzotikus gyümölcsnévvel gazdagította nyelvünket (vö. Tükörfordítások).

Az öt típusba (növénytani, orvosi, gasztronómiai, nyelvészeti anyagok és útleírások) tartozó forrásművek vizsgálata után megállapíthatjuk, hogy egyes gyümölcsök, illetve növények feltűnnek többféle forrástípusban, másokat kizárólag növénytani szótárakban lelhetünk fel. A többféle forrástípusban megjelenő gyümölcsöket, növényneveket sokkal szélesebb körben ismerték, bekerültek az aktív szókincsbe, a szaknyelvi használat köréből fokozatosan váltak szélesebb használatúvá, míg az egy forrástípusban, általában csak növénytani szótárakban megjelenő növénynevek közül a legtöbb nem került be az aktív szókincsbe, a botanikai nomenklatúrához tartozó szakszó maradt. Minél népszerűbb volt egy-egy gyümölcs, annál több forrástípusból tudunk adatot hozni. Természetesen a népszerűség szoros összefüggésben volt azzal, hogy hozzá lehetett-e jutni az adott egzotikus gyümölcshöz.

Azt hogy a név, illetve az adat a gyümölcsre vagy a növényre vonatkozik-e, sok esetben igen nehéz eldönteni. Az egzotikus növények nagy részének először csak a termése jutott el hazánkba, mint a már említett *pisztácia* (vö. 1577 k.: *pistaciumnak* gr. (OrvK. 206/19)), ahogy erről 1787-ben Mátyus István részletesen tájékoztat: „A *Piftacia* fájára nézve ugyan köztünk idegen gyümölcs de magva a Görög kereskedők által már régen esméretelvé lett. Indiákon, Perliában, Syriában rend ízerint terem. Siciliában 's Frantzia Országának-is melegebb részein a' kertekben mivelik. A' fája hasonlít a' terpentina-fenyőfához: a' gyümölcsének, mely gerezdengként terem, külső haja mogyoró forma, ízegeletes, egyik oldalára laposfabb: a' béle, melly közinkbe-is hozatik, kívül kevésé zöld szín, verhenyő hártyával bé-borúlva, édes ízű olajjal tellyes; Választani kell, a' melly nehéz, a' vége ki-nyílt, nem avas. Mig frífs, konyhai hafzonra is gyakran fordittatik; Borju és tyúk-hús mellé, és egyéb étkek leveihez-is fű-ízerfzám helyett fokfzor téfzik. Kár hogy hamar meg-avasul: melly miatt köztünk a' konyhákban hafznát ritkábban vehetik; hanem inkább tsak a' Patikákban tartják bizonyos végekre. Egyébként az édesmondolával minden tulajdonságaira nézve meg-egyez; sőt, mig frífs, édesége ennél-is kedvesebb, olajjal is többel bír” (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 460). A *pisztácia* bekerült növénytani, orvosi, és gasztronómiai munkákba, később a gyümölcstől világosan elkülöníthetően a gyümölcsöt termő fa is feltűnt a magyar nyelvben, mégpedig útleírásokban: „*pisztácia fának*” (Vámbéry 239). A XX. században a *pisztácia* érdekes utat járt be: a század elején eltűnt, és egészen az 1980-as évekig kellett várni, mire újra megjelent. Ma bárki vásárolhat pisztáciát, és ezzel együtt a szakácskönyvekbe is visszakерült a termés: „Banános kevert sütemény ... Tetszés szerint megszórhatjuk apróra vágott *pisztáciával* vagy mandulával” (Édességek. 45)

A pisztáciával ellentétes úton halad a *szentjánoskenyér*. Mint ezt a különböző forrástípusok mutatják, ez a sokáig hasznos gyümölcs, napjainkban már szinte teljesen ismeretlen; a gyümölcs eltűnésével együtt lassanként a szó is feledésbe merül. Külön érdekessége, hogy a *szentjánoskenyérfa*, akárcsak a fügefafa áttelel hazánkban: nem véletlen, hogy 1751-ben Lippay a *szentjánoskenyér* szaporítását ismerteti: „*Sz. János kenyérének* magvát kell elültetni” (TESz.). Találkozhatunk vele szakácskönyvekben: „*Szentjánoskenyér-csókokcskák*”: „Nyolc tojás fehérjének habjához végy 4 evőkanál finomra tört cukrot, 8 deka tört mandolát és 6 kanál reszelt *szentjánoskenyeret* s ezt keverd össze könnyedén...” (SzegSzak. 380). A XVI. századi orvosi könyv több betegség ellenszereként említi, 1844-ben Haraszthy (Mokcsai) Ágoston útleírásában (*szentjánoskenyérfa* (Haraszthy 276)) említi, sőt a finom, édes *szentjánoskenyér* emlékét őrzi egy szólásunk is: „*Szentjánoskenyérrel* se lehetne elcsalni = bármit ígérnek is neki, nem hajlandó vhová elmenni” (O. Nagy: Magyar szólások 634).

Napjainkban rengeteg egzotikus gyümölcsöt vásárolhatunk az üzletekben, a piacokon nyers vagy konzerv formában. Ezek az egzotikus gyümölcsök és neveik a legjobb úton haladnak afelé, hogy a botanikai növénynévszótárakból az aktív szókincsbe kerüljenek. Ez a változás jól megfigyelhető a *licsin* vagy a *mangón*. A *licsire* sokáig csak botanikai szótárakból származó adataink vannak; az 1994-ben megjelent Kínai és távol-keleti konyhák c. szakácskönyv már receptet közöl a *licsi* felhasználásával: „Pulykamell *licsivel*” (Kínai. 22), hasonló a *mangó* esete: 1992-ben már receptben találkozunk vele „Habos túrótorta *mangóval*” (Édességek. 119).

Az elemzett gyümölcsneveket századonként táblázatban foglaltam össze. A táblázatok tartalmazták az összes feldolgozott gyümölcs-, illetve növénynevet (112 növény 477 neve). A 112 növény nevét két táblázatban mutatom be. Az első táblázatban találhatók azok a gyümölcsök, amelyek 1300 előtt tűntek fel valamely néven a magyar nyelvben (L. 1. táblázat), a második táblázatban azok, amelyek a XIX-XX. században jelentek meg nyelvünkben (L. 2. táblázat).

Az egyes gyümölcsök megjelenését vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a 112 gyümölcs 477 neve közül mindössze 32 növény 83 neve jelent meg nyelvünkben 1900 előtt.

A XIV. században egy, a XV. században három, a XVI. században pedig hét új gyümölcs tűnt fel. A XIV. században a *füge* (1395 k.: *figefa* (BesztSzj. 850); *Ficus carica*); a XV. században a *narancs* (1481: *naranch* (Oklsz.); *Citrus sinensis*), a *gránátalma* (1470 k.: *pomagranat* (CasGl. 57); *Punica granatum*) és a *pálma* (1416 u./ 1450 k.: *palma* (BécsiK. 204); a pálmafélék családjába tartozó fa, nyilván datolyapálma); a XVI. században a *kesudió* (1577 k.: *anacardia* (OrvK. 612/2); *Anacardium*. *Anacardium occidentale*), a *szentjánoskenyér* (1577 k.: *zent Ianos kenyere* gr. (OrvK. 163*/1); *Ceratonia siliqua*), a *citrom* (1550 k.: *citront* gr. (TESz.); *Citrus limon*, *C. limonia* és *Citrus medica*), a *mellbogyó* (1578: *Damascusi mogyoró* (Mel.: Herb. 157); *Cordia myxa*), a *pisztácia* (1577 k.: *pistaciumnak* gr. (OrvK. 206/19); *Pistacia vera*), a *tamarindusz* (1577 k.: *Tamarindus* (OrvK. 11/39); *Tamarindus indica*) és a *jujuba* (1578: *Iuiuback* (Mel.: Herb. 159); *Zizyphus jujuba*). A későbbi századokban az egyes gyümölcsök számtalan új névvel gyarapodnak. A korai gyümölcsnevek sokszor módosulnak, és legtöbbször hosszú az út a ma ismert gyümölcsnévhez: pl. az *Anacardium occidentale* 17 elnevezéséből ma már csak a *kesudió* nevet használjuk.

A legtöbb egzotikus növénynevünk a XIX-XX. századból származik, ezért ezeket az időszakokat két részre osztottam: a XIX. század első és második, illetve a XX. század első és második felére. A XIX. század első felében 16 teljesen új (korábban nem adatolható) egzotikus gyümölcs és növény tűnik fel 21 névvel, a XIX. század második felében 26 új növény 58 névvel, a XX. század első felében csak 7 növény 12 névvel, a második felében 33 növény 57 névvel jelenik meg. Ezenkívül a XIX-XX. században sok új nevet kapnak a nyelvünkben már jóval korábban megjelent gyümölcsök: pl. az *Opuntia ficus-indica*, amelyet a XVII. században *indiaifüge* néven ismertek, a XIX. században 6 új névvel, a XX. században 3 új névvel gyarapodott. Az adatok alapján megállapíthatjuk, hogy a legtöbb új gyümölcsnév a XIX. század második feléből, illetve napjainkból (a XX. század második feléből) származik.

1. táblázat	XIV. század	XV. század	XVI. század	XVII. század	XVIII. század	XIX. század első fele	XIX. század második fele	XX. század első fele	XX. század második fele
Adansonia digitata					<i>baobab, majom- kenyérfa, óriásfa</i>	<i>Adanson baobabja, Adanson fája, uborkafa², ujjas levelű Adanson fája</i>			<i>baobabfa, kenyérfa²</i>
Anacardium occidentale			<i>anacardia</i>		<i>akazsu, elefánttetű, szívgyümölcsű</i>	<i>akazsufa, kesu, szívded</i>	<i>akazsudió, elefánt-tetűfa, indusdió, kesudió, kesufa, nyugat-indiai- elefánttetű, vesedió, veseфа</i>	<i>nyugat-indiai- elefántdió</i>	<i>kesudiófa</i>
Ananas comosus, A. sativus					<i>almakirály, ananász, gyümölcs-király, gyümölcsök királynéja, királyalma</i>	<i>kedves ananász</i>			<i>ananászfа, termesztett ananász</i>
Annona					<i>annóna</i>				
Areca catechu					<i>areka, arekadió, kateku</i>	<i>arekapálma, kateku- káposztapálma</i>	<i>bételdió, bételpálma, kateku-pálma, pinangdió</i>		<i>bétel</i>
Artocarpus					<i>kenyérfa¹</i>				
Artocarpus communis, A. altilis, A. incisa					<i>Brodfrucht-fа, kenyér-gyümölcs</i>		<i>közönséges kenyérfa, valódi kenyérfa</i>	<i>kenyérfa- gyümölcs</i>	<i>trópusi kenyérfa</i>

1. táblázat	XIV. század	XV. század	XVI. század	XVII. század	XVIII. század	XIX. század első fele	XIX. század második fele	XX. század első fele	XX. század második fele
Averrhoa bilimbi					<i>bilimbi</i>			<i>bilimbifa, uborkafa¹</i>	
Carica papaya					<i>papaja</i>	<i>dinnyefa, káriai papaja</i>		<i>pawpaw</i>	
Ceratonia siliqua			<i>szentjános- kenyér</i>	<i>szentjánosfa</i>		<i>igazi szentjános- kenyérfa</i>	<i>igazi szent- jánosfa, jóféle szentjános- kenyérfa, szentjános- kenyérfa</i>		<i>jánoskenyér, jánoskenyér-fa</i>
Cereus hexagonus, Cactus hexagonus					<i>oszlopos csudatövis, pitaja</i>	<i>oszlop-tüskörc</i>	<i>oszlop-kaktusz</i>	<i>fáklya-kaktusz</i>	
Citrus limon			<i>citrom, citromalma</i>	<i>citromfa, limónia, limónia-alma</i>	<i>limóniafa</i>	<i>közönséges citrom</i>			
Citrus maxima, C. grandis, C. decumanus					<i>Ádám-alma, pomeló</i>		<i>shaddock, pompelmusafa, óriás narancs</i>	<i>paradicsomalma</i>	
Citrus medica			<i>citrom, citromalma</i>	<i>citromfa</i>	<i>citronád</i>	<i>varancsos citrom</i>		<i>Ádám-alma, paradicsomalma, orvosi citrom</i>	<i>cédrátcitrom</i>
Citrus sinensis		<i>narancs</i>	<i>narancs-alma</i>		<i>narancsfa, édes narancs</i>				<i>édes narancsfa</i>
Cocus nucifera					<i>kókusz, kókuszdió, kókusz-pálma, pálmadió¹</i>	<i>kókuszdiófa, macska-majom</i>	<i>kókuszfa</i>	<i>igazi kókusz- pálma</i>	

1. táblázat	XIV. század	XV. század	XVI. század	XVII. század	XVIII. század	XIX. század első fele	XIX. század második fele	XX. század első fele	XX. század második fele
Cordia myxa, C. sebestena			<i>damasz- kuszimogyoró, Sebestyén</i>		<i>damaszku- szimogyoró-fa, fekete-jujuba, Sebestyén-szilva</i>	<i>paradicsom-fa², Sebestyénfa, Sebestyén-kordé, taknyos-kordé</i>	<i>mellbogyó</i>	<i>fekete mellbogyó</i>	
Durio zibethinus					<i>durián</i>		<i>cibetfa</i>		
Ficus carica	<i>fügefá</i>	<i>füge</i>				<i>édes füge</i>	<i>édes fügefá, káriai fügefá, közönséges fügefá</i>	<i>káriai füge, közönséges füge</i>	
Garcinia mangostana					<i>mangosztán</i>	<i>mangosztán-fa</i>			
Mangifera indica					<i>mangó</i>		<i>indiai mangófa, mangófa</i>		<i>indiai mangó</i>
Melicoccus bijugatus, Melicocca bijuga					<i>mézmag</i>				<i>mézbogyó</i>
Musa × paradisiaca					<i>banán, paradicsom- alma¹, paradicsom- füge, pizáng, pizángfa</i>	<i>pizángpálma</i>	<i>banánfa, édeni pizáng, közönséges pizáng</i>	<i>pizángbanán</i>	<i>termesztett banán</i>
Opuntia ficus- indica, O. ficus- barbarica, Cactus opuntia				<i>indiaifüge</i>	<i>földifüge, kisebb indiaifüge, nagyobb indiaifüge</i>	<i>fügetüskörc, kis fügekaktusz, nagy fügekaktusz</i>	<i>fügecs, közönséges fügecs, fügekaktusz</i>		<i>indiaifüge, indian fügekaktusz, közönséges fügekaktusz</i>

1. táblázat	XIV. század	XV. század	XVI. század	XVII. század	XVIII. század	XIX. század első fele	XIX. század második fele	XX. század első fele	XX. század második fele
Passiflora				<i>granadilla, passióvirág</i>		<i>golgota, golgotavirág, gránátalmaded, szenvedés-virág</i>		<i>Krisztus kínszenvedése</i>	
Passiflora edulis				<i>granadilla</i>		<i>golgota, golgotavirág, maracuja- szenvedésvirág</i>			<i>ehető golgota- virág, lila granadilla, maracuja, passiógyümölcs</i>
Phoenix dactylifera		<i>pálma</i>	<i>pálmafa</i>	<i>pálmadió²</i>	<i>pálmaszilva¹, pálmaszilvafa, török-szilva</i>	<i>datolya, datolya-pálma, egyiptomi-szilva, egyiptomi szilvapálma, szilvapálma-fa</i>	<i>datolyafa, igazi datolyafa, igazi datolya-pálma</i>		<i>közönséges datolya-pálma</i>
Pinus					<i>fenyődió</i>	<i>mandula-fenyő</i>			
Pinus pinea					<i>pineoli, szelídfenyő</i>	<i>mandula-fenyő, mandula- fenyőfa, pinia</i>		<i>fenyőmandula, olaszfenyő, piniadió</i>	<i>piniafenyő</i>
Pistacia vera			<i>pisztácia</i>		<i>pisztácia-dió, pisztáciamag, pisztácia- mogyoró</i>	<i>pisztáciafa</i>	<i>igazi pisztácia, nemes pisztácia, valódi pisztácia</i>	<i>pimpermogyoró, pisztácia- mandula, szíriai-mogyoró</i>	<i>aleppódió</i>
Punica granatum		<i>pomagránát</i>	<i>pomagránát- alma</i>	<i>gránátalma, pomagránátfa</i>	<i>gránátfa</i>	<i>gránátalma-fa</i>	<i>közönséges gránátfa</i>		
Salacca edulis, Zalacca glabrescens					<i>szalakka</i>				<i>szalakka-pálma</i>

1. táblázat	XIV. század	XV. század	XVI. század	XVII. század	XVIII. század	XIX. század első fele	XIX. század második fele	XX. század első fele	XX. század második fele
Syzygium jambos, Eugenia jambos, Jambosa vulgaris					<i>jambóza</i>		<i>közönséges jambóza, rózsaalma</i>	<i>jambul</i>	
Tamarindus indica			<i>tamarindusz</i>		<i>savanyú-pálma</i>	<i>indiai tamarin- dusz, indiai pálmagyümölcs, indiai pálma- szőlőfa</i>	<i>tamarindusz-fa</i>		<i>indiai tamarinduszfa</i>
Ziziphus jujuba, Z. sativa, Z. vulgaris			<i>jujuba</i>		<i>indiai jujuba, vörös jujuba</i>		<i>jujubafa, vörös jujubafa, közönséges jujubafa</i>		<i>jujuba-datolya, kínaidatolya</i>
Ziziphus lotus				<i>lótuszfa¹</i>			<i>afrikai jujuba</i>		<i>európai zsidótövis, zsidótövis, zsidótövis-bogyó</i>

2. táblázat	XIX. század első fele	XIX. század második fele	XX. század első fele	XX. század második fele
Acca sellowiana, Feijoa sellowiana		<i>feijoa</i>		<i>ananászfeijoa, mirtuszgyümölcs</i>
Actinidia				<i>aktinídia</i>
Actinidia arguta				<i>amuregres, japán aktinídia, japánegres</i>
Actinidia chinensis				<i>kínai aktinídia, kínaiegres, kivi, kínai kivi, kínaiköszméte</i>
Actinidia kolomikta				<i>amuri aktinídia, mandzsui aktinídia, mandzsui kivi, tara kivi</i>
Aglaia domestica, Lansium domesticum				<i>langsztat</i>
Annona cherimola	<i>csirimójó</i>	<i>csirimójófa, kirimojaannóna</i>	<i>fahéjalma</i>	<i>krémalma</i>
Annona diversifolia				<i>ilama, ilamafa</i>
Annona muricata	<i>nyugati annónafa</i>	<i>savanyú annóna, savanyú sobbe</i>		<i>tüskés annóna, savanyúalma, szúrszop</i>
Annona reticulata		<i>ökörshívanóna</i>		<i>ökörshív, ökörshívalma</i>
Annona squamosa		<i>cimetalma, cukoralma, édes annóna</i>		<i>gyömbéralma</i>
Arachis hypogaea		<i>amerikaidió², földibab, földidió, földimakk, földimogyoró, kamerundió, mandubi, mandubibab</i>	<i>amerikaimogyoró, külföldi földimogyoró</i>	<i>földimandula</i>
Arbutus unedo		<i>szamócabokor</i>	<i>szamócafa</i>	<i>nyugati szamócafa</i>
Artocarpus heterophyllus, A. integrifolia		<i>jákafa</i>	<i>kelet-indiai kenyérfa</i>	<i>dzsekfrút, nagytermésű kenyérfa</i>

2. táblázat	XIX. század első fele	XIX. század második fele	XX. század első fele	XX. század második fele
Averrhoa carambola		<i>karambolafa</i>	<i>uborkafa¹</i>	<i>csillaggyümölcs, karambola</i>
Bertholletia excelsa		<i>amazonimandula, brazíldió, brazíliaigesztenye, juviadió, Para-dió</i>	<i>amerikaidió¹</i>	
Blighia sapida				<i>aki, akiszilva</i>
Brosimum alicastrum			<i>kenyérdiófa</i>	
Carica pentagona				<i>babakó</i>
Carissa macrocarpa, C. grandiflora				<i>karissza</i>
Carya illinoensis, Hicoria pecan, H. oliva		<i>hikoridió, hikoridiófa, hikorifa, pekánnut</i>	<i>hikori, pekándió, pekándiófa</i>	
Caryocar nuciferum			<i>szuaridió</i>	
Casimiroa edulis				<i>fehérzapota</i>
Cereus uruguayanus, C. peruvianus		<i>oszlopkaktusz</i>	<i>fáklyakaktusz</i>	<i>perui oszlopkaktusz</i>
Chrysobalanus icaco	<i>ikakó-aranymakk</i>	<i>aranymakk, ikakó, ikakófa, ikakószilva, kókuszszilva</i>	<i>ikakóguajero</i>	<i>ikakócserje</i>
Chrysophyllum cainito		<i>csillagalma, kainitófa</i>	<i>csillagalmafa</i>	
Citrus aurantiifolia				<i>lime, savanyúcitrom</i>
Citrus aurantium, C. vulgaris	<i>keserű narancs, narancscitrom</i>			
Citrus bergamia	<i>bergamottnarancsfa</i>			<i>bergamia, bergamottcitrom, bergamottnarancs</i>
Citrus limetta			<i>édes citrom, édes citromfa</i>	
Citrus nobilis				<i>királynarancs</i>
Citrus paradisi			<i>grépfrút</i>	<i>citrancs</i>
Citrus reticulata, C. nobilis	<i>mandarin narancs</i>	<i>mandarin</i>	<i>mandarinfa</i>	

2. táblázat	XIX. század első fele	XIX. század második fele	XX. század első fele	XX. század második fele
Coccoloba uvifera	<i>karajosszőlő</i>	<i>szőlősóska</i>		<i>sóskaszőlő, tengeriszőlő</i>
Cyphomandra betacea				<i>paradicsomfa¹, tamarilló</i>
Dimocarpus longan, Euphoria longana, Nephelium longana		<i>longanfa</i>		<i>longan</i>
Diospyros kaki		<i>datolyaszilva, kínaibirs</i>	<i>kakifa, kakigyümölcs, kakiszilva</i>	<i>ázsiai datolyaszilva, ázsiai kakiszilva, hurma, paradicsomfa³</i>
Diospyros lotus		<i>lótuszbogyó, lótuşfa², olasz datolyaszilva</i>	<i>égiszilva, lótuşszilva</i>	<i>égi kakiszilva, valódi lótuşszilva</i>
Diospyros virginiana		<i>amerikai datolyaszilva, perszimon</i>		<i>amerikai kakiszilva, virginiai kakiszilva, virginiaiszilva</i>
Eriobotrya japonica, Mespilus japonicus		<i>japánnaspolya</i>		<i>loquat</i>
Eugenia dombeyi				<i>grumihama</i>
Eugenia uniflora				<i>pitanga</i>
Feronia limonia, F. elephantum		<i>elefántalmafa</i>		
Flacourtia indica, F. ramontchi			<i>batokószilva, madagaszkáriszilva, maronszilva</i>	<i>kormányzószilva, ramoncsi</i>
Fortunella japonica				<i>kumquat</i>
Genipa americana	<i>genipa</i>			<i>lekvárosdoboz</i>
Grias cauliflora			<i>Anchovy körtéje</i>	
Lecythis zabucayo		<i>fazékfa</i>		<i>majomfazék, paradicsomdió</i>
Litchi chinensis, Nephelium litchi		<i>licsi, licsifa</i>	<i>licsiszilva</i>	<i>kínai ikerszilva</i>

2. táblázat	XIX. század első fele	XIX. század második fele	XX. század első fele	XX. század második fele
Macadamia ternifolia				<i>makadámdió, Queensland-dió</i>
Malpighia glabra, M. punicifolia		<i>barbadosicseresznye</i>		<i>acerola</i>
Mammea americana		<i>dél-amerikai-kajszin mamej, mamejalma, mamejfa, szentdomingói-kajszin</i>	<i>szentdomingói-barackfa</i>	
Manilkara zapota, M. zapotilla, Achras sapota,	<i>csecses akrász</i>	<i>szapodillafa, szapodillaszilva, zapotafa</i>		<i>rágógumifa, szapodilla, zapota¹</i>
Monstera deliciosa, „Philodendron pertusum”			<i>filodendron, levélfa, monsztera</i>	
Nephelium lappaceum	<i>rambután, rambutánfa</i>			<i>hamislicsi</i>
Opuntia dillenii				<i>tőviskörte</i>
Opuntia lindheimeri				<i>Lindheimer-fügekaktusz</i>
Opuntia maxima, Cactus decumanus				<i>óriás fügekaktusz</i>
Passiflora caerulea	<i>kékvirágú golgota</i>		<i>kék golgotavirág</i>	<i>Krisztus koronája, Krisztusvirág</i>
Passiflora incarnata	<i>testszín golgota</i>			
Passiflora quadrangularis				<i>óriás golgotavirág</i>
Peireskia aculeata, Cactus peireskia	<i>fatüskörc, peireski szurdáncsa</i>	<i>barbadosiegres</i>		
Persea americana, P. gratissima		<i>avokádó, avokádófa, avokádókörté, aligátorkörté</i>		
Physalis peruviana, P. edulis		<i>ananászcseresznye</i>	<i>szamócacseresznye</i>	<i>ehető zsidócseresznye, földicseresznye</i>
Pinus cembroides, P. cembra var. sibirica				<i>diófenyő, mexikói diófenyő</i>
Pouteria caimito, Lucuma caimito		<i>kaimitófa</i>		<i>abiu</i>

2. táblázat	XIX. század első fele	XIX. század második fele	XX. század első fele	XX. század második fele
Pouteria campechiana, Lucuma nervosa, L. salicifolia				<i>kanisztel, tojásfa, sárga-zapota</i>
Pouteria lucuma, Lucuma obovata				<i>lukmó</i>
Pouteria sapota, Calocarpum mammosum, C. sapota, Lucuma mammosa		<i>lukumafa</i>		<i>zapota², nagyzapota</i>
Pouteria viridis, Calocarpum viride				<i>zöldzapota</i>
Psidium guajava	<i>guava, guavafa, körtetermő guavafa</i>			
Psidium guineense				<i>brazil guava</i>
Psidium littorale, P. cattleianum				<i>szamócaquava</i>
Solanum muricatum				<i>pepinó</i>
Spondias cytherea, S. dulcis		<i>aranyalma, citera-almafa, édes mombinszilva, eviszilva</i>		<i>ambarella, arany mom-binszilva, aranyszilva, balzsamszilva, édes balzsamszilva, tahitialma, tahitiszilva, zsidószilva</i>
Spondias mombin, S. lutea	<i>mombin</i>	<i>mombinszilva, sárga mombinszilva</i>		<i>disznószilva, sárga mombin</i>
Spondias pinnata				<i>mangószilva, mangó balzsamszilva</i>
Spondias purpurea	<i>mombin</i>	<i>otahaitialma, mombin-szilva</i>		<i>vörös mombin, vörös mombinszilva</i>
Spondias tuberosa				<i>gumós mombinszilva, imbu</i>
Syzygium malaccense, Eugenia malaccensis, Jambosa malaccensis		<i>malakkai jambóza</i>		<i>malájalma</i>
Yucca baccata				<i>bogyós jukka</i>

A SZÓTÁR SZERKEZETE

1. A szótár tagolódása. - A szótár természetes közlési egysége az egy-egy szóra vonatkozó tudnivalókat összefoglaló szócikk, amelynek rendező elve az ábécérend. Technikailag a TESz. és az EWUng. felépítését követtem: a magyar szótörténet (szóalakok, alakváltozatok, a jelentés), majd a magyarnak átadó nyelv, az etimológiai megjegyzések következnek, az idegen nyelvi megfelelők és lehetőség szerint a szó végső forrásának megjelölése, a szócikket pedig rövid bibliográfia zárja.

Lehetséges lett volna a szótárat a növények rendszertani helye szerint rendezni, és címszónak a tudományos magyar nevet tekinteni. Ezt a módszert használja Kiss Jenő (vö. Kiss Jenő, Magyar madárnevek (Az európai madarak elnevezései). Bp., 1984.), szócikkeit a tudományos magyar elnevezések szerint rendezi, („Egy-egy szócikk - így nevezem a madárfajok neveit s azok eredetét bemutató fejezeteket - a ma általánosan elfogadottnak tekinthető tudományos magyar névvel s latin szaknyelvi megfelelőjével kezdődik (ezek tehát a címszavak)” (Kiss: Madárnevek. 32)), s ezen szócikkeken belül tárgyalja a szerző a madarak különböző régi, nyelvjárási elnevezéseit is.

Amennyiben a fenti módszert követtem volna - mivel néhány növénynek 15-20 neve van - egy-egy szócikk több oldal terjedelmű, és kezelhetetlen lenne. Dolgozatom feldolgozásmódjában ezért a magyar etimológiai szótárak gyakorlatát követi, a szócikkeket ábécérendben közlöm (vö. Kiss Jenő, A pingvintől a kolibriig. Egzotikus madarak magyar nevei. NytudÉrt. 120. sz.).

2. A címszók. - Címszónak tekintettem minden egyes növénynevet, tehát régi növényneveket és a tudományos magyar elnevezéseket is. Minden címszó (akár nyelvújítási név, akár tudományos magyar név) egy növényfajt/nemzetséget jelent. Így került egy szócikkbe a *kenyérfa*, jelzős szerkezetei: *közönséges kenyérfa*, *trópusi kenyérfa*, *valódi kenyérfa* és összetétele: *a kenyérfagyümölcs* ‘*Artocarpus communis*’, és külön szócikkbe a *nagytermésű kenyérfa* ‘*Artocarpus integrifolia*’ jelzős szerkezet. A növénytani szempontból sok gondot okozó homonimákat (vö. „A szótár összeállítása során követett legfontosabb elv az volt, hogy a zavarok és félreértések fő forrását, a homoním (az azonos alakú, de más jelentésű) neveket a magyar névhasználatból lehetőleg kiküszöböljük” (Priszter: Növ. 10)) indexszámmal különböztetem meg egymástól (pl. **paradicsomalma¹**, **paradicsomalma²**).

A címszó után szögletes zárójelben - [] - a helyes kiejtés jelölése következik; ezt azonban csak akkor jelöli a szótár, ha az nem következik az általánosabb érvényű magyar kiejtési szabályokból.

3. Az önálló és az utaló szócikkek. - A szótár szócikkei kétfélek: önálló és utaló szócikkek. Az önálló szócikkek lehetőleg minden tájékoztatást megadnak a címszóról, az utaló szócikkek csak azt jelzik, hogy a szóban forgó szó melyik önálló szócikkben van kidolgozva. Az önálló szócikk a lehetőséghez képest a címszóra vonatkozó valamennyi tudnivalót magában foglalja. Az utaló szócikk érdemi tájékoztatást a címszóról nem nyújt, hanem csak azt közli, hogy a részletes felvilágosítást melyik önálló szócikkben kell keresni. Utaló szócikkbe az önálló címszóknak csupán azok az alak- és írásváltozatai kerültek, amelyek ábécérendben messze esnek a szótározott alaktól. Az önálló és utaló szócikk címszavát a szócikk betűitől erősen eltérő, kereséskor jól szembe ötlő félkövér betűvel (**mangó**) írtam. Az idegen eredetű vagy a köznyelvben idegen írásmódú szavakat kiejtésük szerint leírva vettem fel a szótárba, de utalásként az idegen nyelvi alakváltozat is szerepel: pl. **soursop** l. **szúrszop**.

Az önálló szócikkek legalább három, de gyakrabban négy fő részre oszlanak, ennek megfelelően nyomtatásban három, illetve négy bekezdésre tagolódnak: szótörténeti rész, etimológiai rész, az egyéb elnevezések, bibliográfiai rész. A negyedik bekezdéshez, a bibliográfiai részhez csatolva, de attól gondolatjellel elválasztva találhatók a szótár egyéb szócikkeire való utalások.

4. A szócikk szótörténeti része. - Az önálló szócikkekben a címszó után, következnek a szótörténeti adatok: az alakváltozatok, a jelentések. Az adatokat betűhíven közlöm, időrendben. A címszó alakváltozatait dokumentáló adatokat toldalékával együtt dőlten (*mangó*) kiemelttem. Ha az idézett adatok bármelyikének a címszóhoz tartozása kétes, az adat elé tett kérdőjellel (?) hívom fel a figyelmet. Néha a kérdőjel az adathoz tartozik, vagyis magának a szerzőnek a bizonytalanságát fejezi ki. Az adathoz tartozó kérdőjelet dőlten írtam. Mivel sok esetben újabb kori jövevényszavak, nemzetközi szavak első magyarosan írt változatairól van szó, ezért közlöm a különböző írásváltozatokat. A magyaros írásmód a meghonosodás, az idegen szóból jövevényszóvá válás jele lehet. A címszó (pl. **citrom**) dokumentálása után a címszó adataitól gondolatjellel elválasztva következnek a címszó jelzős szerkezetei (pl. **édes citrom**) jelentésükkel együtt, ezután újabb gondolatjellel és **Ö:** jelzéssel bevezetve a címszó összetelei (pl. **citromfa**), ennek alakváltozatait követik a hozzátartozó jelzős nevek (pl. **édes citromfa**).

5. A jelentések. - Az alakváltozatok felsorolása után **J:** jelzéssel bevezetve következik a címszó és összetételei jelentésének vagy jelentéseinek megadása. Minden jelentést első felbukkanásának évszámával idézek. Ha a forrás nem teszi lehetővé a jelentés teljesen egyértelmű meghatározását, akkor erre a bizonytalanságra az értelmezés szövege elé tett kérdőjellel jelzem. A jelentés megadásában a tudományos kíváncsoknak a latin név, valamint a család megadásával tettem eleget. Többnyire közlöm az egyes növények, előfordulásának helyére, nagyságára, alakjára, színére, előfordulásának helyére vonatkozó tudnivalókat is. Az előfordulási helyet, illetve a latin neveket Rudolf Mansfelds Verzeichnis landwirtschaftlicher und gärtnerischer Kulturpflanzen (ohne Zierpflanzen). Zweite, neubearbeitete und wesentlich erweiterte Auflage herausgegeben von Jürgen Schultze-Motel. I-IV. Berlin, 1986. c. munkája alapján ismertetem. Ha a magyar név tágabb értelemben egy nemzetséget jelent, akkor a latin nevek sorát a nemzetségnév megadásával kezdem, ezt követi a fajnév (pl. *Citrus. C. limon*). Ilyenkor a név (pl. *citrom*) tágabb értelemben egy növénynemzetséget (*Citrus*) jelöl, szűkebb értelemben pedig ugyanannak a nemzetségnek egy közismert, rendszerint igen elterjedt fajtát (*Citrus limon*). Némely növénynél több latin nevet tüntettem fel, akkor, ha a magyar nyelvi elnevezésekre a mai tudományos latin névtől eltérő latin nevek hatottak. Mivel a címszó és az alatta található összetételek jelentése azonos, az összetételek jelentéseinek megadásánál már csak 'a fa' és 'a gyümölcs' jelentésmegadással utalok a címszó jelentésére.

A jelentések megállapításához elsősorban az eredeti szövegben az adat, ill. adatok mellett szereplő latin növényneveket használtam, illetve az adatok szövegkörnyezetéből indultam ki. A növénynevek jelentésének értelmezésében a lehetőségekhez képest figyelembe vettem azt a körülményt, hogy jelöli-e a név a) a növényt, b) a gyümölcsöt. Legtöbbször igen nehéz elkülöníteni az eredeti forrásban a növény és gyümölcs jelentést, a kettőt csak akkor választom el, ha ez teljesen világosan eldönthető az eredeti szöveg alapján. Egyébként a gyümölcs és növény jelentést közös jelentésjelbe ('...') foglaltam, és vékony vonallal (|) választottam el (vö. „Bizonyos esetekben közel álló jelentéseket, jelentésárnyalatokat összefogunk, és egy jelentésszám alatt idézünk. Az árnyalatokat közös jelentésjelbe ('...') foglaljuk, és függőleges vékony vonallal (|) választjuk el egymástól. A jelentés forrásaként megadott helyen ilyenkor rendszerint csak az egyik jelentésárnyalat található meg” (TESz. 27)). Hogy a gyümölcs és növény elkülönítése milyen sok problémát okozhat, azt már Földi János fölismerete 1793-ban. A *fa* utótag fölösleges voltáról így írt Rövid kritika és rajzolat A' magyar fűvésztudományról c. művében: "Hogy tehát mind a' fű vég kevesedjen, mind pedig azzal gyakorta hibáson ne éljünk, a' fát fűnek, és a' fűvet fának mondván; legjobb az egyébaránt zavarodást nem okozó Nemi Nevek mellől azokat elhagyni, (a' kinek tetszik, a' köznevezésben utánna ejtvén..." (35). Priszter Szaniszló szótárában (Priszter: Növ.) a „fa” utótagot általában zárójelbe teszi, jelezve, hogy mindkét változat elfogadható.

6. A szócikk etimológiai része. - Minden önálló szócikk második bekezdése az etimológiai magyarázó rész. Ennek első mondata a szó, ill. szócsalád eredetére vonatkozó információt tartalmazza. A távoli forrásból származó jövevényszavakra vonatkozólag általában azt határozom meg, honnan került az illető szó a magyar nyelvbe. Nemzetközi szavak esetében pedig a szó idegen nyelvi megfelelőit adom meg először, majd ahol lehetséges a szó végső eredetét határozom meg. Az etimológiai rész végén tükörfordítások és jövevényszavak esetében feltüntetem az idegen nyelvi megfelelőket is. Kiválasztásukkor arra törekedtem, hogy lehetőleg több világnyelvből, mindenekelőtt németből és angolból, illetőleg a velük érintkező nyelvekből is idézzek egy-egy példát.

Az idegen nyelvi adatokat és megfelelőket nem állandó forrásból idézem, mivel bizonyos trópusi gyümölcsnevek, amelyek valamikor tükörfordítással kerültek a magyar nyelvbe, ma már kihaltak mind a magyarból, mind az idegennyelvből (vö. ném. *Elephantenlaus*, R. magy. *elefánttetü* (a ném. *Elephantenlaus* tükörfordítása), ma: *kesudió*; R. magy. *királyalma* (a ném. *Königsapfel* tükörfordítása), ma: *ananász*. Ennek megfelelően felhasználtam régebbi, többnyelvű botanikai szótárakat. Közülük a legfontosabbak: Elsevier' D.B., Marzell, Ulrich: Wb. (A rövidítések feloldását l. az irodalomnál!). A szócikk bibliográfiai részében minden esetben közlöm azt az irodalmat is, ahonnan az idegen nyelvi megfelelők származnak.

7. Az egzotikus gyümölcsök egyéb elnevezései. - Az önálló szócikkek harmadik bekezdése a gyümölcs egyéb elnevezéseit tartalmazza, amelyek a szótárban megtalálhatók, a megfelelő címszavaknál. Egy növény (gyümölcs) összes elnevezéseit egy szócikkben adom meg, a többi szócikknél csak utalok (l. jelzéssel) az összes nevet tartalmazó címszóra. Ez az érdekes csokrosítás egyben megmutatja, hogy melyek a legismertebb egzotikus gyümölcsök, vagy melyek a legkedveltebb termesztett gyümölcsök. Ezeknek van ugyanis a legtöbb társnevük, ilyenek pl. a *kesudió*, a *jujuba* vagy a *datolyaszilva*.

8. A felhasznált irodalom. - Az önálló szócikkek negyedik bekezdése az etimológiai és szótörténeti irodalom adatait tartalmazza. Helykímélés végett a forrásokat rövidítem (L. a források jegyzékét hátul!). ☉-gal jelöltem a fontosabb szakirodalmat. Itt adom meg a növény idegen nyelvi elnevezéseinek forrásait is. A szócikk végén, tőle gondolatjellel elválasztva az utaló rész található, L. jelzéssel bevezetve.

AZ EGZOTIKUS GYÜMÖLCSNEVEK SZÓTÁRA

A, Á

abakade l. avokádó

abiu 1983: *Abiu* (Velich–V. Nagy 248); 1985: *abiu* (Surányi 148). **J:** 1983: 'Pouteria caimito, Lucuma caimito. Perutól Kelet-Ecuadorig, a Felső-Amazonas vidékétől Guyanáig honos, a szapodillafélék (Sapotaceae) családjába tartozó fa | a fa gömbölyű vagy hosszúkas termése'.

A ang. *abiu* 'ua.' átvétele. Az angolba portugál közvetítéssel (vö. port. *abiu*, *abi*, *abieiro*: 'ua.') kerülhetett.

Egyéb elnevezései: l. **kaimitófa**.

Mansfeld 1044, Tropical. 63.

acajou(dió) l. akazsu

acajoufa l. akazsu

acaju l. akazsu

acerola 1993: *acerola* (Lovas 20). **J:** 1993: 'Malpighia glabra, M. puniceifolia. Texasban, Mexikóban, Közép-Amerikában, Dél-Amerika északi részén és Nyugat-Indiában honos, a Malpighiaceae családba tartozó cserje termetű növény | a növény élénkpiros termése'.

Nemzetközi szó; vö.: ang. *acerola*, fr. *acérola*, *acerolier*, ném. *Acerola*, sp. *acerola*: 'ua.'. A magyar *acerola* elsősorban az angol és a német alakváltozatok hatására alakulhatott ki. A név egy másik növény nevének (*Crataegus*; galagonya) az átvétele: vö. ang. *acerola*, fr. *azerole*, ol. *lazzeruola*, port. *azarola*, *azerola*, *zarola*, *zerola*, sp. *acerola* 'Crataegus; galagonya'. A névátvitel alapja a termések hasonlósága lehetett: mindkettőnek gömbölyű, piros, cseresznyeszerű gyümölcse van. A szó végső forrása az ar. *azza'rūr* 'galagonya'.

Egyéb elnevezései: l. **barbadosi-cseresznye**.

Genaust 67, Lovas 20, Mansfeld 792–3, Webster-IntDict. 14.

Ádám-alma 1787: *Ádám-Almája* (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 451); 1852: *Adámalmája* (Gönczi 213); 1890 k.:

Ádámalma (L. Sz. 4869. 5); 1908: *Ádám-alma* (HétSzak. 277); 1912: *Ádámalma* (RévaiLex. IV. 538). **J:** 1. 1787: 'Délkelet-Ázsiában honos, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa (*Citrus maxima*, *C. grandis*, *C. decumanus*) gyakran 6–8 kg-os termése'; 2. 1908: 'Citrus medica. Valószínűleg Indiában őshonos, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa narancssárga termése'.

Az első alakváltozat (*Ádám-Almája*) feltehetőleg latin mintára keletkezett tükörfordítás; vö. lat. *Poma Adami* 'Ádám almája'. A későbbi alakváltozatok minden bizonnyal (*Ádámalma*) németből kerülhettek a magyarba; a ném. *Adamsapfel* 'Ádám almája' tükörfordításaként. Idegen nyelvi megfelelőkre l. fr. *pomme d'Adam* 'Ádám almája'. A névadás alapját, a gyümölcs héján látható harapások képezték (vö. „Die Rinde am Apfel hat Ritzen, als ob mit den zähnen hineingebissen worden sei” (Marzell I. 1030)). Az *Ádám-alma* név 2. jelentésére csupán egy adat van (1908), a névátvitel alapja a két gyümölcs hasonló színe és formája (mindkettő a Citrus-félék családjába tartozik) volt.

Egyéb elnevezései: l. 1. **pomeló**, 2. **citronád**.

Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 451, Marzell I. 1030, III. 222, Ulrich: Wb. 146.

Ádám almája l. Ádám-alma

Adanson l. Adanson baobabja, Adanson fája, ujjas levelű Adanson fája
Adanson baobabja l. baobab

Adanson fája 1852: *Adansonfája* (Gönczi 218). **J:** 1852: 'Adansonia. *Adansonia digitata*. A szenegáli szavannáktól Etiópiáig, Kenyában és Angolában honos, a majomkenyérfafélék (Bombacaceae) családjába tartozó fa uborkaszerű terméssel'. — **ujjas**

levelű ~ 1852: *Ujjas levelű Adanson-fája* (Gönczi 218).

Az *Adanson fája* a magyar nyelvben keletkezett elnevezés, Gönczi Pál alkotása; a lat. szaknyelvi nevet, *Adansonia* 'ua.' magyarázó utótaggal (*fa*) látta el. A lat. szaknyelvi *Adansonia* forrása egy francia botanikus, Adanson (1727–1806) neve. Az *ujjas levelű Adanson fája* ugyancsak Gönczi Pál alkotása, részben a latin szaknyelvi név (*Adansonia digitata* 'ua.') mintájára keletkezett; vö. *digitátus* 'ujjas' (vö. még lat. *digitus* 'ujj', *digitátus* 'ujjal végez valamit'), amelyet Gönczi további magyarázó elemmel (*levelű*) egészített ki. Ezeknek a neveknek más forrásban nincs nyomuk.

Egyéb elnevezései: l. **baobab**.

Genaust 35, 144, Mansfeld 868–9.

— L. **baobab**, **Adanson baobabja**.

advogato l. **avokádó**

advokatokörte l. **avokádó**

afrikai jujuba 1894: *Afrikai jujuba* (Candolle 205). **J:** 1894: 'Ziziphus lotus. A Földközi-tenger vidékén honos, a bengefélék (Rhamnaceae) családjába tartozó fa | a fa csonthéjas, hosszúkas termése'.

Az *afrikai jujuba* névre egyetlen adat van, az elnevezésnek más forrásban nincs nyoma. Jelzője (*afrikai*) a növény előfordulási helyére utal (vö. „eine afrikanische stachelige, nicht sehr hohe Baumart mit eßbaren Früchten” Genaust 230), a *jujuba* utótag (vö. *jujuba*) a Ziziphus nemzetség nevének átvétele, kialakulásában több nyugati nyelvnek is szerepe lehetett (vö. Candolle művében: ang. *lotus jujube*,

fr. *jujubier lotus* 'lótusz juju-ba' (Candolle 205)). Idegen nyelvi megfelelőire l. ném. *Nordafrikanischer Lotos* 'észak-afrikai lótusz'.

Egyéb elnevezései: *európai zsidótövis*, *lótuszfa*¹, *zsidótövis*, *zsidótövisbogyó*.

Candolle 205, Genaust 230, Mansfeld 834. — L. **feketejujuba**, **jujuba-fa**.

agacate l. **avokádó**

agátefa l. **avokádó**

aguacatekörte l. **avokádó**

aguakatafa l. **avokádó**

akahu l. **akazsu**

akajufa l. **akazsu**

akasudió l. **akazsu**

akasu(fa) l. **akazsu**

akazsu 1787: *Acayou* (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 343); 1845: *Acajuba*, *Acajaiba*, *Acaju* (Kováts 9); 1893: *acaju* (PallasLex. I. 242); 1894: *Akahu* (Candolle 207); 1911: *acajou* (RévaiLex. I. 572); 1976: *acaju* (Urania. II. 57); 1986: *akazsu* (Priszter: Növ. 97). **J:** 1787: 'Anacardium occidentale. Valószínűleg Brazíliában honos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó örökzöld fa | a fa vese alakú termése'. — **Ö:** ~**dió** 1890 k.: *Acajou-diók* gr. (L. Sz. 4869. 2); 1893: *akassú-dió* (PallasLex. I. 242); 1911: *akasúdió* (RévaiLex. I. 573); 1916: *Akasudió* (TermtudKözl. 830). **J:** 1890 k.: 'a gyümölcs'. | ~**fa** 1807: *Akazsufa* (Bertuch IV. 49); 1890 k.: *Acajou-fa* (L. Sz. 4869. 2); 1892: *akaju-fa* (TermtudKözl. 272); 1893: *Akassúfa* (PallasLex. I. 242); 1909: *Akazsufa* (Graumann 2); 1911: *Aka-*

zsufa (Cserey: Növényiszótár. 8); 1966: *akazsu-fa* (Csapody–Priszter: MNöVsz. 20); 1992: *akajufaként* gr. (Élet és Tudomány 49: 1550). **J:** 1807: 'a fa'.

Az *akasu*, *akazsu*, *akazsufa* németből (vö. ném. *Acajoubaum*, *Acajoubaum* 'ua.') kerülhetett a magyarba. Az *akahu* feltehetőleg a ném. *Acahanussbaum* 'akahadiófa' előtagjának hatására jött létre. Idegen nyelvi megfelelőkre l. holl. *acajoeboom* 'akazsufa', or. *акажу* 'akazsu'. Az *akazsudió* összetétel előtagja a ném. *Acajoubaum*, *Acajubaum* 'akazsufa' előtagjának átvétele, a *-dió* utótag pedig értelmesítő, magyarázó elem, a diószerű termésre utal. A *-dió* utótag kialakulhatott a gyümölcs egyéb magyar és idegen nyelvi elnevezéseinek hatására is: magyar nyelvi megfelelőkre vö. a gyümölcs *-dió* utótagú neveit (*akazsudió*, *indusdió*, *kesudió*, *nyugat-indiai-elefántdió*, *vesedió*), illetőleg ném. *Kaschunuß* 'kasudió'. A szó végső forrása a dél-amerikai tupi indián *acaiu*, *acajú*, *acayú*, amely portugál közvetítéssel került át Európába (vö. port. *cajú*, *acajú* 'ua.').

Egyéb elnevezései: l. **kesu**.

Elsevier's D.B. 1378, Klein: Et-DictEngl. 245 ☉, König 6–7 ☉, Mansfeld 796, Marzell I. 251, MNy. 89: 433 ☉, Ulrich: Wb. 14, Webster'sInt-Dict. 346. — L. **akazsudió**, **indusdió**, **kesu**, **kesudió**, **nyugat-indiai-elefántdió**, **vesedió**.

akazsudió l. akazsu

akazsufa l. akazsu

aki 1983: *Aki* (Velich–V. Nagy 251); 1985: *aki* (Surányi 148). **J:** 1983: 'Blighia sapida. Nyugat-Afrikában honos, a szappanfafélék (Sapindaceae) családjába tartozó fa | a fa élénkpiros termése'. — **Ö:** *~szilva* 1976: *akiszilva* (Urania. II. 63); 1986: *akiszilva* (Priszter: Növ. 28); 1989: *akiszilva* (Kultúrnövények 3. 12). **J:** 1976: 'a fa | a gyümölcs'.

Az *aki* nemzetközi szó; vö.: ang. *akee*, *ackee*, fr. *akée*, ném. *Aki-baum* 'akifa', *Akipflaume* 'akiszilva'. Az *aki* angolból kerülhetett a magyarba, de írásmódjára a német összetételek (vö. ném. *Aki-baum*, *Akipflaume*) is hatással lehettek. Az *akiszilva* a ném. *Akipflaume* részfordítása, a német név előtagjának átvételével, utótagjának fordításával jött létre. Az *aki* végső forrása a kru *ā-kee*.

Elsevier's D.B. 75, Mansfeld 821, Ulrich: Wb. 34, Urania. (ném.) II. 64, Webster'sIntDict. 47 ☉.

akiszilva l. aki

akrász l. csecses akrász

aktinidia 1986: *aktinidia* (Priszter: Növ. 28). **J:** 1986: 'Az Actinidia nemzetségbe tartozó fajok közül több, főleg Actinidia kolomikta, Actinidia arguta, Actinidia chinensis'.

A lat. szaknyelvi nemzetségnév: *Actinidia* átvétele (vö. *amuri aktinidia*, *mandzsu aktinidia*: 'Actinidia kolomikta', *japán aktinidia* 'Actinidia arguta', *kínai aktinidia* 'Actinidia chinensis'). Az *aktinidia* végső forrása a gör. *aktis* 'sugár', ennek kicsinyítő-

képzős alakja az *aktinidia* (a gör. név a bibék elhelyezkedésére utal).

Egyéb elnevezései: *japánegres*, *ki-vi*, *mandzsui kivi*.

Genaust 35. — L. **amuri aktinidia**, **japán aktinidia**, **kínai aktinidia**, **mandzsui aktinidia**.

aleppódió 1976: *aleppói dió* (Urania. II. 58). **J:** 1976: 'Északkelet-Iránban, Észak-Afganisztánban és Oroszországban őshonos, a pisztáciafélék (Pistaciaceae) családjába tartozó fa (*Pistacia vera*) liláspiros vagy sárgászöld héjjal fedett termése'.

Tükörszó; a ném. *Aleppo-Nuß* 'ua.' fordításaként került a magyarba. Az előtag *Aleppo* a növény előfordulási helyére (Aleppo (Szíria)) vonatkozik; hasonló szerkezetű névre vö. *szíriaimogyoró* 'ua.'. Az *aleppódió* név utótagja (*-dió*) a dióhoz hasonló csonthéjas termésre utal (vö. még a gyümölcs *-dió*, *-mogyoró*, *-mandula* utótagú elnevezéseit). „Ezek az elnevezések csupán a pisztácia, a dió és a mandula hasonlóan felnyíló csonthéjas termésére utalnak” (Élet és Tudomány (1993) 5: 148).

Egyéb elnevezései: l. **pisztácia**.

Élet és Tudomány (1993) 5: 148, Urania. (ném.) II. 58. — L. **pimpermo-gyoró**, **pisztáciadió**, **pisztáciamandula**, **pisztáciamogyoró**, **szíriaimogyoró**.

aligátorkörte 1896: *alligátor-* v. *avogato-* (advokato-) *körte* (Pallas-Lex. XIII. 955); 1922: *alligátor-körte* (RévaiLex. XV. 350); 1983: *alligátorkörte* (Velich–V. Nagy 95); 1987: *aligátor körte* (Velich 12). **J:** 1896: 'Mexikóban, Guatemalában és Hon-

durasban őshonos, a babérfélék (Lauraceae) családjába tartozó örökzöld fa (*Persea americana*, *P. gratissima*) sötétzöld, körte alakú termése'.

Tükörszó; a ném. *Alligatorbirne* 'ua.' szó szerinti fordítása. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *alligator pear*, fi. *alligaattori(n)päärynä*, or. *аллигаторова груша* 'ua.'. A névadás alapját a gyümölcs körte alakja képezte (vö. még a gyümölcs egyéb *-körte* utótagú elnevezéseit), az *aligátorkörte* összetétel előtagja talán a gyümölcs sötétzöld színére utal, illetve arra, hogy a növény olyan helyről származik, ahol aligátorok vannak.

Egyéb elnevezései: l. **avokádó**.

Elsevier's D.B. 183, Kielikello 1983. 2: 36, Klein: EtDictEngl. 52 ☉, Mansfeld 218, Ulrich: Wb. 165, Webster'sIntDict. 56. — L. **avokádó-körte**.

-alma(fa) l. **Ádám-alma**, **aranyalma**, **cimetalma**, **citera-almafa**, **citromalma**, **cukoralma**, **csillagalma(fa)**, **elefántalmafa**, **fahéjalma**, **gránátalma(fa)**, **gyömbéralma**, **királyalma**, **krémalma**, **limóniaalma**, **malájalma**, **mamejalma**, **narancsalma**, **otahaitialma**, **ökörszívalma**, **paradicsomalma**, **pomagránátalma**, **rózsaaalma**, **savanyúalma**, **tahitialma**

almakirály 1783: *Alma-Király* (Benkő 353); 1816: *almakirály* (Czifray 198). **J:** 1783: 'Ananas. Ananas comosus, A. sativus. Dél-Amerika trópusain honos, a broméliafélék (Bromeliaceae) családjába tartozó növény | a növény pikkelyes héjú, lédús termése'.

Az *almakirály* a ném. *Königsapfel* 'királyalma' tükörfordítása; a magy. *almakirály* a német név elő- és utótagjának felcserélésével keletkezett. A név *királyalma* (l. ott) alakváltozatban is megjelent a magyarban. A XIX. században az *almakirály* és a *királyalma* is eltűnt a magyar nyelvből (vö. még a gyümölcs *-király*, *-királynéja* utótagú neveit).

Egyéb elnevezései: l. **ananász**.

Marzell I. 261. — L. **királyalma**, **gyümölcskirály**, **gyümölcsök királynéja**.

amazonimandula 1893: *amazon-mandola* (PallasLex. III. 180); 1909: *Amazon mandula* (Graumann 4); 1911: *Amazon mandula* (Cserey: Növényiszótár. 12); 1942: *amazoni mandula* (Nagylaki 50); 1966: *amazonimandula* (Csapody–Priszter: MNövsz. 148); 1986: *amazonimandula* (Priszter: Növ. 131). **J:** 1893: 'Bertholletia excelsa. Dél-Amerika trópusain honos, a fazékfafélék (Lecythidaceae) családjába tartozó fa | a fa háromszögletű, csontkemény héjú termése'.

Az *amazonmandula* és az *amazonimandula* tükörszó; a ném. *Amazonasmandeln* 'Amazonas-mandula', *Amazonen-mandeln* 'amazonmandula' szó szerinti fordításával kerültek a magyarba. A diószerű termés nevét fő termőhelyéről (Brazília, az Amazonas vidéke) kapta, akárcsak egyéb elnevezései (vö. *amerikaidió*¹, *brazildió*, *brazíliaigesztenye*, *Para-dió*). A név *-mandula* utótagja (vö. még a gyümölcs *-dió*, *-mogyoró*, *-mandula*, *-gesztenye* utótagú elnevezéseit) a csonthéjas termésre utal

(vö. „3kg-os, 15–30 cm átmérőjű, csúcsán „fedővel” nyíló, kemény héjú, barna toktermés fejlődik, amelyben 15–30 háromszögletű, csontkemény héjú, mandulaízű mag fejlődik” (Kultúrnövények 3. 24)).

Egyéb elnevezései: l. **Para-dió**.

Elsevier's D.B. 765, Lokotsch: AmWb. 51 ☉, Marzell I. 581, Webster'sIntDict. 1638 ☉. — L. **amerikai-dió**¹, **brazildió**, **brazíliaigesztenye**, **juvia-dió**, **Para-dió**.

amazonmandula l. amazonimandula

ambarella 1983: *Ambarella* (Velič–V. Nagy 251.); 1985: *ambarella* (Surányi 148); 1986: *ambarella* (Priszter: Növ. 119); 1989: *ambarella* (Kultúrnövények 3. 18). **J:** 1983: 'Spondias cytherea, S. dulcis. Melanéziától Polinéziáig őshonos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó növény | a növény fűrtökben érő, narancsszínű termése'.

Az *ambarella* az ang. *ambarella* 'ua.' átvétele. A szó végső forrása a szanszkrit *āmravātaka* 'mangószilva; Spondias pinnata, S. mangifera', ez az *āmra* 'mangó' és *vātaka* 'kert' (*vāta* 'körülzárt') szavak összetétele, amelyből létrejött a szingaléz *cembarcella*.

Egyéb elnevezései: l. **balzsamszilva**.

Elsevier's D.B. 178, Mansfeld 800, Webster'sIntDict. 66.

amerikai datolyaszilva 1880: *amerikai datolyaszilva* (Termtud-Közl. 245); 1986: *amerikai datolya-szilva* (Priszter: Növ. 90); 1989: *amerikai datolyaszilvát* gr. (Kultúr-növények 3. 30); 1993: *amerikai da-tolyaszilvát* gr. (Élet és Tudomány 15: 467). **J:** 1880:

'*Diospyros virginia*. Észak-Amerika északi területein őshonos, az ebenfafélék (Ebenaceae) családjába tartozó fa | a fa gömb alakú, fényes narancssárga termése'.

Az *amerikai datolyaszilva* utótagja (*datolyaszilva*) a *Diospyros* nemzetség általános elnevezése, a ném. *Dattelpflaume* 'ua.' szó szerinti fordítása (vö. még a gyümölcs *datolyaszilva* utótagú neveit). Az *amerikai datolyaszilva* jelzője (*amerikai*) a növény, illetve gyümölcs származási helyére utal; az előfordulási helyre utaló jelzők (*amerikai*, *ázsiai*, *olasz*, *virginiai*) a *Diospyros* nemzetség egyes fajainak elkülönítésére szolgálnak (vö. *olasz datolyaszilva* 'Diospyros lotus', *ázsiai datolyaszilva* 'Diospyros kaki').

Egyéb elnevezései: *amerikai kakiszilva*, *perszimon*, *virginiai kakiszilva*, *virginiaiszilva*.

Ulrich: Wb. 77. — L. **amerikai kakiszilva**, **ázsiai datolyaszilva**, **ázsiai kakiszilva**, **datolyaszilva**, **olasz datolyaszilva**, **virginiai kakiszilva**, **virginiaiszilva**.

amerikaidió¹ 1911: *amerikai dió* (RévaiLex. III. 191); 1966: *amerikai-dió* (Csapody–Priszter: MNöV Sz. 148). **J:** 1911: 'Bertholletia excelsa. Dél-Amerika trópusain honos, a fazékfafélék (Lecythidaceae) családjába tartozó fa | a fa háromszögletű, csontkemény héjú termése'.

Az *amerikaidió* a németből került a magyarba, a ném. *Amerikanische Nuß* 'ua.' tükörfordítása. Jelzőjét (*amerikai*) a növény előfordulási helyéről

(Brazília) kapta, akárcsak a gyümölcs hasonló jelzős elnevezései (vö. *amazonmandula*, *brazildió*, *brazíliaigesz-tenye*, *Para-dió*). A *-dió* utótag a csonthéjas termésre (vö. még a gyümölcs *-dió* utótagú elnevezéseit). Ide-geen nyelvi megfelelőkre l. or. *opex* *американский* 'ua.'

Egyéb elnevezései: l. **Para-dió**.

Elsevier's D.B. 765, Marzell I. 581.

— L. **amerikaidió²**, **amazonmandula**, **brazildió**, **brazíliaigesztenye**, **juvi-adió**, **Para-dió**.

amerikaidió² 1896: *amerikai dió* (PallasLex. XII. 270). **J:** 1896: 'Arachis hypogaea. Dél-Amerikában honos, a pillangósvirágúak (Fabaceae) családjába tartozó lágyszárú növény | a növény szivacsos hüvelytermése ehető magokkal'.

A *-dió* utótag létrejöhett a termés egyéb magyar (vö. *földidió*, *kamerundió*), illetve idegen nyelvi (vö. ném. *Erdnuß*, ang. *earth-nut*, *ground-nut* 'földidió', ném. *Kamerunnuß* 'kamerundió' elnevezései hatására. Az *amerikai* jelző a növény származási helyére utal (vö. a termés hasonló *amerikai* jelzős neveit).

Egyéb elnevezései: l. **földimogyoró**.

Marzell I. 581. — L. **amerikaidió¹**, **amerikaimogyoró**, **földidió**, **földimandu-la**, **kamerundió**.

amerikai kakiszilva 1986: *amerikai kakiszilva* (Priszter: Növ. 90). **J:** 1986: 'Diospyros virginia. Amerikában őshonos, az ebenfafélék (Ebenaceae) családjába tartozó fa | a fa gömb alakú, fényes narancssárga termése'.

A *kakiszilva* utótag a *Diospyros* nemzetség általános elnevezése, a ném. *Kakipflaume* 'ua.' szó szerinti fordítása. A név jelzője (*amerikai*) a növény, illetve gyümölcs származási helyére utal; az előfordulási helyre utaló jelzők (*ázsiai*, *virginiai*) a *Diospyros* nemzetség egyes fajainak elkülönítésére szolgálnak (vö. *ázsiai kakiszilva* 'Diospyros kaki', *virginiai kakiszilva* 'Diospyros virginiana').

Egyéb elnevezései: l. **amerikai datolyaszilva**.

WebstersIntDict. 1231. — L. égi **kakiszilva**, **kakifa**, **kakigyümölcs**, **kakiszilva**, **virginiai kakiszilva**.

amerikaimogyoró 1940: *amerikai-mogyoró* (Pávó 24); 1966: *amerikai-mogyoró* (Csapody–Priszter: M-NövSz. 63); 1985: *amerikai mogyoró* (Ország: MAngSz. I. 685). **J:** 1940: 'Arachis hypogaea. Dél-Amerikában honos, a pillangósvirágúak (Fabaceae) családjába tartozó lágyszárú növény | a növény szivacsos hüvelytermése ehető magokkal'.

A *-mogyoró* utótag kialakulhatott a termés egyéb magyar (vö. *földimogyoró*) és idegen nyelvi (vö. ném. *Erdnuß*, ang. *earth-nut*, *ground-nut* 'ua.' elnevezései hatására. Az *amerikai* jelző a növény előfordulási helyére utal (vö. a termés *amerikai* jelzős elnevezéseit).

Egyéb elnevezései: l. **földimogyoró**.

Marzell I. 581. — L. **amerikaidió**, **földimogyoró**.

amuregres 1974: *Amur-* vagy *japánegres* (Urania. I. 339); 1983: *Amur-* vagy *japán egres* (Velich–V.

Nagy 232). **J:** 1974: 'Actinidia arguta. Japánban, Koreában, Észak- és Nyugat-Kínában, valamint Oroszország bizonyos területein honos, az aktinídiafélék (Actinidiaceae) családjába tartozó lombhullató kúszónövény | a növény barna termése'.

Németből került a magyarba; a ném. *Amur-Stachelbeere* 'ua.' tükörfordításaként. Jelzőjét (*amur*) a növény előfordulási helyéről kapta; hasonló jelzős elnevezésre vö. *amuri aktinídiá* 'Actinidia kolomikta'. Az *-egres* utótag az egzotikus gyümölcsnek az ismert egresbogyóhoz (hasonló formájú és színű) való hasonlóságára utal (vö. még a gyümölcs *-egres* utótagú elnevezéseit).

Egyéb elnevezései: l. **japánegres**.

Urania. I. 339, Urania. (ném.) I. 352. — L. **amuri aktinídiá**, **japán aktinídiá**, **japánegres**, **kínai aktinídiá**, **kínai-egres**, **kínai kivi**, **kínaiköszméte**, **man-dzsu aktinídiá**, **mandzsu kivi**, **tara kivi**.

amuri aktinídiá 1986: *amuri aktinídiá* (Priszter: Növ. 28). **J:** 1986: 'Actinidia kolomikta. Japánban, Koreában, Kínában és Oroszország bizonyos területein honos, az aktinídiafélék (Actinidiaceae) családjába tartozó lombhullató kúszónövény | a növény barna termése'.

Az *amuri aktinídiá* jelzője a növény származási helyére utal, amely létrejöhett a növény hasonló szerkezetű magyar és idegen nyelvi elnevezései alapján (vö. magy. *amuregres*, *mandzsu aktinídiá* 'ua.', *japán aktinídiá* 'Actinidia arguta', *kínai aktinídiá*

'*Actinidia chinensis*'), utótagja a lat. szaknyelvi nemzetségnév: *Actinidia* 'ua.' átvétele.

Egyéb elnevezései: l. **mandzsu kivi**.

Elsevier's D.B. 748, Mansfeld 245.

— L. **aktinidia, japán aktinidia, kínai aktinidia, mandzsu aktinidia**.

anacardia [anakardia] **1577 k.:** *Anacardia* (OrvK. 612/2), *Anacardiarol* gr. (OrvK. 612/1). **J:** 1577 k.: 'Anacardium. Anacardium occidentale. Valószínűleg Brazíliában honos, a szömörcefélék (*Anacardiaceae*) családjába tartozó örökzöld fa | a fa vese alakú termése'.

A lat. szaknyelvi *Anacardium* 'ua.' átvétele, amely a görög *aná-* 'valamilyen módon' és *kardía* 'szív' szavak összetétele. Az elnevezés folytatása az újlatin *anacardium* (*anacardia* + újlatin *-ium*). A név a gyümölcs felső részén található szív alakra utal. Idegen nyelvi megfelelőkre l. fr. *anacardier*, or. *анакардия*: 'ua.'.

Egyéb elnevezései: l. **kesu**.

Elsevier's D.B. 1378, Genaust 48 ☉, Webster'sIntDict. 75 ☉. — L. **szívded, szívgyümölcsű**.

ananas l. ananász

ananász 1757: *Ananas* (Gáldi: Szótir. 265); 1783: *Ananás* (Benkő 353); 1787: *Ananás* (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 346); 1790–95: *ananas* (MTA K 669. Csokonai-kézirat); 1799: *Ananás* (Fábián: TermHist. 33); 1807: *Ananász* (Magy. Fűvészk. 222); 1824: *Ananász* (Szabó József: Csalhatatlan kert 82); 1857: *ananászt* gr. (Magyar L.: Délafr. utazásai. 34); 1893: *Ananász* (PallasLex. I. 587);

1898: *ananas* (Kert. 633); 1908: *ananásznál* gr. (HétSzak. 227); 1966: *ananász* (Csapody–Priszter: MNövSz. 20). **J:** 1757: 'Ananas. Ananas comosus, A. sativus. Dél-Amerika trópusain honos, a broméliafélék (*Bromelia-ceae*) családjába tartozó növény | a növény pikkelyes héjú, lédús termé-se'. — **kedves** ~ 1807: *kedves Ananász* (Magy. Fűvészk. 222); 1843: *kedves Ananász* (Bugát: Szóhalm. 12). **J:** 1807: 'a növény | a gyümölcs'. | **termesztett** ~ 1986: *termesztett ananász* (Priszter: Növ. 31). **J:** 1986: 'a növény | a gyümölcs'. — **Ö:** ~**fa** 1991: *ananászf*a (Főzés. 93). **J:** 1991: 'a növény'.

Nemzetközi szó; vö.: ang. *ananas*, fi. *ananas*, fr. *ananas*, ném. *Ananas*, or. *ананас*: 'ua.'. A magyar szó alakváltozatai közül a régi *ananas*, *ananás* a lat. szaknyelvi *Ananas* (*Ananas comosus*, *Ananas sativus*): 'ua.' átvétele. Az *ananász* változat a németből (vö. ném. *Ananas* 'ua.') való. Az *ananászf*a utótagja (*fa*) értelmesítő, magyarázó elem. A *kedves ananász* jelzős szerkezet a magyar nyelvben keletkezett, a *kedves* 'finom, ízletes' jelző a fajta elkülönítésére szolgál Diószegi Sámuel és Fazekas Mihály művében. A *termesztett ananász* jelzője botanikai műszó (vö. ang. *cultivated*, fr. *cultivé*, ném. *angebaut*, *angepflanzt* 'termesztett'), kialakulásában bármelyik nyugati nyelv számításba vehető (vö. az egyéb *termesztett* jelzős növényneveket). Idegen nyelvi megfelelőkre l. fr. *ananas cultivé*, or. *ананас культурный* 'termesztett ananász'. Az *ananász*

végső forrása a Brazíliában élő guarani indiánok *naná* 'ua.' szava. A guarani indiánok *naná* szavából a spanyolok alkották meg az *ananás* alakot. Európába portugál-spanyol közvetítéssel került; vö. port., sp. *ananas* 'ua'.

Egyéb elnevezései: *almakirály*, *gyümölcskirály*, *gyümölcsök királynéja*, *királyalma*.

CzF., EtSz. ☉, Elsevier's D.B. II. 2252, Klein: EtDictEngl. 69 ☉, Kielikello 1983. 2: 40, Kluge: EtWb. 21, König 14–5 ☉, Lokotsch: AmWb. 26 ☉, MNy. 45: 282, Palmer 54–5 ☉, Palmer: Neuweltwörter. 23–4 ☉, TESz. ☉, Tropical. 31, Ulrich: Wb. 14, Webster'sIntDict. 77. — L. **ananászcsesznye, ananászfeijoa.**

ananászcsesznye 1877: *ananászcsesznye* (TermtudKözl. 280); 1895: *Ananas csesznye* (Kert. 235); 1893: *Ananászcsesznye* (Pal-lasLex. I. 65); 1898: *ananas csesznye* (Kert. 728); 1909: *Ananász cse-resnye* (Graumann 4); 1922: *ananászcsesznye* (RévaiLex. XV. 350); 1976: *ananászcsesznye* (Urania. II. 246). **J:** 1877: 'Physalis peruviana, Ph. edulis. Peruban őshonos, a csucsfélék (Solanaceae) családjába tartozó lágyszárú növény | a növény felfűvott termésében található csesznyeszerű gyümölcsök'.

Az *ananászcsesznye* a ném. *Ananaskirsche* 'ua.' előtagjának átvételével, utótagjának lefordításával jött létre. A *-csesznye* utótag a növény felfűvott buroktermésében található csesznyeszerű bogyótermésre utal

(vö. még a gyümölcs *-csesznye* utótagú elnevezéseit). Idegen nyelvi meg-felelőkre l. or. *вишня ананасная* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: *ehető zsidócsesznye, földicsesznye, számócacsesznye.*

Elsevier's D.B. 4156, Mansfeld 1187. — L. **ananász, ananászfeijoa.**

ananászfal. ananász

ananászfeijoa l. feijoa

Anchovy körtéje 1913: *Anchovy körtéje* (RévaiLex. IX. 15). **J:** 1913: 'Grias cauliflora. Az Antillákon és Kolumbiában honos, a fazékfafélék (Lecythidaceae) családjába tartozó fa ehető gyümölcse'.

Feltehetőleg a németből került a magyarba; a ném. *Anchojebirn* 'ua.' részfordításaként.

Marzell II. 742.

annóna 1787: *Anona, Anonák* gr. (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 454); 1987: *annóna* (Velich 72); 1989: *annónák* gr. (Kultúrnövények 3. 8); 1991: *annónán* gr. (Főzés. 93); 1994: *annonák* gr. (Kertbarát. 3: 44). **J:** 1787: 'Annona. Amerika trópusain őshonos, az annónák nemzetségének több faja (főként *A. cherimola*, *A. diversifolia*, *A. glabra*, *A. muricata*, *A. reticulata*, *A. squamosa*)'.

Nemzetközi szó; vö. ang. *annona*, fi. *annoona*, fr. *anone*, ném. *Anone*, or. *ан(н)она*: 'ua.'. A magyarba a lat. szaknyelvi *Annona* 'ua.' kerülhetett. A szó végső forrása a tainó *anon*, ennek folytatása a spanyol *anona*, *anón*, amelyekből létrejött az újlatin *annona* alak.

Elsevier's D.B. 1752, Genaust 51–2, Kultúrnövények 3. 8, Marzell I. 312, Tropical. 37, Webster's IntDict. 87 ☉. — L. **édes annóna, kirimoja-annóna, nyugati annónafa, ökörszív-annóna, savanyú annóna, tüskés annóna.**

aranyalma 1896: *aranyalma* (PallasLex. XII. 751). **J:** 1896: 'Spondias cytherea, S. dulcis. Melanéziától Polinéziáig őshonos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó növény | a növény fűrtökben érő, narancsszínű termése'.

Tükörszó; az ang. *golden-apple* 'ua.' szó szerinti fordítása. Jelzőjét a gyümölcs narancssárga színéről kapta (vö. még a gyümölcs *arany* jelzős, illetve *-alma* utótagú neveit).

Egyéb elnevezései: l. **balzsamszilva.**

Tropical. 14, Urania. (ném.) II. 58. — L. **arany mombinszilva, aranyszilva, citera-almafa, tahitialma.**

aranymakk 1895: *aranymakk* (PallasLex. IX. 570). **J:** 1895: 'Közép-Amerikában (Florida, Mexikó, Antillák), Dél-Amerikában és Nyugat-Afrika trópusain honos, az aranyszilvafélék (Chrysobalanaceae) családjába tartozó növény (Chrysobalanus icaco) szilvaszerű termése'.

Az *aranymakk* a lat. szaknyelvi név *Chrysobalanus* 'ua.' tükörfordítása, végső forrása a gör. *chrysobálanos*, amely a *chrysós* 'arany' és *bálanos* 'makk vagy bármilyen kerekded gyümölcs, mint a datolya és a szilva' szavak összetétele.

Egyéb elnevezései: l. **ikakó.**

Genaust 110. — L. **ikakó, ikakó-aranymakk.**

arany mombinszilva 1986: *arany mombinszilva* (Priszter: Növ. 119). **J:** 1986: 'Spondias cytherea, S. dulcis. Melanéziától Polinéziáig őshonos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó növény | a növény fűrtökben érő, narancsszínű termése'.

Az *arany mombinszilva* név a magyar nyelvben keletkezett; a ném. *Goldpflaume* 'aranyszilva' és *Mombinpflaume* 'mombinszilva' hatására, illetve ezek keveredéséből alakult ki (vö. még a gyümölcs egyéb *arany* jelzős, illetve *-mombinszilva* utótagú neveit).

Egyéb elnevezései: l. **balzsamszilva.**

Elsevier's D.B. 178. — L. **édes mombinszilva, gumós mombinszilva, mombin, sárga mombin, vörös mombin.**

aranyszilva 1976: *aranyszilva* (Urania. II. 57); 1989: *aranyszilva* (Kultúrnövények 3. 18). **J:** 1976: 'Spondias cytherea, S. dulcis. Melanéziától Polinéziáig őshonos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó növény | a növény fűrtökben érő, narancsszínű termése'.

Tükörszó; a ném. *Goldpflaume* 'ua.' szó szerinti fordítása. Az *arany* jelző a gyümölcs narancs színére utal, a *-szilva* utótag pedig a fűrtökben érő, hosszúkas, szilvaszerű termésekre (vö. még a gyümölcs egyéb *arany* jelzős, illetve *-szilva* utótagú neveit).

Egyéb elnevezései: l. **balzsamszilva.**

Elsevier's D.B. 178, Mansfeld 800, Marzell IV. 456. — L. **aranyalma,**

arany mombinszilva, balzsamszilva, édes balzsamszilva, édes mombinszilva, eviszilva, tahitiszilva, zsidószilva, mombinszilva,

areka 1790–95: *areka* (MTA K 669. Csokonai-kézirat). **J:** 1790–95: 'Az Areca nemzetséghez tartozó pálmák (főleg *Areca catechu*). — **Ö:** ~**dió** 1790–95: *arekadió* (MTA K 669. Csokonai-kézirat); 1806: *Arékadió* (Bertuch III. 8); 1893: *arékadió* (PallasLex. II. 76); 1966: *aréka-dió* (Csapody–Priszter: MNövsz. 30). **J:** 1790–95: 'Feltehetőleg a Fülöp-szigeteken és a Maláj-félszigeten őshonos, a pálmafélék (*Arecaceae*) családjába tartozó pálma (*Areca catechu*) ehető termése'. | ~**pálma** 1806: *Arékapálma* (Bertuch III. 8); 1893: *Arékapálma* (PallasLex. II. 76); 1894: *Areka pálma* (Candolle 454); 1909: *Arékapálma* (Graumann 6), *Aréka pálma* (uo. 133); 1911: *areka pálma*, *Aréka pálma* (Cserey: Növényiszótár. 19); 1942: *aréka palma* (Nagylaki 41); 1966: *aréka-pálma* (Csapody–Priszter: MNövsz. 30); 1991: *aréka pálma* (Larousse 152). **J:** 1806: 'a pálma'.

Az *areka* nemzetközi szó; vö.: ang. *areca*, fr. *arec*, *aréquier*, ném. *Areka*, or. *apeka*: 'ua.'. A legkorábbi *areka* alakváltozat kialakulhatott a lat. szaknyelvi *Areca* 'ua.' hatására, vagy az *arekadió* összetételből a -*dió* utótag elvonásával. Az *arekadió* németből került nyelvünkbe; a ném. *Areca-Nuß* 'ua.' előtagjának átvételével, utótagjának lefordításával jött létre. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *areca nut*, fr. *noix d'arec*, *noix*

d'aréca, or. *opex арековий* 'ua.'. Az *arekapálmát* ugyancsak németből (vö. ném. *Areca-palme*, *Areca-palme*, *Areka-palme* 'ua.', *Arekanusspalme* 'arekadiópál-ma' részfordítással vettük át. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *areca palm*, fr. *palmier d'arec ou aréca*, or. *пальма арековая* 'arekapálma'. A szó végső forrása a tamil *ádaikāy*, ebből alakult ki a malajalam *ádokka*, amelynek folytatása a portugál *areca*, és ebből jött létre az újlatin alak.

Egyéb elnevezései: *bétel*, *bételdió*, *bételpálma*, *kateku*, *kateku-káposztapálma*, *katekupálma*, *pinangdió*.

Bertuch III. 8, Elsevier's D.B. 313, 548, Klein: EtDictEngl. 102 ☉, König 17–8 ☉, Mansfeld 1634, Webster's-IntDict. 115 ☉. — L. **bételdió**, **bételpálma**, **kateku-káposztapálma**, **katekupálma**, **pálma**, **pinangdió**.

arekadió l. **areka**

arekapálma l. **areka**

avocadokörte l. **avokádó**

avocatokörte l. **avokádó**

avogadokörte l. **avokádó**

avogatefa l. **avokádó**

avogatófa l. **avokádó**

avogatokörte l. **avokádó**

avokádó 1894: *Avogato* (PallasLex. 16/III.), *avokádó* (uo. 17); 1896: *abakadé* (PallasLex. XIII. 955); 1922: *abakade*, *advogato*, *agacate* (Révai-Lex. XV. 350); 1983: *avokádó* (Velich–V. Nagy 95.); 1985: *avokádó* (Surányi 145); 1986: *avokádó* (fa) (Priszter: Növ. 34); 1987: *avokado* (Velich 12). **J:** 1894: 'Persea americana, P. gratissima. Mexikóban,

Guatemalában és Hondurasban őshonos, a babérfélék (Lauraceae) családjába tartozó örökzöld fa | a fa sötétzöld, körte alakú termése'. — **Ö:** ~**fa** 1894: *Aguakata-fa* (Candolle 303); 1896: *avogatófa*, *avogatefa*, *avokatófa* (PallasLex. XIII. 955); 1966: *agáte-fa*, *avokádó-fa* (Csapody–Priszter: MNövSz. 24); 1986: *avokádó(fa)* (Priszter: Növ. 34). **J:** 1894: 'a fa'. | ~**körte** 1896: *avogato-körte*, *advokato-körte* (PallasLex. XIII. 955); 1905: *Avocado körtét* gr. (Kert. 732); 1906: *Avogato körtét* gr. (Kert. 655); 1922: *avocato-* v. *aguacate*, *alligátor-körte* (RévaiLex. XV. 350); 1966: *avokádó-körte* (Csapody–Priszter: MNövSz. 24); 1974: *avogado-körte* (Urania. I. 307); 1975: *avokatókört* (Termtud. 309); 1983: *avokádókört* (Velich–V. Nagy. 95.); 1986: *avogadókört*, *avokádókört* (Priszter: Növ. 34); 1991: *avokádó körte* (Larousse 205); 1993: *avokado-körte* (Lovas 14). **J:** 1896: 'a gyümölcs'.

Nemzetközi szó; vö.: ang. *avocado*, fi. *avokado*, fr. *avocat*, *avocatier*, német. *Aquacate*, *Ahuaca*, *Avocado*, or. *avokado*: 'ua.'. A magyar nyelvben előforduló alakváltozatok a régi német nyelvi *Abacatebaum*, *Advocato-baum*, *Advogatebaum*, *Advogato-baum*, *Aguacatebaum*, *Avocatobaum*, *Avogatenbaum*, *Avogato-baum* 'avokádófa' hatására keletkeztek. Az *avokádókört* alakváltozatok nem egy nyelvből valók. Az *avogato-körte*, *advokato-körte* (1896), *avocato-körte*, *aguacate-körte* (1922) német mintára (vö. német. *Avocatobirne*, *Avogadobirn*

'avokádókört' keletkezett részfordítás, az újabb alakváltozatok angolból (vö. ang. *avocado pear* 'avokádó-körte' ugyancsak részfordítással kerültek a magyarba.

A névadás alapját a gyümölcs körte alakja képezte (vö. a gyümölcs egyéb - *körte* utótagú elnevezéseit). Idegen nyelvi megfelelőkre l. fñ. *avokadopäärynä*, or. *авокадо-эпыуа* 'avokádókörte'. A szó végső forrása a nahua *ahuacacuahuitl*, amelynek rövidített alakját a spanyol nyelv *aquacate* formában vette át, majd ebből alakult ki a spanyol a *avocado*, valamint a brazil *abacatl*.

Egyéb elnevezése: *aligátorkörte*.

Elsevier's D.B. 183, Kielikello 1983. 2: 36, Klein: EtDictEngl. 134 ☉, König 20 ☉, Mansfeld 218, Marzell III. 614, Tropical. 32, Ulrich: Wb. 165, Webster'sIntDict. 151 ☉. — L. **aligátorkörte.**

avokádófa l. avokádó

avokádókörte l. avokádó

avokatófa l. avokádó

ázsiai datolyaszilva l. datolyaszilva

ázsiai kakiszilva l. kakiszilva

B

-bab l. földibab, mandubibab

babakó 1991: *babako* (Főzés. 93).

J: 1991: 'Carica pentagona. Valószínűleg Dél-Amerika északi részein őshonos, a dinnyefafélék (Caricaceae) családjába tartozó fa | a fa dinnyeszerű gyümölcse'.

Nemzetközi szó; ang. *babaco*, fr. *babaco*, ném. *Babaco*: 'ua.'. A magyar nyelvbe valószínűleg az angoltól került.

Mansfeld 913.

balzsamszilva 1986: *balzsamszilva* (Priszter: Növ. 119). **J:** 1986: 'Spondias cytherea, S. dulcis. Melanéziától Polinéziáig őshonos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó növény | a növény fűrtökben érő, narancsszínű termése'. — **édes** ~ 1976: *édes balzsamszilva* (Urania. II. 57); 1989: *édes balzsamszilva* (Kultúrnövények 3. 18). **J:** 1976: 'a növény | a gyümölcs'.

A *édes balzsamszilva* németből került a magyarba; a ném. *Süße Balsampflaume* 'ua.' tükörfordításaként (vö. még a gyümölcs, illetve növény egyéb *édes* jelzős, illetve *-szilva* utótagú elnevezéseit). A *balzsamszilva* az *édes balzsamszilva* jelzőjének elvonásával keletkezett.

Egyéb elnevezései: *ambarella*, *aranyalma*, *arany mombinszilva*, *aranyzilva*, *citera-almafa*, *édes mom-*

binszilva, *eviszilva*, *tahitialma*, *tahitiszilva*, *zsidószilva*.

Marzell IV. 456. — L. **arany mombinszilva**, **aranyzilva**, **édes mombinszilva**, **eviszilva**, **tahitiszilva**, **zsidószilva**.

banán 1787: *Banana* (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 453); 1790–95: *banánás* (MTA K 669. Csokonai-kézirat); 1793–6: *Bananás* (Benkő F.: Időtöltés. 4: 39), *Bannanás* (uo. 4: 28); 1801: *Banán* (Benkő F.: Magy. Geogr. 2: 248; NSz.: TESz.); 1815: *banánász* (Erd.Múz. 2: 17; NSz.: TESz.); 1857: *banánákat* gr. (Magyar L.: Délafr. utazásai. 34); 1876: *banána* (Termtud.Közl. 129); 1900: *banán* (Kert. 457); 1901: *banánának* gr. (Kert. 696); 1911: *Banán* (Cserey: Növényiszótár. 27); 1923: *banána* (Torday 35); 1924: *banána* (Bíró: Hét év. 80); 1940: *banán* (Pávó 37); 1966: *banán* (Csapody–Priszter: MNövSz. 27). **J:** 1787: 'Musa. Musa × paradisiaca. A trópusi Ázsiában őshonos, a banánfélék (Musaceae) családjába tartozó növény | a növény sárga termése'. — **termesztett** ~ 1986: *termesztett banán* (Priszter: Növ. 36). **J:** 1986: 'a növény | a gyümölcs'. — **Ö:** ~**fa** 1872: *banán-fák* gr. (Hevesi: Jelky. 276); 1884: *banánafa* (TermtudKözl. 406); 1900: *Banán-fának* gr. (Kert. 431); 1966: *banánfa* (Csapody–Priszter: MNövSz. 27); 1987: *banánfa* (Velich 68); 1991:

banánfa (Larousse 237). **J:** 1872: 'a növény'.

Nemzetközi szó; vö. ang. *banana*, fi. *banaani*, fr. *banane*, ném. *Banane*, ol. *banana*, or. *банан*: 'ua.'. A magyar alakváltozatok nem egy nyelvből valók. A *bananás*, *bananász* valószínűleg a *banana* és *ananas* 'ananasz' keveredéséből létrejött újkori lat. *bananas* átvétele. A *banán* valószínűleg németből került a magyarba. A *banana* esetleg latinosítás eredménye, de kialakulhatott a nyugati nyelvek hatására is. A *termesztett banán* jelzőjének (*termesztett*) (vö. még az egyéb *termesztett* jelzős növényneveket) megkülönböztető szerepe van, bármelyik nyugati nyelv hatására kialakulhatott (vö. ang. *cultivated*; fr. *cultivé*; ném. *angebaut*, *angepflanzt* 'termesztett'). A *banánfa* utótagja (-*fa*) értelmesítő, magyarázó elem. A *banán* végső forrása a bizonytalan eredetű, talán a kongói (bennszülött nyelvi) *banam* alakból származó port. *banana* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: *paradicsom-alma*¹, *paradicsomfüge*, *pizáng*, *pizángbanán*, *pizángfa*, *pizángpálma*, *édeni pizáng*, *közönséges pizáng*.

Elsevier's D.B. 4219, II. 2252, Klein: EtDictEngl. 144 ☉, König 26 ☉, Palmer 150–1 ☉, Palmer: Neuweltwörter. 147 ☉, TESz. ☉. — L. **pizáng**, **pizángbanán**.

banána(fa) l. **banán**

bananás l. **banán**

bananász l. **banán**

banánfa l. **banán**

baobab 1787: *Baobab* (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 343); 1845: *Baobab*

(Kováts 9); 1872: *baobab* (Termtud-Közl. 151); 1881: *baobab* (Termtud-Közl. 68); 1911: *baobab* (RévaiLex. I. 82); 1966: *baobab* (Csapody–Priszter: MNövSz. 124); 1991: *baobab* (Larousse 241). **J:** 1787: 'Adansonia digitata. A szenegáli szavannáktól Etiópiáig, Kenyában és Angolában honos, a majomkenyérfafélék (Bombacaceae) családjába tartozó fa | a fa uborkaszerű termése'. — **Adanson ~ja** 1845: *Adanson baobabja* (Kováts 9). **J:** 1845: 'a fa | a gyümölcs'. — **Ö:** ~**fa** 1966: *baobabfa* (Csapody–Priszter: MNövSz. 124); 1993: *baobab-fa* (Lóvas 13). **J:** 1966: 'a fa'.

Nemzetközi szó; vö.: ang. *baobab*, fr. *baobab*, ném. *Baobab*, or. *баобаба*: 'ua.'. A *baobab* magyar nyelvi kialakulásában több nyugati nyelv hatása is számításba vehető; a legkorábbi alakváltozatok németből, a legújabbak angolból kerültek a magyarba. A *baobabfa* utótagja (-*fa*) értelmező, magyarázó szerepű. Az *Adanson baobabja* tudatos névadás eredménye, a név Kováts Mihály alkotása, a művében megadott lat. szaknyelvi *Baobab Adansonie* 'Adanson baobabja' (Kováts 9) mintájára keletkezett (vö. még R. lat. szaknyelvi *Adansonia baobab* 'ua.'; az *Adanson baobabja* névnek nincs folytatása a magyar nyelvben. A *baobab* végső forrása ismeretlen, talán valamelyik afrikai bennszülött nyelv az átadó.

Egyéb elnevezései: *Adanson fája*, *kenyérfa*², *majomkenyérfa*, *óriásfa*, *uborkafa*², *ujjas levelű Adanson fája*.

Elsevier's D.B. 445, Graumann 111, Klein: EtDictEngl. 147 ☉, Kováts 9, König 28–9 ☉, Mansfeld 868–9, Urania. (ném.) II. 94, Webster's-IntDict. 173 ☉. — L. **Adanson fája, ujjas levelű Adanson fája.**

baobabfa l. **baobab**

-barackfa l. **szentdomingói-barackfa**

barbadosicseresznye 1890 k.: *Barbados cseresznye* (L. Sz. 4869. 52); 1896: *barbados-cseresznye* (PallasLex. XII. 255); 1976: *barbadocseresznyét* gr. (Urania. II. 53); 1983: *Barbadoszcseresznye* (Velich–V. Nagy 259.); 1985: *barbadosz cseresznye* (Surányi 148); 1986: *barbadosicseresznye* (Priszter: Növ. 36); 1987: *barbadoszcseresznye* (Velich 11); 1993: *Barbadosz-cseresznye* (Lovas 20). **J:** 1890 k.: 'Malpighia. Malpighia glabra, M. punicifolia. Texasban, Mexikóban, Közép-Amerikában, Dél-Amerika északi részén és Nyugat-Indiában honos, a Malpighiaceae családba tartozó cserje termetű növény | a növény élénkpiros termése'.

Németből került a magyarba; a ném. *Barbadoskirsche* 'ua.' tükörfordítása. Az összetétel előtagja a növény előfordulási helyére (Barbados), az utótag (-cseresznye) az egzotikus gyümölcsnek a cseresznyéhez való hasonlóságára utal. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *Barbados cherry* 'ua.'.

Egyéb elnevezése: *acerola*.

Elsevier's D.B. 446, 3450, Mansfeld 792–3, Marzell III. 22, Tropical.

46, Ulrich: Wb. 136. — L. **barbadosiegres.**

barbadosiegres 1895: *barbadosiegres* (PallasLex. X. 23); 1966: *barbadosziegres* (Csapody–Priszter: M-NövSz. 28); 1986: *barbadosiegres* (Priszter: Növ. 36). **J:** 1895: 'Peireskia aculeata, Cactus peireskia. Amerika trópusain honos, a kaktuszfélék (Cactaceae) családjába tartozó növény | a kaktusz sárga termése'.

A *barbadosiegres* németből került a magyarba, a ném. *Barbados Stachelbeere* 'ua.' tükörfordításaként. Az összetétel előtagja a növény előfordulási helyére (Barbados), az utótag (-egres) az egzotikus gyümölcsnek az egreshez való hasonlóságára utal. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *Barbados gooseberry*, fr. *grosseillier des Barbades*, or. *крыжовник барбадосский* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: *fatüskörc, peireski szurdánca*.

Elsevier's D.B. 447, Mansfeld 183, Tropical. 57. — L. **barbadosicseresznye.**

Barbadosz-cseresznye l. **barbadosicseresznye**

Barbadosz-egres l. **barbadosiegres**

batokószilva 1913: *batokó szilva* (RévaiLex. VII. 569). **J:** 1913: 'Flacourtia indica, F. ramontchi. Dél-Ázsiában, Madagaszkáron honos, a Flacourtiaceae-félék családjába tartozó növény | a növény sötétbarna színű, gömbölyű termése'.

Németből került a magyarba részfordítással; a ném. *Batokopflaume* 'ua.' előtagjának átvételével,

utótagjának fordításával. A *-szilva* utótag az egzotikus gyümölcsnek a közismert gyümölcshez való hasonlóságára utal (vö. még a gyümölcs egyéb *-szilva* utótagú neveit). Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *batoko plum*, *botoko plum* 'ua.'

Egyéb elnevezései: l. **kormányzószilva**.

Elsevier's D.B. 4413, Mansfeld 893, Marzell II. 452, Webster's-IntDict. 186. — L. **kormányzószilva**, **madagaszkáriszilva**, **maronszilva**.

bergamia 1989: *bergamia* (Kultúrnövények 3. 16). **J:** 1989: 'Citrus bergamia. Őshazája ismeretlen, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa | a fa körte alakú gyümölcse'.

A lat. szaknyelvi *Citrus bergamia* 'ua.' átvétele. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *bergamot*, ném. *Bergamotte*: 'ua.'. A szó végső forrása a tör. *beg armūdī*, amelynek folytatása az ol. *bergamotta*, ebből alakult ki a fr. *bergamote*.

Egyéb elnevezései: l. **bergamottnarancs**.

Genaust 72, Mansfeld 771. — L. **bergamottcitrom**, **bergamottnarancs**.

bergamottcitrom 1966: *bergamott-citrom* (Csapody-Priszter: M-NövSz. 30). **J:** 1966: 'Citrus bergamia. Őshazája ismeretlen, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa | a fa körte alakú gyümölcse'.

A *bergamottcitrom* előtagja az ang. *bergamot* 'ua.' (idegen nyelvi megfelelőre vö. még fr. *bergamotte*, ném. *Bergamotte*, ol. *bergamotto*, or. *бергамом*: 'ua.') átvétele (vö. *bergamia*),

az utótag (*citrom*) magyarázó szerepű. A *bergamottcitrom* összetétel kialakulására feltehetőleg hatással volt a gyümölcs más hasonló szerkezetű elnevezése: vö. ang. *bergamot orange* 'bergamotnarancs'.

Egyéb elnevezései: l. **bergamottnarancs**.

Elsevier's D.B. 536, Mansfeld 771. — L. **bergamia**, **bergamottnarancs**, **citrom**.

bergamottnarancs 1976: *bergamottnarancs* (Urania. II. 44); 1985: *bergamott narancsot* gr. (Surányi 138); 1991: *bergamottnarancs* (Főzés. 82). **J:** 1989: 'Citrus bergamia. Őshazája ismeretlen, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa | a fa körte alakú gyümölcse'. — **Ö:** ~**fa** 1847: *Bergamoi arancsfa* (Tóthfalusi 52). **J:** 1847: 'a fa'.

A *bergamottnarancs* angolból került a magyarba; az ang. *bergamot orange* 'ua.' részfordításával (előtagjának átvételével, utótagjának lefordításával); hasonló szerkezetű névre vö. *bergamottcitrom*. A *Bergamoi arancsfa* (1847) jelzője feltehetően a ném. *Bergamotte* 'ua.' hatására alakult ki, az *-n* nélküli *arancs* ugyancsak német hatást (vö. ném. *Orange* 'narancs') tükröz, a *-fa* utótag kiegészítő, magyarázó elem.

Egyéb elnevezései: *bergamia*, *bergamottcitrom*.

Elsevier's D.B. 536, Mansfeld 771. — L. **arancs(fa)**, **bergamia**, **bergamottcitrom**, **narancs**.

bergamottnarancsfa l. **bergamottnarancs**

bétel 1975: *bétel* (ÉKsz.). **J:** 1975: 'növényi eredetű izgatószer'. — **Ö:** ~**dió** 1890 k.: *Beteldió* (L. Sz. 4869. 60); 1893: *beteldió* (PallasLex. II. 76); 1966: *bétel-dió* (Csapody–Priszter: M-NövSz. 30); 1991: *bételdió* (Larousse 152). **J:** 1890 k.: 'Feltehetőleg a Fülöp-szigeteken és a Maláj-félszigeten őshonos, a pálmafélék (Arecaceae) családjába tartozó pálma (*Areca catechu*) ehető termése'. | ~**pálma** 1893: *betelpálma* (PallasLex. II. 76); 1966: *bétel-pálma* (Csapody–Priszter: M-NövSz. 30); 1991: *bételpálma* (Larousse 152). **J:** 1893: 'a pálma'.

A *bételdió* németből, részfordítással került a magyarba. A név a ném. *Betelnuß* 'ua.' előtagjának átvételével, utótagjának lefordításával jött létre. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *betel-nut* 'ua.'. A *bételpálma* ugyancsak német mintát követő részfordítás (vö. ném. *Betel-Palme* 'ua.'). Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *betel palm*, holl. *betelpalm*, or. *пальма бетель(ная)*, *бетель (пальма)*: 'ua.'. A szó végső forrása a tamil *verrilai*, amelynek folytatása a port. *betel*, *betle*.

Egyéb elnevezései: l. **areka**.

Elsevier's D.B. 313, 548, König 28–9 ☉, Mansfeld 1634, Marzell I. 387, Webster'sIntDict. 209 ☉. — L. **arekadió**, **arekapálma**, **kateku-káposztapálma**, **katekupálma**, **pálma**, **pinang-dió**.

bételdió l. **bétel**

bételpálma l. **bétel**

bilimbi 1787: *Blimbing* (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 343). **J:** 1787: 'Averrhoa bilimbi. Valószínűleg Délkelet-Ázsiában őshonos, az uborkafélék (Averrhoaceae) családjába tarto-

zó fa | a fa savanyú gyümölcse'. — **Ö:** ~**fa** 1911: *bilimbifa* (RévaiLex. I. 337). **J:** 1911: 'a fa'.

Nemzetközi szó; vö.: ang. *bilimbi*, fr. *bilimbi*, ném. *Bilimbi*, or. *бильмбифа*: 'ua.'. Az első alakváltozat feltehetőleg a maláj *bělimbing* 'ua.' átvétele. A későbbi alakváltozat lehet a lat. szaknyelvi *Averrhoa bilimbi* 'ua.' utótagjának átvétele, de nyelvünkbe kerülhetett a németből (vö. ném. *Bilimbi* 'ua.') is. A *fa* utótag értelmesítő, magyarázó elem. A *bilimbi* végső forrása a maláj *bělimbing*, amelynek folytatása a konkani *bilimbī*.

Egyéb elnevezése: *uborkafa*¹.

Elsevier's D.B. 576, Mansfeld 700, Tropical. 10, Webster'sIntDict. 215 ☉.

blimbing l. **blimbi**

-bogyó l. **fekete mellbogyó**, **mellbogyó**, **mézbogyó**, **zsidótővisbogyó**

bogyós jukka 1987: *bogyósjukka* (Velich 10). **J:** 1987: 'Yucca baccata. Amerika dél-nyugati részén Arizónától Nevadáig és Új-Mexikóban honos, az agávefélék (Agavaceae) családjába tartozó növény | a növény hegyes végű, húsos termése'.

A *bogyós jukka* név latin mintára keletkezett; a név jelzője (*bogyós*) a lat. szaknyelvi név *Yucca baccata* 'ua.' utótagjának fordítása (vö. lat. *bāca*, *bacca* 'bogyó', *bācātus* 'bo-gyós'), a *bogyós jukka* utótagja a lat. szaknyelvi név előtagjának (*Yucca baccata* 'ua.') átvétele. A *jukka* haiti eredetű, ennek folytatása a sp. *yuca*, amelyből létrejött a lat. *Yucca*.

Genaust 67, Mansfeld 1370.

bokor l. **szamócabokor**

brazildió 1890 k.: *Braziliai dió* (L. Sz. 4869. 77); 1893: *braziliai dió*

(PallasLex. III. 180); 1911: *braziliai dió* (RévaiLex. III. 191); 1966: *brazíliai-dió* (Csapody–Priszter: MNövsz. 148); 1989: *brazildió* (Kultúrnövények 3. 24). **J:** 1890 k.: 'Bertholletia excelsa. Dél-Amerika trópusain honos, a fazékfafélék (Lecythidaceae) családjába tartozó fa | a fa háromszögletű, csontkemény héjú termése'.

A korábbi *braziliaidió* feltehetőleg a ném. *Brasiliennuss* 'braziliaidió' tükörfordítása, a *brazildió* alakváltozat kialakulhatott a ném. *Brasilnuss* 'brazildió', illetve az ang. *Brazil nut* 'ua.' tükörfordításaként is. A *brazildió*, *braziliaidió* nevét a gyümölcs fő termőhelyéről (Brazília) kapta, (vö. a gyümölcs egyéb *brazil*, *braziliai* jelzős neveit). A név *-dió* utótagja (vö. még a gyümölcs *-dió*, *-mogyoró*, *-mandula*, *-gesztenye* utótagú elnevezéseit) a csonthéjas termésre utal. Idegen nyelvi megfelelőkre l. fr. *noyer du Brésil*, or. *орех бразилски*: 'ua.'.

Egyéb elnevezései: l. **Para-dió**.

Elsevier's D.B. 765, Kultúrnövények 3. 24, Mansfeld 978, Marzell I. 581, Ulrich: Wb. 33, Webster's Int-Dict. 270 ☉. — L. **amazonimandula**, **amerikaidió**¹, **braziliaigesztenye**, **juviadió**, **Para-dió**.

brazil guava 1987: *brazil guava* (Velich 22). **J:** 1987: 'Psidium guineense. Mexikó hidegebb területein, Guatemalában, az Antilláktól Brazíliáig, Peruban és Ecuadorban honos örökzöld, a mirtuszfélék (Myrtaceae) családjába tartozó fa | a növény feketésbordo színű termése'.

Az ang. *Brazilian guava* 'ua.' részfordításaként (előtagjának lefordítá-

sával, utótagjának átvételével) került a magyarba. Idegen nyelvi megfelelőkre l. fr. *guyavier du Brésil* 'ua.'.

Mansfeld 969–70. — L. **guava**, **szamócaguava**.

braziliaidió l. brazildió

braziliaigesztenye 1893: *braziliaigesztenye* (PallasLex. III. 180). **J:** 1893: 'Bertholletia excelsa. Dél-Amerika trópusain honos, a fazékfafélék (Lecythidaceae) családjába tartozó fa | a fa háromszögletű, csontkemény héjú termése'.

A *braziliaigesztenye* a ném. *Brasilianische Kastanie* 'ua.' tükörfordítása. A *braziliai* jelzőt a gyümölcs fő termőhelyéről (Brazília) kapta (vö. a gyümölcs egyéb *brazil*, *braziliai* jelzős neveit). A név *-gesztenye* utótagja (vö. még a gyümölcs *-dió*, *-mogyoró*, *-mandula* utótagú elnevezéseit) a diószerű termésre utal. Idegen nyelvi megfelelőkre l. fr. *châtaignier du Brésil* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: l. **Para-dió**.

Elsevier's D.B. 765, Marzell I. 581. — L. **amazonimandula**, **amerikai-dió**¹, **brazildió**, **juviadió**, **Para-dió**.

brodfruchtfa [brodfruktfa] **1793–6:** *Brodfrucht-fa* (Benkő F.: Időtöltés. 4: 25). **J:** 1793–6: 'Az Artocarpus nemzetségbe tartozó fajok közül több, főleg *A. communis*, *A. incisa*, *A. altilis*. Pápua Új-Guineában, Mikronéziában honos, az eperfafélék (Moraceae) családjába tartozó fa sárgásbarna színű, gömbölyű terméssel'.

A *brodfruchtfa* a ném. *Brodfruchtbaum* 'ua.' részfordítása. A ném. összetétel előtagját (*Brodfrucht*) változatlan alakban átvették, utótagját (*baum* 'fa') lefordították. A német név

teljes tükörfordítással is bekerült a magyar nyelvbe: vö. *kenyérfagyümölcs*.
Egyéb elnevezései: l. **kenyérfa**¹.

Mansfeld 73, Marzell I. 442. — L. **kenyérfa**^{1,2}, **kenyérfagyümölcs**, **kenyér-gyümölcs**.

C

caju l. **kesu**

cashewdió l. **kesu**

catechu-káposztapálma l. **kateku**

cédrátcitrom **1987:** *cédrátcitrom* (Velich 58). **J:** 1987: 'a gyümölcs'.

A *cédrát* nemzetközi szó; vö. ang. *cedrat*, *cedrate*, fr. *cédratier*, holl. *cedraat*, ném. *Cedrat*, ol. *cedrato*: 'ua.'. A *cédrátcitrom* németből, részfordítással (vö. ném. *Cedrat-Zitrone* 'ua.') került a magyarba. A szó végső forrása a lat. *citrus*, amelyből kialakult a *cedro* 'citron', ebből jött létre a fr. *cédrat*, amelynek folytatása az olasz *cedrato*.

Egyéb elnevezései: l. **citronád**.

Bertuch I. 47, Elsevier's D.B. 1243, Mansfeld 767, Ulrich: Wb. 57, Urania. (ném.) II. 45, Webster's IntDict. I. 358. — L. **citrom**, **citronád**.

cibetfa **1893:** *Cibetfa* (PallasLex. V. 350); 1912: *cibetfa* (RévaiLex. VI. 61). **J:** 1893: 'Durio zibethinus. Indonézia nyugati részén és Malaysiában őshonos, a majomkenyérfafélék (Bombacaceae) családjába tartozó fa 3–4 kg-os tüskés terméssel'.

A *cibetfa* részfordítással, a ném. *Zibetbaum* 'ua.' előtagjának átvételével, utótagjának fordításával került a magyarba.

Egyéb elnevezései: l. **durián**.

Elsevier's D.B. 1927, Mansfeld 874, Marzell II. 176.

cimetalma **1893:** *Cimet-alma* (PallasLex. IV. 375); 1912: *Cimetalma* (RévaiLex. IV. 507). **J:** 1893: 'Valószínűleg az Antillákon őshonos, az annonafélék (Annonaceae) családjába tartozó félig örökzöld fa (Annona squamosa) sárgászöld héjú, fehér, krémszerű húsú termése'.

A *cimetalma* németből került a magyarba, a ném. *Zimtapfel* 'fahéjalma' előtagjának átvételével, valamint a mássalhangzó-torlódás feloldásával (vö. R. magyar nyelvi *cimet* 'fahéj') és utótagjának lefordításával (vö. még a gyümölcs egyéb *-alma* utótagú neveit). A német név teljes tükörfordítással is bekerült a magyar nyelvbe: vö. *fahéjalma* 'Annona cherimola'.

Egyéb elnevezései: l. **gyömbéralma**.

Elsevier's D.B. 5297, Mansfeld 207, Marzell I. 312. — L. **cukoralma**, **fahéjalma**, **gyömbéralma**.

citera-almafa **1896:** *citera-almafa* (PallasLex. XII. 751). **J:** 1896: 'Spondias cytherea, S. dulcis. Melanéziától Polinéziáig őshonos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó növény fűrtökben érő, narancsszínű terméssel'.

A *citera-almafa* a ném. *Cytheren-Apfelbaum* 'ua.' előtagjának értelmesítésével, utótagjának szó szerinti fordításával (vö. még a gyümölcs egyéb *-alma* utótagú neveit) került a magyarba. A német név előtagja

(*Cytheren*) a lat. szaknyelvi *Spondias cytherea* 'ua.' utótagjának átvétele, ebből a magyar nyelvben értelmesséssel keletkezett a *citera* 'pengetős népi hangszer' előtag. Idegen nyelvi megfelelőkre l. fr. *pomme cythère*, *pommier de Cythère*: 'ua.'

Egyéb elnevezései: l. **balzsamszilva**.

Elsevier's D.B. 178, Mansfeld 800, Marzell IV. 456. — L. **aranyalma, tahtialma**.

citrancs 1960: *citrancs*, *citromcs* (Nyr. 85: 98); 1961: *citrancs* (MNy. 57: 472); 1975: *citrancs* (ÉKsz. 178); 1980: *citrancs* (NyKk. 393); 1982: *citrancs* (Ország: AngMSz. 831); 1985: *citrancs* (Surányi 138); 1986: *citrancs* (Priszter: Növ. 72). **J**: 1960: 'Citrus paradisi. Az Antillákon honos, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa fakósárga termése'.

A *citrancs* mesterséges magyar alakulat, szóvegyüléssel jött létre (*citrom* × *narancs*).

Egyéb elnevezése: *grépfrút*.

MNy. 57: 472; NyKk. 393. — L. **citrom, narancs**.

citrinalma l. **citrom**

citrom 1550 k.: *citront* gr. (Kult-Nád. 2: 94: TESz.); 1577 k.: *Cytromoth* gr. (OrvK. 171/7); 1590: *Citrum* (SzikszF. 37); 1790–95: *czitrom* (MTA K. 669. Csokonai-kézirat); 1796: *tzitromot* (Veres 156); 1816: *czitromot* gr. (Czifray 196); 1829: *tzitromnak* gr. (Czifray: MagySzak. 132); 1897: *czitrom* (Kert. 8); 1966: *citrom* (Csapody–Priszter: MNövSz. 39); 1987: *citrom* (Velich 61); — *citrony*, *citrony* (ÚMTSz.). **J**: 1550 k.:

'A Citrus nemzetségbe tartozó fajok közül több, főleg Citrus limon; C. medica. A rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa | a fa sárga termése'. — **közönséges** ~ 1805: *közönséges Tzitrom* (Bertuch I. 47); 1986: *közönséges citrom* (Priszter: Növ. 47). **J**: 1805: 'a fa | a gyümölcs'. — **Ö**: ~**alma** 1538: *czitrinalma* (Pesti: Nom. O₂: TESz.). **J**: 1538: 'a gyümölcs'. | ~**fa** 1653–5: *Citrom fa* (Apáczai 225); 1783: *Czitrom-fa* (Benkő 408); 1805: *tzitromfának* gr. (Bertuch I. 47); 1842: *citrom- és narancsfák* gr. (Peregriny 78); 1894: *czitromfák* gr. (Candolle 186); 1908: *citromfa* (Gyümölcs-kertész. 313); 1909: *Citromfa* (Gra-umann 30); 1911: *Citromfa* (Cserey: Növényiszótár. 63); 1940: *citromfa* (Pávó 28); 1966: *citromfa* (Csapody–Priszter: MNövSz. 39); — *citronyfa* (ÚMTSz.). **J**: 1653–5: 'a fa'.

Nemzetközi szó; vö.: ang. *citron*, fr. *citron*, ném. *Zitrone*, or. *qumpon*: 'ua.'. A *citrom* latin eredetű; vö. lat. *citrum* 'citromfa; tuja, életfa', k. lat. *citrum* 'citromfa'. A lat. *citrum* a lat. *citrus* 'ua.' (vö. lat. szaknyelvi *Citrus* 'ua.') szóval függ össze, ez utóbbi valószínűleg a lat. *cedrus* 'gyalogfenyő; cédrus, cédrusolaj' változata. A magy.-n végű alakváltozat (*citront*) feltehetőleg a németből származik. A *citromfa* utótagja (-fa) magyarázó, értelmező szerepű. A *czitrinalma* (1538) valószínűleg a latin és német nyelvi megfelelők együttes hatására alakulhatott ki (vö. „*Malū citrium citratatōpfel*” (Pesti: Nom. O₂: TESz.)). A

közönséges citrom jelzőjének megkülönböztető szerepe van, kialakulásában bármelyik nyugati nyelvnek (vö. ang *common*, ném. *gemein*, fr. *commun* 'közönséges') szerepe lehetett (vö. még a *közönséges* jelzővel létrejött egyéb növényneveket).

Elsevier's D.B. 3268, II. 2252, Kluge: EtWb. ☉, Mansfeld 768, MNy. 9: 239 ☉, MNy. 26: 122, NyK. 33: 248, Nyr. 21: 410 ☉, Nyr. 40: 242 ☉, TESz. ☉. — L. **bergamottcitrom**, **céd-rátcitrom**, **édes citrom(fa)**, **limónia**, **narancscitrom**, **orvosi citrom**, **savanyú citrom**, **varancsos citrom**.

citromalma l. **citrom**

citromcs l. **citrancs**

citromfa l. **citrom**

citron l. **citrom**

citronád 1796: *tzitronátot* gr. (Veres 182); 1829: *Czitronát* (Czifray: MagySzak. 131), *tzitronátot* gr. (uo. 211); 1834: *czitronáttal* gr. (PestiSzak. 715); 1908: *Czitronád* (HétSzak. 277); 1976: *citronád* (Urania. II. 44); 1991: *citronád* (Főzés. 84). **J**: 1. 1796: 'egy Citrus-fajta (*Citrus medica*) cukrozott héja'; 2. 1908: 'Valószínűleg Indiában őshonos, a rutafélék (*Rutaceae*) családjába tartozó fa (*Citrus medica*) narancssárga termése'.

A magyar alakváltozatok németből származnak; a ném. *Zitronat* (1. 'cukrozott citromhéj'; 2. 'a *Citrus medica*

termése') átvételeként kerültek a magyarba.

Egyéb elnevezései: *Ádám-alma*, *cédrát*, *cédrátcitrom*, *orvosi citrom*, *paradicsomalma*², *varancsoscitrom*.

Elsevier's D.B. 1243, Mansfeld 767, Urania. (ném.) II. 44.

citronát l. **citronád**

cukoralma 1893: *cukoralma* (PallasLex. IV. 375); 1912: *Cukoralma* (RévaiLex. IV. 507); 1985: *cukoralma* (Surányi 148); 1986: *cukoralma* (Priszter: Növ. 74); 1987: *cukoralma* (Velich 73); 1991: *cukoralma* (Főzés. 93). **J**: 1893: 'Annona squamosa. Valószínűleg az Antillákon őshonos, az annonafélék (*Annonaceae*) családjába tartozó félig örökzöld fa | a fa sárgászöld héjú, fehéres, krémszerű húsú termése'.

Tükörszó; a ném. *Zuckerapfel* 'ua.' szó szerinti fordítása. A név előtagja (*cukor*) a gyümölcs édeskes ízére (vö. a gyümölcs egyéb *édes* jelzős neveit), az utótagja (*alma*) a termés gömbölyű alakjára (vö. a gyümölcs egyéb *-alma* utótagú neveit) utal. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *sugar-apple* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: l. **gyömbéralma**.

Elsevier's D.B. 5297, Mansfeld 207, Marzell I. 312, Tropical. 39. — L. **édes annóna**, **cimetalma**, **gyömbéralma**.

cutt-káposztapálma l. **kateku**

Cs

csecses akrász 1808: *tsetses Akrázf* (Bertuch VII. 23). **J:** 1808: 'Manilkara zapota, M. zapotilla, Achras sapota. Közép-Amerika északi részén honos, a szapodillafélék (Sapo-taceae) családjába tartozó fa rozsdá-vörös terméssel'.

A *csecses akrász* név Márton József alkotása, a ném. *Brustförmige Breyapfel* 'mell alakú breyalma' (Bertuch VII. 23) mintájára. Márton a német név előtagját lefordította, a *csecses akrász* utótagja (*akrász*) pedig a lat. szaknyelvi név *Achras sapota* 'ua.' előtagjának átvétele. Az elnevezésnek más forrásban nincs nyoma.

Egyéb elnevezései: l. **zapota**¹.

Bertuch VII. 23, Mansfeld 1042.

-cseresznye l. **ananászcseresznye**, **barbadoscseresznye**, **földicseresznye**, **szamócacseresznye**, **zsidócseresznye**

cserimoja l. **csirimojó**

-cserje l. **ikakócserje**

csillagalma 1893: *Csillagalma* (PallasLex. IV. 716); 1909: *Csillagalma* (Graumann 33); 1966: *csillagalma* (Csapody–Priszter: MNövsz. 43); 1983: *Csillagalma* (Velich–V. Nagy 247.); 1985: *csillagalma* (Surányi 148); 1986: *csillagalma* (Priszter: Növ. 50). **J:** 1893: 'Chrysophyllum cainito. Közép-Amerikában és Nyugat-Indiában honos, a szapodillafélék (Sapotaceae) családjába tartozó örök-

zöld fa | a fa kerek, ritkábban lapított fényes felületű termése'. — **Ö:** ~fa 1912: *csillagalmafa* (RévaiLex. IV. 476). **J:** 1912: 'a fa'.

A *csillagalma* tükörszó; a ném. *Sternapfel* 'ua.', esetleg az ang. *star apple* 'ua.' szó szerinti fordítása. A *csillagalmafa* a ném. *Sternapfelbaum* 'ua.' tükörfordítása. A *csillagalma* név alapját a keresztben kettévágott gyümölcsben csillagszerű rekeszekben ülő magok képezték. Idegen nyelvi megfelelőkre l. or. *яблоко звёздное* 'ua.'.

Egyéb elnevezése: *kainitófa*.

Elsevier's D.B. 919, Mansfeld 1049, Marzell I. 981, Tropical. 64, Ulrich: Wb. 55, Webster'sIntDict. 2226.

csillagalmafa l. **csillagalma**

csillaggyümölcs 1991: *Csillaggyümölcsnek* gr. (Főzés. 93); 1993: *csillaggyümölcs* (Lovas 14). **J:** 1991: 'Valószínűleg Délkelet-Ázsiában őshonos, az uborkafafélék (Averrhoaceae) családjába tartozó fa (Averrhoa carambola) sárga színű termése'.

A *csillaggyümölcs* tükörszó; az ang. *starfruit* 'ua.' szó szerinti fordítása. A névadás alapját a gyümölcs csillag alakú keresztmetszete képezte. Idegen nyelvi megfelelőkre l. fi. *tähti-hedelmä*, ném. *Sternfrucht*: 'ua.'.

Egyéb elnevezései: l. **karambola**.

Főzés. 93, Kielikello 1983. 2: 40.

csirimaja(fa) l. **csirimojó**

csirimoja l. **csirimojó**

csirimojó 1845: *Chirimoya* (Kováts 158); 1893: *cherimoya* (Pallas-Lex. IV. 375); 1912: *cherimoya* (RévaiLex. IV. 507); 1966: *csirimojó* (Csapody–Priszter: MNövSz. 45); 1983: *Cserimoja* (Velich–V. Nagy 243); 1986: *csirimojó(fa)*, *cserimoja* (Priszter: Növ. 51); 1989: *csirimojó* (Kultúrnövények 3. 8); 1991: *cserimoja* (Főzés. 93); 1994: *cserimoja* (Kertbarát. 3: 46). **J**: 1845: 'Annona cherimola. Közép-Amerikában és Mexikóban őshonos, az annonafélék (Annonaceae) családjába tartozó fa | a fa szürkészöld, szív alakú termése'. — **Ö**: ~**annóna** 1894: *Khirimoya anóna* (Candolle 186). **J**: 1894: 'a fa | a gyümölcs'. | ~**fa** 1893: *csirimajafa* (PallasLex. IV. 375); 1986: *csirimojó(fa)* (Priszter: Növ. 51). **J**: 1893: 'a fa'.

A *csirimojó* nemzetközi szó; vö.: ang. *cherimoya*, *cherymoya*, *chirimo-*

ya, fi. *kirimoija*, fr. *chérimolier*, *chirimolier*, ném. *Cherimoya*, or. *чeрyмo-лa*, *чepимoйя*, sp. *chirimoya*: 'ua.'. A magyarban található alakváltozatok nem egy nyelvből valók. A korábbi alak (*cherimoya*) feltehetőleg németből, az újabb alakok *cserimoja*, *csirimojó* angolból (vö. ang. *cherimoya*, *chirimoya* 'ua.') kerültek a magyarba. A *csirimajafa* a ném. *Tschirimajabaum* 'ua.' előtagjának átvételével, utótagjának lefordításával jött létre. A *kirimojaannóna* előtagja feltehetőleg a sp. *chirimoya* 'ua.' átvétele, az utótag a lat. szaknyelvi *Annona* 'ua.' hatására jött létre. A *csirimojó* végső forrása a kecsua *chirimúya*, *chirimóya*, amelyből a spanyolban létrejött a *chirimoya*.

Egyéb elnevezései: *fahéjalma*, *krémalma*.

Elsevier's D.B. 1132, Mansfeld 207–8, Webster'sIntDict. 384 ☉.

csirimojófa l. **csirimojó**

D

damaszkuszimogyoró 1578: *Damascusi mogyoró* (Mel.: Herb. 157); 1783: *Damaskuſi Mogyoró* (Benkő 341); 1793: *Damaſcusi-Mogyorok* gr. (Grossinger: HistPhys. 307); 1845: *Damaskusi mogyoró* (Kováts 420); 1896: *damaszkusi mogyoró* (PallasLex. XII. 489). **J:** 1578: 'Ausztráliában és Ázsia trópusain honos, az érdeslevelűek (Boraginaceae) családjába tartozó fa (Cordia myxa, C. sebestena) narancsszínű, apró gyümölcse'. — **Ö:** ~**fa** 1792: *Damaskus mogyoró-fának* gr. (Nedeliczi 8). **J:** 1792: 'a fa'.

A *damaszkuszimogyoró* utótagja (-mogyoró) valószínűleg a magyar nyelvben keletkezett, a gyümölcs egyéb latin neveinek (vö. lat. *Pruna Damaſcena* 'damaszkusziszilva') mintájára alakulhatott ki (vö. „Sicut figura, ita viribus *Pruna Damaſcena* referunt, Linnæus *Cordia Sebestena nominat*” (Grossinger: HistPhys. 307)). A *damaszkuszimogyorófa* utótagja (*fa*) magyarázó szerepű.

Egyéb elnevezései: l. **mellbogyó**.

damaszkuszimogyorófa l. **damaszkuszimogyoró**

datolya 1823: *datolya* (Márton Dattel a.: TESz.); 1872: *datolyát* gr. (Hevesi: Jelky. 137); 1874: *datolyt* gr. (Kámory S.: Arab gyém. 90: Nsz.: TESz.); 1898: *datolya* (Kert. 298); 1985: *datolya* (Surányi 143); 1987:

datolya (Velich 86). **J:** 1823: 'Phoenix dactylifera. A Perzsa-öböl vidékén, Indiában és Arábiában őshonos, a pálmafélék (Arecaceae) családjába tartozó fa | a fa hosszúkas termése'. — **Ö:** ~**fa** 1893: *Datolyafa* (PallasLex. V. 57). **J:** 1893: 'a fa'. — **igazi** ~**fa** 1893: *igazi datolyafa* (PallasLex. V. 57). **J:** 1893: 'a fa'. | ~**pálma** 1842: *datolyapálma* (Peregriny II. 80); 1890 k.: *Datolyapálma* (L. Sz. 4869. 136); 1892: *datolyapálma* (TermtudKözl. 371); 1893: *Datolyapálma* (PallasLex. V. 57); 1900: *datolyapálma* (Kert. 455); 1903: *datolyapálma* (Kert. 627); 1911: *Datolya pálma* (Cserey: Növényiszótár. 81); 1966: *datolyapálma* (Csapody–Priszter: M-NövSz. 47); 1976: *datolyapálma* (Urania. II. 409). **J:** 1842: 'a fa'. — **igazi** ~**pálma** 1893: *igazi datolyapálma* (PallasLex. V. 57). **J:** 1893: 'a fa'. | **közönséges** ~**pálma** 1986: *közönséges datolyapálma* (Priszter: Növ. 54); 1989: *közönséges datolyapálma* (Kultúrnövények 3. 34). **J:** 1986: 'a fa'.

A *datolya* velencei olasz eredetű (vö. ol. vel. *dátolo*, ir. ol. *dattero*: 'ua.'), esetleg szerb-horvát közvetítéssel (vö. még szb.-hv. *dätula*, N. *dätala*, *datul*: 'ua.') is bekerülhetett a magyarba. A magy. *datolya* szóvége *l > ly* palatalizációval keletkezett, esetleg a *-lya* végű szavak (*ibolya*, *naspolya*) analógiás hatására

is létrejöhetett. A *datolyapálma* valószínűleg a ném. *Dattelpalme* 'ua.' részfordításaként került a magyarba. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *date palm*, fr. *palmier dattier*: 'ua.'. Az *igazi datolyafa*, *igazi datolyapálma*, *közönséges datolya-pálma* jelzőinek (*igazi*, *közönséges*) megkülönböztető funkciója van (vö. az egyéb *igazi*, *közönséges* jelzővel alkotott növényneveket), a ném. *echte Dattelpalme* 'igazi datolyapálma', *gemeine Dattelpalme* 'közönséges datolyapálma' hatására alakult ki. A *datolya* végső forrása a gör. *daktylos* 'ujj', amelyből kialakult a lat. *dactylus*.

Egyéb elnevezései: *egyiptomiszilva*, *egyiptomi szilvapálma*, *pálmadió*², *pálma*, *pálmafa*, *pálmaszilva*, *pálmaszilvafa*, *szilvapálmafa*, *törökszilva*.

Bertuch III. 43, Elsevier's D.B. 1808, Kluge: EtWb. 122 ☉, Mansfeld 1633, MNy. 33: 255, Nyr. 15: 409 ☉, Nyr. 62: 49 ☉, Nyr. 40: 277 ☉, SzófSz., TESz. ☉, Ulrich: Wb. 169. Webster's-IntDict. 576 ☉. — L. **datolyaszilva**, **jujuba**, **jujubadatolya**, **kínaidatolya**.

datolyafa l. **datolya**

datolyapálma l. **datolya**

datolyaszilva 1893: *datolyaszilva* (PallasLex. V. 346); 1912: *datolyaszilva* (RévaiLex. V. 591); 1966: *datolyaszilva* (Csapody–Priszter: MNöv-Sz. 47); 1975: *datolyaszilva* (Termtud. 309); 1983: *datolyaszilva* (Velich–V. Nagy 149); 1985: *datolyaszilvát* gr. (Surányi 142); 1987: *datolyaszilva* (Velich 5); 1989: *datolyaszilvát* gr. (Kultúrnövények 3. 30); 1992: *dato-*

lyaszilva (Édességek. 114); 1993: *datolyaszilva* (Élet és Tudomány 15: 467). **J**: 1893: 'Diospyros. Diospyros kaki. Ázsiában honos, az ébenfafélék (Ebenaceae) családjába tartozó fa | a fa gömbalakú, citrom- vagy narancssárga színű termése'. — **ázsiai** ~ 1986: *ázsiai datolyaszilva* (Priszter: Növ. 90); 1989: *ázsiai datolyaszilva* (Kultúrnövények 3. 30). **J**: 1986: 'a fa | a gyümölcs'.

Tükörszó; a ném. *Dattelpflaume* 'ua.' szó szerinti fordítása. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *date plum* 'ua.'. Az *ázsiai datolyaszilva* jelzője valószínűleg a magyar nyelvben keletkezett, a növény, illetve gyümölcs származási helyére utal (vö. „In China, Japan und den tropischen Gebirgen von Südost-Asien häufig... kultiviert” (Mansfeld 1055)), megkülönböztető szerepe van, a Diospyros nemzetség egyes fajainak elkülönítésére szolgál (vö. még az *olasz*, *amerikai*, *virginiai* jelzős neveket). A név kialakulására hatással lehettek a növény hasonló szerkezetű, idegen nyelvi elnevezései: vö. ném. *Japanische Dattelpflaume* 'japán datolyaszilva', *Chinesische Dattelpflaume* 'kínai datolyaszilva'.

Egyéb elnevezései: *ázsiai kakiszilva*, *hurma*, *kakifa*, *kakigyümölcs*, *kakiszilva*, *kínai birs*, *paradicsomfa*³.

Elsevier's D.B. 3127, Mansfeld 1055, Marzell II. 138, Tropical. 27, Ulrich: Wb. 76. — L. **amerikai datolyaszilva**, **ázsiai kakiszilva**, **datolyaszilva**, **olasz datolyaszilva**, **virginiai kakiszilva**.

-ded l. **szívded**, **gránátalmaded**

dél-amerikai-kajszin 1896: *dél-amerikai* v. s. domingói *kajszin* (PallasLex. XII. 260). **J:** 1896: 'Dél-Amerika északi, Közép-Amerika déli részén és Nyugat-Indiában őshonos, az ördögfügefélék (Clusiaceae) családjába tartozó fa (Mammea americana) rozsdabarna színű, leveses termése'.

Tükörszó; a ném. *Südamerikanische Aprikose* 'ua.' szó szerinti fordítása. Az előtag (*dél-amerikai*) a növény előfordulási helyére, az utótag (*kajszin*) az egzotikus gyümölcsnek a közismert kajszin-/sárgabarackhoz való hasonlóságára utal (vö. a gyümölcs egyéb *barakfa*, *kajszin* utótagú neveit).

Egyéb elnevezései: l. **mamej**.

Elsevier's D.B. 3453, Mansfeld 255, Marzell III. 52, Tropical. 52. — L. **szentdomingói-barakfa**, **szentdomingói-kajszin**.

dinnyefa 1807: *Dinnyefa* (Bertuch V. 7); 1852: *Dinnyefa* (Gönczi 228); 1889: *dinnyefa* (TermtudKözl. 397); 1893: *Dinnyefa* (PallasLex. V. 331); 1896: *dinnyefák* gr. (TermtudKözl. 630); 1909: *Dinnyefa* (Graumann 38); 1924: *dinnyefa* (Bíró: Hét év. 85); 1966: *dinnyefa* (Csapody-Priszter: M-NövSz. 48); 1975: *dinnyefa* (Termtud. 309); 1983: *dinnyefa* (Velich-V. Nagy 73); 1986: *dinnyefa* (Priszter: Növ. 54); 1993: *dinnyefa* (Élet és Tudomány 22: 685). **J:** 1807: 'Valószínűleg Dél-Amerikában őshonos, a dinnyefafélék (Caricaceae) családjába tartozó fa (Carica papaya) dinnyeszerű terméssel'.

A *dinnyefa* tükörszó, a ném. *Melonenbaum* 'ua.' fordítása. A névadás alapját a gyümölcs görög-dinnyéhez való hasonlósága képezte, a termés kívül sötétzöld, belül pirosas, sok apró fekete maggal. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *melon tree*, fr. *arbre de melon*, or. *дерево дынное*: 'ua.'.

Egyéb elnevezései: *káriai papaja*, *papaja*, *pawpaw*.

Elsevier's D.B. 4035, Mansfeld 912, Ulrich: Wb. 44.

-dió(fa) l. **akazsudió**, **amerikaidió**^{1,2}, **arekadió**, **bételdió**, **brazildió**, **diófenyő**, **elefántdió**, **fenyődió**, **földidió**, **hikori-dió(fa)**, **indusdió**, **juviadió**, **kamerundió**, **kenyérdiófa**, **kesudió(fa)**, **kókuszdió(fa)**, **makadámdió**, **mexikói diófenyő**, **nyugat-indiai-elefántdió**, **pálmadió**^{1,2}, **paradi-csomdió**, **Para-dió**, **pekándió(fa)**, **pi-nangdió**, **Queensland-dió**, **szuaridió**, **vesedió**

diófenyő 1974: *diófenyőé* gr. (Urania. I. 153). **J:** 1974: 'Új-Mexikóban, Arizónában és Colorado államban honos, a fenyőfélék (Pinaceae) családjába tartozó fenyő (Pinus cembroides, P. cembra var. sibirica) tobozterméssel, amelyben barna magok találhatók, ehető magbéllel'. — **mexikói** ~ 1987: *mexikói diófenyő* (Velich. 14). **J:** 1987: 'a fa'.

Tükörszó; a ném. *Nußkiefer* 'Pinus pinea; diófenyő' szó szerinti fordítása (hasonló szerkezetű nevekre vö. még *fenyődió*, *mandulafenyő*). A *mexikói diófenyő* jelzője (*mexikói*) a növény származási helyére utal,

megkülönböztető szerepe van (vö. a *Pinus pinea* *olasz* jelzős nevét).

Egyéb elnevezése: *fenyődió*, *mandulafenyő*.

Marzell III. 779. — L. **fenyődió**, **diófenyő**, **fenyőmandula**, **mandulafenyő**, **olaszfenyő**.

disznószilva 1976: *disznószilva* (Urania. II. 57); 1986: *disznószilva* (Priszter: Növ. 119). **J**: 1976: 'Spondias mombin, S. lutea. Dél-Amerika trópusain honos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó fa | a fa hosszúkas, sárga héjú termése'.

Tükrörsző; a ném. *Schweinspflaume* 'ua.' fordítása. A névadás alapját valószínűleg a „Fanyar, jóízűnek nem mondható ... 2,5 cm hosszúságúra” (Urania. II. 57) megnövő termések képezték (vö. a gyümölcs egyéb *-szilva* utótagú neveit). Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *hog plum* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: l. **mombin**.

Elsevier's D.B. 6101, Mansfeld 801, Marzell IV. 456, Ulrich: Wb. 226, Urania. (ném.) II. 58. — L. **mombinszilva**, **sárga mombinszilva**.

-doboz l. **lekvárosdoboz**

durián 1790–5: *durian* (MTA K 669. Csokonai-kézirat); 1845: *Duryon* (Kováts 416); 1890 k.: *Durio* (L. Sz. 4869. 149); 1966: *durián* (Csapody–Priszter: MNövSz. 49); 1983: *Durian* (Velich–V. Nagy 260); 1985: *durian* (Surányi 148); 1986: *durián* (Priszter: Növ. 56); 1991: *durián* (Főzés. 93). **J**: 1790–5: 'Durio zibethinus. Indonézia nyugati részén és Malaysiában őshonos, a majomkenyérfafélék (Bomba-

caceae) családjába tartozó fa | a fa 3–4 kg-os tüskés termése'.

Nemzetközi szó; vö.: ang. *durian*, fr. *durio*, holl. *doerian*, or. *durian*, *дурьян*: 'ua.'. A *durio* a lat. szaknyelvi *Durio zibethicus* 'ua.' előtagjának átvétele, a *durián* a németből részfordítással (vö. ném. *Durianbaum* 'durianfa') került a magyarba. A szó végső forrása a maláj *durian* (*duri* 'tüs-ke').

Egyéb elnevezése: *cibetfa*.

Elsevier's D.B. 1927, Mansfeld 874, Marzell II. 176, Ulrich: Wb. 79, Webster'sIntDict. 703 ☉.

dzsekfrút 1983: *Dzsekfrút* (Velich–V. Nagy 253); 1985: *dzsekfrut* (Surányi 148); 1987: *dzsekfrut* (Velich 35); 1993: *dzsekfrut* (Élet és Tudomány 39: 1247); 1994: *dzsekfrut* (Kertbarát. 3: 45). **J**: 1983: 'Artocarpus heterophyllus, A. integrifolia. Délnyugat-Indiában honos, az eperfafélék (Moraceae) családjába tartozó fa | a fa hatalmas, 40 kg-os termése'.

A *dzsekfrút* az ang. *Jackfruit* 'Jack-gyümölcs' átvétele. A magyar írásmód a kiejtéshez igazodik. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ném. *Jackfrucht*, or. *джек-фруит* 'ua.'. A *dzsekfrút* a port. *jaca* 'dzsekfrút' (< malajalam *chakka* < régi indián *cakráh* 'kerék, kerek') és az ang. *fruit* 'gyümölcs' szavak összetétele.

Egyéb elnevezései: *jákafa*, *kelet-indiai kenyérfa*, *kenyérfa*¹, *nagytermésű kenyérfa*.

Elsevier's D.B. 2998, Klein: Et-DictEngl. 823 ☉, Ulrich: Wb. 25, Webster'sIntDict. 1206. — L. **jákafa**.

E, É

édeni pizáng l. **pizáng**

édes annóna 1894: *édes anóna* (Candolle 183). **J:** 1894: 'Annona squamosa. Valószínűleg az Antillákon őshonos, az annonafélék (Annonaceae) családjába tartozó félig örök-zöld fa | a fa sárgászöld héjú, fehéres, krémszerű húsú termése'.

Az *édes* jelző feltehetőleg a növény egyéb idegen nyelvi elnevezései: vö. ang. *sweet sop* 'édes falat', ném. *Süßsack* 'édes zsák', *Süße Bissen* 'édes falat' hatására jött létre, az utótag a lat. szaknyelvi *Annona squamosa* 'ua.' előtagjának átvétele.

Egyéb elnevezései: l. **gyömbérialma**.

Elsevier's D.B. 5297, Mansfeld 207, Marzell I. 312. — L. **annóna**.

édes balzsamszilva l. **balzsamszilva**

édes citrom 1909: *Édes citrom* (Graumann 30). **J:** 1909: 'Citrus limetta. A trópusi Ázsiában honos, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa | a fa sárga termése'. — **Ö:** ~**fa** 1911: *édes citromfa* (Cserey: Növény-szótár. 64). **J:** 1911: 'a fa'.

A ném. *Süsse Citrone*, *Süße Zitrone* 'ua.' részfordításaként került a magyarba. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *sweet lemon* 'ua.'.

Mansfeld 769. — L. **citrom**.

édes citromfa l. **édes citrom**

édes füge(fa) l. **füge**

édes mombinszilva 1896: *édes Mombinszilva* (PallasLex. XII. 751).

J: 1896: 'Spondias cytherea, S. dulcis. Melanéziától Polinéziáig őshonos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó növény | a növény fűtökben érő, narancsszínű termése'.

Az *édes balzsamszilva* név valószínűleg a magyar nyelvben keletkezett; a ném. *Süße Balsampflaume* 'ua.' és *Mombinszilva* 'Spondias; mombinszilva' hatására, illetve ezek keveredéséből alakult ki (vö. még a gyümölcs egyéb -*mombinszilva* utótagú neveit).

Egyéb elnevezései: l. **balzsamszilva**.

Urania. (ném.) II. 58. — L. **arany mombinszilva**, **gumós mombinszilva**, **mombin**.

édes narancs(fa) l. **narancs**

égi kakiszilva 1986: *égi kakiszilva* (Prisztler: Növ. 90). **J:** 1986: 'Diospyros lotus. Kína és Japán szubtrópusi részein honos, az ébenfafélék (Ebenaceae) családjába tartozó fa | a fa hamvas, narancssárga termése'.

Magyar alakulat, valószínűleg a ném. *Götterpflaume* 'ua.' hatására alakult ki; a német név *égi* jelzőjét (vö. a gyümölcs egyéb *égi* jelzős neveit) átvették, és a Diospyros nemzetség magyar elnevezésével *kakiszilva* (a ném. *Kakipflaume* 'Diospyros; kakiszilva' szó szerinti fordítása) kapcsolták össze.

Egyéb elnevezései: l. **lótuszszilva**.

Marzell II. 138. — L. **égiszilva**, **kakiszilva**.

égiszilva 1940: *égiszilva* (Pávó 30); 1966: *égiszilva* (Csapody–Priszter: MNövsz. 51); 1986: *égiszilva* (Priszter: Növ. 90); 1989: *égiszilva* (Kultúrnövények 3. 30). **J:** 1940: 'Diосpyros lotus. Kína és Japán szubtrópusi részein, az ébenfafélék (Ebenaceae) családjába tartozó fa | a fa hamvas, narancssárga termése'.

Németből került a magyarba; a ném. *Götterpflaume* 'ua.' tükörfordítása.

Egyéb elnevezései: l. **lótuszszilva**.

Marzell II. 138. — L. **égi kakiszilva**.

-egres l. **barbadosiegres**, **amuregres**, **japánegres**, **kínaiegres**

egyiptomiszilva 1806: *egyiptomi szilvák* gr. (Bertuch III. 43); 1823: *Égyiptomi szilva* (Márton Dattel a.: TESz. datolya). **J:** 1806: 'A Perzsa-öböl vidékén, Indiában és Arábiában őshonos, a pálmafélék (Arecaceae) családjába tartozó fa (Phoenix dactylifera) hosszúkas termése'. — **Ö:** ~**pálma** 1806: *Égyiptomi szilvapálma* (Bertuch III. 43). **J:** 1806: 'a pálma'.

Az *egyiptomiszilva* valószínűleg a magyar nyelvben keletkezett elnevezés; az *egyiptomi* jelző a növény termőhelyére (vö. „Legbővebben terem ez a' pálmafa Égyiptomba, Siriában, és Arábiában,...” (Bertuch III. 43)), a *-szilva* utótag pedig a közismert gyümölcshöz való hasonlóságára utal.

Egyéb elnevezései: l. **datolya**.

Bertuch III. 43. — L. **pálma**, **pálmaszilva**, **szilvapálma**.

egyiptomiszilvapálma l. **egyiptomiszilva**

ehető golgotavirág 1989: *ehető golgotavirág* (Kultúrnövények 3. 20). **J:** 1989: 'Passiflora edulis. Brazíliában honos, a golgotavirágfélék (Passifloraceae) családjába tartozó kúszónövény | a növény kívül liláspiros, belül sárgás termése'.

Az *ehető golgotavirág* a magyar nyelvben keletkezett; az ang. *edible granadilla* 'ehető granadilla' jelzőjének fordításával, és a Passiflora nemzetség magyar elnevezésének (*golgo-tavirág*) összekapcsolásával.

Egyéb elnevezései: l. **passiógyümölcs**.

Elsevier's D.B. 4070. — L. **golgota**, **kék golgotavirág**, **kékvirágú golgota**, **óriási golgotavirág**, **testszín golgota**.

ehető zsidócseresznye 1991: *ehető zsidócseresznye* (Főzés. 81). **J:** 1991: 'Physalis peruviana, Ph. edulis. Peruban őshonos, a csucsfélék (Solanaceae) családjába tartozó lágyszárú növény | a növény felfúvott termésében található cseresznyeszerű gyümölcsök'.

A *zsidócseresznye* egy Magyarországon vadon is előforduló, ehetetlen gyümölcsű növény (Physalis alkekengi) elnevezése, ez a ném. *Judenkirsche* 'Physalis alkekengi; zsidócseresznye' tükörfordításaként került a magyarba. Az *ehető* jelzőnek megkülönböztető szerepe van, a vadon is előforduló *zsidócseresznytől* külö-

níti el a termesztett *zsidócsereznyét*. Az azonos névadást a két növény hasonló termése indokolja. A *-csereznye* utótag a növény felfüvott buroktermésében található csereznyeszerű bogyótermésre utal (vö. még a gyümölcs egyéb *-csereznye* utótagú elnevezéseit).

Egyéb elnevezései: l. **ananászcseresznye**.

Elsevier's D.B. 5275, Ulrich: Wb. 169. — L. **ehető zsidócsereznye, földi-csereznye, számócacseresznye**.

elefántalmafa 1893: *Elefántalmafa* (PallasLex. V. 842); 1913: *elefántalmafa* (RévaiLex. VII. 432). **J:** 1893: 'Feronia limonia, F. elephantum. Indiában és Srí Lankán honos, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa almaszerű gyümölcsökkel'.

Tükörszó; a ném. *Elefantenapfelbaum* 'ua.' szó szerinti fordítása. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *elephant apple*, fr. *pommier d'éléphant*, holl. *olifants appel* 'ua.'.

Elsevier's D.B. 2012, Mansfeld 778, Marzell II. 423, Webster's Int. Dict. 735, 2630.

elefántdió l. nyugat-indiai-elefántdió

elefánttetű 1783: *Eléfant tetü* (Benkő 366); 1745: *Elefánt Tetű* (Taxa. 4); 1843: *Elefánttetű* (Bugát: Szóhalm. 102); 1845: *Elefant tetü* (Kováts 416); 1916: *elefánttetű* (Termtud. Közl. 830); 1992: *elefánttetűnek* gr. (Élet és Tudomány 49: 1550). **J:** 1783: 'Anacardium occidentale. Valószínűleg Brazíliában honos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó örökzöld fa | a fa vese ala-

kú termése'. — **nyugat-indiai~** 1893: *nyugatindiai elefánttetű* (PallasLex. I. 242); 1911: *Ny.-indiai elefánttetű* (RévaiLex. I. 573). **J:** 1893: 'a fa | a gyümölcs'. — **Ö:** ~**fa** 1894: *elefánttetűfa* (Candolle 207); 1966: *elefánttetűfa* (Csapody-Priszter: MNövsz. 20). **J:** 1894: 'a fa'.

Az *elefánttetű*, *elefánttetűfa* tükörszó; a ném. *Elefantenlaus* (*Elefantenlaus*) 'elefánttetű', *Elefantenlausbaum* (*Elefantenlausbaum*) 'elefánttetűfa' szó szerinti fordítása. A *nyugat-indiai-elefánttetű* előtagja feltehetőleg a gyümölcs más ném. elnevezései (vö. ném. *west-indische Nierenbaum* 'nyugat-indiai-vesefa', *westindischer Herzfruchtbaum* 'nyugat-indiai-szívgyümölcsfa' nyomán alkotott jelző, de kialakulására a lat. szaknyelvi név *Anacardium occidentale* 'ua.' utótagja (vö. lat. *occidentālis* 'nyugati') is hatással lehetett.

Egyéb elnevezései: l. **kesu**.

Genaust 265, Elsevier's D.B. 1378, Marzell I. 251, Ulrich: Wb. 14. — L. **nyugat-indiai-elefántdió**.

európai zsidótövis l. zsidótövis

eviszilva 1894: *Evi-szilva* (Candolle 210). **J:** 1894: 'Spondias cytherea, S. dulcis. Melanéziától Polinéziáig őshonos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó növény | a növény fűrtökben érő, narancsszínű termése'.

Franciából került a magyarba; az *eviszilva* előtagja a fr. *Evi* 'ua.' átvétele; az utótag *-szilva* magyarázó szerepű, valószínűleg a gyümölcs egyéb *-szilva* utótagú nevei hatására alakult ki.

Egyéb elnevezései: l. **balzsamszilva**. **édes balzsamszilva, édes mombinszilva,**
Candolle 210. — L. **arany mom-** **tahitszilva, zsidószilva.**
binszilva, aranyszilva, balzsamszilva,

F

-fa l. akazsufa, ananászfa, baobabfa, bergamottnarancsfa, bilimbifa, brodfuchtf, cibetfa, citromfa, csillagalmafa, csirimojófa, damaszkuszimogyorófa, dinnyefa, édes citromfa, édes fügefa, édes narancsfa, elefántalmafa, elefántte-tüfa, fazékfa, fügefa, hikoridiófa, hiko-rifa, igazi szentjánosfa, igazi szentjá-noskenyérfa, ikakófa, ilamafa, jákafa, jánoskenyérfa, kainitófa, kakifa, karambolafa, káriai fügefa, kelet-indiai kenyérfa, kenyérdiófa, kenyérfa^{1,2}, kenyérfagyümölcs, kesudiófa, kesufa, kókuszdiófa, kókuszfa, közönséges fügefa, közönséges kenyérfa, licsifa, limóniafa, longanfa, lótuszfa^{1,2}, majomkenyérfa, mamejfa, mandarinfa, mangosztánfa, nagytermésű kenyérfa, narancsfa, nyugati annónafa, nyugati számócafa, óriásfa, paradicsomfa^{1,2,3}, pekándiófa, pomelófa, Sebestyén-fa, számócafa, szentjánosfa, szentjánoskenyérfa, trópusi kenyérfa, uborkafa^{1,2}, valódi kenyérfa, vesefa

fahéjalma 1906: *fahéjalmát* gr. (Kert. 655); 1986: *fahéjalma* (Priszter: Növ. 51). **J:** 1906: 'Annona cherimola. Közép-Amerikában és Mexikóban őshonos, az annonafélék (Annonaceae) családjába tartozó fa | a fa szürkészöld, szív alakú termése'.

Tüskörsző; a ném. *Zimtapfel* 'Annona squamosa' szó szerinti fordítása.

Egyéb elnevezései: l. **csirimojó**.

Elsevier's D.B. 1132, Mansfeld 207, Marzell I. 312. — L. **cimetalma**.

fáklyakaktusz 1940: *fáklyakak-tusz* (Pávó 27); 1986: *fáklyakaktusz* (Priszter: Növ. 127). **J:** 1940: 'Cereus. Cereus hexagonus, Cactus hexagonus. Dél-Amerika északi részén és Nyugat-Indiában honos, a kaktuszfélék (Cactaceae) családjába tartozó növény ehető gyümölcse'.

A *fáklyakaktusz* a magyar nyelvbe valószínűleg németből került, a ném. *Fackeldistel* 'fáklyabogáncs' előtagjának fordításával, a *-bogáncs* utótagot a magyarban a *-kaktusz* gyűjtőnévvel helyettesítették (vö. lat. szaknyelvi *Cactus hexagonus* 'ua.'). Idegen nyelvű megfelelőire l. ang. *torch thistle* 'fáklyabogáncs'.

Egyéb elnevezései: *oszlopkaktusz*, *oszlopos csudatövis*, *oszloptüskörc*, *pitaja*.

Elsevier's D.B. 1100, Marzell III. 418, Ulrich: Wb. 51. — L. **fatüskörc**, **fügetüskörc**, **oszlopkaktusz**, **perui oszlopkaktusz**.

fatüskörc 1847: *Fa-tüskörcz* (Tóthfalusi 3. 39). **J:** 1845: 'Peireskia aculeata, Cactus peireskia. Amerika trópusain honos, a kaktuszfélék (Cactaceae) családjába tartozó kaktusz | a kaktusz sárga termése'.

Nyelvújítási név; Kováts Mihály alkotása. A *tüskörc* 'kaktusz' utótagot így indokolja: „Ezen név [tüskörc],

csekély véleményem szerint, igen könnyen ébresztené azon eszmét - melyet mintegy képviselnie kell, - t.i. olly alany, melly tüskés, karczol = körmeivel körözöl" (Tóthfalusi 3. 39). A *fa*- előtag feltehetően a kaktusz hatalmas méretére utal.

Egyéb elnevezései: l. **barbadosi-egres**.

Tóthfalusi 3. 39. — L. **fügetüskörc, oszloptüskörc**.

fazékfa 1895: *fazékfa* (PallasLex. XI. 326); 1915: *fazékfa* (RévaiLex. XII. 570); 1966: *fazékfa* (Csapody-Priszter: MNövsz. 58). **J:** 1895: 'Lecythis zabucayo. Dél-Amerika északi részén, valamint Közép-Amerika trópusain honos, a fazékfafélék (Lecythidaceae) családjába tartozó fa emberfejnyi nagyságú terméssel'.

Tükörszó; a ném. *Hafenbaum* 'ua.' szó szerinti fordítása. Idegen nyelvi megfelelők l. or. *дерево зоничное* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: *majomfazék, paradicsomdió*.

Elsevier's D.B. 3657, Marzell II. 1216.

fehérzapota 1983: *Fehér zapota* (Velich-V. Nagy 255); 1985: *fehér zapota* (Surányi 148). **J:** 1983: 'Casi-miroa edulis. Közép-Amerikában és Mexikóban honos, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó növény | a növény sárgászöld színű gyümölcse'.

Angolból került a magyarba; az ang. *white sapote* 'ua.' részfordításaként (az angol név jelzőjének lefordításával, utótagjának átvételével). Idegen nyelvi megfelelők

l. fr. *sapote blanc*, sp. *zapote blanco* 'ua.'.

Mansfeld 760. — L. **sárgazapota, szapodilla, zapota^{1,2}, zöldzapota**.

feijoa 1886: *Feijoa* (Termtud-Közl. 486); 1983: *Feijoa* (Velich-V. Nagy 246); 1985: *feijoa* (Surányi 148); 1991: *feijoa* (Főzés. 93); 1993: *feijoa* (Élet és Tudomány 19: 589). **J:** 1886: 'Acca sellowiana, Feijoa sel-lowiana. Brazília déli részén, Urug-uayban, Paraguayban és Észak-Ar-gentinában őshonos, a mirtuszfélék (Myrtaceae) családjába tartozó örök-zöld fa | a fa kerekded vagy hosszúkás, zöldes színű termése'. — **Ö:** **ananász~** 1993: *ananászfeijóának* gr. (Élet és Tudomány 19: 589). **J:** 1993: 'a fa | a gyümölcs'.

A *feijoa* nemzetközi szó; vö.: ang. *feijoa*, fr. *feijoa*, ném. *Feijoa*, or. *φειξοα*: 'ua.'. A *feijoa* lehet a lat. szaknyelvi *Feijoa sellowiana* 'ua.' előtagjának átvétele, de kialakulhatott bármelyik nyugati nyelv hatására is. Az *ananászfeijoa* feltehetőleg az ang. *pineapple guava* 'ananászuva' mintájára jött létre; az angol összetétel előtagjának lefordításával és a *feijoa* összekapcsolásával. A *ananászfeijoa* név alapja, hogy a gyümölcsnek ananászra emlékeztető erőteljes illata van. A *feijoa* név egy XIX. századi spanyol természettudós, Juan de Lilva Feijó nevéből származik, ebből alakult ki az újlatin *feijoa*.

Egyéb elnevezései: l. **mirtuszgyümölcs**.

Elsevier's D.B. 2195, Genaust 166, Mansfeld 973, Webster's IntDict. 835
⊗. — L. **ananász, ananászcseresznye.**

feketejujuba 1745: *Fekete jujubák* (Taxa 4); 1783: *Fekete Jujuba* (Benkő 341); 1845: *Fekete jujuba* (Kováts 420); 1896: *fekete jujuba* (PallasLex. XII. 489). **J:** 1745: 'Ausztráliában és Ázsia trópusain honos, az érdeslevelűek (Boraginaceae) családjába tartozó fa (*Cordia myxa*, C. sebescana) narancsszínű, apró gyümölcse'.

A *fekete jujuba* név valószínűleg a magyar nyelvben keletkezett, jelzője a gyümölcs egyéb elnevezései (vö. ném. *schwarze Brustbeere* 'fekete mellbogyó', *schwarzer Brustbeerbaum* 'fekete mellbogyófa') alapján jött létre. A *jujuba* egy a patikákban ugyancsak gyógyszerként árusított hasonló színű és formájú gyümölcs lat. szaknyelvi nevének: (*Ziziphus*) *jujuba* az átvétele. A *fekete* jelzőnek megkülönböztető szerepe is van, mert a *Ziziphus jujuba* gyümölcsét *vörös jujuba* (l. ott) néven árusították.

Egyéb elnevezései: l. **mellbogyó.**

Elsevier's D.B. 1594, Mansfeld 1113. — L. **jujuba, vörös jujuba.**

fekete mellbogyó l. mellbogyó

fenyődió 1793: *Fenyő-dió* (Grossinger: HistPhys. 195). **J:** 1793: 'Új-Mexikóban, Arizónában és Colorado államban honos, a fenyőfélék (Pinaceae) családjába tartozó fenyő (*Pinus. Pinus cembroides*, P. *cembra* var. *sibirica*) toboztermésében található barna magok, ehető magbéllel'.

A *fenyődió* valószínűleg a ném. *Fichtenapfel* (Grossinger: HistPhys. 195) 'fenyőalma' részfordításaként került a magyarba. A német összetétel *-alma* utótagját a magyarban *-dió* magyarázó utótaggal cserélték fel.

Egyéb elnevezései: l. **diófenyő, mandulafenyő.**

Grossinger: HistPhys. 195. — L. **diófenyő, fenyőmandula, mandulafenyő.**

fenyőmandula 1909: *Fenyő mandula* (Graumann 53); 1913: *Fenyő-mandula* (RévaiLex. VII. 393); 1991: *fenyőmandula* (Főzés. 101). **J:** 1909: 'Európa mediterrán vidékein honos, a fenyőfélék (Pinaceae) családjába tartozó fenyők (*Pinus. Pinus pinea*) toboztermésében található barna magok, ehető magbéllel'.

Németből került a magyarba; a ném. *Nußkiefer* 'diófenyő' mintájára keletkezett. A német név elő- és utótagját a magyar nyelvben felcserélték, és a ném. *Nuß* 'dió' előtagot a magyarban *mandulával* helyettesítették (vö. még a gyümölcs egyéb *-dió* és *-mandula* elő- és utótagú neveit).

Egyéb elnevezései: l. **mandulafenyő.**

Marzell III. 779. — L. **fenyődió, diófenyő, mandulafenyő, piniadió.**

fige l. füge

filodendron 1939: *philodendron* (Natter-Nád: Virág. 388); 1966: *filodendron* (Csapody-Priszter: MNövSz. 61); 1976: *filodendron* (Urania. II. 428); 1986: *filodendron* (Priszter: Növ. 64); 1987: *filodendron* (Velich 44); 1989: *filodendron* (Kultúrnövé-

nyek 3. 22). **J:** 1939: 'Monstera deliciosa, „Philodendron pertusum”. Mexikótól Panamáig honos, a kontyvirágfélék (Araceae) családjába tartozó kúszó szárú növény | a növény hosszú termése’.

A lat. szaknyelvi *Philodendron* 'ua.' átvétele, ennek forrása a gör. *philodendros* (*philos* 'barát' + *dendron* 'fa').

Egyéb elnevezései: *levélfa*, *monsztera*.

Genaust 289 ☉, Webster'sIntDict. 1697 ☉.

földibab 1896: *földi* makk, *bab* v. mogyoró (PallasLex. XII. 270). **J:** 1896: 'Arachis hypogaea. Dél-Amerikában honos, a pillangósvirágúak (Fabaceae) családjába tartozó lágyszárú növény | a növény szivacsos hüvelytermése ehető magokkal’.

Németből került a magyarba; a ném. *Erbsbohne* 'ua.' tükörfordítása. Az előtag (*földi-*) arra utal, hogy a termés a földben érik meg (vö. a növény egyéb *földi-* előtagú neveit), az utótag pedig a termés alakjából következik (vö. még a növény egyéb *-dió*, *-makk*, *-mandula*, *-mogyoró* utótagú neveit).

Egyéb elnevezései: l. **földimogyoró**.

Elsevier's D.B. 4087. — L. **földidió, földimakk, földimandula, földimogyoró**.

földicseresznye 1987: *földicseresznye* (Velich 17). **J:** 1987: 'Physalis peruviana, Ph. edulis. Peruban őshonos, a csucsfélék (Solanaceae) családjába tartozó lágyszárú növény | a

növény felfúvott termésében található cseresznyeszerű gyümölcsök’.

Angolból került a magyarba; az ang. (*Peruvian*) *ground-cherry* '(perui) földicseresznye' tükörfordításaként (vö. még a gyümölcs egyéb *-cseresznye* utótagú elnevezéseit).

Egyéb elnevezései: l. **ananázcseresznye**.

Elsevier's D.B. 4156, Ulrich: Wb. 169. — L. **ehető zsidócseresznye, földicseresznye, számócacseresznye**.

földidió 1895: *földi dió*-, földi makk-*nak* gr. (TermtudKözl. 445); 1900: *földi dió* (Kert. 457); 1985: *földi dió* (Országgh: MAngSz. I. 685). **J:** 1895: 'Arachis hypogaea. Dél-Amerikában honos, a pillangósvirágúak (Fabaceae) családjába tartozó lágyszárú növény | a növény szivacsos hüvelytermése ehető magokkal’.

A *földidió* tükörszó; a ném. *Erdnuß* 'ua.' szó szerinti fordítása. A dióízű termés (vö. még a növény egyéb *-bab*, *-dió*, *-makk*, *-mandula*, *-mogyoró* utótagú neveit) a földben érik meg, erre utal az előtag (*földi-*) (vö. a növény egyéb *földi-* előtagú neveit).

Egyéb elnevezései: l. **földimogyoró**.

Elsevier's D. B. 4087, Marzell I. 371. — L. **földibab, földimakk, földimandula, földimogyoró**.

földifüge 1787: *Földi* vagy Indiai *Figéről* gr. (Mátyus I.: Ó és az Új Diaet. 448). **J:** 1787: 'Opuntia. Opuntia ficus-indica, O. ficus-barbarica, Cactus opuntia. Mexikó száraz vidékein honos, a kaktuszfélék (Cactaceae) családjába tartozó növény | a kaktusz tyúktójas méretű termése’.

A *földifüge* feltehetőleg a magyar nyelvben keletkezett. Az utótag (*füge*) kialakulhatott a ném. nevei *indische Feige* 'indiaifüge', *indianische Feige* 'indiánfüge' hatására. A jelző (*földi*) megkülönböztető szerepű, valószínűleg a magyarban jött létre, a *fügetől*, *fügefától* 'Ficus carica' határolja el az *Opuntia ficus-indica*-t.

Egyéb elnevezései: l. **fügekaktusz**.

Marzell III. 418. — L. **füge**.

földimakk 1895: *földi makk-nak* gr. (TermtudKözl. 445); 1896: *földi makk* (PallasLex. XII. 270). **J:** 1895: 'Arachis hypogaea. Dél-Amerikában honos, a pillangósvirágúak (Fabaceae) családjába tartozó lágyszárú növény | a növény szivacsos hüvelytermése ehető magokkal'.

A *földimakk* a ném. *Erdeichel*, *Grundeichel* 'ua.' tükörfordítása (vö. még a növény egyéb *-bab*, *-dió*, *-mandula*, *-mogyoró* utótagú neveit). Az előtag (*földi*-) a földben beérő termésre utal (vö. a növény egyéb *földi*- előtagú neveit).

Egyéb elnevezései: l. **földimogyoró**.

Elsevier's D. B. 4087, Marzell I. 371. — L. **földibab**, **földidió**, **földi-mandula**, **földimogyoró**.

földimandula 1966: *földimandula* (Csapody–Priszter: MNövsz. 63). **J:** 1966: 'Arachis hypogaea. Dél-Amerikában honos, a pillangósvirágúak (Fabaceae) családjába tartozó lágyszárú növény | a növény szivacsos hüvelytermése ehető magokkal'.

Németből került a magyarba; a ném. *Erdmandel* 'ua.' szó szerinti fordítása. Hasonló szerkezetű nevek vö.

a növény *földi*- előtagú neveit és *-bab*, *-dió*, *-mandula*, *-mogyoró* utótagú neveit).

Egyéb elnevezései: l. **földimogyoró**.

Elsevier's D.B. 4087, Marzell I. 371. — L. **földibab**, **földidió**, **földi-mandula**, **földimogyoró**.

földimogyoró 1895: *földi mogyoró* (TermtudKözl. 389); 1896: *földi makk*, *bab* v. *mogyoró* (PallasLex. XII. 270); 1900: *földi mogyoró* (Kert. 755); 1902: *földi mogyorót* gr. (Kert. 599); 1909: *Földi mogyoró* (Grau-mann 57); 1966: *földimogyoró* (Csa-pody–Priszter: MNövsz. 63); 1975: *földimogyoró* (Termtud. 309); 1991: *földimogyoró* (Főzés. 100). **J:** 1895: 'Arachis hypogaea. Dél-Amerikában honos, a pillangósvirágúak (Fabaceae) családjába tartozó lágyszárú növény | a növény szivacsos hüvelytermése ehető magokkal'. — **külföldi** ~ 1911: *Földi mogyoró külföldi* (Cserey: Növényiszótár. 115). **J:** 1911: 'a növény | a termés'.

Tükörszó; a ném. *Erdnuss* 'ua.' szó szerinti fordítása. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *earth-nut*, *ground-nut*, or. *орех земляной*, *орех подземный* 'ua.'. A *külföldi földimogyoró* jelzőjét (*külföldi*) más Magyarországon honos, vadon is előforduló növényről (vö. *földimogyoró* 'Lathyrus tuberosus') való megkülönböztetés miatt kapta. A *földimogyoró* utótagja (*-mogyoró*) a dióízű termésre utal (vö. még a növény *-bab*, *-dió*, *-mandula*, *-mogyoró* utótagú neveit); előtagja (*földi*-) a földben érő termésre vonatkozik:

„Legérde-kesebb a termése: megtermékenyítés után a 2–3 cm-es kocsány 10–12 cm hosszúra nő, ívesen lehajlik, és a termőt benyomja a földbe. Közben a magház csúcsa elfásodik, és védi a befürödő fiatal termést. Mire a szivacsos falú hüvelytermés megérik, 1–5 cm mélyen a földbe van eltemetve” (Kultúrnövények 1. 36).

Egyéb elnevezései: *amerikaidió*², *amerikaimogyoró*, *földibab*, *földidió*, *földimakk*, *földimandula*, *kamerundió*, *mandubi*, *mandubibab*.

Elsevier's D.B. 4087, Mansfeld 591.

füge 1416 u./ 1450 k.: *fügènèc* gr. (BécsiK. 193); 1577 k.: *Fyge* (OrvK. 504/26), *fwge* (uo. 449/13); 1763: *főge* (Adámi: Wb. 31: NSz.: TESz.); 1789: *Függet* gr. (Orczy: KöltSz. 37: NySz.: TESz.); 1800: *Füge*, *fige* (Márton II. 112); 1829: *figét* gr. (Czifray: MagyarSzak. 219); 1816: *Füge* (Czifray 230); 1883: *füge* (TermtudKözl. 230); 1911: *füge*, *fige* (Cserey: Növényyszótár. 115); 1966: *füge* (Csapody–Priszter: MNövSz. 64); 1974: *füge* (Urania. I. 233). — *fige*, *fige*, *figë*, *figë*, *függe*, *függe* (ÚMTSz.). **J:** 1416 u./ 1450 k.: 'Ficus carica. Ázsiában őshonos, az eperfafélék (Moraceae) családjába tartozó bokor vagy fa termetű növény | a növény hosszúkás vagy csepp alakú termése'. — **édes** ~ 1841: *édes Fige* (Barra 71); 1989: *édes füge* (Kultúrnövények 3. 14); 1925: *édes füge* (Magyar Flóra. 258). **J:** 1841: 'a fa | a gyümölcs'. | **káriai** ~ 1911: *káriai füge* (Cserey: Növényyszótár. 111). **J:** 1911: 'a fa | a gyümölcs'. | **közönséges**

~ 1911: *közönséges füge* (Cserey: Növényyszótár. 111); 1925: *Közönséges füge* (Magyar Flóra. 258). **J:** 1911: 'a fa | a gyümölcs'. — **Ö:** ~**fa** 1395 k.: *figefa* (BesztSzj. 850); 1577 k.: *Fige fabol* gr. (OrvK. 623/7); 1578: *Figefa* (Mel.: Herb. 127); 1653–5: *Füge fa* (Apáczai 225); 1790–95: *Figefa* (MTA K 679/I. 57a–50b. Csokonai-kézirat); 1799: *Figefa* (Fábián: TermHist. 24); 1824: *Fige-fa* (Szabó József: Csalhatatlan kert. 241); 1852: *Figefa* (Gönczi 293); 1883: *fügefá* (TermtudKözl. 231); 1894: *Fügefá* (PallasLex. VII. 702); 1909: *Fügefá* (Graumann 57); 1925: *Fügefá* (Magyar Flóra. 258); 1940: *fügefá* (Pávó 31). — *figefa* (ÚMTSz.). **J:** 1395 k.: 'a fa'. — **édes** ~**fa** 1852: *Édes Figefa* (Gönczi 293). **J:** 1852: 'a fa'. | **káriai** ~**fa** 1872: *Cariai Figefa* (Hazslinszky: Fűvkönyv. 335); 1894: *káriai fügefá* (PallasLex. VII. 702). **J:** 1872: 'a fa'. | **közönséges** ~**fa** 1887: *Közönséges Fügefá* (Cserey: Növényhatározó. 353). **J:** 1887: 'a fa'.

A *füge* velencei olasz eredetű; vö.: ol. vel. R. *fighe* 'fügék' (a *figa* 'füge' többes számú alakja). Az eredeti magy. *fige* *i*-je a szókezdő labiális mássalhangzó hatására vált *ü*-vé (vö. *fil* ~ *fül*, *fist* ~ *füst*). A *füge* a latin révén bekerült európai nyelvekbe: vö.: ang. *fig*, fr. *figue*, ném. *Feige*, or. *phuza*: 'ua.'. Végső forrása vagy a föníciai *phaggim*, vagy más Földközi-tenger melléki vagy kis-ázsiai ókori nyelv; erre megy vissza a gör. *σῦκον* 'füge'; lat. *figus* 'ua.; fügefá' is. A *fügefá* összetétel *-fa* utótagja

magyarázó szerepű. Beke Ödön szerint a *füge* mint gyümölcs a *fügefa* összetételből ráértéssel keletkezett (vö. a *fügefa* első adata: 1395 k.; a *füge* első adata: 1416 u./ 1450 k.). A *fügefa* idegen nyelvi megfelelőire l. ang. *Fig-tree*, ném. *Feigenbaum*, fr. *figuier*, or. *depepo φυζοβοε* 'ua.'. A *káriai füge* és a *káriai fügefa* a lat. szaknyelvi *Ficus carica* 'ua.' fordításával, értelmesítésével keletkezett, az utóbbihoz magyarázó elemként a *-fa* utótagot illesztették. Az *édes füge* jelzőjének (*édes*) megkülönböztető szerepe van, hasonlóképpen a *közönséges füge*, *közönséges fügefa* jelzőjének (*közönséges*); az utóbbiak bármely nyugati nyelv hatására (vö. ang. *common fig* 'közönséges füge', fr. *figuier commun* 'közönséges fügefa', ném. *gemeiner Feigenbaum* 'közönséges fügefa') kialakulhattak (vö. még a *közönséges* jelzővel alkotott növényneveket).

Elsevier's D.B. 1412, EtSz. ☉, Kluge: EtWb. 523 ☉, MNy. 6: 114, NyK. 16: 278, 24: 336, Nyr. 13: 456 ☉, Nyr. 15: 75, Nyr. 59: 216 ☉, SzófSz., TESz. ☉, Ulrich: Wb. 90. — L. **földifüge, fügecs, fügekaktusz, fügetüskörc, indiaifüge, indiánfüge, paradicsomfüge.**

fügecs 1852: *Fügecs* (Gönczi 224). **J:** 1852: 'Opuntia. Opuntia ficus-indica, O. ficus-barbarica, Cactus opuntia. Mexikó száraz vidékein honos, a kaktuszfélék (Cactaceae) családjába tartozó növény tyúktojás méretű terméssel'. — **közönséges** ~ 1852:

Közönséges Fügecs (Gönczi 224). **J:** 1852: 'a fa | a termés'.

A *fügecs* és a *közönséges fügecs* nyelvújítási növénynevek, Gönczi Pál alkotásai. A *füge* 'Ficus carica' névből szóképzéssel keletkezett a *fügecs*. A *közönséges* jelzőnek megkülönböztető szerepe van (vö. a *közönséges* jelzővel alkotott növényneveket). A neveknek más forrásban nincs nyomuk.

Egyéb elnevezései: l. **fügekaktusz**

Marzell III. 418. — L. **füge.**

fügefa l. füge

fügekaktusz 1890 k.: *Fügekaktusz* (L. Sz. 4869. 199); 1909: *Fügekaktusz* (Graumann 57); 1925: *Fügekaktusz* (Magyar Flóra. 737); 1966: *fügekaktusz* (Csapody–Priszter: MNövSz. 64); 1974: *fügekaktusznak* gr. (Urania. I. 289); 1993: *fügekaktuszok* gr. (Élet és Tudomány 3: 77). **J:** 1890 k.: 'Opuntia. Opuntia ficus-indica, O. ficus-barbarica, Cactus opuntia. Mexikó száraz vidékein honos, a kaktuszfélék (Cactaceae) családjába tartozó növény tyúktojás méretű terméssel'. — **indián** ~ 1986: *indián fügekaktusz* (Priszter: Növ. 65). **J:** 1986: 'a növény'. | **kis** ~ 1807: *kisfüge Kaktus* (Magy. Füvészk. 293). **J:** 1807: 'a növény'. | **közönséges** ~ 1986: *közönséges fügekaktusz* (Priszter: Növ. 65); 1989: *közönséges fügekaktusz* (Kultúrnövények 3. 16). **J:** 1986: 'a növény'. | **nagy** ~ 1807: *nagyfüge Kaktus* (Magy. Füvészk. 293). **J:** 1807: 'a növény'.

A *fügekaktusz* németből került a magyarba; a ném. *Feigenkactus* 'ua.' tükörfordításaként. Idegen nyelvi megfelelőkre l. fi. *kaktusviikuna* 'kak-

tuszfüge'. Az *indián fügekaktusz* jelzője (*indián*) valószínűleg angol hatásra alakult ki, a többjelentésű ang. *indian* (vö. ang. *indian* '1. indiai; 2. indián') fordításaként. A *kisfüge Kaktus* a *nagyfüge Kaktus* korrelatív párja, a magyar nyelvben keletkeztek, feltehetőleg a növény régebbi elnevezéseinek (vö. *Kiíjebb Indiai Füge*, *Nagyobb Indiai Füge* (Benkő 372)) folytatásai. A *közönséges fügekaktusz* jelzőjének (*közönséges*) megkülönböztető szerepe van, bármely nyugati nyelv hatására kialakulhatott (vö. az egyéb *közönséges* jelzővel létrejött neveket).

Egyéb elnevezései: *földifüge*, *fügecs*, *közönséges fügecs*, *fügetüskörc*, *indiaifüge*, *kisebb indiaifüge*, *nagyobb indiaifüge*, *indiánfüge*.

Benkő 372, Elsevier's D.B. 2936, II. 1965, Kielikello 1983. 2: 40, Marzell III. 418, Tropical. 56. — L. **füge**, **indiánfüge**, **indiaifüge**, **kisebb indiaifü-**

ge, **nagyobb indiaifüge**, **Lindheimer-fügekaktusz**, **óriás fügekaktusz**.

fügetüskörc 1847: *Füge-tüskörcz* (Tóthfalusi 3. 39). **J:** 1847: 'Opuntia. Opuntia ficus-indica, O. ficus-barbarica, Cactus opuntia. Mexikó száraz vidékein honos, a kaktuszfélék (Cactaceae) családjába tartozó növény | a kaktusz tyúktojás méretű termése'.

A *fügetüskörc* nyelvújítási név, Tóthfalusi Miklós alkotása. A *fügetüskörc* szerkezetileg azonos a *fügekaktusz* névvel. Tóthfalusi Miklós a *kaktusz* utótagot a *tüskörccel* helyettesíti; névadását ezzel indokolja: „Ezen név [tüskörc], csekély véleményem szerint, igen könnyen ébreszteni azon eszmét - melyet mintegy képviselnie kell, - t.i. oly alany, melly tüskés, karczol = körmeivel körözöl” (Tóthfalusi 3. 39).

Egyéb elnevezései: l. **fügekaktusz**.

Tóthfalusi 3. 39. — L. **fatüskörc**, **füge**, **oszloptüskörc**.

G

gájafa l. **guava**

galgotavirág l. **golgota**

genipa 1845: *Genipat* (Kováts 223); 1987: *genipa* (Velich 43); 1989: *genipa* (Kultúrnövények 3. 26). **J:** 1845: 'Genipa americana. A trópusi Floridában, Mexikóban, Közép-Amerikában, Nyugat-Indiában, Dél-Amerika trópusaitól Paraguayig honos, a buzérfélék (Rubiaceae) családjába tartozó örökzöld fa | a fa tojásdad, rozsdabarna termése'.

Nemzetközi szó; vö.: ang. *genip*, *genipa*, *genipap*, fr. *génipa*, *genipat* or. *genipana*, *genipana* 'ua.', ném. *Genipbaum*, *Genipabaum* 'genipafa' '. A legrégebbi alakváltozat (*genipat*) valószínűleg a fr. *genipat* 'ua.' átvétele, a később alakváltozatok kialakulásában több nyugati nyelvnek (el-sősorban angol) is szerepe lehetett, de a lat. szaknyelvi név *Genipa americana* 'ua.' előtagjának hatása is számításba vehető. A szó végső forrása a guarani indián nyelv, ebből jött létre a fr. *genipa*, *genipat*, amelyből a sp. *genipa* alakon keresztül kialakult az újlatin *genipa*.

Egyéb elnevezése: *lekvárosdoboz*.

Elsevier's D.B. 2443, 2444, Tropical. 49, Ulrich: Wb. 95, Webster's Int. Dict. 946 ☉.

genipat l. **genipa**

gojavafa l. **guava**

golgota 1807: *Golgota* (Magy. Fűvészk. 214); 1843: *Golgota* (Bugát: Szóhalm. 158); 1890 k.: *Golgota* (L. Sz. 4869. 212). **J:** 1807: 'A Passiflora nemzetség több faja (főleg P. quadrangularis, P. caerulea, P. edulis, P. incarnata) | a növény virága'. — **Ö:** ~**virág** 1806: *Galgotavirág* (Kultsár: Hazai Tud. 232: Nsz.: TESz.); 1876: *golgota-virág* (TermtudKözl. 26); 1897: *Golgota virágnak* gr. (Kert. 62); 1909: *Golgotavirág* (Graumann 62); 1911: *Golgotavirág* (Cserey: Növény-szótár 127); 1922: *golgotavirág* (RévaiLex. XV. 230); 1925: *golgotavirág* (Magyar Flóra. 736); 1940: *golgota-virág* (Pávó 38); 1966: *golgotavirág* (Csapody–Priszer: MNövSz. 68); 1985: *golgotavirág* (Surányi 145). **J:** 1806: 'a növény | a virág'.

A *golgotavirág* a lat. szaknyelvi *Passiflora* 'ua.' értelem szerinti megfelelője. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ném. *Golgathablume* 'ua.'. A névadás alapját a virág tövisszorosú alakja képezte. Az előtag (*golgota*) latin eredetű (vö. lat. *Golgotha* (annak a dombnak a neve, amelyen Krisztust keresztre feszítették)). A latinba a görögön át az arameusból került.

Egyéb elnevezései: *granadilla*, *gránátalmaded*, *Krisztus kinszenvedése*, *passióvirág*, *szenvedésvirág*.

Marzell III. 587, TESz. ☉. — L. ehető *golgotavirág*, *kék golgotavirág*,

kékvirágú golgota, óriási golgotavirág, testszín golgota.

golgotavirág l. golgota

granadilla 1664–1667: *Granadilla* (Lippay: Posoni kert 99); 1787: *Granadilla* (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 343); 1845: *Granadilla* (Kováts 229); 1894: *granadilla, grenadilla* (PallasLex. VIII. 90); 1922: *granadilla, grenadilla* (RévaiLex. XV. 230); 1939: *granadillának* gr. (Natter-Nád: Virág. 383); 1966: *granadilla* (Csapody–Priszter: MNövsz. 69); 1986: *grenadilla* (Priszter: Növ. 70); 1987: *granadilla* (Velich 69); 1989: *grenadilla* (Kultúrnövények 3. 20). **J:** 1664–67: 'A Passiflora nemzetség több faja (főleg *P. quadrangularis*, *P. caerulea*, *P. edulis*, *P. incarnata*) | a növény termése'.

A *granadilla* nemzetközi szó; vö.: ang. *granadilla, grenadilla*, ném. *Granadilla*, fr. *grenadille*, or. *гранадила, гренадилла* 'ua.'. A magyar nyelvben található alakváltozatok kialakulásában bármelyik nyugati nyelv hatása számításba vehető. A szó végső forrása a spanyol *granada*, amelynek kicsinyítőképzős változata a *granadilla*.

Egyéb elnevezései: l. **golgota**.

Kultúrnövények 3. 20, Tropical. 55, Webster'sIntDict. 987 ☉. — L. **lila granadilla, gránátalma, gránátalmaded.**

gránátalma 1604: *granat alma* (MA.); 1742: *Gránát alma, Gránát-Alma* (Jambressich); 1787: *Gránát-Alma* (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 395); 1803: *gránátalma* (Márton); 1827:

gránátalma (PP.–Márton); 1863–73: *gránátalma* (Ballagi); 1925: *Gránátalma* (Magyar Flóra. 742); 1966: *gránátalma* (Csapody–Priszter: MNövsz. 69); 1987: *gránátalma* (Velich 83). **J:** 1604: 'Punica granatum. Közép- és Dél-Ázsia szubtrópusi tájain honos, a gránátalmafélek (*Punica*-ceae) családjába tartozó bokor vagy kis fa | a fa sárga, piros vagy lilás-vörös színű termése'. — **Ö:** ~fa 1827: *gránátalmafa* (PP.–Márton); 1863–73: *gránátalmafa* (Ballagi); 1877: *gránát-almafa* (TermtudKözl. 110) 1894: *Gránátalmafa* (PallasLex. VIII. 248). **J:** 1827: 'a fa'.

A *gránátalma* ném. (vö. ném. *Granatapfel, Granat-Apfel* 'ua.'), esetleg lat. mintára keletkezett részfordítás. A lat. *pomum granatum* 'magvas alma' többes száma *poma granata* a kései, illetőleg középkori latinban egyes számú nőnemű alakká értékelődött át gyűjtőnévként, és így válhatott *gránátalma* szavunk forrásává. Idegen nyelvi megfelelőkre l. fi. *granaattiomena* 'ua.'. A *gránátalmafa* ugyancsak németből került nyelvünkbe, a ném. *Granatapfelbaum* 'ua.' részfordításaként.

Egyéb elnevezései: *gránátfa, közönséges gránátfa, pomagránát, pomagránátalma, pomagránátfa*.

Kielikello 1983. 2: 36, Kluge: EtWb. 266 ☉, MNyj. 31: 99–106 ☉, SzófSz. ☉, TESz. ☉, Ulrich: Wb. 187. — L. **gránátalmaded, gránátfa, pomagránát.**

gránátalmaded 1845: *Gránátalmaded* (Kováts 229). **J:** 1845: 'A

Passiflora nemzetség több faja (főleg *P. quadrangularis*, *P. caerulea*, *P. edulis*, *P. incarnata*)’.

A *gránátalmaded* Kováts Mihály alkotása, a *gránátalma* ’*Punica granatum*’ -*ded* képzős származéka. A -*ded* képző „hasonlítást jelent” (Magy. Fűvészk. 33–4). A gyümölcs nevét gránátalmához hasonló termése miatt kapta; Kováts Mihály így indokolja névadását: ”Mert ezen növény gyümölcse, v. magvai, a’ gránátalmához hasonlítanak” (Kováts 229).

Egyéb elnevezései: l. **golgota**.

D. Bartha: Szóképz. 123, Kováts 229, NyÚSz. 44–5. — L. **granadilla**, **gránátalma**, lila **granadilla**.

gránátalmafa l. **gránátalma**

gránátfa 1799: *Gránátfa* (Fábián: TermHist. 27); 1852: *Gránátfa* (Gönczi 199); 1896: *gránátfa* (Kert. 333); 1894: *gránátfa* (PallasLex. VIII. 248); 1900: *gránátfa* gr. (Kert. 144); 1909: *Gránátfa* (Graumann 64); 1911: *Gránátfa* (Cserey: Növényiszótár. 129). **J:** 1799: ’*Punica granatum*. Közép- és Dél-Ázsia szubtrópusi tájain honos, a gránátalmafélek (Punicaceae) családjába tartozó bokor vagy kis fa sárga, piros vagy lilászörös színű termésel’. — **közönséges** ~ 1852: *Közönséges Gránátfa* (Gönczi 199). **J:** 1852: ’a fa’.

A *gránátfa* németből (vö. ném. *Granatenbaum* ’ua.’) részfordítással került a magyarba. Idegen nyelvi megfelelőkre l. or. *депево гранатовое* ’ua.’. A *közönséges gránátfa* jelzőjének megkülönböztető szerepe van, valószínűleg német mintára

keletkezett (vö. az egyéb *közönséges* jelzővel alkotott növénynevet).

Egyéb elnevezései: l. **gránátalma**.

Ulrich: Wb. 187. — L. **pomagránát**, **gránátalma**.

grapefruit l. **grépfrút**

grenadilla l. **granadilla**

grépfrút 1932: *grape fruit* (Rapaics: MagyVir. 326); 1975: *grape fruit* (Termtud. 309); 1976: *grépfrutot*, *grape fruit* (Urania. II. 43); 1982: *grépfrút* (Ország: AngMSz. I. 831); 1983: *Grépfrút* (Velich–V. Nagy 259); 1985: *grape fruit* (Surányi 138); 1986: *grépfrút* (Priszer: Növ. 72); 1987: *grépfrut* (Velich 63); 1991: *grapefruit* (Főzés. 83); 1991: *grape fruit* (Larousse 1027); 1992: *grapefruit*, *grépfrút* (Halász: MNémSz. I. 781). **J:** 1932: ’Citrus paradisi. Az Antillákon honos, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa fakósárga termése’.

A *grépfrút* nemzetközi szó; vö. ang. *grapefruit*, fi. *greippi*, fr. *grape-fruit*, ném. *Grapefruit*, *Grapefrucht*, or. *zpeŭnŕpym* ’ua.’. A magy. *grépfrút* az ang. *grapefruit* ’ua.’ átvétele. A *grépfrút* alakváltozat a kiejtést tükrözi. Az ang. *grapefruit* a *grape* ’szőlő’ és a *fruit* ’gyümölcs’ összetétele. A névadás alapját, a szőlőszzerűen, fűrtökben termő gyümölcs képezte.

Egyéb elnevezése: l. **citrancs**.

Elsevier’s D.B. 2578, NyKk., Urania. (ném.) II. 44, Webster’sIntDict. 989 ☉.

grumihama 1983: *Grumihama* (Velich–V. Nagy 245); 1985: *grumihama* (Surányi 148). **J:** 1983: ’Euge-

nia dombeyi. Dél- és Közép-Brazíliában őshonos, a mirtuszfélék (Myrtaceae) családjába tartozó fa | a fa élénkvörös termése’.

Angolból került a magyarba; az ang. *grumichama*, *grumixama* ’ua.’ átvétele. Idegen nyelvi megfelelőkre l. or. *grumuchama*, port. *grumixama*, sp. *grumichama* ’ua.’. A szó végső forrása a portugál *grumixama*, *grumucha-ma*.

Elsevier’s D.B. 2653, Mansfeld 958, Webster’sIntDict. 1006 ☉.

guajaba(fa) l. guava

guajava l. guava

guajero l. ikakó

guava 1845: *Gvajava* (Kováts 234); 1894: *goyava* (PallasLex. VI. 17). 1905: *Guava-t* gr. (Kert. 732); 1906: *Guayava* (Kert. 655); 1922: *guayava*, *guajava*, *guayaba*, *guaiaba* (RévaiLex. XV. 739); 1976: *guajava* (Urania. II. 134); 1983: *Guava* (Velich —V. Nagy 244); 1986: *guájava(fa)*, *guáva* (Priszter: Növ. 72); 1987: *guava* (Velich 25); 1993: *guava* (Élet és Tudomány 19: 590); 1994: *guavából* gr. (Kertbarát. 3: 45). **J:** 1845: ’*Psidium guajava*. Brazíliától Dél-Mexikóig honos örökzöld, a mirtuszfélék (Myrtaceae) családjába tartozó fa | a fa kerek vagy hoszszúkas termése’. — **körtetermő ~fa** 1808: *körtvélytermő Gájafa* (Bertuch VII. 23). **J:** 1808: ’a fa’. — **Ö:** ~**fa** 1808: *Gájafa* (Bertuch VII. 23); 1881: *guajava-fa* (MagyLex. VIII. 351); 1894: *Guayava-fa* (Candolle 253); 1897: *goyavafa*, *guavafa*, *gujavafa*, *guajavafa*, *kujavafa* (PallasLex. XIV. 264); 1904: *Guava-fának* gr. (Kert.

305); 1923: *goyave-fák* gr. (Torday 74); 1966: *guajáva-fa* (Csapody–Priszter: MNövSz. 69); 1986: *guájava(fa)* (Priszter: Növ. 72); 1991: *guajaba-fa* (Főzés. 92). **J:** 1808: ’a fa’.

A *guava* nemzetközi szó; vö.: ang. *guava*, fi. *guava*, fr. *goyave*, holl. *gujave*, ném. *Guayave*, *Guayabe*, *Guajaba*, *Guava*, *Guave*, or. *zouyába*, port. *goiaba*, sp. *guayaba* ’ua.’. A magyar nyelvben található alakváltozatok nem egy nyelvből valók. A korábbi alakváltozatok közül a *gvajava*, *guayava* feltehetőleg a lat. szaknyelvi név (vö. *Psidium guajava* ’ua.’) utótagjának átvétele, de kialakulására a német (vö. ném. *Guayave* ’ua.’) is hatással lehetett. A *guayaba*, *guaiaba* alakváltozatok ugyancsak németből (vö. ném. *Guayabe*, *Guajaba* ’ua.’), az újabb *guava* változat pedig angolból (vö. ang. *guava* ’ua.’) kerülhetek a magyarba. A *guavafa*, *gujavafa*, *guajavafa* német mintát követ (vö. ném. *Guayaven-baum*, *Gujavabaum* ’ua.’), a *goyavafa*, *goyave-fák* alakváltozatok francia eredetre (vö. fr. *goyave* ’ua.’) mutatnak. A *körtvélytermő Gájafa* egyetlen adat, nincs folytatása nyelvünkben; a ném. *Birntragende Guajavabaum* (Bertuch VII. 23) ’körtetermő guavafa’ fordítása. A *guava* végső forrása az arawak (taino) *guava*, *guaiva*; a *guajava* végső forrása a tupi *guajava*, *guayava*, amelyek spanyol közvetítéssel (vö. sp. *guayaba* ’a guavafa termése’, *guayabo* ’a guavafa’) kerültek Európába.

Elsevier's D.B. 1431, Klein: Et-DictEngl. 685, König 100–2 ☉, Lokotsch: AmWb. 34 ☉, Mansfeld 969, MNy. 89: 433 ☉, Palmer 63–4 ☉, Palmer: Neuweltwörter. 39–40, 42 ☉, Tropical. 58–9, Ulrich: Wb. 186, Webster'sIntDict. 1008. — L. **brazil-guava, számócaguava.**

guavafa l. guava

gumós mombinszilva 1986: *gumós mombinszilva* (Priszter: Növ. 119). **J:** 1986: 'Spondias tuberosa. Északkelet-Braziliában honos, a szö-mörcefélék (Anacardiaceae) család-jába tartozó fa | a fa ovális, zöldes-sárga színű gyümölcse'.

Az utótag *mombinszilva* a Spondias nemzetség tudományos magyar

nevének átvétele (a ném. *Mombin-pflaume* 'Spondias; mombinszilva' tükörfordítása). (vö. még a Spondias nemzetség egyéb *mombinszilva* utótagú neveit); a jelző valószínűleg lat. szaknyelvi név *Spondias tuberosa* 'ua.' utótagjának (vö. lat. *tūber* 'gyökérgumó') hatására alakult ki. A növény *gumós* jelzőjét a gyökerén fejlődő gumókról kapta: vö. „Brazília száraz erdőiben fordul elő, ezért gyökerein kb. 20 cm-es vízraktározó gumók fejlődnek” (Urania. II. 57).

Egyéb elnevezése: *imbu*.

Genaust 373, Mansfeld 802, Urania. II. 57. — L. **arany mombinszilva, édes mombinszilva, mombin, mombinszilva, sárga mombin, vörös mombin.**

Gy

gyömbéralma 1986: *gyömbéralma* (Priszter: Növ. 74); 1989: *Gyömbéralma* (Kultúrnövények 3. 8). **J:** 1986: 'Annona squamosa. Valószínűleg az Antillákon őshonos, az annonafélék (Annonaceae) családjába tartozó félig örökzöld fa | a fa sárgászöld héjú, fehéres, krémszerű húsú termése'.

Valószínűleg németből került a magyarba; a ném. *Gewürzappel* 'fűszeralma' fordításával. A ném. név utótagját lefordították (*-alma*) (vö. még a gyümölcs *-alma* utótagú neveit), az előtagját a *gyömbér* névvel helyettesítették. Hasonló szerkezetű névre vö. *cimetalma* 'Annona squamosa', *fahéjalma* 'Annona cherimola'.

Egyéb elnevezései: *cimetalma*, *cukoralma*, *édes annóna*.

Marzell I. 312, Ulrich: Wb. 17. — L. **cimetalma**, **cukoralma**, **fahéjalma**.

gyümölcskirály 1783: *Gyümölcs-Király* (Benkő 353). **J:** 1783: 'Ananas. Ananas comosus, A. sativus. Dél-Amerika trópusain honos, a broméliafélék (Bromeliaceae) családjába tartozó növény | a növény pikkelyes héjú, lédús termése'.

A *gyümölcskirály* valószínűleg a a gyümölcs német nevének *Königsappel* 'királyalma' hatására alkotott magyar

szerkezet. A gyümölcs íze és illata miatt nevezték *gyümölcskirálynak* és *gyümölcsök királynéjának* (l. ott).

Egyéb elnevezései: l. **ananász**.

Marzell I. 261. — L. **almakirály**, **gyümölcsök királynéja**, **királyalma**.

gyümölcsök királynéja 1787: *Gyümölcsök' Királynéjának* gr. (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 344); 1824: *gyümölcsök királynéjának* gr. (Szabó József: Csalhatatlan kert. 82). **J:** 1787: 'Ananas. Ananas comosus, A. sativus. Dél-Amerika trópusain honos, a broméliafélék (Bromeliaceae) családjába tartozó növény | a növény pikkelyes héjú, lédús termése'.

A *gyümölcsök királynéja* feltehetőleg a ném. név *Königsappel* 'királyalma' hatására alkotott magyar szerkezet. Mátyus István így indokolja a névadást: „különös kedves ízéért 's ízagjáért, fokaktól *Gyümölcsök' Királynéjának*-is mondatik” (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 344).

Egyéb elnevezései: l. **ananász**.

Marzell I. 261. — L. **almakirály**, **gyümölcskirály**, **királyalma**.

-gyümölcs(ű) l. **csillaggyümölcs**, **kakiggyümölcs**, **kenyér-fagygyümölcs**, **kenyér-gyümölcs**, **mirtuszgyümölcs**, **pálma-gyümölcs**, **passiógyümölcs**, **szívgyümölcs-ű**

H

hamislicsi 1976: *hamis-licsinek* gr. (Urania. II. 63); 1986: *hamislicsi* (Priszter: Növ. 77); 1989: *hamislicsi* (Kultúrnövények 3. 12). **J:** 1976: 'Nephelium lappaceum. Indiától Vietnámig és Indonéziában honos, a szappanfélék (Sapindaceae) családjába tartozó fa | a fa kívül puha tüskékkel borított, belül fehér áttetsző húsú termése'.

A *hamislicsi* részfordítással került németből a magyarba; a ném. *falscher Litchi* 'ua.' előtagjának lefordításával, utótagjának átvételével jött létre. A névadás alapja, hogy a növény a *licsi* közeli rokona.

Egyéb elnevezései: l. **rambután**.

Mansfeld 819, Urania. (ném.) II. 64. — L. **licsi**.

hikori 1912: *hikory* (RévaiLex. IV. 304); 1966: *hikori* (Csapody–Priszter: MNövsz. 79); 1986: *hikori* (Priszter: Növ. 80). **J:** 1912: 'Carya. Carya illinoensis, Hicoria pecan, H. oliva. Amerikában és Mexikóban honos, a diófélék (Juglandaceae) családjába tartozó fa | a fa hosszúkas, diószerű termése'. — **Ö:** ~**dió** 1895: *Hikkóri-dió* (PallasLex. IX. 198); 1912: *hikkoridió* (RévaiLex. IV. 304); 1966: *hikori-dió* (Csapody–Priszter: MNövsz. 79); 1974: *hikoridió* (Urania. I. 207); 1986: *hikoridió* (Priszter: Növ. 80); 1992: *hikkoridió* (Larousse 109). **J:** 1895: 'a termés'. | ~**diófa**

1878: *Hikory-diófák* gr. (Termtud. Közl. 279). **J:** 1878: 'a fa'. | ~**fa** 1895: *hikkóri-fa* (PallasLex. IX. 198); 1909: *Hikkoryfa* (Graumann 74); 1911: *hikkoryfa* (Cserey: Növény-szótár. 54); 1966: *hikori-fa* (Csapody–Priszter: MNövsz. 79); 1986: *hikorifa* (Priszter: Növ. 80). **J:** 1895: 'a fa'.

A *hikori* nemzetközi szó; vö.: ang. *hickory*, fr. *hickory*, ném. *Hickory*: 'ua.'. A magyarba a németből kerülhetett. A *hikorifa* a ném. *Hickorybaum* 'ua.' előtagjának átvételével, utótagjának lefordításával jött létre. A *hikoridió* és a *hikoridiófa* ugyancsak németből került a magyarba részfordítással (vö. ném. *Hickorynuss* 'hikori-dió', *Hickorynussbaum* 'hikoridiófa'). A *hikori* végső forrása a (virginiai) algonkin **pawcohiscora* (**pawcohic-cora*), ennek folytatása a *pokahickory*, amelynek rövidített alakja a *hickory*.

Egyéb elnevezései: l. **pekándió**.

Elsevier's D.B. 4100, Lokotsch: AmWb. 36 ☉, MNy. 89: 435 ☉, Palmer 68 ☉, Palmer: Neuweltwörter. 45–6 ☉, Urania. (ném.) I. 212, Webster's-IntDict. 1065 ☉.

hikoridió(fa) l. **hikori**

hikorifa l. **hikori**

hurma 1989: *hurma* (Kultúrnövények 3. 30). **J:** 1989: 'Ázsiában honos, az ébenfafélék (Ebenaceae)

családjába tartozó fa (Diospyros kaki)
gömbalakú, citrom- vagy narancssárga
színű termése’.

Idegen szó; valószínűleg a gyü-
mölcs török elnevezésének *hurma* ’ua.’

átvétele. Idegen nyelvi megfele-lőkre l.
or. *xypma* ’ua’.

Egyéb elnevezései: l. **datolyaszilva**.

DeutschTürkWb. 139, Elsevier’s
D.B. 3127, Kultúrnövények 3. 30.

I, Í

igazi datolyafa l. **datolya**

igazi datolyapálma l. **datolya**

igazi kókuszpálma l. **kókusz**

igazi pisztácia l. **pisztácia**

igazi szentjánosfa l. **szentjánosfa**

igazi szentjánoskenyérfa l. **szentjánoskenyér**

ikakó 1895: *ikakónak* gr. (Pallas-Lex. IX. 571); 1983: *ikakót* gr. (Velich–V. Nagy 254). **J:** 1895: 'Chrysobalanus icaco. Közép-Amerikában Dél-Amerikában és Nyugat-Afrika trópusain honos, az aranyzilvafélék (Chrysobalanaceae) családjába tartozó növény szilvaszerű terméssel'. — **Ö:** ~**aranymakk** 1845: *Icaco aranymakk* (Kováts 255). **J:** 1845: 'a fa | a gyümölcs'. | ~**cserje** 1986: *ikakócserje* (Priszter: Növ. 84). **J:** 1986: 'a fa'. | ~**fa** 1895: *Ikakófa* (PallasLex. IX. 570); 1909: *Ikakófa* (Graumann 77); 1966: *ikakó-fa* (Csapody–Priszter: MNövSz. 83); 1986: *ikakófa* (Priszter: Növ. 84). **J:** 1895: 'a fa'. | ~**guajero** 1912: *ikakó guajero* (RévaiLex. IV. 475). **J:** 1912: 'a fa | a gyümölcs'. | ~**szilva** 1890 k.: *Ikako szilva* (L. Sz. 4869. 259); 1895: *ikakószilva* (PallasLex. IX. 571); 1966: *ikakó-szilva* (Csapody–Priszter: MNövSz. 83); 1974: *ikakószilva* (Urania. I. 410); 1983: *Ikakószilva* (Velich–V. Nagy 254); 1989: *ikakószilva* (Kultúrnövények 3. 10). **J:** 1890 k.: 'a gyümölcs'.

Az *ikakó* nemzetközi szó; vö.: ang. *icaco*, fr. *icaquier*, or. *ukako* 'ua.'. A magyar alakok kialakulására több nyugati nyelv, elsősorban a német és az angol is hatással lehetett. Az *ikakó-aranymakk* elnevezésre egy adat van, a név Kováts Mihály alkotása. A név a lat. szaknyelvi *Chrysobalanus icaco* 'aranymakk-ikakó' részfordítása. Az *ikakóguajero* összetétel utótagja a ném. *Guajara* 'ua.' átvétele. Az *ikakószilva* részfordítással került a magyarba, a ném. *Icaco-pflaume* 'ua.' előtagjának átvételével, és utótagjának fordításával. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *icaco plum* 'ua.'. Az *ikakócserje* és *ikakó-fa* összetételek -cserje és -fa utótagjának kiegészítő, magyarázó szerepe van. Az *ikakó* végső forrása az arawak nyelv, amelyből létrejött a sp. *icaco*, *hicaco*.

Egyéb elnevezései: *aranymakk*, *kókuszszilva*.

Elsevier's D.B. 2914, Genaust 110, Kováts 255, König 108–9 ☉, Mansfeld 426, Tropical. 42, Webster'sIntDict. 119 ☉. — L. **aranymakk**.

ikakó-aranymakk l. **ikakó**

ikakócserje l. **ikakó**

ikakófa l. **ikakó**

ikakóguajero l. **ikakó**

ikakószilva l. **ikakó**

ikerszilva l. **kínai ikerszilva**

ilalma l. **ilama**

ilama 1983: *Ilalma* (Velich–V. Nagy 244); 1985: *ilama* (Surányi 148); 1986: *ilama*(fa) (Priszter: Növ. 84). **J:** 1983: 'Annona diversifolia. Dél-Mexikóban, Guatemalától Nicaraguáig honos, az annonafélék (Annonaceae) családjába tartozó fa | a fa ovális vagy kerekded termése'. — **Ö:** ~fa 1986: *ilama*(fa) (Priszter: Növ. 84). **J:** 1986: 'a fa'.

Az angolból került a magyarba, az ang. *ilama* 'ua.' átvétele. Az *ilalma* alakváltozat lehet nyomtatási hiba. Az *ilamafa* összetételben a *fa* utótag értelmeseítő, magyarázó elem. A *ilama* végső forrása a nahua *ilamatzapotl*, amely az *ilamatl* 'öreg asszony' (mivel a gyümölcs öregasszony fejéhez hasonlít) és *zapotl* 'szapodilla' szavak összetétele. Ebből jött létre a mexikói sp. *ilama* alakváltozat.

Mansfeld 208, Webster'sIntDict. 1125 ☉.

ilamafa l. ilama

imbu 1983: *Imbu* (Velich–V. Nagy 251); 1985: *imbu* (Surányi 148); 1986: *imbu* (Priszter: Növ. 84). **J:** 1983: 'Spondias tuberosa. Északkelet-Brazíliában honos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó fa | a fa ovális, zöldessárga gyümölcse'.

Idegen szó; angolból került a magyarba; az ang. *imbu mango* 'imbumangó' előtagjának átvétele.

Egyéb elnevezései: l. **gumós mombinszilva**.

Mansfeld 802.

indiaifüge 1664–7: *Indiai füge* (Lippay: Posoni kert 106); 1787: *Indiai Figéről* (Mátyus I.: Ó és az Új

Diaet. 448); 1807: *Indiai Fige* (Magy. Fűvészk. 293). 1845: *Indiai füge* (Kováts 256); 1895: *indiai füge* (PallasLex. X. 23); 1916: *indiai füge* (RévaiLex. XIV. 761). **J:** 1664–7: 'Opuntia. Opuntia ficus-indica, O. ficus-barbarica, Cactus opuntia. Mexikó száraz vidékein honos, a kaktuszfélék (Cactaceae) családjába tartozó növény | a kaktusz tyúktójas méretű termése'. — **kisebb** ~ 1783: *Kiffebb Indiai Fige* (Benkő 372). **J:** 1783: 'a növény | a gyümölcs'. | **nagyobb** ~ 1783: *Nagyobb Indiai Fige* (Benkő 372); 1845: *Nagyobb Indiaifüge* (Kováts 335). **J:** 1783: 'a növény | a gyümölcs'.

Az *indiaifüge* a a lat. szaknyelvi *Opuntia ficus-indica* 'ua.' utótagjának tükörfordítása (*ficus-indica* 'indiaifüge'), de kialakulására hatással lehetett a ném. *indische Feige* 'indiaifüge', *indianische Feige* 'indiánfüge' is. A *Kiffebb Indiai Fige* (1783) a *Nagyobb Indiai Fige* (1783) korrelatív párja. Ezek ugyancsak német mintát követő tükörfordítások (vö. ném. *Größere indianische Feige* 'nagyobb indiai/indiánfüge' (Benkő 372)). Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *indian fig*, fr. *figuier d'Inde*, *figuier indien*, holl. *Indische vijg*, ol. *fico de India*, or. *figa indiaiskaya*, port. *Figo da India* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: l. **fügekaktusz**.

Benkő 372, Elsevier's D.B. 2936, Mansfeld 189, Marzell III. 418. — L. **füge, indiánfüge.**

indiai jujuba l. jujuba

indiai mangó(fa) l. mangó

indiai pálmagyümölcs 1845: *Indiai pálmagyümölcs* (Kováts 256). **J:** 1845: 'Tamarindus indica. Afrikában őshonos, a lepényfafélék (Caesalpiniaceae) családjába tartozó fa barnás hüvelytermése'.

Az *indiai pálmagyümölcs* Kováts Mihály alkotása; a lat. szaknyelvi név *Tamarindus indica* 'ua.' mintájára keletkezett. A lat. szaknyelvi név előtagjának (*Tamarindus*) forrása az arab *tamr hindi* 'indiai datolya', az utótag jelentése 'indiai'. A *datolya* nevet Kováts a *pálmagyümölccsel* helyettesítette. A névnek nincs folytatása.

Egyéb elnevezései: l. **tamarindusz**.

Genaust 358, Marzell IV. 571. — L. **indiai palmaszőlőfa, pálma**.

indiai palmaszőlőfa 1845: *Indiai pálmagyümölcs* — *palmaszőlőfa* (Kováts 256). **J:** 1845: 'Tamarindus indica. Afrikában őshonos, a lepényfafélék (Caesalpiniaceae) családjába tartozó fa barnás hüvelyterméssel'.

Az *indiai palmaszőlőfa* Kováts Mihály alkotása a lat. szaknyelvi név (*Tamarindus indica*) mintájára. A lat. szaknyelvi név előtagjának (*Tamarindus*) forrása az arab *tamr hindi* 'indiai datolya', az utótag (*indica*) jelentése 'indiai'. Kialakulására esetleg hatással lehetett a ném. *Indischer Tamarindenbaum* 'indiai tamarinduszfa' is. A nevet más nem használta.

Egyéb elnevezései: l. **tamarindusz**.

Marzell IV. 571. — L. **indiai pálmagyümölcs, pálma**.

indiai tamarindusz(fa) l. tamarindusz

indiánfüge 1987: *indiánfüge* (Vélich 75); 1989: *indián füge* (Kultúrnövények 3. 16); 1993: *indiánfügét* gr.

(Élet és Tudomány 3: 77). **J:** 1987: 'Opuntia. Opuntia ficus-indica, O. ficus-barbarica, Cactus opuntia. Mexikó száraz vidékein honos, a kaktuszfélék (Cactaceae) családjába tartozó növény | a kaktusz termése'.

Az *indiánfüge* újabb elnevezés a növény, ill. gyümölcs régebbi *indiai-füge* (l. ott) neve mellett. Valószínűleg az ang. *Indian fig* 'ua.' tü-körfordítása, ahol az előtagnak két jelentése van: 1. 'indiai'; 2. 'indián'. Az angol név előtagját az *indián* jelentéssel fordították magyarra. A kettősség a németben is megtalálható (vö. ném. *indische Feige* 'indiaifüge', *indianische Feige* 'indiánfüge'.

Egyéb elnevezései: l. **fügekaktusz**.

Elsevier's D.B. 2936, Marzell III. 418. — L. **füge, indiaifüge**.

indián fügekaktusz l. fügekaktusz

indusdió 1893: *indus dió* (PallasLex. I. 242); 1911: *indus dió* (RévaiLex. I. 573). **J:** 1893: 'Valószínűleg Brazíliában honos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó örökzöld fa (Anacardium occidentale) vese alakú termése'.

Az *indusdió* összetétel előtagja valószínűleg a gyümölcs egyéb ném. elnevezései (vö. *westindische Nierenbaum* 'nyugat-indiai-vesefa', *westindischer Herzfruchtbaum* 'nyugat-indiai-szívgyümölcsfa' alapján létrejött magyar alakulat. Az értelmező, magyarázó -*dió* utótag ugyancsak létrejöhetett a gyümölcs más elnevezéseinek (vö. magy. *akazsudió*, *nyugat-indiai-elefántdió*, *kesudió*, *vesedió*;

ném. *Tintennuß* 'tintadió', *Mahagonynuß* 'mahagónidió' mintájára.
Egyéb elnevezései: l. **kesu**.

Elsevier's D.B. 1378, Marzell I.
251, Ulrich: Wb. 14.

J

jákafa 1890 k.: *Jakfa* (L. Sz. 4869. 268); 1894: *Jákafa* (Candolle 311); 1895: *jakkfa, jacqueirafa* (PallasLex. IX. 390); 1966: *jákafa* (Csapody–Priszter: MNövSz. 87); 1975: *jákfa* (Termtud. 309); 1986: *jákafa* (Priszter: Növ. 95). **J:** 1890 k.: 'Artocarpus integrifolia, A. heterophyllus. Délnyugat-Indiában honos, az eperfafélék (Moraceae) családjába tartozó fa hatalmas, 40 kg-os terméssel'.

A *jakfa, jákfa* a ném. *Jackbaum* 'Jack-fa' átvétele. A *jacqueirafa* (1895) francia (vö. fr. *jacquier* 'ua.') átvételre utal, de német közvetítéssel (vö. ném. *Jaqueira* 'ua.') is bekerülhetett a magyarba. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *jack-tree*, or. *як-дерево* 'ua.'. A *jákafa* valószínűleg a port. *jaca* 'ua.' átvétele, amelyet értelmesítő *-fa* utótaggal láttak el (vö. még holl. *Jacca* 'ua.'). A szó végső forrása a régi indián *cakráh* 'kerék, kerek', amelyből a malajalam *chakka* 'valami kerek' alakult ki, amelynek a port. *jaca* a folytatása.

Egyéb elnevezései: l. **dzsekfrút**.

Elsevier's D.B. 2998, Klein: Et-DictEngl. 823 ☉, Mansfeld 74, Tropical. 7. — L. **dzsekfrút**.

jakfa, jákfa l. jákafa

jambóza 1787: *Jambofa* (Mátyus I.: Ó és az Új Diaet. 343); 1890 k.: *Jambosa* (L. Sz. 4869. 269); 1966: *jambóza* (Csapody–Priszter: MNövSz.

87); 1986: *jambóza* (Priszter: Növ. 142). **J:** 1787: 'Syzygium jambos, Eugenia jambos, Jambosa vulgaris. Kelet-Ázsiában honos, a mirtuszfélék (Myrtaceae) családjába tartozó fa | a fa körte alakú, sárgás termése'. — **közönséges** ~ 1894: *közönséges jambóza* (Candolle 252). **J:** 1894: 'fa | a gyümölcs'.

Nemzetközi szó; vö.: fr. *jambosier*, or. *джамболан, ямболан* 'ua.', ném. *Jambusenbaum* 'jambózafa'. A *jambóza* a régi lat. szaknyelvi *Jambosa vulgaris* 'ua.' előtagjának az átvétele. A *közönséges jambóza* jelzőjének (*közönséges*) megkülönböztető szerepe van, valószínűleg a franciából került a magyarba (vö. az egyéb *közönséges* jelzős növényneveket).

Egyéb elnevezései: l. **rózsaalma**.

Elsevier's D.B. II. 1965, 2252, König 116–7, Ulrich: Wb. 86. — L. **jambul, malakkai jambóza**.

jambul 1925: *Jambul* (RévaiLex. XVII. 255); 1986: *jambul* (Priszter: Növ. 142). **J:** 1925: 'Syzygium jambos, Eugenia jambos, Jambosa vulgaris. Kelet-Ázsiában honos, a mirtuszfélék (Myrtaceae) családjába tartozó fa | a fa körte alakú, sárgás termése'.

A *jambul* az ang. *jambul, jambool* 'ua.' átvétele. A szó végső forrása szanszkrit, amelyből létrejött a hindusztáni *jambūl*.

Egyéb elnevezései: l. **rózsalma**.

Elsevier's D.B. 3010, Klein: EtDictEngl. 824 ☉, Webster'sIntDict. 1209 ☉. — L. **jambóza**, **malakkai jambóza**.

jánoskenyér 1983: *jánoskenyér* (Velich–V. Nagy 185). **J:** 1983: 'Kis-Ázsia és Szíria területein őshonos, a lepényfafélék (Caesalpiniaceae) családjába tartozó örökzöld fa (Ceratonia siliqua) barna hüvelytermése'. — **Ö:** ~fa **1983:** *jánoskenyérfa* (Velich–V. Nagy 184). **J:** 1983: 'Ceratonia siliqua. Kis-Ázsia és Szíria területein őshonos, a lepényfafélék (Caesalpiniaceae) családjába tartozó örökzöld fa'.

A *jánoskenyér* és a *jánoskenyérfa* tükörszavak; a ném. *Johansbrot* 'jánoskenyér', *Johannisbrotbaum*, *Johannisbrodbaum* 'jánoskenyérfa' szó szerinti fordításával kerültek a magyarba.

Egyéb elnevezései: l. **szentjánoskenyérfa**.

Kluge: EtWb. 333 ☉, Mansfeld 437, Marzell I. 898, Ulrich: Wb. 50. — L. **szentjánosfa**, **szentjánoskenyér**.

jánoskenyérfa l. jánoskenyér

japán aktinídia 1986: *japán aktinídia* (Priszter: Növ. 28). **J:** 1986: 'Actinidia arguta. Japánban, Koreában, Észak- és Nyugat-Kínában, valamint a Szovjetunió bizonyos területein honos, az aktinidiafélék (Actinidiaceae) családjába tartozó lombhullató kúszónövény | a növény barna termése'.

A *japán aktinídia* angolból részfordítással került a magyarba. A

név az ang. *Japanese actinidia* 'ua.' előtagjának lefordításával, utótagjának átvételével jött létre. A névadás alapja a növény előfordulási helye volt, erre utal az előtag, az utótag a latin szaknyelvi *Actinidia* 'ua.' névre megy vissza.

Egyéb elnevezései: l. **japánegres**.

Mansfeld 246. — L. **amuri aktinídia**, **kínai aktinídia**, **mandzsu aktinídia**.

japánegres 1974: *japánegres* (Urania. I. 339); 1983: Amur- vagy *japán egres* (Velich–V. Nagy 232); 1987: *japán egres* (Velich 29); 1986: *japán egres* (Priszter: Növ. 28). **J:** 1974: 'Actinidia arguta. Japánban, Koreában, Észak- és Nyugat-Kínában, valamint a Szovjetunió bizonyos területein honos, az aktinidiafélék (Actinidiaceae) családjába tartozó lombhullató kúszónövény | a növény barna termése'.

Tükörszó; a ném. *Japanische Stachelbeere* 'ua.' szó szerinti fordítása. A *japánegres* előtagja (*japán*) a növény előfordulási helyére utal; hasonló jelzős elnevezésre vö. az *amur*, *japán*, *kínai* jelzős neveket; az -egres utótag az egzotikus gyümölcsnek a közismert egreshez való hasonlóságára utal (vö. még a gyümölcs -egres utótagú elnevezéseit).

Egyéb elnevezései: *amuregres*, *japán aktinídia*.

Mansfeld 246, Urania. I. 339, Urania. (ném.) I. 352.

japáninaspolya l. japánnaspolya

japánnaspolya 1899: *japán naszpolya* (Kert. 89); 1902: *Japán*

naspolya (Kert. 231), *japáni naspolya* (Kert. 600); 1912: *japán naspolya* (RévaiLex. VI. 642); 1966: *japán-naspolya* (Csapody–Priszter: MNöv-Sz. 87); 1975: *japán naspolya* (Term-tud. 309); 1983: *japán naspolya* (Velich–V. Nagy 48); 1986: *japán-naspolya* (Priszter: Növ. 86); 1987: *japán naspolya* (Velich 4); 1991: *japán naspolya* (Főzés. 79). **J:** 1899: 'Eriobotrya japonica, Mespilus japonicus. Kínában és Japánban őshonos, a rózsafélék (Rosaceae) családjába tartozó örökzöld fa | a fa almaszerű, citromsárga vagy narancsvörös termése'.

Tükörszó; a ném. *japanische Mispel*, *japanische Wallmispel* (*Wellmispel*) 'ua.' szó szerinti fordítása. Idegen nyelvi megfelelőkre l. or. *баимала японская* 'ua.'.

Egyéb elnevezése: *loquat*.

Elsevier's D.B. 3375, 3376, Mansfeld 368, Marzell II. 282, Tropical. 8, Ulrich: Wb. 83.

jóféle szentjánoskenyérfa l. szentjánoskenyér

jujuba 1578: *Iuiuback* (Mél.: Herb. 159); 1643/1673: *jajubák* gr. (Comen. Janua 25: Nyr. 13: 121); 1745: *Jujuba* (Taxa 46); 1787: *Jujuba*, *Jujubák* (Mátyus I.: Ó és az Új Diaet. 423); 1793: *Jujubák* (Grossinger: HistPhys. 306); 1966: *jujuba* (Csapody–Priszter: MNövSz. 89); 1976: *jujuba* (Urania. II. 79); 1985: *jujuba* (Surányi 142); 1986: *jujuba*-(fa) (Priszter: Növ. 89); 1987: *jujuba* (Velich 1); 1993: *jujuba* (Élet és Tudomány 17: 526). **J:** 1578:

'Ziziphus jujuba, Z. sativa, Z. vulgaris. Dél-Európában, Nyugat-Ázsiában, Északnyugat-Indiában, Észak-Kínában és Japánban őshonos, a bengefélék (Rhamnaceae) családjába tartozó fa | a fa csonthéjas, hosszúkas, vöröses-rozsdabarna termése'.

— **indiai** ~ 1783: *Indiai jujuba* (Benkő 342); 1894: *Indiai jujuba* (Candolle 206). **J:** 1783: 'a fa | a gyümölcs'. | **vörös** ~ 1745: *Veres Jujubák* (Taxa 4); 1783: *Veres Jujuba* (Benkő 342); 1895: *vörös Jujuba* (PallasLex. IX. 994). **J:** 1745: 'a fa | a gyümölcs'. — **Ö:** ~**datolya** 1986: *jujubadatolya* (Priszter: Növ. 89). **J:** 1986: 'a fa | a gyümölcs'. | ~**fa** 1890 k.: *Jujubafa* (L. Sz. 4869. 272); 1895: *Jujubafa* (PallasLex. IX. 994); 1986: *jujuba*-(fa) (Priszter: Növ. 89); 1992: *jujubafa* (Larousse 302); 1993: *jujubafa* (Élet és Tudomány 17: 526). **J:** 1890 k.: 'a fa'. | **közönséges** ~**fa** 1852: *Közönséges Jujubafa* (Gönczi 209). **J:** 1852: 'a fa'. | **vörös** ~**fa** 1895: *vörös Jujubafa* (PallasLex. IX. 994). **J:** 1895: 'a fa'.

A *jujuba* nemzetközi szó; vö.: ang. *jujuba*, *jujube*, fr. *jujubier*, *jujube*, ném. *Jujube*, or. *ююба* 'ua.'. A legkorábbi alakváltozatok latinból, a lat. szaknyelvi név utótagjának *Zizyphus jujuba* 'ua.' átvételével kerültek nyelvünkbe; az újabbak kialakulásában több nyugati nyelv hatása is számításba vehető. A *jujubák* (1643) lehet félreértés eredménye, ahol a *Iuiuback* (1578), *Jujubák* (1793) alakváltozatokat egyes számnak, a *jujubák* (1643)

változatot pedig többes számnak tekintették. A *jujubafa* utótagja (*fa*) értelmesítő, magyarázó elem. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *jujuba tree* 'jujubafa'. A *jujubadatolya* valószínűleg a magyar nyelvben keletkezett összetétel, amelynek utótagja a gyümölcs egyéb *-datolya* utótagú elnevezései hatására alakulhatott ki (vö. ang. *Chinese date*, ném. *Chinesische Dattel* 'kínaidatolya'. A közönséges *jujubafa* feltehetőleg németből került a magyarba, a ném. *gemeine Jujube* 'közönséges jujuba' részfordításaként. Idegen nyelvi megfelelőkre l. még ang. *common jujube*, fr. *jujubier commun* 'közönséges jujuba'. A régi magyar nyelvi *indiai jujuba* részben a fr. *Jujubier de l'Inde* (Candolle 206) 'ua.', részben a német *Jujubier des Indes* (Benkő 342) 'ua.' mintára alakult ki. A *vörös jujuba*, *vörös jujubafa* jelzője németből került a magyarba (vö. ném. *rothe Brustbeere* 'vörös mellbogyó', *rother Brustbeerbaum* 'vörös mellbogyófa'), az utótag a lat. szaknyelvi név *Zizyphus jujuba* 'ua.' utótagjának átvétele. A *jujuba* végső forrása a görög *zizyphon*

'jujubafa, jujuba', amelynek folytatása a lat. *zizyphum* 'jujuba', *zizyphus* 'jujuba-fa'.

Egyéb elnevezése: *kínaidatolya*.

Benkő 342, Candolle 206, Elsevier's D.B. 1452, Klein: EtDictEngl. 835 ☉, Mansfeld 833, Marzell IV. 1247, Nyr. 13: 121, Tropical. 18, Ulrich: Wb. 256, Webster'sIntDict. 1224 ☉. — L. **afrikai jujuba, datolya, fekete jujuba.**

jujubadatolya l. jujuba

jujubafa l. jujuba

jukka l. bogyósjukka

juviadió 1893: *juviadió* (Pallas-Lex. III. 180). **J:** 1893: 'Bertholletia excelsa. Dél-Amerika trópusain honos, a fazékfafélék (Lecythidaceae) családjába tartozó fa | a fa háromszögletű, csontkemény héjú termése'.

A *juviadió* németből részfordítással került a magyarba. Az előtag (*juvia*) a ném. *Juvianuß* 'ua.' előtagjának átvétele, a *-dió* pedig a német név utótagjának a fordítása (vö. még a gyümölcs *-dió*, *-mandula*, *-gesztenye* utótagú neveit).

Egyéb elnevezései: l. **Para-dió.**

Elsevier's D.B. 765, Marzell I. 581.

K

kaimitófa 1894: *Kaimitó-fa* (Candolle 296). **J:** 1894: 'Pouteria caimito, Lucuma caimito. Perutól Kelet-Ecuadorig, a Felső-Amazonas vidékétől Guyanáig honos, a szapodillafélék (Sapotaceae) családjába tartozó fa gömbölyű vagy hosszúkas terméssel'.

A lat. szaknyelvi *Lucuma caimito*, *Pouteria caimito* 'ua.' utótagjának átvétele. A *-fa* utótag értelmesező, magyarázó elem. A *caimito* végső forrása ismeretlen.

Egyéb elnevezése: *abiu*.

Genaust 85, Mansfeld 1044. — L. **kainitófa**.

kainitófa 1894: *Kainitó-fa* (Candolle 294). **J:** 1894: 'Chrysophyllum cainito. Közép-Amerikában és Nyugat-Indiában honos, a szapodillafélék (Sapotaceae) családjába tartozó örökzöld fa kerek, ritkábban lapított, fényes felületű terméssel'.

A lat. szaknyelvi *Chrysophyllum cainito* 'ua.' utótagjának átvétele. A *-fa* utótag értelmesező, magyarázó elem. Idegen nyelvi megfelelőkre l. fr. *caimitier*, *caimitier*, or. *kaumumo*, sp. *caimito* 'ua.'. A *cainito* végső forrása valamelyik amerikai bennszülött nyelv.

Egyéb elnevezései: l. **csillagalma**.

Genaust 85, Elsevier's D.B. 919, Mansfeld 1049. — L. **kaimitófa**.

-kajszin l. **dél-amerikai-kajszin**, **szentdomingói-kajszin**

kajufa l. **kesu**

kakifa 1908: *kákifa* (Gyümölcs-kertész. 278). **J:** 1908: 'Diospyros kaki. Ázsiában honos, az ébenfafélék (Ebenaceae) családjába tartozó fa gömbalakú, citrom- vagy narancssárga színű terméssel'.

Németből került a magyarba, a ném. *Kakibaum* 'ua.' részfordításaként.

Egyéb elnevezései: l. **datolyaszilva**.

Elsevier's D.B. 3127. — L. **amerikai kakiszilva**, **égi kakiszilva**, **kakigyümölcs**, **kakiszilva**, **virginiai kakiszilva**.

kakigyümölcs 1908: *Kaki-gyümölcs*, *kakigyümölcs* (Gyümölcs-kertész. 278); 1909: *káki gyümölcs* (Gyümölcs-kertész. 220). **J:** 1908: 'Ázsiában honos, az ébenfafélék (Ebenaceae) családjába tartozó fa (Diospyros kaki) gömbalakú, citrom- vagy narancssárga színű termése'.

Németből került a magyarba; a ném. *Kaki-Frucht* 'ua.' részfordításaként.

Egyéb elnevezései: l. **datolyaszilva**.

Brücher 402. — L. **amerikai kakiszilva**, **égi kakiszilva**, **kakifa**, **kakiszilva**, **virginiai kakiszilva**.

kakiszilva 1909: *Káki*- vagy *Lotusz-szilva* (Gyümölcs-kertész. 220); 1966: *kaki-szilva* (Csapody-Priszter:

MNövsz. 91); 1976: *kaki-szilva* (Urania II. 186); 1986: *kakiszilva* (Priszter: Növ. 90); 1987: *kakiszilva* (Velich 5); 1989: *kákiszilvát* gr. (Kultúrnövények 3. 30); 1991: *kakiszilva* (Főzés. 94); 1993: *kakiszilvát* gr. (Élet és Tudomány 15: 467). **J:** 1909: 'Diospyros kaki. Ázsiában honos, az ébenfafélék (Ebenaceae) családjába tartozó fa | a fa gömbalakú, citrom- vagy narancs-sárga színű termése'. — **ázsiai** ~ 1986: *ázsiai kakiszilva* (Priszter: Növ. 90). **J:** 1986: 'a fa | a gyümölcs'.

A *kakiszilva* németből került a magyarba; a ném. *Kakipflaume* 'ua.' részfordításaként. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *kaki plum*, *kakee plum*, fi. *kakihumu* 'ua.'. Az *ázsiai kakiszilva* jelzője valószínűleg a magyar nyelvben keletkezett, a növény, illetve a gyümölcs származási helyére utal, megkülönböztető szerepe van, a Diospyros nemzetség egyes fajainak elkülönítésére szolgál (vö. a Diospyros nemzetség *amerikai*, *olasz*, *virginiai* jelzős neveit).

Egyéb elnevezései: l. **datolyaszilva**.

Elsevier's D.B. 3127, Mansfeld 1055, Tropical. 27, Urania. (ném.) II. 190, Webster's IntDict. 1231. — L. **amerikai kakiszilva**, **datolyaszilva égi kakiszilva**, **kakifa**, **kakigyümölcs**, **kakiszilva**, **virginiai kakiszilva**.

-kaktusz l. **fáklyakaktusz**, **fügekaktusz**, **indián fügekaktusz**, **kis fügekaktusz**, **nagy fügekaktusz**, **közönséges fügekaktusz**, **Lindheimer-fügekaktusz**, **óriás fügekaktusz**, **oszlopkaktusz**, **perui oszlopkaktusz**

kamerundió **1896:** *kamerundió* (PallasLex. XII. 270). **J:** 1896: 'Arachis hypogaea. Dél-Amerikában honos, a pillangósvirágúak (Fabaceae) családjába tartozó, lágyszárú növény | a növény szivacsos hüvelytermése ehető magokkal'.

Németből részfordítással került a magyarba. A ném. *Kamerunnuß* 'ua.' előtagjának változatlan átvételével, utótagjának lefordításával jött létre (vö. még a termés egyéb *-dió*, *-mogoró*, *-mandula* utótagú elnevezéseit).

Egyéb elnevezései: l. **földimogoró**. Marzell I. 371.

kanisztel **1983:** *Kanisztel* (Velich–V. Nagy 248); 1985: *kanisztel* (Surányi 148); 1987: *kanisztel* (Velich 51). **J:** 1983: 'Pouteria campechiana, Lucuma nervosa, L. salicifolia. Mexikótól Brazíliáig honos, a szapodillafélék (Sapotaceae) családjába tartozó örökzöld fa | a fa narancssárga vagy citromsárga színű termése'.

Angolból került nyelvünkbe; az ang. *canistel* 'ua.' átvétele. A szó végső forrása az amerikai spanyol *canistel*, *canisté*.

Egyéb elnevezései: l. **tojásfa**.

Mansfeld 1044–5, Webster's IntDict. 327 ☉.

káposzta-pálma l. **kateku-káposzta-pálma**

karajossszóló **1845:** *Karajos szőlő* (Kováts 265). **J:** 1845: 'Coccoloba uvifera. Mexikótól Dél-Amerika északi részéig, Nyugat-Indiában, Floridában, a homokos tengerpartokon honos, a keserűfűfélék (Polygonaceae) csa-

ládjába tartozó örökzöld fa | a fa fűrtökben álló, pirosas termése’.

A *Karajos szőlő* Kováts Mihály alkotása, a név *-szőlő* utótagja a lat. szaknyelvi *Coccoloba uvifera* utótagjának (vö. *ūvifer* ’szőlőtermő’) hatására alakult ki. Az előtagot (*karajos*) Kováts ezzel indokolja: ”E’nek gyümölcsében három fíjókú fadió van; ’s a’ magva három karajból áll, és ezért neveztetik karajos bogyónak...” (Kováts 265). A névnek más forrásban nincs nyoma.

Egyéb elnevezései: l. *szőlősóska*.

Genaust 378, Kováts 265, Marzell I. 1066.

karambola 1975: *carambola* (Termtud. 309); 1983: *Karambola* (Velich–V. Nagy 259); 1985: *karambola* (Surányi 148); 1986: *karambola*(fa) (Priszter: Növ. 92); 1987: *karambola* (Velich 39); 1991: *karambola* (Főzés. 93); 1994: *karambolát* gr. (Kertbarát. 3: 43). **J:** 1975: ’Averrhoa carambola. Valószínűleg Dél-kelet-Ázsiában őshonos, az uborkafa-félék (Averrhoaceae) családjába tartozó fa | a fa sárga színű termése’. — **Ö:** ~fa 1890 k.: *Carambolafa* (L. Sz. 4869. 89); 1986: *karambola*(fa) (Priszter: Növ. 92). **J:** 1890 k.: ’a fa’.

Nemzetközi szó; vö.: ang. *carambola*, fi. *karambola*, fr. *carambolier*, ném. *Karambole*, or. *kapamōla*, sp. *carambola*: ’ua.’. A legkorábbi alakváltozat (*carambola*) a lat. szaknyelvi *Averrhoa carambola* ’ua.’ utótagjának átvétele, a későbbi *karambola* angolból (vö. ang. *carambola* ’ua.’) kerülhetett nyelvünkbe. A *fa* utótag értel-

mesítő, magyarázó elem. A *karambola* forrása a maráthi *karambal*, amely portugál közvetítéssel került a spanyolba *carambola* alakban.

Egyéb elnevezései: *csillaggyümölcs*, *uborkafa*¹.

Elsevier’s D.B. 1012, Kielikello 1983. 2: 40, König 55 ☉, Mansfeld 700, Tropical. 11, Urania. (ném.) II. 14, Webster’sIntDict. 335 ☉.

karambolafa l. **karambola**

káriai füge(fa) l. **füge**

káriai papaja l. **papaja**

karissza 1983: *Karissza* (Velich–V. Nagy 256); 1985: *karissza* (Surányi 148). **J:** 1983: ’Carissa macrocarpa, C. grandiflora. Dél-Afrikában honos, a meténgfélék (Apocynaceae) családjába tartozó növény | a növény ovális, fényes, piros termése’.

A *karissza* lehet az ang. *carissa* ’ua.’ vagy a lat. szaknyelvi név *Carissa grandiflora* ’ua.’ előtagjának átvétele.

Mansfeld 1069–70.

kasu(fa) l. **kesu**

kasudió l. **kesu**

katechu(pálma) l. **kateku**

katehu l. **kateku**

kateku 1783: *Kátekú* (Benkő 432); 1790–95: *Katehu* (MTA K 679/I. 57a–50b. Csokonai-kézirat); 1895: *Katechu* (PallasLex. X. 261). **J:** 1783: ’Areca catechu. Feltehetőleg a Fülöp-szigeteken és a Maláj-félszigeten őshonos, a pálmafélék (Arecaceae) családjába tartozó pálma ehető terméssel’. — **Ö:** ~**káposztapálma** 1845: *Cutt*, v. *Catechu káposzta pálma* (Kováts 171). **J:** 1845: ’a

pálma'. | ~**pálma** 1893: *katechupálma* (Pal-lasLex. II. 76); 1966: *katechupálma* (Csapody–Priszter: MNövsz. 30). **J:** 1895: 'a pálma'.

Nemzetközi szó; vö. ang. *catechu*, fr. *catéchu*, ném. *Catechu*: 'ua.'. A *kateku* valószínűleg a latin szaknyelvi *Areca catechu* 'ua.' utótagjának az átvétele. A *katekupálma* a ném. *Katechupalme*, *Catechu-Palme* 'katekupálma' előtagjának átvételével, utótagjának lefordításával jött létre. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *catechu palm*, or. *пальма катеку* 'ua.'. A *katechu-káposztapálma* szerkezet *ká-posztapálma* eleme a ném. *Kohlpalme* 'káposztapálma' tükörfordítása, előtagja (*Catechu*) a lat. szaknyelvi *Areca catechu* 'ua.' utótagjának átvétele. A *kateku* végső forrása a régi indián *kváthati* 'lepárol, sűrít', amelynek folytatása a hindusztáni *kath*, és ebből jött létre a maláj *kāchū*.

Egyéb elnevezései: l. **areka**.

Klein: EtDictEngl. 250 ∞, Mansfeld 1634, Marzell III. 47. — L. **pálma**.

kateku-káposztapálma l. **kateku**

katekupálma l. **kateku**

kedves ananász l. **ananász**

kék golgotavirág **1909:** *Kék golgota virág* (Graumann 62); 1911: *kék golgotavirág* (Cserey: Növényiszótár. 127); 1975: *kék golgotavirág* (Urania. II. 109); 1989: *kék golgotavirág* (Kultúrnövények 3. 20). **J:** 1909: 'Passiflora caerulea. Brazíliában honos, a golgotavirágfélék (Passifloraceae) családjába tartozó

kúszónő-vény | a növény sárga termése'.

Az ang. *blue passionflower* 'kék passióvirág' vagy a ném. *Blaue Passionsblume* 'kék passióvirág' részfordításával került a magyarba, kialakulására a lat. szaknyelvi név (vö. *Passiflora caerulea* 'kék passióvirág' is hatással lehetett (hasonló szerkezetű névre vö. *kékvirágú golgota*). Az ang. *passionflower*, ném. *Passionsblume*, lat. *Passiflora* 'passióvirág' értelem szerinti magyar nyelvi megfelelője a *golgotavirág* (l. ott). A *kék* jelző a virág színére utal. Idegen nyelvi megfelelőkre l. még fr. *passiflore bleue* 'kék passióvirág', or. *спасмоцвет светло-синий* 'világoskék szenvedés-virág'.

Egyéb elnevezései: *kékvirágú golgota*, *Krisztus koronája*, *Krisztusvirág*.

Elsevier's D.B. 697, Mansfeld 905, Urania (ném.) II. 111. — L. **ehető golgotavirág**, **golgota**, **golgotavirág**, **kékvirágú golgota**, **óriási golgotavirág**, **testszín golgota**.

kékvirágú golgota **1807:** *kékvirágú Golgota* (Magy. Fűvészk. 214); 1843: *kékvirágú Golgota* (Bugát: Szóhalm. 158); 1852: *Kékvirágú Golgota* (Gönczi 228). **J:** 1807: 'Passiflora caerulea. Brazíliában honos, a golgotavirágfélék (Passifloraceae) családjába tartozó kúszónövény | a növény sárga termése'.

Latin mintára keletkezett tükörfordítás, a lat. szaknyelvi *Passiflora* 'passióvirág' értelem szerinti megfelelője a *golgota*. A magyar jelző

(*kékvirágú*) a lat. szaknyelvi név utótagjának (*caerulea*: vö. lat. *caeruleus* 'kék') fordítása (hasonló szerkezetű névre vö. *kék golgotavirág*). Egyéb elnevezései: l. **kék golgota-virág**.

Elsevier's D.B. 697, Genaust 85, Mansfeld 905, Urania. (ném.) II. 111. — L. **ehető golgotavirág, golgota, kék golgotavirág, óriási golgotavirág, testszín golgota**.

kelet-indiai kenyérfa 1911: *kelet-indiai Kenyérfa* (RévaiLex. XI. 472). **J:** 1911: 'Artocarpus integrifolia, A. heterophyllus. Délnyugat-Indiában honos, az eperfafélék (Moraceae) családjába tartozó fa hatalmas, 40 kg-os terméssel'.

A *kelet-indiai kenyérfa* utótagja (*kenyérfa*) a ném. *Brodbaum* 'kenyérfa' tükörfordítása, jelzője (*kelet-indiai*) létrejöhett idegen nyelvi minták alapján (vö. ném. *indischer Brodbaum* 'indiai kenyérfa'), de lehet a magyar nyelvben keletkezett megkülönböztető jelző, amely a növény előfordulási helyére utal (vö. „Kelet-Indiában honos” (RévaiLex. XI. 472)). Idegen nyelvi megfelelőkre l. or. *дерево хлебное восточноиндийское* 'kelet-indiai kenyérfa'.

Egyéb elnevezései: l. **dzsekfrút**.

Elsevier's D.B. 2998. — L. **brodfruchtfa, kenyérfa^{1,2}, kenyérgyümölcs, nagytermésű kenyérfa**.

kenyérdiófa 1911: *kenyérdiófa* (RévaiLex. III. 771); 1966: *kenyérdiófa* (Csapody–Priszter: MNövsz. 100); 1986: *kenyérdiófa* (Priszter: Növ. 95). **J:** 1911: 'Brosimum alicast-

rum. Közép- és Dél-Amerikában honos, az eperfafélék (Moraceae) családjába tartozó fa diószerű terméssel'.

A *kenyérdiófa* tükörszó. A ném. *Brotnußbaum* 'ua.' szó szerinti fordítása. Idegen nyelvi megfelelőre l. ang. *bread-nut tree* 'ua.'

Elsevier's D.B. 770, Mansfeld 77, Marzell I. 682. — L. **brodfruchtfa, kelet-indiai-kenyérfa, kenyérfa¹, kenyérfa², kenyérgyümölcs, nagytermésű kenyérfa, szentjánoskenyérfa**.

kenyérfa¹ 1793: *Kenyérfa* (Grossinger: HistPhys. 334); 1806: *Kenyérfa* (Bertuch II. 1); 1842: *kenyérfa* (Peregriny 79); 1852: *Kenyérfa* (Gönczi 293); 1872: *kenyérfa* (Hevesi: Jelky. 276); 1892: *kenyérfa* (TermtudKözl. 272); 1909: *Kenyérfa* (Graumann 90); 1911: *Kenyérfa* (RévaiLex. XI. 472); 1966: *kenyérfa* (Csapody–Priszter: MNövsz. 100); 1974: *kenyérfa* (Urania. I. 227); 1975: *kenyérfa* (Termtud. 309); 1983: *Kenyérfa* (Velich–V. Nagy 252); 1986: *kenyérfa* (Priszter: Növ. 95); 1987: *kenyérfa* (Velich 37); 1992: *kenyérfa* (Larousse 391). **J:** 1793: 'Az Artocarpus nemzetségbe tartozó fajok közül több, főleg A. communis, A. incisa, A. altilis. Pápua Új-Guineában, Mikronéziában honos, az eperfafélék (Moraceae) családjába tartozó fa sárgásbarna színű, gömbölyű terméssel'. — **közönséges** ~ 1895: *közönséges kenyérfa* (Kert. 68). **J:** 1895: 'a fa' | **trópusi** ~ 1986: *trópusi kenyérfa* (Priszter: Növ. 95). **J:** 1986: 'a fa'. | **valódi** ~ 1894: *Va-lódi kenyérfa* (Candolle 310); 1894: *valódi kenyérfa* (TermtudKözl. 497). **J:** 1894:

'a fa'. — **Ö:** ~**gyümölcs** 1924: *kenyérfa*gyümölcs (Bíró: Hét év. 134). **J:** 1924: 'a gyümölcs'.

A *kenyérfa* tükörszó; a ném. *Brodbaum* 'ua.' szó szerinti fordítása. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *breadfruit*, fr. *arbre à pain*, or. *дерево хлебное* 'ua.'. A *kenyérfa*gyümölcs utótagja (*gyümölcs*) lehet kiegészítő, magyarázó elem, amely a magyar nyelvben keletkezett, de az összetétel létrejöhetett a ném. *Brotfruchtbaum* 'kenyérgyümölcsfa' mintájára is. A valódi *kenyérfa* és közönséges *kenyérfa* jelzős szerkezeteket ugyancsak németből vettük át, a ném. *Echter Brotbaum* 'valódi kenyérfa', illetve a ném. *gemeiner Brotbaum* 'közönséges kenyérfa' tükörfordításával. A trópusi *kenyérfa* jelzője (*trópusi*) valószínűleg a magyar nyelvben keletkezett, megkülönböztető szerepe van.

Egyéb elnevezései: *brodfruchtfa*, *kenyérgyümölcs*.

Elsevier's D.B. 769, Mansfeld 73, Marzell I. 116, 442, Ulrich: Wb. 4, 25. — L. *brodfruchtfa*, kelet-indiai-kenyérfa, kenyérdiófa, kenyérfa², kenyérgyümölcs, majomkenyérfa, nagytermésű kenyérfa, szentjánoskenyérfa.

kenyérfa² 1966: *kenyérfa* (Csapody–Priszter: MNöVsz. 124). **J:** 1966: 'Adansonia digitata. A szene-gáli szavannáktól Etiópiáig, Kenyában és Angolában honos, a majomke-nyérfafélék (Bombacaceae) család-jába tartozó fa uborkaszerű terméssel'. — **Ö:** *majom~* 1783: *Majom kényerü fát* gr. (Benkő 132); 1842: *majomke-*

nyérfa (Peregriny 79); 1872: *majom-kenyérfa* (TermtudKözl. 151); 1896: *Majomkenyérfa* (PallasLex. XII. 218); 1911: *Majom kenyérfa* (Cserey: Nő-vényszótár. 190); 1966: *majomke-nyérfa* (Csapody–Priszter: MNöVsz. 124); 1976: *majomkenyérfa* (Urania. II. 93); 1991: *majomkenyérfa* (La-rousse 241). **J:** 1783: 'a fa'.

A *majomkenyérfa* tükörszó; a ném. *Affenbrodbaum* (*Affenbrotbaum*) 'ua.' szó szerinti fordítása. A névadás alapját az képezte, hogy a majmok kedvelik a gyümölcsöt. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *monkeybread tree*, *monkey's bread-tree*, or. *дерево обезьяны хлебное* 'ua.'. A *kenyérfa* név feltehetőleg a *majomkenyérfa* összetételből a *majom-* előtag elvonásával keletkezett.

Egyéb elnevezései: l. **baobab**.

Elsevier's D.B. 445, Genaust 35, Mansfeld 868–9, Marzell I. 116, Wahrig 313. — L. *brodfruchtfa*, kelet-indiai-kenyérfa, kenyérdiófa, kenyérfa¹, kenyérgyümölcs, nagytermésű kenyérfa, szentjánoskenyérfa.

kenyérfagyümölcs l. **kenyérfa¹**

kenyérgyümölcs 1783: *kenyér gyümölcs* gr. (Benkő 121); 1793: *Ken-yér-gyümölcs* (Földi 36); 1793–6: *ken-yér gyümölcs* (Benkő F.: Időtöltés. 4: 39); 1845: *Kenyérgyümölcs* (Kováts 273). **J:** 1783: 'Az Artocarpus nemzetségbe tartozó fajok közül több, főleg A. communis, A. incisa, A. altilis. Pápua Új-Guineában, Mikronéziában honos, az eperfafélék (Moraceae) családjába tartozó fa

sárgás-barna színű, gömbölyű termése’.

Tükörszó; a ném. *Brodfrucht* (*Brotfrucht*) ’ua.’ szó szerinti fordítása. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *breadfruit*, holl. *Broodvrucht* ’ua.’.

Egyéb elnevezései: l. **kenyérfa**¹.

Bertuch II. 1, Brücher 258, Mansfeld 73, Marzell I. 442. — L. **brodfruchtfa, kelet-indiai-kenyérfa, kenyérdiófa, kenyérfa**^{1,2}, **nagytermésű kenyérfa, szentjánoskenyérfa.**

keserű narancs 1805: *keserű Narants* (Bertuch I. 47); 1985: *keserű narancs* (Surányi 138); 1989: *keserű narancs* (Kultúrnövények 3. 16); 1994: *keserű narancs* (Kertbarát 3. 44). **J:** 1805: ’*Citrus aurantium*, C. vulgaris. Délkelet-Ázsiában honos, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa | a fa sárga termése.

Tükörszó; a ném. *Bitterorange* ’ua.’ szó szerinti fordítása. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *bitter orange* ’ua.’, *sour orange* ’savanyú narancs’.

Egyéb elnevezése: *narancscitrom*.

Bertuch I. 47, Elsevier’s D.B. 5092, Mansfeld 770. — L. **bergamott-narancs, királynarancs, mandarinnarancs, narancs, óriás narancs.**

kesu 1845: *Caju* (Kováts 9); 1893: *caju, kassú* (PallasLex. I. 242); 1911: *kasú* (RévaiLex. I. 572); 1986: *kesu(fa), kasu* (Priszter: Növ. 97); 1987: *kesu* (Velich 47). **J:** 1845: ’*Anacardium occidentale*. Valószínűleg Braziliában honos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tar-

tozó örökzöld fa | a fa vese alakú termése’. — **Ö:** ~**dió** 1893: *kassú-dió* (PallasLex. I. 242); 1911: *kasúdió* (RévaiLex. I. 573); 1892: *kásu-dió* (TermtudKözl. 272); 1916: *Cashew-dió* (TermtudKözl. 829); 1966: *kasu-dió* (Csapody–Priszter: MNövSz. 20); 1916: *Kasu- vagy Akasudió* (TermtudKözl. 829–30); 1976: *kasudió* (Urania. II. 57); 1983: *Kesudió* (Velich–V. Nagy 260); 1986: *kesudió* (Priszter: Növ. 97); 1992: *kesudiót* gr. (Élet és Tudomány 49: 1549). **J:** 1893: ’a fa | a gyümölcs’. | ~**diófa** 1992: *kesudiófa* (Élet és Tudomány 49: 1549). **J:** 1992: ’a fa’. | ~**fa** 1895: *Kajufa* (PallasLex. X. 242); 1976: *kasufa* (Urania. II. 57); 1986: *kesu(fa)* (Priszter: Növ. 97). **J:** 1895: ’a fa’.

A korábbi magyar alakváltozatok (*kasu, kassú, kasufa, kajufa*) a németből kerültek a magyarba, a német *Kaschubaum* ’kasufa’, *Kajubaum* ’kajufa’ részfordításaként. Az újabb alakváltozatok az ang. *cashew* ’ua.’, *Cashew-tree* ’kesufa’ hatását mutatják, az írásmód (*kesu*) a kiejtést tükrözi. Idegen nyelvi megfelelőkre l. fr. *cajou*, or. *кажу* ’ua.’. A *dió(fa)* utótag értelmesítő, magyarázó elem. A *kassú-dió, kasúdió, kásu-dió* alakváltozatok a ném. *Kaschunuß* ’ua.’, a *kesudió* az ang. *cashew nut* ’ua.’ részfordításával jött létre, az írásmód (*ke-sudió*) a kiejtést követi (vö. még a gyümölcs egyéb *-dió* utótagú elnevezéseit). Idegen nyelvi megfelelőkre l. or. *opex кешью* ’ua.’. A *kesu* végső forrása tupi indián *acaiu, acajú, acayú*, amely

portugál közvetítéssel került át Európába (vö. port. *cajú*, *acajú*).

Egyéb elnevezései: *akazsu*, *akazsudió*, *akazsufa*, *anacardia*, *elefánttetű*, *elefánttetűfa*, *nyugat-indiai-elefánttetű*, *indusdió*, *nyugat-indiai-elefántdió*, *szívded*, *szívgyümölcsű*, *vesedió*, *vesefa*.

Elsevier's D.B. 1378, Klein: Et-DictEngl. 245 ☉, König 6–7 ☉, Mansfeld 796, Marzell I. 251, MNy. 89: 433 ☉, Tropical. 47, Ulrich: Wb. 14, Urania. (ném.) II. 57, Webster'sInt-Dict. 346 ☉. — L. **akazsu**.

kesudió(fa) l. **kesu**

kesufa l. **kesu**

kínai aktinídia 1986: *kínai aktinídia* (Priszter: Növ. 28). **J:** 1986: 'Actinidia chinensis. Kínában honos, az aktinídiafélék (Actinidiaceae) családjába tartozó lombhullató kúszónövény | a növény barna, szőrös termése'.

A lat. szaknyelvi név *Actinidia chinensis* 'ua.' részfordításaként került a magyarba; a lat. szaknyelvi név előtagjának átvételével, utótagjának lefordításával jött létre. A névadás alapja a növény előfordulási helye volt, erre utal a *kínai* jelző (vö. az *Actinidia* nemzetség egyéb *kínai*, *amur*, *japán*, *mandzsu*, *tara* jelzős, illetve *aktinídia* utótagú neveit). Idegen nyelvi megfelelőkre l. fr. *actinidie de Chine*, ném. *chinesische Aktinidie*, or. *актинидия китайская* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: l. **kivi**.

Elsevier's D. B. 21, 6065. — L. **amuri aktinídia**, **japán aktinídia**, **mandzsu aktinídia**.

kínaibirs 1893: *khinai birs* (PallasLex. V. 347). **J:** 1893: 'Diospyros kaki. Ázsiában honos, az ébenfélék (Ebenaceae) családjába tartozó fa | a fa gömbalakú, citrom- vagy narancssárga színű termése'.

Tükörszó; a ném. *chinesische Quitte* 'ua.' szó szerinti fordítása.

Egyéb elnevezései: l. **datolyaszilva**.

Kranz 180–1.

kínaidatolya 1966: *kínai datolya* (Csapody–Priszter: MNövSz. 89); 1976: *kínai datolya* (Urania. II. 79); 1983: *kínai datolya* (Velich–V. Nagy 226); 1985: *kínai datolya* (Surányi 142); 1987: *kínai datolya* (Velich 1); 1992: *kínai datolya* (Larousse 444); 1993: *kínai datolyának* gr. (Élet és Tudomány 17: 526). **J:** 1966: 'Ziziphus jujuba, Z. sativa, Z. vulgaris. Dél-Európában, Nyugat-Ázsiában, Északnyugat-Indiában, Észak-Kínában és Japánban őshonos, a bengefélék (Rhamnaceae) családjába tartozó fa | a fa csonthéjas, hosszúkas, vöröses-rozsdabarna termése'.

Tükörszó; angolból (vö. ang. *Chinese date* 'ua.', esetleg németből (vö. ném. *Chinesische Dattel* 'ua.)) kerülhetett a magyarba. A jelző (*kínai*) a növény előfordulási helyére, az utótag (*datolya*) a hosszúkas, datolyaszerű gyümölcsre utal (vö. a gyümölcs egyéb *-datolya* utótagú neveit).

Egyéb elnevezései: l. **jujuba**.

Elsevier's D.B. 1452, Marzell IV. 1247. — L. **datolya**, **jujubadatolya**.

kínaiegres 1983: *kínai egres* (Velich–V. Nagy 231); 1985: *kínai*

egres (Surányi 142); 1987: *kínai egres* (Velich 27); 1989: *kínaiegres* (Kultúrnövények 3. 10); 1991: *kínai egresnek* gr. (Főzés. 92). **J:** 1983: 'Actinidia chinensis. Kínában honos, az aktinídiafélék (Actinidiaceae) családjába tartozó lombhullató kúszónövény | a növény barna, szőrös termése'.

Tükörszó; az ang. *Chinese gooseberry* 'ua.' szó szerinti fordítása. A névadás alapja a növény előfordulási helye, illetve a gyümölcsnek az egreshez való hasonlósága volt (vö. még a gyümölcs *-egres*, *-köszméte* utótagú elnevezéseit). Idegen nyelvi megfelelőkre l. fi. *kiinalainen karviainen*, ném. *Chinesische Stachelbeere* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: l. **kivi**.

Franke 241, Kielikello 1983. 2: 40, Kranz 190, Mansfeld 246. — L. **kínai kivi**, **kínaiköszméte**.

kínai ikerszilva 1966: *kínai ikerszilva* (Csapody–Priszter: MNöv-Sz. 118); 1986: *kínai ikerszilva* (Priszter: Növ. 108). **J:** 1966: 'Litchi chinensis, Nephelium litchi. Kínában honos, a szappanfafélék (Sapindaceae) családjába tartozó örökzöld fa | a fa barnáspiros kemény héjú, belül áttetsző, fehér termése'.

Az *ikerszilva* tükörszó; a ném. *Zwillingspflaume* 'ua.' szó szerinti fordításával került a magyarba. A *kínai* jelző a növény származási helyére utal, amelyet a magyar nyelvben illesztettek az *ikerszilva* utótaghoz, feltehetőleg a növény, illetve gyümölcs egyéb ném. (*chinesische Haselnuß*

'kínaimogyoró') és fr. (*cerisier de la Chine* 'kínaicseresznye', *litchi de Chine* 'kínai licsi') nevei, esetleg a lat. szaknyelvi név (vö. lat. *Litchi chinensis* 'kínai licsi' hatására).

Egyéb elnevezései: l. **licsi**.

Genaust 260, Kranz 196, Mansfeld 818. — L. **licsiszilva**.

kínai kivi l. **kivi**

kínaiköszméte 1994: *kínai köszmétét* gr. (Kertbarát. 4: 60). **J:** 1994: 'Actinidia chinensis. Kínában honos, az aktinídiafélék (Actinidiaceae) családjába tartozó lombhullató kúszónövény | a növény barna, szőrös termése'.

Tükörszó; az ang. *Chinese gooseberry* 'kínaiegres' szó szerinti fordítása. A magyar nyelvben az *-egres* utótagot a szinoním *-köszmétével* helyettesítették.

Egyéb elnevezései: l. **kivi**.

Franke 241, Kielikello 1983. 2: 40, Kranz 190, Mansfeld 246. — L. **kínai kivi**, **kínaiegres**.

királyalma 1793: *Király-Alma* (Grossinger: HistPhys. 329); 1843: *király Alma* (Bugát: Szóhalm. 10). **J:** 1793: 'Ananas. Ananas comosus, A. sativus. Dél-Amerika trópusain honos, a broméliafélék (Bromeliaceae) családjába tartozó növény | a növény pikelyes héjú, lédús termése'.

A *királyalma* tükörszó; a ném. *Königsapfel* 'ua.' szó szerinti fordítása. A név *almakirály* változatban is megjelent a magyar nyelvben (l. ott).

Egyéb elnevezései: l. **ananász**.

Marzell I. 261. — L. **almakirály**, **gyümölcskirály**, **gyümölcsök királynéja**.

királynarancs 1976: *Királynarancs* (Urania. II. 44); 1991: *királynarancssal* gr. (Főzés. 82). **J:** 1976: 'Citrus nobilis. Őshazája ismeretlen, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa | a fa sárga termése'.

A ném. *Königsorange* 'ua.' fordításaként került a magyarba. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *King orange* 'ua.'.

Elsevier's D.B. 3163, Mansfeld 774. — L. **narancs**.

kirimojaannóna l. csirimójó.

kisebb indiaifüge l. indiaifüge

kis fügekaktusz l. fügekaktusz

kivi 1983: *kiwi* (Velich–V. Nagy 231); 1987: *kivi* (Velich 27); 1989: *kivi* (Kultúrnövények 3. 10); 1992: *kivi* (Larousse 470); 1992: *kiwi* (Édességek. 37); 1994: *kivi* (AkH.). **J:** 1983: 'Actinidia chinensis. Kínában honos, az aktinidiafélék (Actinidiaceae) családjába tartozó lombhullató kúszónövény | a növény barna, szőrös termése'. — **kínai** ~ 1986: *kínai kivi* (Priszter: Növ. 28); 1989: *kínai kivi* (Kultúrnövények 3. 10). **J:** 1986: 'a növény | a gyümölcs'.

Nemzetközi szó; vö.: ang. *kiwi*, finn. *kiivi*, fr. *kiwi*, ném. *Kiwi*: 'ua.'. A *kivi* valószínűleg angolból került a magyarba, de kialakulására bármelyik nyugati nyelv hatással lehetett. A *kínai kivi* feltehetőleg a növény, illetve gyümölcs hasonló szerkezetű, egyéb nevei (vö. *kínai aktinidia*, *kínaiegres*) alapján létrejött elnevezés, ahol a kínai jelző a növény előfordulási helyére utal. A *kivi* végső forrása a maori *kivi* 'egy fajta madár', amely angol közvetítéssel jutott Európába. A névátvitel alapja a madár tollatlan,

barna, szőrös teste volt, amely a gyümölcs barna, szőrös héjára emlékeztet.

Egyéb elnevezései: *kínai aktinidia*, *kínaiegres*, *kínaiköszméte*.

Kielikello 1983. 2: 40, Kiss: Egz. 29–30, Kultúrnövények 3. 10. — L. **mandzsu kivi, tara kivi**.

kókusz 1757: *Cocus* (Bertalanffi P.: Világ 1002: NSz.: TESz.); 1787: *Cocos* (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 405); 1790–95: *kókós* (MTA K 669. Csokonai-kézirat); 1793: *Kókuszt* gr. (Gvadányi: Rontó Pál. 376: Nsz.: TESz.); 1895: *Kókusz* (PallasLex. X. 673); 1987: *kókusz* (Velich 87). **J:** 1757: 'Cocos nucifera. Dél-Ázsiában őshonos, pálmafélék (Arecaceae) családjába tartozó fa | a fa 1–2 kg-os termése'. — **Ö:** ~**dió 1775:** *Kókus nevü dióval* gr. (Molnár J.: Pásztor-ember. 104: NSz.: TESz.); 1783: *kókus diónak* gr. (Benkő 126); 1791: *Kókos-diók* gr. (Sándor I.: Jelki András. 19: NSz.: TESz.); 1793–6: *Kókosdio* (Benkő F.: Időtöltés. 4: 37), *Kokus-dio* (uo. 4: 28); 1799: *Kókusdiók?* gr. (Fábián: TermHist. 79); 1800: *Kókosdió* (Márton II. 205); 1806: *kókusdió* (Bertuch III. 47); 1806: *kokosz Dióknak* gr. (Kultsár: Hazai Tud. 424: NSz.: TESz.); 1808: *kókoszdióval* gr. (Verseggy F.: Term. emb. 319: NSz.: TESz.); 1809: *Kókosdió* (Simai Kr.: Vszót. 95); 1813: *Kókós-dióról* gr. (Magy. Fűvészk. 2. IV.); 1827: *Kókasdió* (Malovetzky 287); 1895: *kókuszdió* (PallasLex. X. 673); 1897: *kókusdió* (Kert. 690); 1898: *kokuszdió* (Kert. 458); 1900: *kókuszdiót* gr. (Kert. 266); 1906: *kókusz-dió* (Kert. 765); 1976: *kó-*

kuszdiónak gr. (Urania. II. 414). **J:** 1775: 'a termés'. | ~**diófa** 1833–6: *Kókos-dió-fa* (Kassai III. 182); 1899: *kókuszdiófákra* gr. (TermtudKözl. 293). **J:** 1833–6: 'a fa'. | ~**fa** 1896: *kókuszfákig* gr. (TermtudKözl. 630); 1932: *kókuszfája* gr. (Bíró 220). **J:** 1896: 'a fa'. | ~**pálma** 1790–95: *Kókus Pálma* (MTA K 679/I. 57a–50b. Csokonai-kézirat); 1793–6: *Kokos pálmák* gr. (Benkő F.: Időtöltés. 4: 39); 1806: *kókus Pálma* (Bertuch III. 47); 1842: *kókuszpálma* (Peregriny II. 80); 1876: *kókuszpálma* (TermtudKözl. 129); 1909: *Kokuszpálma* (Graumann 96); 1911: *kókuszpálma* (Cserey: Növényiszótár. 64); *kókusz pálma* (uo. 226); 1924: *kókuszpálma* (Bíró: Hét év. 85); 1976: *kókuszpálma* (Urania. II. 409). **J:** 1790–95: 'a fa'. — **igazi ~pálma** 1914: *igazi Kókuszpálma* (RévaiLex. XI. 791). **J:** 1914: 'a fa'.

A *kókusz* nemzetközi szó; vö.: ang. *coco*, cseh *kokos*, fr. *coco*, ném. *Kokos* ol. *cocco*, or. *кокос*, sp. *cocotero* 'ua.'. Az első alakvál-tozatok (*Cocus*, *Cocos*) a lat. szaknyelvi név *Cocus nucifera*, *Cocos nucifera* 'ua.' előtagjának átvételei. A növény egyéb elnevezései kivétel nélkül német mintára keletkeztek. A *kókuszdió* és a *kókuszdiófa* részfordítással került nyelvünkbe (vö. ném. *Cocusnuß*, *Kokosnuß* 'kókuszdió', *Coccusnussbaum* 'kókuszdiófa'). Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *coco-nut*, or. *орех кокосовый* 'kókuszdió'. A *kókuszfa* a ném. *Kokosbaum*, *Cocos-baum* 'ua.', a *kókuszpálma* a ném. *Cocos-Palme*, *Kokospalme* 'ua.', az *igazi*

kókuszpálma a ném. *echte Kokospalme* 'ua.' részfordításaként került a nyelvünkbe. A *kókusz* végső forrása a sp. *coco* 'kókuszfa, kókuszdió'.

Egyéb elnevezései: *macskamajom*, *pálmadió*¹.

Elsevier's D.B. 1314, Mansfeld 1618, Marzell I. 1068, Palmer 155–6 ☉, Palmer: Neuweltwörter. 152–3 ☉, TESz. ☉, Ulrich: Wb. 59. — L. **kókuszszilva, pálma.**

kókuszdió(fa) l. kókusz

kókuszfa l. kókusz

kókuszpálma l. kókusz

kókuszszilva 1895: *kókuszszilva* (PallasLex. IX. 571); 1912: *kókuszszilva* (RévaiLex. IV. 475). **J:** 1895: 'Közép-Amerikában (Florida, Mexikó, Antillák), Dél-Amerikában és Nyugat-Afrika trópusain honos, az aranyzilvafélék (Chrysobalanaceae) családjába tartozó növény (Chrysobalanus icaco) szilvaszerű termése'.

Tükörszó; a ném. *Kokospflaume* 'ua.' szó szerinti fordítása. A *-szilva* utótag a hosszúkás, szilvaszerű termésre utal (vö. a gyümölcs *-szilva* utótagú neveit). Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *cocoa-plum*, *coco plum* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: l. **ikakó.**

Elsevier's D.B. 2914, Mansfeld 426, Marzell I. 981. — L. **kókusz.**

kordé l. Sebestyén-kordé, taknyos-kordé

kormányzószilva 1986: *kormányzószilva* (Priszter: Növ. 100). **J:** 1986: 'Flacourtia indica, F. ramontchi. Dél-Ázsiában, Madagaszkáron honos, a Flacourtiaceae-félék családjába tarto-

zó növény | a növény sötétbarna színű gömbölyű termése’.

Angolból tükörfordítással került a magyarba; az ang. *governor's plum*, *governor plum* 'ua.' szó szerinti fordítása. A névadás alapját a nemzetségnév (*Flacourtia*) képezte, amely Etienne de Flacourtról (†1660), Madagaszkár kormányzójáról kapta nevét.

Egyéb elnevezései: *batokószilva*, *madagaszkáriszilva*, *maronszilva*, *ramoncsi*.

Elsevier's D.B. 4413, Webster's-IntDict. 983 ☉. — L. **kókuszszilva**.

-körte l. **aligátorkörte**, **avokádókörte**

körtetermő guavafa l. **guava**

körtvélytermő gájafa l. **guava**

-köszméte l. **kínaiköszméte**

közönséges citrom l. **citrom**

közönséges datolyapálma l. **datolya**

közönséges fügecs l. **fügekaktusz**

közönséges füge(fa) l. **füge**

közönséges fügekaktusz l. **fügekaktusz**

közönséges gránátfa l. **gránátfa**

közönséges jambóza l. **jambóza**

közönséges jujubafa l. **jujuba**

közönséges kenyérfa l. **kenyérfa**

közönséges pizáng l. **pizáng**

krémalma 1986: *krémalma* (Priszter: Növ. 51). **J**: 1986: 'Annona cherimola. Közép-Amerikában és Mexikóban őshonos, az annonafélék (*Annonaceae*) családjába tartozó fa | a fa szürkészöld, szív alakú termése’.

Valószínűleg az ang. *custard apple* 'Annona squamosa; vaniliás krémalma' tükörfordítása (vö. még a gyümölcs egyéb *-alma* utótagú neveit). Idegen nyelvi megfelelőkre l. ném.

Rahm-apfel 'Annona squamosa; tejszín-, tejfölalma’.

Egyéb elnevezései: l. **csirimojó**.

Mansfeld 207, Marzell I. 312.

Krisztus kínszenvedése 1925:

Krisztus kínszenvedése (Magyar Flóra. 736). **J**: 1925: 'A Passiflora nemzetség több faja (főleg *P. quadrangularis*, *P. caerulea*, *P. edulis*, *P. incarnata*) | a növény virága’.

Tükörszó; a ném. *Kristileidn*, *Leiden Christi* 'ua.' szó szerinti fordítása. A névadás alapját a virág töviskoszorú alakja képezte.

Egyéb elnevezései: l. **golgota**.

Marzell III. 587. — L. **Krisztus koronája**, **Krisztusvirág**, **passiógyümölcs**, **passióvirág**, **szenvedésvirág**, **maracuja-szenvedésvirág**.

Krisztus koronája 1966: *Krisztus koronája* (Csapody–Priszter: MNöv-Sz. 68). **J**: 1966: 'Passiflora caerulea. Brazíliában honos, a golgotavirágfélék (*Passifloraceae*) családjába tartozó kúszónövény | a növény virága’.

Tükörszó; a ném. *Krustskrone* 'ua.' szó szerinti fordítása. A *Krisztus korona* név magyarázata, a virág töviskoszorú formája.

Egyéb elnevezései: l. **kék golgotavirág**.

Marzell III. 587. — L. **Krisztus kínszenvedése**, **Krisztusvirág**, **passiógyümölcs**, **passióvirág**, **szenvedésvirág**, **maracuja-szenvedésvirág**.

Krisztusvirág 1966: *Krisztusvirág* (Csapody–Priszter: MNövSz. 68). **J**: 1807: 'Passiflora caerulea. Brazíliában honos, a golgotavirágfélék (*Passiflora-*

ceae) családjába tartozó kúszónövény | a növény virága’.

Tükörszó; a ném. *Christusblume* ’ua.’ fordítása. A névadás alapját a virág töviskoszorú alakja képezte.

Egyéb elnevezései: l. **kék golgota-virág**.

Marzell III. 587. — L. **Krisztus kínszenvedése, Krisztus koronája, passiógyümölcs, passióvirág, szenvedés-virág maracuja-szenvedésvirág.**

kujavafa l. guava

kumquat [kumkvat] **1985:** *kunkvat* (Surányi 138); 1991: *kumquat* (Főzés. 83); 1994: *kumquat* (Kertbarát. 3: 44). **J:** 1985: ’*Fortunella japonica*. Dél-Ki-

nában honos, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa | a fa a sárga gyümölcse’.

A *kumquat* nemzetközi szó; vö.: ang. *kumquat*, fr. *kumquat*, ném. *Kumquat*, or. *кумкват*: ’ua.’. A magyarba angolból került. A *kumquat* végső forrása a kínai *kamkwat* (*kam* ’arany’ + *kwat* ’narancs’).

Brücher 258, Elsevier’s D.B. 3189, 3528, Mansfeld 765, Webster’s Int-Dict. 1257 ☉.

kutt-káposztapálma l. kateku

külföldi földimogyoró l. földimogyoró

L

langszat 1989: *langszat* (Kultúrnövények 3. 26). **J:** 1989: 'Aglaiia domestica, Lansium domesticum. Délkelet-Ázsiában, a Fülöp-szigeteken és Új-Guineában honos, az imafüzérfafélék (Meliaceae) családjába tartozó fa | a fa ehetsé, sárga, gömbölyű termése'.

Az ang. *langsat* 'ua.' átvétele. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ném. *Lansi-baum*, *Lansabaum*, *Lanzenbaum* 'langszatfa'. A szó végső forrása a maláj *langsat*.

Elsevier's D.B. 1886, Mansfeld 790, Tropical. 11, Webster'sIntDict. 1270 ∅.

lekvárosdoboz 1989: *lekváros doboz* (Kultúrnövények 3. 26). **J:** 1989: 'Genipa americana. A trópusi Floridában, Mexikóban, Közép-Amerikában, Nyugat-Indiában, Dél-Amerika trópusaitól Paraguayig honos, a buzérfafélék (Rubiaceae) családjába tartozó örökzöld fa | a fa tojásdad, rozsdabarna termése'.

Tükörszó; az ang. *marmalade box* 'ua.' szó szerinti fordítása. A névadás alapját a termés zselészerű húsa képezte.

Egyéb elnevezései: l. **genipa**. Webster'sIntDict. 1384.

lemónia l. **limónia**

lemónia l. **limónia**

lemonja l. **limónia**

levélfa 1940: *levélfa* (Pávó 36); 1966: *levélfa* (Csapody–Priszter: M-NövSz. 61). **J:** 1940: 'Monstera deliciosa, „Philodendron pertusum”. Mexikótól Panamáig honos, a kontyvirágfélék (Araceae) családjába tartozó növény hosszú terméssel'.

Valószínűleg a ném. *Fensterblatt* 'ablaklevél' mintájára létrejött név, a *-fa* utótag magyarázó elem, a növény hatalmas méretére utal.

Egyéb elnevezései: l. **filodendron**.

Marzell III. 211, Urania. (ném.) II. 422.

licsi 1894: *Licsi* (PallasLex. 16/III.); 1983: *Litcsi* (Velich–V. Nagy 250); 1985: *litcsi* (Surányi 142); 1986: *licsi*(fa) (Priszter: Növ. 108); 1989: *licsi* (Kultúrnövények 3. 12); 1994: *licsivel* gr. (Kínai. 22). **J:** 1894: 'Litchi chinensis, Nephelium litchi. Kínában honos, a szappanfafélék (Sapindaceae) családjába tartozó örökzöld fa | a fa barnáspiros kemény héjú, belül áttetsző, fehéres termése'. — **Ö:** **~fa** 1894: *Licsi-fa* (Candolle 330); 1895: *Licsifa* (PallasLex. XI. 499); 1909: *Licsifa* (Graumann 106); 1911: *Licsifa* (Cserey: Növénytár. 179); 1966: *licsi-fa* (Csapody–Priszter: M-NövSz. 118); 1986: *licsi*(fa) (Priszter: Növ. 108); 1989: *licsi* (Kultúrnövények 3. 12). **J:** 1894: 'a fa'. | **~szilva** 1915: *litchi-*, *licsiszilva* (RévaiLex. XII. 790); 1976: *licsi-szilva* (Urania.

II. 63); 1986: *licsiszilva* (Priszter: Növ. 108). **J:** 1915: 'a gyümölcs'.

Nemzetközi szó; vö.: ang. *lichee*, *lichi*, *litchi*, *lychee*, fi. *litsi*, fr. *litchi*, ném. *Litschibaum*, or. *личжи* 'ua.'. A magyar alakváltozatok kialakulására bármelyik nyugati nyelv, illetve a lat. szaknyelvi név *Litchi chinensis* 'ua.' előtagja is hatással lehetett. A *licsifa* a ném. *Litschibaum* 'ua.' részfordításaként került a magyarba. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *lee chee tree* 'ua.'. A *licsiszilva* részfordítás; a ném. *Litchipflaume* 'ua.' előtagjának átvétele, és utótagjának a fordítása. A *licsi* végső forrása a kínai *li chih* 'licsifa'.

Egyéb elnevezése: *kínai ikerszilva*.

Elsevier's D.B. 3397, 3398, Ge-naust 227, Kielikello 1983. 2: 40, Mansfeld 818, Ulrich: Wb. 150, Urania. (ném.) II. 63, Webster'sIntDict. 1321 ☉. — L. **hamislicsi**.

licsifa l. **licsi**

licsiszilva l. **licsi**

lila granadilla **1991:** *lila granadillának* gr. (Főzés. 92). **J:** 1991: 'Passiflora edulis. Brazíliában honos, a golgotavirágfélék (Passifloraceae) családjába tartozó kúszónövény | a növény kívül liláspiros, belül sárgás termése'.

Részfordítás; az ang. *purple granadilla* 'ua.' előtagjának fordításával, utótagjának átvételével jött létre. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ném. *Purpurgranadille* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: l. **passió-gyümölcs**.

Elsevier's D.B. 4070, Urania. (ném.) II. 111. — L. **granadilla, gránátalmaded, gránátalma**.

lime [láj] **1991:** *lime* (Főzés. 84). **J:** 1991: 'Citrus aurantiifolia. Feltehetőleg a Maláj-félszigeten és Indiában őshonos, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa | a fa sárga termése'.

Angolból került a magyarba; az ang. *lime* 'ua.' átvétele. Idegen nyelvi megfelelőkre l. fr. *limettier*, or. *ляйм*, *лайм*, sp. *lima*, *limero*, *limón*, port. *limeira*, holl. *limmetje* 'ua.'.

Egyéb elnevezése: *savanyú citrom*.

Mansfeld 769.

limónia **1544:** *Lemoniát* gr. (OklSz.); 1574: *Limoniának* gr., *Limoniát* gr. (MNY. 56: 261); 1577 k.: *Lemon-ijat* gr. (OrvK. 171/7); 1587: *lemonyaknak* gr. (OklSz.); 1597: *Limonia* (OklSz.); 1599: *lemonia* (MNY. 67: 229); 1664–7: *Limonianak* gr. (Lip-pay: Pósoni kert III. 300); 1786: *Lemoni* (MNY. 71: 120); 1787: *Limonia* (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 385); 1798: *Limonia* (Veszelszki 84). **J:** 1664–7 'Citrus limon. Valószínűleg Délkelet-Ázsiában (Észak-Burma, Dél-Kína) őshonos, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa | a fa sárga termése'. — **Ö:** ~**alma** 1787: *Limonia-almáknak* gr. (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 386). **J:** 1787: 'a fa'. | ~**fa** 1783: *Limónia-fa* (Benkő 408). **J:** 1783: 'a fa'.

A *limonia*, *limonja* a lat. szaknyelvi *Citrus limonia* utótagjának átvétele. A *Limónia-fa* utótagja (-fa) lehet magyarázó elem, de létrejöhett német

(vö. ném. *Limonien-baum* 'ua.') hatásra is. A *limóniaalma* a lat. *malus limonia* 'ua.' részfordításaként jött létre. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *lemon*, fr. *limonier*, ném. *Limone*, or. лимон 'ua.'; ném. *Limonenbaum*, or. дерево лимонное 'limóniafa'.

Egyéb elnevezései: l. **citrom**.

Benkő 408, Elsevier's D.B. 3268, Grossinger: HistPhys. 71, TESz.

limóniaalma l. **limónia**

limóniafa l. **limónia**

Lindheimer-fügekaktusz **1987:** *Lindheimer fügekaktusz* (Velich 79). **J:** 1987: 'Opuntia lindheimeri. Amerika észak-nyugati részén és Észak-kelet-Mexikóban honos, a kaktusz-félék (Cactaceae) családjába tartozó növény | a kaktusz ovális termése'.

A lat. szaknyelvi név *Opuntia lindheimeri* 'ua.' utótagjából, illetve az *Opuntia* nemzetség magyar elnevezéséből (*fügekaktusz*) alkotott név. A lat. szaknyelvi név alapja, hogy a tudomány számára Lindheimer (1801–79) botanikus írta le először 1836-ban.

Genaust 226. — L. **füge, fügekaktusz, fügetüskörc, óriás fügekaktusz.**

longan **1983:** *Longan* (Velich–V. Nagy 250); 1985: *longan* (Surányi 148). **J:** 1983: 'Dimocarpus longan, Euphoria longana, Nephelium longana. Dél-Indiától Dél-Kínáig honos, a szappanfafélék (Sapindaceae) családjába tartozó fa | a fa világosbarna, kagylószerű héjjal borított termése'. — **Ő: ~fa 1894:** *Longána-fa* (Candolle 331); 1895: *Longánfa* (PallasLex. XI. 499); 1976: *longanfa* (Urania. II. 63); 1986: *longanfa* (Priszter: Növ. 111);

1989: *longanfa* (Kultúrnövények 3. 12). **J:** 1894: 'a fa'.

Nemzetközi szó; vö.: ang. *longan*, fr. *longanier*, ném. *Longane*, sp. *longan* 'ua.'. A *longan* bármelyik nyugati nyelvből a magyarba kerülhetett, a legkorábbi *Longána-fa* (1894) feltehetőleg a lat. szaknyelvi *longana* átvétele, amelyet kiegészítő, magyarázó *fa* utótaggal láttak el. A későbbi *longanfa*, *longánfa* alakváltozatok a ném. *Longanbaum* 'ua.' részfordításával, előtagjának átvételével, utótagjának lefordításával jöttek létre. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *longan tree* 'ua.'. A *longan* végső forrása a kínai *lung yen* 'sárkányszem'.

Mansfeld 820, Ulrich: Wb. 151, Urania. (ném.) II. 64, Webster'sInt-Dict. 1332 ☉.

longanfa l. **longan**

loquat [lokvot] **1991:** *loquat* (Főzés. 79). **J:** 1991: 'Eriobotrya japonica, Mespilus japonicus. Kínában és Japánban őshonos örökzöld, a rózsafélék (Rosaceae) családjába tartozó fa | a fa almaszerű, citromsárga vagy narancsvörös termése'.

Angolból került a magyarba; az ang. *loquat* 'ua.' átvétele. Idegen nyelvi megfelelőkre l. or. локва 'ua.'. A szó végső forrása a kínai *lō-kwat*.

Egyéb elnevezései: l. **japánnaspolya**.

Elsevier's D.B. 3375, 3376, Mansfeld 368, Webster'sIntDict. 1337 ☉.

lótuszbogyó **1893:** *lótuszbogyó* (PallasLex. V. 346). **J:** 1893: 'Diospyros lotus. Kína és Japán szubtrópusi

részein honos, az ébenfafélék (Ebenaceae) családjába tartozó fa | a fa hamvas, narancssárga termése’.

Az összetétel előtagja (*lótusz-*) valószínűleg a lat. szaknyelvi név *Diospyros lotus* ’ua.’ utótagjának átvétele (vö. a gyümölcs egyéb *lótusz-* előtagú neveit), a *-bogyó* értelmesítő, magyarázó elem, a gömbölyű termésre utal.

Egyéb elnevezései: l. **lótuszszilva**.

Elsevier’s D.B. 1809, Mansfeld 1055, Marzell II. 138, Ulrich: Wb. 76. — L. **lótuszfa**^{1,2}, **lótuszszilva**.

lótuszfa¹ 1642 u.: *Lotus fa* (TEsz. 790); 1966: *lótuszfa* (Csapody–Prisztter: MNöVsz. 209); 1993: *lótuszfa* (Élet és Tudomány 17: 527). **J**: 1642 u.: ’Ziziphus lotus. A Földközi-tenger vidékén honos, a bengefélék (Rhamnaceae) családjába tartozó fa | a fa csonthéjas, hosszúkás termése’.

A *lótusz* a lat. szaknyelvi *Ziziphus lotus* ’ua.’ utótagjának átvétele, amelyet *-fa* magyarázó utótaggal egészített ki. Idegen nyelvi megfelelőre l. ang. *lotus*, *lotos* ’ua.’. A *lótusz* végső forrása a héber *lōt*, amelynek folytatása a gör. *λωτός*, ebből alakult ki a lat. *lotus*.

Egyéb elnevezései: *afrikai jujuba*, *zsidótövis*, *európai zsidótövis*.

Candolle 205, Farkas: Görög ☉, Klein: EtDictEngl. ☉, 907 Mansfeld 834, Webster’sIntDict. 1339. — L. **lótuszbogyó**, **lótuszfa**², **lótuszszilva**.

lótuszfa² 1893: *lótuszfa* (Pallas-Lex. V. 346). **J**: 1893: ’Diospyros lotus. Kína és Japán szubtrópusi részein honos, az ébenfafélék (Ebenaceae)

családjába tartozó fa hamvas, narancssárga terméssel’.

Németből került a magyarba; a ném. *Lotusbaum* ’ua.’ részfordításaként.

Egyéb elnevezései: l. **lótuszszilva**.

Marzell II. 138. — L. **lótuszbogyó**, **lótuszfa**¹, **lótuszszilva**.

lótuszszilva 1909: *Lotusz-szilva* (Gyümölcskertész. 220); 1909: *lótuszszilva* (Graumann 135); 1966: *lótusz-szilva* (Csapody–Prisztter: MNöVsz. 51); 1987: *lótusz szilva* (Vélich 7); 1966: *lótusz-szilva* (Csapody–Prisztter: MNöVsz. 51); 1976: *lótusz-szilva* (Urania. II. 186); 1989: *lótuszszilva* (Kultúrnövények 3. 30); 1993: *lótuszszilvát*, *lótuszszilvát* gr. (Élet és Tudomány 15: 467). **J**: 1909: ’Diospyros lotus. Kína és Japán szubtrópusi részein honos, az ébenfafélék (Ebenaceae) családjába tartozó fa | a fa hamvas, narancssárga termése’. — **valódi** ~ 1986: *valódi lótuszszilva* (Prisztter: Növ. 90). **J**: 1986: ’a fa | a gyümölcs’.

A *lótuszszilva* a ném. *Lotuspflaume* ’ua.’ részfordításaként került a magyarba. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *lotus date plum* ’lótusz-datolyaszilva’. A *valódi* jelzőnek megkülönböztető szerepe van (vö. a *valódi* jelzős egyéb növényneveket).

Egyéb elnevezései: *égiszilva*, *égi kakiszilva*, *lótuszbogyó*, *lótuszfa*², *olasz datolyaszilva*.

Elsevier’s D.B. 1809, Mansfeld 1055, Marzell II. 138, Ulrich: Wb. 76, Urania (ném.) II. 191. — L. **lótuszbogyó**, **lótuszfa**^{1,2}.

lukmó 1983: *Lukmo* (Velich–V. Nagy 248); 1985: *lukmo* (Surányi 148). **J:** 1983: 'Pouteria lucuma, Lucuma obovata. Peruban és Chilében őshonos, a szapodillafélék (Sapotaceae) családjába tartozó fa | a fa zöld színű termése'.

A *lukmó* valószínűleg a sp. *lucumo* és a kecsua *lucma* 'ua.' hatására alakulhatott ki. A szó végső forrása a kecsua *lúcuma*, *lucma*, amelynek folytatása a sp. *lúcuma*, ebből alakult ki az újlatin Pouteria *lucuma* és *Lucuma obovata*: 'ua.'

Mansfeld 1045. — L. **lukumafa**.

lukumafa 1894: *Lukuma-fa* (Candolle 296). **J:** 1894: 'Pouteria sapota, Calocarpum mammosum, C. sapota,

Lucuma mammosa. Közép-Amerikában és Nyugat-Indiában őshonos, a szapodillafélék (Sapotaceae) családjába tartozó fa | a fa lédús, tojásdad termése'.

A *lukumafa* előtagja lat. szaknyelvi *Lucuma mammosa* 'ua.' előtagjának átvétele, amelyet *-fa* magyarázó utótaggal egészítettek ki. Idegen nyelvi megfelelőre l. ang. *lucuma* 'ua.'. A szó végső forrása a kecsua *lúcuma*, *lucma*, amelynek folytatása a sp. *lúcuma*, és ebből alakult ki az újlatin alak.

Egyéb elnevezései: l. **zapota**'.

Mansfeld 1044, Tropical. 63, Webster'sIntDict. 1344 ☉. — L. **lukmó**.

M

macskamajom 1845: *Macskamajom* (Kováts 312). **J:** 1845: 'Cocos nucifera. Dél-Ázsiában őshonos, pálmafélék (Arecaceae) családjába tartozó fa | a fa 1–2 kg-os termése'.

A *macskamajom* Kováts Mihály alkotása, jelentése 'kókuszdió, kókuszpálma'. Kováts névadását így indokolja: „Portugall nyelven Coquos, Majmot, v. Macskamajmot tesz. Mar ez a' növény, a' gyümölcsébe benyomódott három lyuktól, melyly a' Cercopithecust, v. Macskamajmot, v. valamelyly más álorcztát ábrázol, neveztetik el” (Kováts 312). A névnek nincs folytatása nyelvünkben.

Egyéb elnevezései: l. **kókusz**.

Kováts 312.

madagaszkáriszilva 1913: *madagaszkári szilva* (RévaiLex. VII. 569). **J:** 1913: 'Flacourtia indica, F. ramontchi. Dél-Ázsiában, Madagaszkáron honos, a Flacourtiaceae-félék családjába tartozó növény | a növény sötétbarna színű, gömbölyű termése'.

Németből, tükörfordítással került a magyarba; a ném. *Madagaskarpflaume* 'ua.' szó szerinti fordítása. Az előtag a növény származási helyére (Madagaszkár) utal, az utótag (-szilva) a közismert gyümölcshez való hasonlóságára (vö. a gyümölcs egyéb -szilva utótagú neveit). Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *Madagascar Plum*, fr. *prunier de Madagascar* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: l. **kormányzószilva**.

Elsevier's D.B. 4413, Mansfeld 893, Marzell II. 452.

-mag l. mézmag

majomfazék 1989: *majomfazék* (Kultúrnövények 3. 24). **J:** 1989: 'Lecythis zabucayo. Dél-Amerika északi részén, valamint Közép-Amerika trópusain honos, a fazékfafélék (Lecythidaceae) családjába tartozó fa | a fa emberfejnyi nagyságú termése'.

Valószínűleg angolból (vö. ang. *monkey pot* 'ua.'), esetleg németből (vö. ném. *Affentopf* 'ua.') tükörfordítással került a magyarba. A névadás alapja, hogy a fa emberfej nagyságú, bűgőcsiga alakú, üres terméseit majomcsalétekkel töltik meg, és majomcsapdának használják.

Egyéb elnevezései: l. **fazékfa**.

Elsevier's D.B. 3657, Kultúrnövények 3. 24, Mansfeld 977, Marzell II. 1216.

majomkenyérfa l. kenyérfa²

majomkenyerű fa l. kenyérfa²

makadámdió 1974: *makadámdió* (Urania. I. 243); 1987: *makadém-dió* (Velich 32); 1991: *makadámdió* (Főzés. 101). **J:** 1974: 'Macadamia ternifolia. Ausztráliában őshonos, a próteafélék (Proteaceae) családjába tartozó fa | a fa zöld színű, tojás alakú termése'.

Az első adat a ném. *Macadamia-Nuß* 'ua.' fordításaként került a magyarba, a későbbi alakváltozatok kialakulására a ném. *Macadamia-Nuß* és az ang. *Macadamia nut* 'ua.' is hatással lehetett. A *makadámia* (vö. lat. szaknyelvi *Macadamia ternifolia* 'ua.') John Macadam, ausztrál természettudós nevéből származik.

Egyéb elnevezése: *Queensland-dió*.

Elsevier's D.B. 4385, Genaust 233, Mansfeld 98–9, Urania. (ném.) I. 250, Webster'sIntDict. 1352 ☉.

-makk l. **aranymakk**, **földimakk**, **ika-kó-aranymakk**

malájalma 1899: *malájalma* (Kultúrnövények 3. 22). **J:** 1899: 'Syzygium malaccense, Eugenia malaccensis, Jambosa malaccensis. Délkelet-Ázsiában honos, a mirtuszfé-lék (Myrtaceae) családjába tartozó fa | a fa alma nagyságú termése'.

Angolból tükörfordítással (vö. ang. *Malay apple* 'ua.') került a magyarba. Idegen nyelvi megfelelőkre l. or. *яблоня малайская* 'ua.'.

Egyéb elnevezése: *malakkai jambóza*.

Elsevier's D.B. 3912, Mansfeld 964, Tropical. 24.

malakkai jambóza 1894: *malakkai jamboza* (Candolle 253). **J:** 1894: 'Syzygium malaccense, Eugenia malaccensis, Jambosa malaccensis. Délkelet-Ázsiában honos, a mirtuszfé-lék (Myrtaceae) családjába tartozó fa | a fa alma nagyságú termése'.

Valószínűleg a fr. *jambosier de Malacca*, *jambosier de Malaque* 'ua.' tükörfordításával került a magyarba,

de kialakulására a lat. szaknyelvi *Jambosa malaccensis* 'ua.' is hatással lehetett.

Egyéb elnevezései: l. **malájalma**.

Candolle 253, Elsevier's D.B. 3912, Mansfeld 964. — L. **jambóza**, **jambul**.

mamej 1890 k.: *Mammea* (L. Sz. 4869. 351); 1894: *Mammea* (Candolle 200); 1983: *Mamej* (Velich–V. Nagy 254); 1985: *mamej* (Surányi 148); 1989: *mamej* (Kultúrnövények 3. 6). **J:** 1890 k.: 'Mammea americana. Dél-Amerika északi, Közép-Amerika déli részén és Nyugat-Indiában őshonos, az ördögfügefélék (Clusiaceae) családjába tartozó fa | a fa rozsdabarna színű, levekes termése'. — **Ö:** ~**alma** 1896: *mammei-alma* (PallasLex. XII. 260); 1915: *Mammeialma* (RévaiLex. XIII. 343); 1966: *mammei-alma* (Csapody–Priszter: MNövSz. 125); 1986: *mammei-alma* (Priszter: Növ. 115). **J:** 1896: 'a gyümölcs'. | ~**fa** 1894: *mammaifa* (PallasLex. VI. 17); 1896: *mammeifa* (PallasLex. XII. 260); 1906: *Mammeifát* gr. (Kert. 655); 1909: *Mammeifa* (Graumann 112); 1911: *Mammeifa* (Cserey: Növényiszótár. 192); 1915: *mammeifa* (RévaiLex. XIII. 342); 1986: *mammeifa* (Priszter: Növ. 115). **J:** 1894: 'a fa'.

A *mamej* nemzetközi szó; vö.: ang. *mamsee*, *mamey*, *mamie*, *mammei*, fr. *mamey*, *mammei*, holl. *Mammi*, ném. *Mammi*, or. *маммея*, sp. *Ma-mey* 'ua.'. A legkorábbi *mammea* a lat. szaknyelvi *Mammea americana* 'ua.' előtagjának átvétele. A későbbi

alakváltozatok létrejöhettek bármelyik nyugati nyelv hatására (vö. ang. *mammei*, fr. *mamei*, ném. *Mamei* 'ua.'). A *mameifa* a ném. *Mammeibaum*, *Mammei-Baum* 'ua.' előtagjának átvételével, utótagjának lefordításával került a magyarba. A *mam-meialma* is német mintára (vö. ném. *Mameyapfel*, *Mammi-apfel* 'ua.'). részfordítással alkotott név. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *mamee apple*, *mamey-apple* 'ua.'. A *mamej* végső forrása a tainói nyelv, amelyből létrejött a sp. *mamey*.

Egyéb elnevezései: *dél-amerikai-kajszin*, *szentdomingói-barackfa*, *szentdomingói-kajszin*.

Elsevier's D.B. 3453, Klein: EtDictEngl. 930 ☉, Mansfeld 255, Marzell III. 52, Tropical. 52, Ulrich: Wb. 136, Webster'sIntDict. 1369 ☉.

mamejalma l. **mamej**

mamejfa l. **mamej**

mamea l. **mamej**

mandarin 1883: *mandarinok* gr. (Asbóth 204); 1928: *mandarint* gr. (Podruzsik 174); 1966: *mandarin* (Csapody–Prisztner: MNövsz. 125); 1985: *mandarin* (Surányi 138); 1987: *mandarin* (Velich 55); 1989: *mandarin* (Kultúrnövények 3. 16). **J:** 1883: 'Citrus reticulata, C. nobilis. Kínában honos, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó félörökzöld fa | a fa narancssárga termése'. — **Ö:** ~**fa** 1901: *mandarinfákon* gr. (Kert. 666). **J:** 1901: 'a fa'. | ~**narancs** 1845: *mandarin narancsok* gr. (PD. 2: 1109: NSz.: TESz.); 1894: *Mandarin*

narancs (Candolle 199). **J:** 1845: 'a fa | a gyümölcs'.

Nemzetközi szó; vö.: ang. *mandarine*, ném. *Mandarine*, sp. *mandarina*, fi. *mandariini*, fr. *mandarine*, ol. *mandarino*, or. *мандаpнн* 'ua.'. A magyarba valószínűleg a németből került, de kialakulásában más nyugati nyelv is számításba vehető. A *mandarinfa* és *mandarinnarancs* -fa, illetve -narancs utótagja magyarázó szerepű. A *mandarin* 'gyümölcs' etimológiailag azonos a *mandarin* 'kínai főhivatalnok' főnévvel. A névátvitel alapja vagy a gyümölcs kínai, indokínai származása lehetett, vagy színének hasonlósága a kínai mandarinok öltözetének színéhez. Az európai nyelvekben a portugálból terjedt el; vö. port. *mandarin* 'kínai mandarin'. Ez a maláj *mantari* 'tanácsos, miniszter' átvétele.

Elsevier's D.B. 3468, Kielikello 1983. 2: 40, Klein: EtDictEngl. 931 ☉, König 135–6, TESz. ☉, Webster's-IntDict. 1373. — L. **narancs**.

mandarinfa l. **mandarin**

mandarinnarancs l. **mandarin**

mandubi 1857: *mandubi* (Magyar L.: Délafr. utazásai. 30), *mandubbi* (uo. 41); 1896: *manobi* (PallasLex. XII. 270). **J:** 1857: 'Arachis hypogaea. Dél-Amerikában honos, a pillangósvirágúak (Fabaceae) családjába tartozó, lágyszárú növény | a növény szivacsos hüvelytermése ehető magokkal'. — **Ö:** ~**bab** 1894: *Mandubi-bab* (PallasLex. 16/III.); 1896: *Mandubi-bab* (PallasLex. XII. 270). **J:** 1894: 'a növény | a termés'.

A *mandubibab* részfordítással került a magyarba; a ném. *Mandubi-Bohne* 'ua.' előtagjának az átvétele, a *-bab* a ném. név utótagjának a fordítása. A *mandubi*, *manobi* valószínűleg a port. *mandobi*, *manobi*: 'ua.' átvétele. Egyéb elnevezései: l. **földimogyoró**.

Elsevier's D.B., Mansfeld 591, Marzell I. 371. — L. **földibab**.

mandubibab l. **mandubi**

-mandula l. **amazonimandula**, **fenyő-mandula**, **földimandula**, **pisztáciaman-dula**

mandulafenyő **1808:** *Mondola Fenyő* (Bertuch VI. 48); 1888: *mandolás fenyő* (TermtudKözl. 29); 1895: *mandulafenyő* (Kert. 405); 1913: *mandula-* v. *olasz-Fenyő* (RévaiLex. VII. 393); 1925: *Mandolafenyő* (Magyar Flóra. 29); 1940: *mandulafenyő* (Pávó 39); 1966: *mandolafenyő* (Csapody–Priszter: MNövSz. 125); 1974: *mandulafenyő* (Urania. I. 155); 1987: *mandulafenyő* (Velich 13); 1991: *mandulafenyő* (Főzés. 101). **J:** 1808: 'Pinus. Pinus pinea. Európa mediterrán vidékein honos, a fenyőfélék (Pinaceae) családjába tartozó fenyő tobozterméssel, melyben barna magok találhatók, ehető magbéllel'. — **Ö:** ~**fa** 1807: *mondola Fenyőfa* (Magy. Fűvészk. 521). **J:** 1807: 'a fenyőfa'.

A ném. *Nußkiefer* 'ua.' hatására keletkezett szerkezet, a német *dió*-előtagot a magyarban *mandula*-előtaggal helyettesítették. A *mandulafenyő*, illetve a hasonló szerkezetű nevek (*fenyődió*, *fenyőmandula*, *diófenyő*) kialakulására

a lat szaknyelvi név: *Pinus pinea* 'ua.' (vö. lat. *pinea* 'fenyőmag, fenyődió') is hatással lehetett. A *-fa* utótag magyarázó szerepű.

Egyéb elnevezései: *fenyődió*, *fenyőmandula*, *olaszfenyő*, *pineoli*, *pinia*, *pinyadió*, *piniafenyő*, *szelíd-fenyő*.

Genauet 293, Marzell III. 779. — L. **fenyődió**, **diófenyő**, **fenyőmandula**.

mandulafenyőfa l. **mandulafenyő**

mandulásfenyő l. **mandulafenyő**

mandzsu aktinídia **1986:** *mandzsu aktinídia* (Priszter: Növ. 28). **J:** 1986: 'Actinidia kolomikta. Ja-pánban, Koreában, Kínában és a Szovjetunió bizonyos területein honos, az aktinídiáfélék (Actinidiaceae) családjába tartozó lombhullató kúszónövény | a növény barna termése'.

A *mandzsu aktinídia* jelzője a növény származási helyére utal (vö. az Actinidia nemzetség *amuri*, *kínai*, *japán* jelzős neveit), létrejöhetett a növény egyéb idegen nyelvi elnevezései alapján (vö. ném. *mandschurischer Strahlengriffel* 'ua.'), utótagja az Actinidia nemzetség nevének (vö. lat. szaknyelvi Actinidia'ua.') átvétele.

Egyéb elnevezései: l. **mandzsu kivi**.

Elsevier's D.B. 748, Mansfeld 245. — L. **aktinídia**.

mandzsu kivi **1989:** *mandzsu kivi* (Kultúrnövények 3. 10); 1993: *mandzsu kivi* (Brickell 405). **J:** 1989: 'Actinidia kolomikta. Japánban, Koreában, Kínában és a Szovjetunió bizonyos területein honos, az aktinídiáfélék (Actinidiaceae) családjába

tartozó lombhullató kúszónövény | a növény barna termése’.

A *mandzsu kivi* jelzője a növény származási helyére utal, létrejöhetett a növény egyéb idegen nyelvi elnevezései alapján (vö. ném. *mandschurischer Strahlengriffel* ’ua.’), utótagja az *Actinidia* nemzetség nevének (*kivi*) átvétele.

Egyéb elnevezései: *amuri aktinidia*, *mandzsu aktinidia*, *tara kivi*.

Elsevier’s D.B. 3176, Mansfeld 245. — L. **kivi**.

mangó 1787: *Manga* (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 343); 1896: *mangó-val* gr. (TermtudKözl. 558); 1902: *Mangot* gr. (Kert. 91); 1905: *Mangót* gr. (Kert. 732); 1915: *mangó* (RévaiLex. XIII. 357); 1966: *mangó* (Csapody–Priszter: MNöVsz. 126); 1987: *mangó* (Velich 49); 1991: *mangó* (Főzés. 92); 1993: *mangót* gr. (Élet és Tudomány 7: 210); 1994: *mangót* gr. (Kertbarát. 3: 43). **J:** ?1787: ’Mangifera indica. Északkelet-Indiában és Észak-Burmában őshonos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) csa-ládjába tartozó örökzöld fa | a fa sárga, néha zöld vagy piros színű termése’. — **indiai** ~ 1986: *indiai mangó(fa)* (Priszter: Növ. 115). **J:** 1986: ’a fa | a gyümölcs’. — **Ö:** ~**fa** 1872: *mangó-fa* (Hevesi: Jelky. 214), *mango-fa* (uo. 275); 1894: *Mangófa* (Candolle 208); 1896: *mango-fa* (Kert. 1008); 1896: *Mangofa* (PallasLex. XII. 276); 1915: *mangófa* (RévaiLex. XIII. 357); 1932: *mangófa* (Bíró 96); 1975: *mangófa* (Termtud. 309); 1993: *mangófa* (Élet és Tudomány 7: 210). **J:** 1872: ’a fa’. — **indiai** ~**fa** 1896:

indiai mangófa (PallasLex. XII. 2 75); 1986: *indiai mangó(fa)* (Priszter: Növ. 115). **J:** 1896: ’a fa’.

A *mangó* nemzetközi szó; vö.: ang. *mango*, fi. *mango*, fr. *mangue*, *manguier*, ném. *Mango*, or. *манго*, port. *manga* ’ua.’. Az első alakváltozat (*manga*) a port. *manga* ’ua.’ átvétele lehet, de mivel a szövegkörnyezetből a gyümölcs nem azonosítható, ezért az adat kétes. A későbbi *mangó* alakváltozatok németből, esetleg angolból kerültek a magyarba. A *mangófa* a ném. *Mangobaum* ’ua.’ előtagjának átvételével, utótagjának lefordításával jött létre. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *mango tree*, holl. *manggaboom*, or. *дерево манговое* ’ua.’. Az *indiai* jelző az *indiai mangó*, *indiai mangófa* elnevezésekben a növény, illetve gyümölcs hazájára utal; valószínűleg német mintára (vö. ném. *indischer Mangobaum* ’indiai mangófa’) alakult ki a magyar nyelvben, esetleg a lat. szaknyelvi *Mangifera indica* ’ua.’ (vö. lat. *indicus* ’indiai’) is hathatott rá. Idegen nyelvi megfelelőkre l. or. *манго индийский* ’indiai mangó’. A *mangó* végső forrása a tamil *mān-kāy* vagy *mān-gāy*, ebből alakult ki a port. *manga*.

Elsevier’s D.B. 1464, 3472, Kielikello 1983. 2: 40, Klein: EtDict-Engl. 933 ☉, König 141–2 ☉, Mansfeld 797, Marzell III. 53, Ulrich: Wb. 137, Wahrig 245, Webster’sIntDict. 983, 1375. — L. **mangószilva**, **mangóbalzsamszilva**.

mangóbalzsamszilva 1976: *mangó-balzsamszilva* (Urania. II. 57). **J:** 1976: 'Spondias pinnata. Indiában, a Molukki-szigetektől a Fülöp-szigetekig honos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó fa | a fa hosszúkás termése'.

A ném. *Mango-Balsampflaume* 'ua.' részfordításaként került a magyarba.

Egyéb elnevezései: l. **mangószilva**.

Urania. (ném.) II. 58. — L. **balzsamszilva**, **mangó**, **mangószilva**.

mangófa l. **mangó**

mangószilva 1976: *mangószilva* (Urania. II. 57). **J:** 1976: 'Spondias pinnata. Indiában, a Molukki-szigetektől a Fülöp-szigetekig honos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó fa | a fa hosszúkás termése'.

Németből került a magyarba; a ném. *Mangopflaume* 'ua.' részfordításaként.

Egyéb elnevezése: *mangóbalzsamszilva*.

Mansfeld 801, Urania. (ném.) II. 58. — L. **mangó**, **mangó-balzsamszilva**.

mangosztán 1787: *Mangostana* (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 454); 1813: *mangosztánt* gr. (Bertuch XI. 24); 1890 k.: *Mangostane* (L. Sz. 4869. 352); 1894: *Mangosztána* (Candolle 199); 1894: *mangosztána* (PallasLex. VI. 17); 1966: *mangosztán*, *mangusztán* (Csapody–Priszter: MNöv-Sz. 126); 1975: *mangosztán* (Termtud. 309); 1983: *Mangosztin* (Velich–V. Nagy 253); 1986: *mangosztán(afa)*, *man-gosztin*, *mangusztán* (Priszter:

Növ. 115); 1989: *mangosztán* (Kultúrnövények. 3. 6); 1991: *mangosztin* (Főzés. 93). **J:** 1787: 'Garcinia mangostana. Valószínűleg Délkelet-Ázsiában őshonos, az ördögfügefélék (Clusiaceae) családjába tartozó fa | a fa barnás héjú termése'. — **Ö:** *-fa* 1813: *mangusztánfa* (Bertuch XI. 24); 1974: *mangosztánfa* (Urania. I. 349); 1986: *mangosztán(afa)* (Priszter: Növ. 115). **J:** 1813: 'a fa'.

Nemzetközi szó; vö.: ang. *mangosteen*, fi. *mangostani*, fr. *mangostan*, *mangoustan*, *mangustan*, *mangoustanier*, holl. *mangostin*, ném. *Mangostan*, *Mangosten*, *Mangostane*, *Mangostana*, or: *мангостан*, *мангустан*, sp. *mangostán* 'ua.'. A magyar alakváltozatok nagy része németből származik. A *mangosztana*, *mangosztána* feltehetőleg a lat. szaknyelvi *Garcinia mangostana* 'ua.' utótagjának az átvétele, de németből (vö. ném. *Mangostana* 'ua.') is bekerülhetett a magyarba. A *mangostan*, *mangosztán* alakváltozatokat németből (vö. ném. *Mangostan* 'ua.') vettük át. A *mangusztán* ugyancsak német eredetre mutat (vö. ném. *Mangustan* 'ua.'), kialakulására esetleg a francia (vö. fr. *mangoustan*, *mangustan* 'ua.') is hatással lehetett. A legújabb *mangosztin* angolból (vö. ang. *mangosteen* 'ua.') került a magyarba. A *mangosztánfa* a magyarban elsősorban a ném. *Mangostanbaum* 'ua.' részfordításaként honosodhatott meg, de a *-fa* utótagnak kiegészítő, magyarázó szerepe is lehet. Az 1813-as *mangusztánfa* alakot is németből

vettük át (vö. a Bertuch-féle képeskönyvben (1813): ném. *Mangustan-Baum* (Bertuch XI. 24) 'ua.'). A mangosztán végső forrása a maláj *mangustan*.

Bertuch XI. 24, Elsevier's D.B. 3474, Kielikello 1983. 2: 40, Klein: EtDictEngl. 933 ☉, König 139–40 ☉, Mansfeld 259, Ulrich: Wb. 95, Webster'sIntDict. 1375.

mangosztánfa l. **mangosztán**

mangosztin l. **mangosztán**

mangusztán l. **mangosztán**

maracuja [marakuja] **1989:** *maracuja* (Kultúrnövények 3. 20); 1994: *maracuja* (Kertbarát. 3: 46). **J:** 1991: 'Passiflora edulis, Brazíliában honos, a golgotavirágfélék (Passifloraceae) családjába tartozó kúszónövény | a növény kívül liláspiros, belül sárgás termése'. — ~ **szenvedésvirág** 1845: *Murucuja szenyvedésvirág* (Kováts 330). **J:** 1991: 'a növény'.

A *maracuja* az ang. *maracuja* 'ua.' átvétele. A *Murucuja szenyvedésvirág* (1845) latin, esetleg német mintára keletkezhetett; a név Kováts Mihály alkotása, közli a magyar név latin és német megfelelőit is: lat. *Passiflora murucuja*, ném. *Murucuja Paßionsblume* (Kováts 330) 'murucuja passióvirág'. A magy. *szenvedésvirág* a lat. *Passiflora* és a ném. *Paßionsblume* 'passióvirág' értelem szerinti megfelelője. A *murucuja-szenyvedésvirág* névnek nincs folytatása nyelvünkben.

Egyéb elnevezései: l. **passiógyümölcs**.

Kováts 330, Tropical. 54. — L. **Krisztus kínszenvedése, Krisztus koronája, Krisztusvirág, passiógyümölcs, passióvirág, szenvedésvirág**

maracuja-szenvedésvirág l. **maracuja**

maronszilva **1913:** *maron-* vagy madagaszkári *szilva* (RévaiLex. VII. 569). **J:** 1913: 'Flacourtia indica, F. ramontchi. Dél-Ázsiában, Madagaskáron honos, a Flacourtiaceae-félék családjába tartozó növény | a növény sötétbarna színű gömbölyű termése'.

Németből került a magyarba részfordítással; a ném. *Maronpflaume* 'ua.' előtagjának átvételével, utótagjának fordításával (vö. a gyümölcs egyéb *-szilva* utótagú neveit).

Egyéb elnevezései: l. **kormányzószilva**.

Elsevier's D.B. 4413, Marzell II. 452.

mellbogyó **1896:** *Mellbogyó* (PallasLex. XII. 489); 1987: *mellbogyó* (Velich 38). **J:** 1896: 'Cordia myxa, C. sebestena. Ausztráliában, Ázsia trópusain honos, az érdesleve-lűek (Boraginaceae) családjába tartozó fa | a fa narancsszínű, apró gyümölcs'. — **fekete** ~ 1912: *fekete mellbogyó* (RévaiLex. IV. 658). **J:** 1912: 'a fa | a gyümölcs'.

A *mellbogyó* németből került a magyarba tükörfordítással; a ném. *Brustbeere* 'ua.' szó szerinti fordítása, a *fekete mellbogyót* ugyancsak tükörfordítással németből vettük át (vö. ném. *schwarze Brustbeere, schwarze Brustbeerlein* 'ua.').

Egyéb elnevezései: *damaszkuszi-mogyoró*, *damaszkuszmogyorófa*, *fekete jujuba*, *paradicsomfa*², *Sebestyén*, *Sebestyén-fa*, *Sebestyén-kordé*, *Sebestyén-szilva*, *taknyoskordé*.

Elsevier's D.B. 1594, Halász: M-NémSz. I. 996, Mansfeld 1113, Marzell I. 1157, Ulrich: Wb. 63, Urania. II. (ném.) 230.

mexikói diófenyő l. **diófenyő**

mézbogyó 1976: *mézbogyó* (Urania. II. 62); 1986: *mézbogyó* (Priszter: Növ. 118). **J:** 1976: 'Melicoccus bijugatus, Melicocca bijuga. Amerika trópusain honos, a szappanfafélék (Sapindaceae) családjába tartozó növény | a növény ehető magja'.

Tükörszó; a ném. *Honigbeere* 'ua.' szó szerinti fordításával került a magyarba. Idegen nyelvi megfelelőre l. ang. *honeyberry* 'ua.'.

Egyéb elnevezése: *mézmag*.

Elsevier's D.B. 178, Mansfeld 817, Ulrich: Wb. 140, Urania. (ném.) II. 63, Webster's IntDict. 1406. — L. **mézmag**.

mézmag 1793: *Mézmag* (Földi 36). **J:** 1793: 'Melicoccus bijugatus, Melicocca bijuga. Amerika trópusain honos, a szappanfafélék (Sapindaceae) családjába tartozó növény | a növény ehető magja'.

A lat. szaknyelvi név (*Melicocca bijuga* 'ua.') előtagjának tükörfordításával (vö. *melicocca*: *meli*- 'méz' + görög *-cocca* 'bogyó') került a magyarba.

Egyéb elnevezései: l. **mézbogyó**.

Elsevier's D.B. 178. — L. **mézbogyó**.

mirtuszgyümölcs 1994: *mirtuszgyümölcsről* gr. (Kertbarát. 4: 60). **J:** 1994: 'Brazília déli részén, Uruguayban, Paraguayban és Észak-Argentínában őshonos, a mirtuszfélék (*Myrtaceae*) családjába tartozó örökzöld fa (*Acca sellowiana*, *Feijoa sellowiana*) kerekded vagy hosszúkás, zöldes színű termése'.

A *mirtuszgyümölcs* a magyar nyelvben keletkezett; a név előtagja (*mirtusz*) a család nevének: *Myrtaceae* — *mirtuszfélék* átvételével jött létre, amelyhez a *gyümölcs* magyarázó utótagot illesztették. A *mirtusz* latin eredetű; vö. lat. *myrtus* 'mirtusz(fa)'. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ném. *Myrte*, fr. *myrte*, or. *μύρτις* 'ua.' A *mirtusz* végső forrása a gör. *μύρτος* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: *ananászfeyjoa*, *feijoa*.

Farkas: Görög 271, TESz. 934.

-mogyoró(fa) l. **amerikaimogyoró**, **damaszkuszmogyoró(fa)**, **földimogyoró**, **pimpermogyoró**, **pisztáciamogyoró**, **szíriaimogyoró**

mombin 1845: *Monbin* (Kováts 328). **J:** 1845: 'Spondias mombin, S. lutea. Dél-Amerika trópusain honos, a szömörcefélék (*Anacardiaceae*) családjába tartozó fa | a fa hosszúkás, sárga héjú termése'. — **Ö:** ~**szilva** 1896: *Mombinszilva* (PallasLex. XII. 751); 1925: *mombinszilva* (RévaiLex. XVII. 103); 1966: *mombin-szilva* (Csapody-Priszter: MNövSz. 133); 1976: *mombinszilva* (Urania. II. 57). **J:** 1896: 'a gyümölcs'.

A legkorábbi alakváltozat *Monbin* (1845) latinból vagy németből kerülhetett a magyarba, idegen nyelvi megfelelőit Kováts Mihály közli művében: lat. *Monbin*, ném. *Monbin*: 'ua.' (Kováts 328). A *mombinszilva* a ném. *Mombinpflaume* 'ua.' mintájára részfordítással (előtagjának átvételével, utótagjának lefordításával) alkotott növénynév. Idegen nyelvi megfelelőre l. fr. *prunier mombin* 'ua.'. A szó végső forrása a karib nyelvjárás, amelyből létrejött az amerikai sp. *mombín*.

Egyéb elnevezése: *disznószilva*, *sárga mombin*, *sárga mombinszilva*.

Elsevier's D.B., Kováts 328, Mansfeld 801, Marzell IV. 456, Tropical. 48, Webster's IntDict. 1456 ☉. — L. **arany mombinszilva**, **édes**

mombinszilva, **gumós mombinszilva**, **sárga mombin**, **vörös mombin**.

mombinszilva l. **mombin**

monsztera **1939:** *monstera*

(Natter-Nád: Virág. 388); 1987: *monsztera* (Velich 44); 1989: *monsztera* (Kultúrnövények 3. 22). **J:** 1939: 'Monstera deliciosa, „Philodendron pertusum”. Mexikótól Panamáig honos, a kontyvirágfélék (Araceae) családjába tartozó növény | a növény hosszú termése'.

A lat. szaknyelvi *Monstera deliciosa* 'ua.' előtagjának átvétele. A *monsztera* a lat. *monstrum* 'hatalmas, óriási' szóból származik. Idegen nyelvi megfelelőkre l. or. *монстера* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: l. **filodendron**.

Elsevier's D.B. 1101, Webster's-IntDict. 1465 ☉.

N

nagy fügekaktusz l. **fügekaktusz**
nagyobb indiaifüge l. **indiaifüge**
nagytermésű kenyérfa **1986:**
nagytermésű kenyérfa (Priszter: Növ. 95); 1993: *nagytermésű kenyérfa* (Élet és Tudomány 39: 1247). **J:** 1986: 'Artocarpus integrifolia, A. heterophyllus. Délnyugat-Indiában honos, az eperfafélék (Moraceae) családjába tartozó fa hatalmas, 40 kg-os terméssel'.

A név utótagja az *Artocarpus* nemzetség általános elnevezése: *kenyérfa* (a ném. *Brodbaum* 'ua.' tükörfordítása), a magyar nyelvben keletkezett megkülönböztető jelző (*nagytermésű*) a gyümölcs óriási méretére utal.

Egyéb elnevezései: l. **dzsekfrút**.

Elsevier's D.B. 2998. — L. **brod-fruchtfa, kelet-indiai-kenyérfa, kenyér-diófa, kenyérfa**^{1,2}, **kenyérgyümölcs, szentjánoskenyérfa**.

nagyzapota l. **zapota**²

narancs **1481:** *naranch* (OkI Sz.); 1505 k.: *marancz* (OkI Sz.); 1577 k.: *Naranch* (OrvK. 475/12), *Narancz* (OrvK. 179/29); 1578: *narantz* (Mel.: Herb. 52; NySz.: TESz.); 1740: *naráncsot* gr. (Perlici: Orvosi Oktatás 31: NSz.: TESz.); 1751: *Náranccsot* gr. (Lippai: Cal. Oec. 17: NSz.: TESz.); 1790–95: *narants* (MTA K 669. Csonkai-kézirat); 1793: *Narants* (Földi 21); 1793: *Naránts* (Grossinger: Hist-

Phys. 69); 1816: *Narancs* (Czifray 210); 1847: *Aranccs* (Tóthfalusi 3. 52); 1987: *narancs* (Velich 53). **J:** 1481: 'Citrus sinensis. Kelet-Indiában, Burmában és Dél-Kínában honos, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó félörökzöld fa | a fa narancssárga termése'. — *aranccs, darancs, narandzsut* gr. (ÚMTsz.). — **édes** ~ 1787: *Édes Narantsok* (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 388); 1805: *édes Narants* (Bertuch I. 47); 1985: *édes narancs* (Surányi 138); 1991: *édes narancsok* gr. (Főzés. 82); 1994: *édes narancsot* gr. (Kertbarát 3: 44). **J:** 1805: 'a fa | a gyümölcs'. — **Ö:** ~**alma** 1533: *Narancz alma* (MurmSzj.); 1512–3: *naranch almák* gr. (NagyszC. 121); 1577 k.: *Naranch alma* (OrvK. 609/14); 1809: *Narants-alma* (Simai Kr.: Vszót. 12). **J:** 1533: 'a gyümölcs'. | ~**fa** 1783: *Narants-fa* (Berkő 408); 1805: *Narantsfának* gr. (Bertuch I. 47); 1835: *Narancsfa* (Kováts: Magy. 269); 1847: *aranccsfa* (Tóthfalusi 3. 52); 1852: *Narancsfa* (Gönczi 213); 1894: *Narancs- és citromfák* gr. (Candolle 186); 1900: *narancsfák* gr. (Kert. 130); 1966: *narancsfa* (Csapody–Priszter: MNövSz. 136). **J:** 1783: 'a fa'. — **édes ~fa** 1986: *édes narancs(fa)* (Priszter: Növ. 121). **J:** 1986: 'a fa'.

A *narancs* olasz eredetű; vö. ol. N. (északkeleti nyelvjárások) *naránsa,*

naranša, *naránšo*, *naránši*, *naránš*, *naran's*, friuli *naranz*, *naranze*, trentói *naranz*, paviai *narans*. A magyarba az olasz kereskedelem révén jutott el. Az átadók az északkeleti olasz nyelvjárások voltak, az *n*- kezdetű változatok ezen a területen élnek, és az itteni formák *c*-s előzményre mehetnek vissza (vö. ir. ol. *arancio* 'narancsfá', *arancio*, *arancia* 'narancs'). A magyar *narancs* magyarázható a véghangzó nélküli és véghangzós alakból is (a szóvégi *a* elhagyásával). A régi magyar alakváltozatok közül a *naranc* északolasz nyelvjárási ejtést tükröz; feltehetőleg az *m*- kezdetű forma is olasz átvételű (vö. bologna vidéki *marēṇša* 'ua.', esetleg létrejöhetett a magyarban is (vö. *mevet* ~ *nevet*)); az adatok között két *n*- nélküli alakváltozat található: *arancs(fa)* (1847), valószínűleg ezek is olasz átvételűek. A *narancsfá* és a *narancsalma* utótagja (-*fa*, -*alma*) lehet magyarázó elem, de a *narancsfá* összetétel létrejöhetett ném. (vö. ném. *Pomerantzenbaum* 'ua.') mintára is. Az *édes narancs* a ném. *süße Pomeranze* 'ua.' fordításaként került a magyarba; az *édes narancsfá* -*fa* utótagja kiegészítő, magyarázó elem. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *sweet orange* 'édes narancs'. A *narancs* végső forrása az ói. *nāraṅgaḥ* 'narancsfá', melyet a perzsa közvetített tovább nyugat felé (vö. perzsa *nārāṅg* 'narancs, narancsfá', ar. *nāranj* 'ua.', oszm. *narenc* 'ua.'). Az olaszba az arabból került, kisebb részben azonban

az oszmán-törökből is; vö. sp. *naranja*, port. *laranja*, fr. *orange*, újgör. *νεράντζι*: 'ua.'.

Benkő 408, Bertuch I. 47, CzF., Elsevier's D.B. 5377, MNy. 62: 181, MNy. 66: 164, Nyr. 13: 546 ☉, SzófSz. ☉, TESz. ☉, Ulrich: Wb. 57, Webs-ter'sIntDict. 206. — L. **bergamott-narancs**, **késérű narancs**, **királynarancs**, **mandarinnarancs**, **óriás narancs**.

narancsalma l. **narancs**

narancscitrom 1807: *Narants Tzitrom* (Magy. Fűvészk. 429); 1843: *narancs Czitrom* (Bugát: Szóhalm. 80); 1841: *narants Czitrom* (Barra 71). **J**: 1807: 'Citrus aurantium, C. vulgaris. Délkelet-Ázsiában honos, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa | a fa sárga termése.

A *citrom* utótagot a pontos növény-tani meghatározás miatt illesztették az előtaghoz; a Citrus nemzetség magyar neve *citrom*, a faji megkülönböztető név a *narancs* (Citrus aurantium). Ez a rendszer Diószegi Sámuel és Fazekas Mihály Magyar fűvészkönyvében jelent meg, itt található az első adat a *narancscitromra*.

Egyéb elnevezései: l. **késérű narancs**.

Magy. Fűvészk. 429. — L. **bergamottcitrom**, **cédrátcitrom**, **citrom**, **édes citrom**, **orvosi citrom**, **savanyú citrom**, **varancsos citrom**.

narancsfá l. **narancs**

nemes pisztácia l. **pisztácia**

Ny

nyugati annónafa 1808: *nyúgoti Annónafa* (Bertuch VII. 23). **J:** 1808: 'Annona muricata. Valószínűleg az Antillákon őshonos, az annonafélék (Annonaceae) családjába tartozó örökzöld fa'.

Az *annónafa* a lat. szaknyelvi *Annona muricata* 'ua.' előtagjának átvétele, amelyet magyarázó *fa* utótaggal egészítettek ki. A *nyúgoti* jelző a fordító, Márton József alkotása, ezzel magyarázza: „Ez is a' napnyúgoti füzetekeken terem” (Bertuch VII. 23).

Egyéb elnevezései: l. **szűrszop**.

Bertuch VII. 23, Mansfeld 205. — L. **annóna**.

nyugat-indiai-elefántdió 1916: *nyugatindiai elefántdió* (Termtud-Közl. 830). **J:** 1916: 'Anacardium occidentale. Valószínűleg Brazíliában honos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó örökzöld fa | a fa vese alakú termése'.

Feltehetőleg a gyümölcs egyéb elnevezései nyomán alkotott szerkezet. A *nyugat-indiai-elefántdió* előtagja a gyümölcs más német elnevezései (vö. ném. *westindische Nierenbaum* 'nyugat-indiai-vesefa', *westindischer Herzfruchtbaum* 'nyugat-indiai-szívgyümölcsfa') nyomán alkotott jelző, de kialakulására a lat. szaknyelvi név *Anacardium occidentale* 'ua.' utótagja (vö. lat. *occidentālis* 'nyugati') is hatással lehetett. Az *elefántdió* utótag a magy. *elefánttetű* (vö. ném. *Elephantenlaus* 'ua.', *Elephantenlausbaum* (*Elefantenlausbaum*) 'elefánttetűfa' hatására alakult ki, ahol az *elefánttetű* -*tetű* tagját a -*dió* utótaggal cserélték fel (vö. a gyümölcs egyéb -*dió* utótagú elnevezéseit).

Egyéb elnevezései: l. **kesu**.

Marzell I. 251. — L. **elefánttetű**.

nyugat-indiai-elefánttetű l. elefánttetű

nyugati számócafa l. számócafa.

O, Ó

olasz datolyaszilva 1893: *olasz datolyaszilva* (PallasLex. V. 346). **J:** 1893: 'Diospyros lotus. Kína és Japán szubtrópusi részein honos, az ébenfafélék (Ebenaceae) családjába tartozó fa | a fa hamvas, narancssárga ter-mése'.

Tükörsző; a ném. *Italienische Dattelpflaume* 'ua.' szó szerinti fordítása.

Egyéb elnevezései: l. **lótuszzsilva**.

Elsevier's D.B. 1809, Mansfeld 1055, Marzell II. 138. — L. **amerikai datolyaszilva, datolyaszilva**.

olaszfenyő 1913: *olasz-Fenyő* (RévaiLex. VII. 393). **J:** 1913: 'Pinus. Pinus pinea. Európa mediterrán vidékein honos, a fenyőfélék (Pinaceae) családjába tartozó fenyő toboz-terméssel, melyben barna magok találhatók, ehető magbéllel'.

Németből került a magyarba; a ném. *Italiänische Kiefer* 'ua.' tükörfordításaként. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *Italian stone pine*, ném. *italienische Steinkiefer*, or. *сосна итальянская* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: l. **mandulafenyő**.

Elsevier's D.B. 2983, Marzell III. 779.

óriásfa 1793: *Oriás-fa* (Grossinger: HistPhys. 336); 1966: *óriásfa* (Csapody–Priszter: MNövSz. 124). **J:** 1793: 'Adansonia digitata. A szene-gáli szavannáktól Etiópiáig, Kenyában

és Angolában honos, a majomkenyér-fafélék (Bombacaceae) családjába tartozó fa uborkaszerű terméssel'.

Az *óriásfa* feltehetőleg a magyar nyelvben keletkezett név. A névadás alapját a fa hatalmas méretei képezték.

Egyéb elnevezései: l. **baobab**.

Kultúrnövények 3. 32.

óriás fügekaktusz 1987: *óriás fügekaktusz* (Velich 80); 1993: *óriás fügekaktusz* (Élet és Tudomány 3: 77).

J: 1987: 'Opuntia maxima, Cactus decumanus. Amerikában honos, a kaktuszfélék (Cactaceae) családjába tartozó növény | a kaktusz lilás vagy bordó termése'.

A lat. szaknyelvi név *Opuntia maxima* 'ua.' utótagjának fordításából (vö. lat. *maximus* 'a legnagyobb'), illetve az *Opuntia* nemzetség magyar elnevezéséből (*fügekaktusz*) alkotott összetétel.

Genaust 240. — L. **füge, fügekaktusz, fügetüskörc, Lindheimer-fügekaktusz**.

óriás golgotavirág 1989: *óriás golgotavirág* (Kultúrnövények 3. 20).

J: 1989: 'Passiflora quadrangularis. Brazíliában honos, a golgotavirágfélék (Passifloraceae) családjába tartozó kúszónövény | a növény kívül sárgászöld, lédús, pirosas termése'.

Az *óriás golgotavirág* angolból került a magyarba, ang. *giant granadilla* 'óriás granadilla' mintájára

alkotott szerkezet. A magyar jelző (*óriás*) az ang. *giant* fordítása, az utótag (*golgotavirág*) a *Passiflora* nemzetség magyar elnevezése. Idegen nyelvi megfelelőkre l. or. *naccuflora gigantea* 'óriás passióvirág'.

Elsevier's D.B. 2475, Mansfeld 900. — L. **ehető golgotavirág, golgota, kék golgotavirág, kékvirágú golgota, testszín golgota.**

óriás narancs 1894: *óriás narancs* (Candolle 187). **J:** 1894: 'Citrus maxima, C. grandis, C. decumanus. Délkelet-Ázsiában honos, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa | a fa gyakran 6–8 kg-os termése'.

Az *óriás narancs* valószínűleg a lat. szaknyelvi név *Citrus grandis* 'ua.' (vö. lat. *grandis* 'nagy') tükörfordításaként került a magyar nyelvbe. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *huge orange-tree* 'hatalmas narancsfa', ném. *Riesen-orange* 'óriás narancs'.

Egyéb elnevezései: l. **pomeló.**

Elsevier's D.B. 4329, Mansfeld 772. — L. **narancs.**

orvosi citrom 1841: *orvosi Citrom* (Barra 71). **J:** 1841: 'Citrus medica. Valószínűleg Indiában őshonos, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa | a fa narancssárga termése'.

Az *orvosi citrom* a lat. szaknyelvi név: *Citrus medica* 'ua.' tükörfordításaként került a magyarba. Idegen nyelvi megfelelőkre l. or. *umypyc meduickui* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: l. **citronád.**

Elsevier's D.B. 1243. — L. **citrom.**

oszlopcsudatövis l. oszlopos csudatövis

oszlopkaktusz 1890 k.: *Oszlopkaktusz* (L. Sz. 4869. 410); 1909: *Oszlopkaktusz* (Graumann 83); 1940: *oszlopkaktusz* (Pávó 39); 1986: *oszlopkaktusz* (Priszter: Növ. 127); 1987: *oszlopkaktuszok* (Velich 82). **J:** 'Cereus hexagonus, Cactus hexagonus. Dél-Amerika északi részén és Nyugat-Indiában honos, a kaktuszfélék (Cactaceae) családjába tartozó növény ehető gyümölccsel.

Tükörszó; a ném. *Sälenccactus* 'ua.' szó szerinti fordítása. A névadás alapját a több méterre fejlődő oszlopszerű növények képezték.

Egyéb elnevezései: l. **fáklyakaktusz.**

Graumann 83, Ulrich: Wb. 51. — L. **fáklyakaktusz, fatüskörc, fügetüskörc, oszloptüskörc, perui oszlopkaktusz.**

oszlopos csudatövis 1783: *Ozlopos tsudatövis* (Benkő 372); 1807: *oszlopos tsuda-tövis* (Magy. Fűvészk. 314); 1845: *Oszlop csudatövis* (Kováts 350). **J:** 'Cereus hexagonus, Cactus hexagonus. Dél-Amerika északi részén és Nyugat-Indiában honos, a kaktuszfélék (Cactaceae) családjába tartozó növény ehető gyümölccsel'.

Az *oszlopos csudatövis* a magyar nyelvben keletkezett, az előtag az oszlopszerűen fejlődő növényre utal, az utótag jelentése 'kaktusz'; kialakulására valószínűleg hatással volt a ném. *lange Fakeldiftel* (Benkő 372) 'hosszú fáklyabogáncs'.

Egyéb elnevezései: l. **fáklyakaktusz**.

Benkő 372. — L. **fáklyakaktusz, fatüskörc, fügetüskörc, oszlopkaktusz, oszloptüskörc, perui oszlopkaktusz.**

oszloptüskörc 1847: *Oszloptüskörz* (Tóthfalusi 15). **J:** 1847: 'Cereus hexagonus, Cactus hexagonus. Dél-Amerika északi részén és Nyugat-Indiában honos, a kaktuszfélék (Cactaceae) családjába tartozó növény ehettő gyümölccsel.

Az *oszloptüskörc* nyelvújítási név, Tóthfalusi Miklós alkotása. Az előtag az oszlopszerű növényekre utal, a kaktusz jelentésű utótagot Tóthfalusi ezzel indokolja: „Ezen név [tüskörc], csekély véleményem szerint, igen könnyen ébreszteni azon eszmét — melyet mintegy képviselnie kell, — t.i.

olgy alany, melly tüskés, karczol = körmeivel körözöl” (Tóthfalusi 3. 39).

Egyéb elnevezései: l. **fáklyakaktusz**.

Tóthfalusi 3. 39. — L. **fáklyakaktusz, fatüskörc, fügetüskörc, oszlopos csudatövis, oszlopkaktusz, perui oszlopkaktusz.**

otahaitialma 1896: *otahaiti alma* (PallasLex. XII. 751). **J:** 1896: 'Spondia purpurea. A trópusi Amerikában őshonos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó fa | a fa ovális, sötétvörös termése'.

Angolból került a magyarba (vö. ang. *Otaheite apple* 'Spondias cytherea, S. dulcis; otahaitialma').

Egyéb elnevezései: l. **vörös mombin.**

Mansfeld 801, Tropical. 14. — L. **tahitialma.**

Ö, Ó

ökörszív 1974: *ökörszív* (Urania. I. 300); 1983: *Ökörszív* (Velich–V. Nagy 244); 1985: *ökörszív* (Surányi 148); 1991: *ökörszív* (Főzés. 93). **J:** 1974: 'Annona reticulata. Közép-Amerikában honos, az annonafélék (Annonaceae) családjába tartozó fa | a fa szív alakú, vörösbarna színű termése'. — **Ö:** ~**alma** 1986: *ökörszívalma* (Priszter: Növ. 127). **J:** 1986: 'a fa | a gyümölcs'. | ~**annóna** 1894: *Ökörszívű anóna* (Candolle 185); 1989: *ökörszív annóna* (Kultúrnövények 3. 8). **J:** 1894: 'a fa | a gyümölcs'.

Az *ökörszív* tükörszó; a ném. *Ochsenherz* 'ua.', esetleg az ang. *bullock's heart* 'ua.' szó szerinti

fordítása. Idegen nyelvi megfelelőkre l. fr. *coeur de boeuf* 'ua.'. A névadás alapját a gyümölcs sima felszínű, szív alakú, vörösesbarna színe képezte. Az *ökörszívalma* ugyancsak tükörszó németből (vö. ném. *Ochsenherzapfel* 'ua.'). Az *ökörszívannóna* utótagja (*annóna*) kiegészítő szerepű, a latin szaknyelvi *Annona* 'ua.' átvétele. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ném. *Ochsenherzannone*, or. *анона семчатая* 'ökörszívannóna'.

Elsevier's D. B. 849, Mansfeld 207, Marzell I. 312, Tropical. 37. — L. **annóna**.

ökörszívalma l. **ökörszív**

ökörszívannóna l. **ökörszív**

ökörszívű annóna l. **ökörszív**

P

pálma 1416 u./ 1450 k.: palma (BécsiK. 204); 1793: *Pálma* (Földi 37); 1790–95: *pálma* (MTA K 669. Csokonai-kézirat). **J:** 1416 u./ 1450 k.: 'A pálmafélék (Arecaceae) családjába tartozó fák: datolya, kókusz stb.'. — **Ö:** ~fa 1577 k.: *palma fa* (OrvK. 150/33), *palmafa* (OrvK. 356/36); 1578: *Pálmafa* (Mel.: Herb. 134); 1783: *Pálmafa* (Benkő 432); 1790–95: *Pálma fa* (MTA K 679/I. 57a–50b. Csokonai-kézirat); 1806: *pálmafának* gr. (Bertuch III. 43); 1843: *Pálmafa* (Bugát: Szóhalm. 335); 1845: *Pálmafa* (Kováts 357). **J:** 1577 k.: 'a fa'.

A *pálma* latin eredetű; vö. lat. *palma* 'nyitott kéz, tenyér; pálmafa, datolya'. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *palm*, fr. *palme*, ném. *Palma* 'ua.'. A *pálma* végső forrása a gör. *παλαμη* 'nyitott kéz, tenyér' átvétele. A *pálmafa* utótagja: -fa magyarázó szerepű, létrejöhetett a magyar nyelvben, de a ném. *Palm-baum* (Grossinger: HistPhys. 341) 'ua.' is hatással lehetett kialakulására. A *pálma* hosszú ideig csak datolya(pálma) jelentésben volt meg a magyar nyelvben, egyéb jelentései (pl. kókusz) csak később alakultak ki.

Egyéb elnevezései: l. **datolya**.

TESz. ⊗ — L. **arekapálma**, **bételpálma**, **datolyapálma**, **igazi datolyapálma**, **közönséges datolyapálma**,

egyiptomiszilvapálma, **katekukáposzta-pálma**, **katekupálma**, **indiai pálmagyü-mölcs**, **indiai pálmaszőlőfa**, **kókuszpál-ma**, **igazi kókuszpálma**, **pálmadió^{1,2}**, **pálmaszilva**, **savanyúpálma**, **szilvapál-mafa**.

pálmadió¹ 1787: *Pálma-Diónak* gr. (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 405); 1793–6: *Pálmadio* (Benkő F.: Időtöltés. 4: 37). **J:** 1787: 'Dél-Ázsiában őshonos, a pálmafélék (Arecaceae) családjába tartozó fa (Cocos nucifera) 1–2 kg-os termése'.

Mivel az összetételnek idegen nyelvekben (elsősorban németben) nincs megfelelője, valószínűleg a magyar nyelvben 'kókuszdió' jelentésben keletkezett név.

Egyéb elnevezései: l. **kókusz**.

L. **pálma**, **pálmadió²**.

pálmadió² 1653–55: *palma diokbol* gr. (Apáczai 224). **J:** ?1653–55: 'A Perzsa-öböl vidékén, Indiában és Arábiában őshonos, a pálmafélék (Arecaceae) családjába tartozó fa (Phoenix dactylifera) hosszúkas termése'.

A *pálmadió* valószínűleg a magyar nyelvben keletkezett 'datolya' jelentésben. A *pálmadiónak* ezen jelentésére mindössze egy adat van, a névnek datolya jelentésben nincs folytatása nyelvünkben, a *pálmadió* 'kókuszdió' jelentésben élt tovább a magyar

nyelvben. A szövegben feltehetőleg datolyáról van szó.

Egyéb elnevezései: l. **datolya**.

Apáczai 251. — L. **pálmadió**.

pálmafa l. **pálma**

pálmagyümölcs l. **indiai pálmagyümölcs**

pálmaszilva 1745: *Pálma Szilva* (Taxa 4); 1783: *Pálma szilva* (Benkő 432); 1787: *Pálma-Szilvának* gr. (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 343); 1809: *Pálma-szilva* (Simai Kr.: Vszót. 19); 1829: *pálma szilvát* gr. (Czifray: MagySzak. 211). **J:** 1745: 'Phoenix dactylifera. A Perzsa-öböl vidékén, Indiában és Arábiában őshonos, a pálmafélék (Arecaceae) családjába tartozó fa | a fa hosszúkas termése'. — **Ö:** ~fa **1799:** *Pálma-szilvafát* gr. (Fábián: TermHist. 81). **J:** 1799: 'a fa'.

A magyar nyelvben keletkezett név, amely egyrészt a datolyának a közismert gyümölshöz (*szilva*) való hasonlóságára utal, másrészt a gyümölcsöt termő növényre (*pálma*).

Egyéb elnevezései: l. **datolya**.

Ulrich: Wb. 76. — L. **egyiptomiszilva**, **egyiptomiszilvapálma**, **pálma**, **szilvapálmafa**.

pálmaszilvafa l. **pálmaszilva**

pálmaszőlőfa l. **indiai pálmaszőlőfa**

papaja 1787: *Papaja* (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 343); 1845: *Papaya* (Kováts 358); 1897: *papaya* (TermtudKözl. 245); 1924: *papaya* (Bíró: Hét év. 85); 1991: *papaya* (Főzés. 92); 1993: *papaya* (Élet és Tudomány 22: 685); 1994: *papaja* (Larousse 250); 1994: *papaját* gr. (Kertbarát. 3: 43). **J:**

1787: 'Carica papaya. Valószínűleg Dél-Amerikában őshonos, a dinnyefafélék (Caricaceae) családjába tartozó fa | a fa dinnyeszerű termése'. — **káriai** ~ 1845: *Cariai papaya* (Kováts 155). **J:** 1845: 'a fa | a gyümölcs'.

A *papaja* nemzetközi szó; vö.: ang. *papaya*, fi. *papaija*, fr. *papayer*, ném. *Papaya*, *Papaye*, or. *nanaia*, *nanaia*, sp. *papaya* 'ua.'. A magyar nyelvbe a lat. szaknyelvi *Carica papaya* 'ua.' utótagja kerülhetett, az újabb alakváltozatok bármelyik nyugati nyelv hatására kialakulhattak. A *káriai papaja* név Kováts Mihály alkotása a lat. szaknyelvi *Carica papayaból*, a lat. szaknyelvi szó részfordításával: előtagjának lefordításával, értelmesítésével (*káriai*), és az utótagjának változatlan átvételével (*papaya*) jött létre. A névnek más forrásban nincs nyoma. A *papaja* végső forrása egy karibi nyelvjárás, amelynek folytatása a sp. *papaya* 'papajagyümölcs' és *papayo* 'papajafa'.

Egyéb elnevezései: l. **dinnyefa**.

Elsevier's D.B. 4035, Kielikello 1983. 2: 40, Klein: EtDictEngl. 1122 ☉, König 160–1 ☉, Mansfeld 912, MNy. 89: 438–9 ☉, OxfEnglDict. VII. 436, Tropical. 33, Ulrich: Wb. 44, Webster'sIntDict. 1633. — L. **pawpaw**.

paradicsomalma¹ 1787: *Paraditsom-Alma* (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 452). **J:** 1787: 'Musa × paradisiaca. A trópusi Ázsiában őshonos, a banánfélék (Musaceae) családjába tartozó növények | a növény sárga termése'.

Tükörszó; a ném. *Paradiesapfel* 'ua.' szó szerinti fordítása.

Egyéb elnevezései: l. **banán**.

Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 452. — L. **paradicsomalma**².

paradicsomalma² 1908: *Paradicsom-alma* (HétSzak. 277); 1966: *paradicsomalma* (Csapody–Priszter: MNövsz. 69). **J**: 1. 1908: 'Citrus medica. Valószínűleg Indiában őshonos, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa | a fa narancssárga termése'. 2. 1966: 'Citrus maxima, C. grandis, C. decumanus. Délkelet-Ázsiában honos, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa | a fa gyakran 6–8 kg-os termése'.

Németből került a magyarba; a ném. *Paradiesapfel* 'ua.' tükörfordításaként. A *paradicsomalma* nevet két hasonló, könnyen összetéveszthető Citrus-félére is használták, hasonlóképpen az *Ádám-alma* nevet (l. ott).

Egyéb elnevezései: l. **pomeló**.

Marzell I. 1030. — L. **paradicsomalma**¹.

paradicsomdió 1976: *paradicsomdió* (Urania. II. 138); 1986: *paradicsomdió* (Priszter: Növ. 131); 1989: *paradicsomdió* (Kultúrnövények 3. 24). **J**: 1976: 'Lecythis zabucayo. Dél-Amerika északi részén, valamint Közép-Amerika trópusain honos, a fazékfafélék (Lecythidaceae) családjába tartozó fa | a fa emberfejnyi nagyságú termése'.

Németből került a magyarba; a ném. *Paradiesnuß* 'ua.' tükörfordí-

tásával. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *paradise nut* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: l. **fazékfa**.

Mansfeld 977, Urania. (ném.) II. 141.

paradicsomfa¹ 1983: *Paradicsomfa* (Velich–V. Nagy 255); 1985: *paradicsomfa* (Surányi 148); 1986: *paradicsomfa* (Priszter: Növ. 131); 1987: *paradicsomfa* (Velich 15); 1991: *paradicsomfa* (Főzés. 93). **J**: 1983: 'Peruban őshonos, a burgonyafélék (Solanaceae) családjába tartozó kis fa (Cyphomandra betacea) vöröses színű terméssel'.

Tükörszó; valószínűleg az ang. *tomato tree* 'ua.', esetleg a ném. *Tomatobaum* 'ua.', *Baumtomate* 'faparadicsom' szó szerinti fordításaként került a magyarba. Idegen nyelvi megfelelőkre l. fr. *tomate d'arbre* 'ua.'.

Egyéb elnevezése: *tamarilló*.

DictHort. 119, Elsevier's D.B. 5589, Mansfeld 1209, Urania. (ném.) II. 257. — L. **paradicsomfa**^{2,3}.

paradicsomfa² 1843: *Paradicsomfa* (Bugát: Szóhalm. 337); 1845: *Paradicsomfa* (Kováts 391). **J**: 1896: 'Cordia myxa, C. sebestena. Ausztráliában, Ázsia trópusain honos, az érdeslevelűek (Boraginaceae) családjába tartozó fa narancsszínű, apró gyümölcse'.

Mivel idegen nyelvekben a névnek nincs megfelelője, valószínűleg magyar nyelvi alkotás. Talán a gyümölcsök színe képezte a névadás alapját.

L. **paradicsomfa**^{1,3}.

paradicsomfa³ 1966: *paradicsomfa* (Csapody–Priszter: MNövsz. 91). **J:** 1966: 'Ázsiában honos, az ébenfafélék (Ebenaceae) családjába tartozó fa (Diospyros kaki) gömbalakú, citrom- vagy narancssárga színű termése'.

Mivel a *paradicsomfa* névnek idegen nyelvekben nincs megfelelője, valószínűleg magyar nyelvi alkotás. A névadás alapját feltehetőleg a paradicsomszerű gyümölcsök képezték.

L. **paradicsomfa**^{1,2}.

paradicsomfüge 1790–5: *Paraditsomi fige* (MTA K 679/I. 57a–50b. Csokonai-kézirat); 1845: *Paradicsomi fige* (Kováts 359); 1897: *paradicsomfüge* (PallasLex. XIV. 30). **J:** 1790–5: 'Musa × paradisiaca. A trópusi Ázsiában őshonos, a banánfélék (Musaceae) családjába tartozó növények | a növény sárga termése'.

Németből került a magyarba; a ném. *Paradiesfeige* 'ua.' tükörfordításaként. Idegen nyelvi megfelelőkre l. *bananier du paradis* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: l. **banán**.

Elsevier's D.B. 4219, Marzell III. 222. — L. **füge**.

Para-dió 1890 k.: *Paradiók* gr. (L. Sz. 4869. 424); 1893: *paradió* (PallasLex. III. 180); 1966: *Paradió* (Csapody–Priszter: MNövsz. 184); 1976: *paradió* (Urania. II. 139); 1986: *Para-dió* (Priszter: Növ. 131); 1989: *paradió* (Kultúrnövények 3. 24); 1991: *paradió* (Főzés. 100). **J:** 1890 k.: 'Bertholletia excelsa. Dél-

Amerika trópusain honos, a fazékfafélék (Lecythidaceae) családjába tartozó fa | a fa háromszögletű, csontkemény héjú termése'.

A *paradió* a ném. *Paranuß* 'ua.' tükörfordítása. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *para nut*, fr. *noyer de Para* 'ua.'. A névadás alapját a dió exportjában jelentős szerepet játszó, az Amazonas-torkolatánál fekvő *Pará* kikötőváros képezte. A *Para* név nyilván összefügg a tupi *paranával* 'tenger', amely a város fekvésére utal.

Egyéb elnevezései: *amazonimandula*, *amerikaidió*¹, *brazildió*, *brazíliaigesztenye*, *juviadió*.

Elsevier's D.B. 765, Lokotsch: AmWb. 51 ☉, Mansfeld 978, Marzell I. 581, Webster's IntDict. 1638 ☉.

passiógyümölcs 1987: *passiógyümölcs* (Velich 71); 1991: *passiógyümölcs* (Főzés. 92); 1994: *passiógyümölcs* (Kertbarát. 3. 46). **J:** 1987: 'Passiflora edulis, Brazíliában honos, a gologotavirágfélék (Passifloraceae) családjába tartozó kúszónövény | a növény kívül liláspiros, belül sárgás termése'.

Angolból került a magyarba; az ang. *passion fruit* 'ua.' részfordításaként.

Egyéb elnevezései: *ehető gologotavirág*, *lila granadilla*, *maracuja*, *maracuja-szenvedésvirág*.

Elsevier's D.B. 4070. — L. **Krisztus kínszenvedése**, **Krisztus koronája**, **Krisztusvirág**, **passióvirág**, **szenvedésvirág** **maracuja-szenvedésvirág**.

passióvirág 1664–7: *Paſſio virág* (Lippay: Pisoni kert 99); 1894: *passzióvirág* (PallasLex. VIII. 90). **J:** 1664–7: 'A Passiflora nemzetség több faja (főleg *P. quadrangularis*, *P. caerulea*, *P. edulis*, *P. incarnata*) | a növény virága'.

Latinból került a magyarba; a lat. *flos passionis* 'ua.' részfordításaként. Lippay János ezzel magyarázza a névadást: "Mivel ebben az virágban, Chriftus szenvedélenek eſzközi, igen ſzépen ki ábráztnak" (Lippay: Pisoni kert 99). Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *passion flower*, ném. *Passionsblume*, fr. *passiflore*, *fleur de la passion*, or. *наccифлора*, *наccифлора* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: l. **golgota**.

Elsevier's D.B. 4068, Marzell III. 587, Palmer 120–1 ☉, Palmer: Neuweltwörter. 107–8 ☉, Webster's-IntDict. 1651. — L. **Krisztus kínszenvedése, Krisztus koronája, Krisztusvirág, passiógyümölcs, szenvedésvirág, maracuja-szenvedésvirág.**

pawpaw [poupou] **1905:** *Paw-paw* gr. (Kert. 732); 1906: *Paw-Paw* (Kert. 765). **J:** 1905: 'Carica papaya. Valószínűleg Dél-Amerikában őshonos, a dinnyefafélék (*Caricaceae*) családjába tartozó fa | a fa dinnyeszerű termése'.

Idegen szó; az ang. *paw-paw* 'ua.' átvétele. Az ang. *pawpaw* alakváltozat eltűnt nyelvünkől, helyette a *papaja* 'ua.' honosodott meg a magyarban. A *pawpaw* végső forrása egy karibi nyelvjárás, amelynek folytatása a sp. *papaya* 'a gyümölcs' és *papayo* 'a fa'.

Egyéb elnevezései: l. **dinnyefa**.

Elsevier's D.B. 4035, Klein: Et-DictEngl. 1122 ☉, Mansfeld 912. — L. **papaja**.

peireski szurdáncsa 1845: *Peireski szurdáncsa* (Kováts 362). **J:** 1845: 'Peireskia aculeata, Cactus peireskia. Amerika trópusain honos, a kaktuszfélék (*Cactaceae*) családjába tartozó kaktusz | a kaktusz sárga termése'.

A *Peireski szurdáncsa* Kováts Mihály alkotása. A növény régebbi lat. szaknyelvi elnevezése (vö. *Cactus Peireskia* 'ua.') nyomán jött létre. A latin név *cactus* elemét a magyar *szurdánccsal* helyettesítette. A névnek más forrásban nincs nyoma.

Egyéb elnevezései: l. **barbadosi-egres**.

Kováts 362.

pekándió 1900: *Pécán dió, Pécán dió* (Gyümölcskertész. 227); 1912: *pekeadió* (RévaiLex. IV. 304); 1966: *pekán-dió* (Csapody-Priszter: MNöv-Sz. 151); 1974: *pekándió* (Urania. I. 208); 1975: *pekándió* (Termtud. 309); 1991: *pekándió* (Főzés. 100); 1992: *Pecan dió* (Édességek. 132). **J:** 1900: 'Amerikában és Mexikóban honos, a diófélék (*Juglandaceae*) családjába tartozó fa (*Carya illinoensis*, *Hicoria pecan*, *H. oliva*) hosszúkas, diószerű termése'. — **Ö:** ~fa 1900: *Pécán diófa* (Gyümölcskertész. 227). **J:** 1900: 'a fa'.

A magyar nyelvben előforduló alakváltozatok nem egy nyelvből valók. A *pekeadió* (1912) a németből került a magyarba, a ném. *Pekeanuß*

'pekeadió' előtagjának átvételével, utótagjának lefordításával jött létre A *Pécán dió*, *Pécán dió* (1900), *Pecan dió* (1992) alakváltozatokat részfordítással vettük át angolból (vö. ang. *pecan nut* 'ua.'). a *pekándió* kialakulására az angol (vö. ang. *pecan nut* 'ua.') és a német nyelv (vö. ném. *Pekanbaum* 'pekánfa', *Pekan-Nuß* 'pekándió', *Pekannussbaum* 'pekándiófa') is hatással lehetett. Idegen nyelvi megfelelőkre l. fr. *pacanier* 'pekán', or. *opex pekan* 'pekándió'. A *pekán* algonkin eredetű.

Egyéb elnevezései: *hikori*, *hikori-dió*, *hikoridiófa*, *hikorifa*, *pekánnut*.

Elsevier's D.B. 4100, Mansfeld 39, Webster'sIntDict. 1662 ☉. — L. **pekánnut**.

pekándiófa l. **pekándió**

pekánnut [pekánnat] **1878:** *Pekan nut* (TermtudKözl. 117). **J:** 1878: 'Amerikában és Mexikóban honos, a diófélék (Juglandaceae) családjába tartozó fa (*Carya illinoensis*, *Hicoria pecan*, *H. oliva*) hosszúka, diószerű termése'.

Idegen szó; az ang. *pecan nut* 'ua.' átvétele. Az angol -c-s írásmód feloldása a magyar -k-. Más forrásban nincs nyoma a névnek.

Egyéb elnevezései: l. **pekándió**.

Elsevier's D.B. 4100. — L. **pekándió**.

pekeadió l. **pekándió**

pepinó **1976:** *pepino* (Urania. II. 249); 1993: *pepino* (Lovas 27). **J:** 1976: 'Solanum muricatum. Valószínűleg Peruban, Ecuadorban, Venezuelában és Kolumbiában őshonos, a

csucsorfélék (Solanaceae) családjába tartozó növény | a növény barna csíkos termése'.

Nemzetközi szó; vö.: ang. *pepino*, ném. *Pepino*, sp. *pepino*: 'ua.'. Kialakulásában bármelyik nyugati nyelv hatása számításba vehető.

Brücher 258, Mansfeld 1198, Urania. (ném.) II. 255, Webster'sIntDict. 1674 ☉.

persimon l. **perszimón**

perszimón **1880:** *Persimon* (Termtudközl. 245); 1893: *persimóna* (PallasLex. V. 347); 1989: *persimon* (Kultúrnövények 3. 30); 1993: *perszimont* gr. (Élet és Tudomány 15: 467). **J:** 1986: 'Diospyros virginia. Amerikában őshonos, az ébenfafélék (Ebenaceae) családjába tartozó fa | a fa gömb alakú, fényes narancssárga termése'.

A *perszimón* angolból (vö. ang. *persimmon* 'ua.'). a *persimóna* (1893) talán németből (vö. ném. *Persimone* 'ua.') került a magyarba. Idegen nyelvi megfelelőkre l. fi. *persimoni* 'ua.'. A szó végső forrása az algonkin *pasimenan* 'száritott gyümölcs' a *pasimeneu* 'gyümölcsöt szárít' szóból.

Egyéb elnevezései: l. **amerikai datolyaszilva**.

Elsevier's D.B. 1494, Mansfeld 1057, Palmer 121 ☉, Palmer: Neuweltwörter. 109 ☉, Tropical. 27, Ulrich: Wb. 76, Urania. (ném.) II. 191, Webster'sIntDict. 1686 ☉.

perui oszlopkaktusz **1986:** *perui oszlopkaktusz* (Priszter: Növ. 127); 1987: *perui oszlopkaktusz* (Velich 82). **J:** 1986: 'Cereus uruguayanus, C.

peruvianus. Dél-Amerika dél-keleti részén honos, a kaktuszfélék (Cactaceae) családjába tartozó kaktusz ovális, bordó, sima héjú, terméssel’.

Az utótag (*oszlopkaktusz*) a *Cereus* nemzetség magyar elnevezése a jelző (*perui*) valószínűleg a lat. szaknyelvi név (*Cereus peruvianus* ’ua.’) utótagjának lefordításával (*peruvianus* ’perui’) jött létre.

Marzell III. 418, Ulrich: Wb. 51. — L. **fáklyakaktusz, oszlopos csudatövis, oszloptüskörc.**

pignola l. **pineoli**

pimpermogoró 1922: *pimpermogoró* (RévaiLex. XV. 486). **J:** 1922: ’Pistacia. Pistacia vera. Északkelet-Iránban, Észak-Afganisztánban és a Szovjetunióban őshonos, a pisztáciafélék (Pistaciaceae) családjába tartozó fa | a fa liláspiros vagy sárgászöld héjjal fedett termése’.

A név a ném. *Pimpernuß* ’pimperdió/mogyoró’ előtagjának átvételével, utótagjának lefordításával jött létre (vö. a gyümölcs egyéb *-dió*, *-mogyoró*, *-mandula* utótagú neveit).

Egyéb elnevezései: l. **pisztácia.**

Marzell I. 371, III. 95.

pinangdió 1893: *pinangdió* (PallasLex. II. 76); 1966: *pinangdió* (Csapody–Priszter: MNövSz. 30). **J:** 1893: ’Feltehetőleg a Fülöp-szigeteken és a Maláj-félszigeten őshonos, a pálmafélék (Arecaceae) családjába tartozó pálma (*Areca catechu*) ehető termése’.

Valószínűleg a németből (vö. ném. *Pinang* ’ua.’, *Pinang-Palme* ’pinangpálma’) került a magyarba. A *dió*

utótag magyarázó szerepű, amely létrejöhett a termés egyéb elnevezései alapján (vö. *arekadió*, *bételdió*). Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *pinang palm* ’pinangpálma’, holl. *pinang-boom* ’pinangfa’, or. *pinang* ’ua.’. A *pinang* végső forrása a maláj *pinang*.

Egyéb elnevezései: l. **areka.**

Mansfeld 1634, Ulrich: Wb. 21, Webster’sIntDict. 1717.

píneafenyő l. **pínia**

pineola l. **pineoli**

pineoli 1787: *Pineoli* (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 460); 1913: *pinola*, *pineola*, *pignola* (*pinyola*) (RévaiLex. VII. 393). **J:** 1787: ’Európa mediterrán vidékein honos, a fenyőfélék (Pinaceae) családjába tartozó fenyők (Pinus. Pinus pinea) toboztermésében található barna magok ehető magbele’.

A *pineoli* németből került a magyarba (vö. ném. *Pineola*, *Pineole*: ’ua.’, *Pineolen(kiefer)* ’pineolifenyő’, *Pignolen(baum)* ’pignolifa’, *Piniolen(baum)* ’piniolifa’).

Egyéb elnevezései: l. **mandulafenyő.**

Benkő 425, Bertuch 48, Marzell III. 779.

pínia 1883: *pinia* gr. (Asbóth 181); 1913: *pinia* (RévaiLex. VII. 393); 1925: *pinia* (Magyar Flóra. 29); 1966: *pínia* (Csapody–Priszter: MNövSz. 125). **J:** 1883: ’Pinus. Pinus pinea. Európa mediterrán vidékein honos, a fenyőfélék (Pinaceae) családjába tartozó fenyő tobozterméssel, melyben barna magok találhatók, ehető magbéllel’. — **Ö:** ~**dió**

1913: *piniadió* (RévaiLex. VII. 393). **J:** 1913: 'a tobozban található ehető magok'. | ~**fenyő** 1966: *pínia-fenyő* (Csapody–Priszter: MNövsz. 268); 1974: *pineafenyő* (Urania. I. 155); 1991: *pineafenyő* (Főzés. 101). **J:** 1966: 'a fenyő'.

A lat. szaknyelvi *Pinus pinea* átvétele, de az alakváltozatok kialakulására hatással lehetett a ném. *Pinie* 'ua.', *Pinien(baum)* 'piniafa' is. A *piniadió* -dió, a *piniafenő* -fenő utótagja értelmesítő, magyarázó elem, a gyümölcsöt és a növényt különítették el vele. A *piniafenő* -fenő utótagja létrejöhetett a növény egyéb német és magyar elnevezései hatására is (vö. ném. *Pineolenkiefer* 'ua.', magy. *mandulafenő*, *olaszfenő*, *szelídfenő*). Idegen nyelvi megfelelőkre l. or. *пуння* 'pinia', *сосна пуння* 'pinia-fenyő 'ua.'

Egyéb elnevezései: l. **mandula-fenyő**.

Elsevier's D.B., Bertuch 48, Marzell III. 779.

piniadió l. **pinia**

piniafenő l. **pinia**

piniola l. **pineoli**

pinyola l. **pineoli**

pisztác(fa) l. **pisztácia**

pisztácia 1577 k.: *pistaciumnak* gr. (OrvK. 206/19); 1753–8: *Pisztarcziból* gr. (Radv: Szak. 334), *Pisztarcziból* gr. (uo. 336); 1787: *Pisztácia* (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 460); 1796: *pistákot* gr. (Veres 171); 1806: *Pisztátnak* gr. (Bertuch II. 42); 1807: *Pisztátnak* (Magy. Fűvészk. 540); 1829: *pisztátnak* gr. (Czifray: MagySzak. 132), *pisztátnival* gr. (uo. 206); 1834:

pisztáczit gr. (PestiSzak. 715); 1843: *pisztáczit* gr. (ValódiSzak. 481); 1865: *pisztacziák* gr. (Vámbéry 239); 1897: *Pisztácia* (PallasLex. XIV. 24); 1909: *Pisztácia* (Graumann 141); 1922: *pisztácia* (RévaiLex. XV. 486); 1966: *pisztácia* (Csapody–Priszter: MNövsz. 154); 1983: *Pisztácia* (Velich–V. Nagy 260); 1985: *pisztácia* (Surányi 141); 1992: *pisztácia* (Édes-ségek. 26); 1993: *pisztácia* (Élet és Tudomány 17: 148). **J:** 1577 k.: 'Pistacia. Pistacia vera. Északkelet-Iránban, Észak-Afganisztánban és a Szovjetunióban őshonos, a pisztácia-félék (Pistaciaceae) családjába tartozó fa | a fa liláspiros vagy sárgászöld héjjal fedett termése'. — **igazi** ~ 1897: *igazi pisztácia* (PallasLex. XIV. 24). **J:** 1897: 'a fa | a termés'. | **nemes** ~ 1852: *Nemes Pistác* (Gönczi 206). **J:** 1852: 'a fa | a termés'. | **valódi** ~ 1894: *Valódi pisztácia* (Candolle 332); 1909: *Valódi pisztácia* (Graumann 141); 1911: *valódi pisztácia* (Cserey: Növénytár. 241); 1976: *valódi pisztácia* (Urania. II. 58); 1986: *valódi pisztácia* (Priszter: Növ. 136); 1993: *valódi pisztácia* (Élet és Tudomány 5: 148). **J:** 1894: 'a fa | a termés'. — **Ö:** ~**dió** 1783: *Pisztácia dió* (Benkő 426); 1970–75: *Pisztácia dió* (MTA K 670/I. 57a–50b. Csokonai-kézirat); 1845: *Pistacia dió* (Kováts 366); 1890 k.: *Pisztácia* (L. Sz. 4869. 449); 1993: *pisztáciadiónak* gr. (Élet és Tudomány 17: 148). **J:** 1783: 'a termés'. | ~**fa** 1806: *Pisztátnak fa* gr. (Bertuch II. 42); 1865: *pisztácia fának* gr. (Vámbéry 239);

1966: *pisztácia-fa* (Csapody–Priszter: MNövsz. 154); 1992: *pisztáciafa* (Édességek. 132). 1806: 'a fa'. | ~**mag** 1787: *Pistaci magról* gr. (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 343). **J:** 1787: 'a termés'. | ~**mandula** 1922: *pisztáciamandula* (RévaiLex. XV. 486); 1993: *pisztáciamandulának* gr. (Élet és Tudomány 17: 148). **J:** 1922: 'a termés'. | ~**mo-gyóró** 1708: *Pifáká mogyoró* (PP. 442). **J:** 1708: 'a termés'.

Nemzetközi szó; vö. ang. *pistache*, fr. *pistachier*, ném. *Pistazie*, ol. *pistacchio*: 'ua.'. A *pisztácia* a lat. szaknyelvi (*Pistacia* 'ua.') átvétele. A *Pisztátz* (1807) alakváltozat a lat. szaknyelvi *Pistacia* névből, az -ia elvonásával jött létre. A magy. *Pifáká* (mogyoró) (1708) a gör. *πιδτακη* alaknak felel meg. A *pisztáciafa* a ném. *Pistazienbaum* 'ua.' részfordításaként került a magyarba. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *Pistachia-tree*, *pistachio tree* 'ua.'. A *pisztáciamag*, *pisztáciamandula* és *pisztáciamogyoró* elnevezéseket ugyancsak részfordítással vettük át németből (vö. ném. *Pistazienmandel* 'pisztáciamandula'. Az utótagoknak (-mogyoró, -mandula, -mag) magyarázó szerepük van, a gyümölcsöt különböztetik meg a növénytől; az elnevezések a *pisztácia* és a *mogyoró*, *mandula* hasonlóan felnyíló csonthéjas termésére utalnak. Az *igazi pisztácia*, *valódi pisztácia* a ném. *echte Pistazie*, *echte Pistacie* 'ua.' részfordítása. A *pisztácia* végső forrása a gör. *πιδτακία* (*ψιττακία* ~ *φιττακία*). Alapja a gör. *πιδτακία* 'pisztáciafa'. Ez a görögben -(α)

szuffixummal keletkezett. A görög szó közvetítője a lat. *pistacia* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: *aleppóidió*, *pimpermogyoró*, *szíriaimogyoró*.

Elsevier's D.B. 1498, Farkas: Görög 313 ☉, Mansfeld 808, Marzell III. 795, Ulrich: Wb. 174, Urania. (ném.) II. 58, Webster'sIntDict. II. 1724 ☉.

pisztáciadió l. **pisztácia**

pisztáciafa l. **pisztácia**

pisztácimag l. **pisztácia**

pisztáciamag l. **pisztácia**

pisztáciamandula l. **pisztácia**

pisztáciamogyoró l. **pisztácia**

piszták l. **pisztácia**

pisztarci l. **pisztácia**

pitaja 1783: *Pitahájas* (Benkő 59); 1787: *Pyta-haja* (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 343); 1983: *pitajának* gr. (Velich–V. Nagy 212). **J:** 1783: 'Dél-Amerika északi részén és Nyugat-Indiában honos, a kaktuszfélék (Cactaceae) családjába tartozó növény (Cereus hexagonus, Cactus hexagonus) ehető gyümölcse.

Az első két alakváltozat feltehetőleg a taino *pitahaya*, a legújabb pedig a sp. *pitaya* átvétele. A szó végső forrása a taino *pitahaya*, ebből jött létre a spanyol *pitaya*.

Egyéb elnevezései: l. **fáklyakak-tusz**.

Mansfeld 199, Tropical. 56, Webster'sIntDict. 1724 ☉.

pitahaja l. **pitaja**

pitanga 1983: *Pitanga* (Velich–V. Nagy 245); 1985: *pintanga* (Surányi 148). **J:** 1983: 'Eugenia uniflora. Dél-Amerika trópusain honos, a mirtuszfélék (Myrtaceae) családjába tartozó fa | a fa karmazsinpiros termése'.

Nemzetközi szó; vö.: ang. *pitanga*, or. *numanɛa*: 'ua.', ném. *Pitanga-baum* 'pitangafa'. A magyarba angolból kerülhetett. Az 1985-ös *pintanga* alakváltozat valószínűleg sajtóhiba. A szó végső forrása a tupi *pitanga*, amelynek folytatása a portugál *pi-tanga*.

Elsevier's D.B. 4206, Mansfeld 959, Tropical. 60, Webster'sIntDict. 1724 ☉.

pizáng 1793–6: *Pifány* (Benkő F.: Időtöltés. 4: 37), *Pifáng* (uo. 4: 44); 1807: *Pízáng* (Bertuch V. 7); 1832: *pisang* (Lencsés 170); 1890 k.: *Pisang* (L. Sz. 4869. 448); 1897: *Pizáng* (PallasLex. XIV. 30); 1909: *Pizáng* (Graumann 12); 1916: *pizáng* (RévaiLex. XIV. 121); 1923: *pizang* (Torday 39); 1966: *pizáng* (Csapody-Priszter: MNövSz. 27). **J:** 1793–6: 'Musa × paradisiaca. A trópusi Ázsiában őshonos, a banánfélék (Musa-ceae) családjába tartozó növény | a növény sárga termése'. — **édeni** ~ 1852: *Édeni Pizangot* gr. (Gönczi 303). **J:** 1807: 'a növény | a gyümölcs'. | **közönséges** ~ 1897: *közönséges pizáng* (PallasLex. XIV. 30); 1911: *közönséges pizáng* (Cserey: Növényiszótár. 204). **J:** 1897: 'a növény | a gyümölcs'. — **Ö:** ~**banán** 1911: *Pizang banán* (Cserey: Növényiszótár. 241). **J:** 1911: 'a növény'. | ~**fa** 1791: *Pizáng-fának* gr. (Sándor I.: Jelki András. 20: Nsz.: TESz.); 1858: *pizángfák* gr. (Szendrey J.: And. 137: Nsz.); 1894: *pizángfa* (Candolle 316); 1900: *Pizang-fának* gr. (Kert. 431). **J:** 1791: 'a növény'. | ~**pálma** **1807:** *Pízáng Pálma* (Bertuch V. 7). **J:** 1807: 'a növény'.

A *pizáng* a ném. *Pisang* 'ua.' átvétele. Idegen nyelvi megfelelőkre l. fr. *pisang*, or. *пизанг*: 'ua.'. A *pizángfa* a ném. *Pisangbaum* 'ua.' részfordítása. A *pizángbanán* és a *pizángpálma* utótagjainak (-*banán*, -*pizáng*) magyarázó, értelmező szerepük van. Idegen nyelvi megfelelőkre l. or. *банан пизанг* 'banánpizáng'. A *közönséges banán* jelzőjének (*közönséges*) ugyancsak megkülönböztető szerepe van, bármelyik nyugati nyelv hatására kialakulhatott (vö. az egyéb *közönséges* jelzős növényneveket). Az *édeni pizáng* jelzője (*édeni*) feltehetőleg a lat. szaknyelvi név (vö. 'Musa × *paradisiaca* 'ua.') (vö. lat. *paradi-siacus* 'paradicsomi') hatására jött létre. A szó végső forrása a maláj *pisang*, amely holland közvetítéssel került Európába.

Egyéb elnevezései: l. **banán**.

Elsevier's D.B. 4219, II. 2252, Genaust 278, Kiss: Egz. 51–2 ☉, Ulrich: Wb. 146. — L. **banán**.

pizángbanán l. **pizáng**

pizángfa l. **pizáng**

pizángpálma l. **pizáng**

pizány l. **pizáng**

pomagránalma l. **pomagránát**

pomagránát 1470 k.: *pomagranat* (CasGl. 57); 1525 k.: *Poma Granath* (MNY. 11: 39); 1538: *pomograna* (Pesti N. 02); 1551–65: *pomagrana* (Helt: Bibl. 28: 33–4); 1560: *poma gránát* (Nád: Lev. 234–5); 1577 k.: *Pomagranath* (OrvK. 504/26), *pomagrana* (uo. 190/30); 1585: *Pomagránat*, *Pomagránát* (Cal. 122, 462); 1599: *pomograna* (Thurzó Lev. I. 273), *pomagránát*, *pomogranat* (Thurzó Lev. I. 275); 1601: *po-*

mogrannak gr. (Thurzó Lev. II. 5); 1671: *pomográna* (Századok, 1888: 889), *pamagrán* (i. m.); 1755: *Pómagránát* (Haller L.: Telemakus 4: Nsz.: TESz.); 1791: *pomagránna* (Magyari-Kossa: OrvEml. 2: 296); 1793: *Pomográna* (Grossinger: HistPhys. 72); 1807: *pomagránát* (Magy. Fűvészk. 294); 1906: *pomagránát* (Simonyi 220); 1986: *pomagránát* (Priszter: Növ. 137). **J:** 1470 k.: 'Punica granatum. Közép- és Dél-Ázsia szubtrópusi tájain honos, a gránátalmafélek (Punicaceae) családjába tartozó bokor vagy kis fa | a fa sárga, piros vagy lilásvörös színű termése'. — **Ö:** ~**alma** 1525 k.: *pomagranalma* (MNY. 11: 39). **J:** 1525 k.: 'a gyümölcs'. | ~**fa** 1653–5: *Poma gránátfa* (Apáczai 225); 1792: *Pomagránátfa* (Nedeliczi 23). **J:** 1653–5: 'a fa'.

A magyar nyelvben előforduló alakváltozatok nagyobb része olasz eredetű, de némely alakváltozatok kialakulására a lat. is hatással lehetett. A *pomograna* ~ *pomográna*, *pomagrana* ~ *pomagránna*, *pomagranalma* ~ *pamagrán* olasz eredetűek; vö. ol. ir. *pomogranato*, bresciai *pom granat*, vicenzai *pomo granà*, ferrari *pomingranà*. A *pomagranat* ~ *pomagránat* ~ *pomagránát* ~ *pomagránát*, *pómagránat* ~ *pómagránát*, *pomogranat* ~ *pomogránát* kialakulására az olasz és latin alakok (vö. lat. *pomum granatum*, *poma granata*, *malum granatum*, *malogranatum*) is hatással lehettek. A *pomagranalma* -*alma* utótagja kiegészítő, magyarázó elem; létrejöhetett a *pomograna* és az *alma* szóból magánhangzó kivetés útján, de

lehet a *pomagran* és az *alma* összetétele, ez esetben a *pomagranat* -*at* végződése kettős elvonás nyomán tűnt el. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *pomegranate* 'ua.'. A *pomagránátfa* -*fa* utótagja magyarázó szerepű.

Egyéb elnevezései: l. *gránátalma*.

Mansfeld 973, MNYj. 31: 99–106 ☉, Nyr. 62: 131 ☉, Nyr. 91: 362–3 ☉, TESz. ☉, Tropical. 22. — L. **gránátalma, gránátfa**.

pomagránátalma l. pomagránát

pomagránátfa l. pomagránát

pomeló 1787: *Pompelino* (Mátyus I.: Ó és Új Diet. 451); 1799: *Pompelmus* (Fábián: TermHist. 23); 1894: *pompelmusz* (Candolle 187); 1986: *pomelo* (Priszter: Növ. 47); 1987: *pomelo* (Velich 59); 1991: *pomelo* (Főzés. 83); 1994: *pomeló* (Kertbarát. 3: 44). **J:** 1787: 'Citrus maxima, C. grandis, C. decumanus. Délkelet-Ázsiában honos, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa | a fa gyakran 6–8kg-os termése'.

A *pomeló* nemzetközi szó; vö. ang. *pumelo*, *pummelo*, *pompelmous*, fr. *pamplemousse*, *pamplemoussier*, holl. *pompelmoes*, ném. *Pampelmuse*, *Pompelmuse*, *Pompelmus*, *Pampelmuß*, *Pumpelmus*, *Pompelmoes*, or. *напельмус*, *поммело*, *пуммело* 'ua.'. A magyar nyelvben található alakváltozatok nem egy nyelvből származnak. A *pompelmusz* németből került a magyarba (vö. ném. *Pompelmus* 'ua.'), az újabb alakváltozat (*pomeló*) pedig valószínűleg angolból (vö. ang. *pummelo*, *pomelo* 'ua.').

Egyéb elnevezései: *Ádám-alma*, *óriás narancs*, *paradicsom-alma*, *pom-pelmusafa*, *shaddock*.

Elsevier's D.B. 4329, König 159–60 ☉, Mansfeld 772, Marzell I. 1030, Ulrich: Wb. 57, Velich 59. — L. **pompelmusafa**.

pompelinó l. **pomeló**

pompelmusafa 1890 k.: *Pompelmusa-fa* (L. Sz. 4869. 458). **J:** 1890 k.: 'Citrus maxima, C. grandis, C. decumanus. Délkelet-Ázsiában honos, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa gyakran 6–8kg-os terméssel'.

A előtag talán a ném. *Pampelmuse* 'ua.' átvétele, a *-fa* utótag értelmесítő, magyarázó elem. A *pompelmusa* lehet íráshiba is, mivel az alakváltozat nem nyomtatott szövegben fordul elő, hanem egy írógéppel készített feljegyzésben.

Egyéb elnevezései: l. **pomeló**.

Elsevier's D.B. 4329, König 159–60 ☉, Mansfeld 772, Marzell I. 1030, Ulrich: Wb. 57, Velich 59. — L. **pomeló**.

Q

Queensland-dió 1974: *queensland-diónak* gr. (Urania. I. 243); 1987: *Queensland-diónak* gr. (Velich 32); 1991: *queenslandi diót* gr. (Főzés. 101). **J:** 1974: 'Macadamia ternifolia. Ausztráliában őshonos, a próteaafélék (Proteaceae) családjába tartozó fa | a fa zöld színű, tojás alakú termése'.

Az első adat német közvetítéssel (vö. ném. *Queensland-Nuß* 'ua.') került nyelvünkbe, a későbbiek az ang. *Queensland nut* 'ua.' tükörfordítá-

saként keletkeztek. A névadás alapja, hogy a növény Queenslondon (Ausztrália), a tengerparti őserdők vidékén vadon él. Idegen nyelvi megfelelőkre l. fr. *noisetier du Queensland*, *noix de Queensland* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: l. *makadámdió*.

Elsevier's D.B. 4385, Mansfeld 98–9, Urania. (ném.) I. 250, Webster'sIntDict. 1352.

R

rágógumifa 1966: *rágógumifa* (Csapody–Priszter: MNövSz. 159); 1986: *rágógumifa* (Priszter: Növ. 138). **J:** 1966: 'Manilkara zapota, Achras sapota, Manilkara zapotilla. Közép-Amerika északi részén honos, a szapodillafélék (Sapotaceae) családjába tartozó fa rozsdavörös terméssel'.

Tükörszó; a ném. *Kaugummibaum* 'ua.' szó szerinti fordításával keletkezett. A névadás alapját a fa tejnedve képezte, amely a rágógumitermékek természetes alapanyaga.

Egyéb elnevezései: l. **zapota**¹.

Franke 241.

rambusztán(fa) l. **rambután**

rambután 1813: *Rámbuŕtán* (Bertuch XI. 42); 1976: *Ramboutan* (Urania. II. 63); 1983: *Rambutan* (Velich–V. Nagy 251); 1985: *rambutin* (Surányi 148); 1986: *rambután* (Priszter: Növ. 77); 1989: *rambután* (Kultúrnövények 3. 12); 1994: *rambután* (Kínai. 58). **J:** 1813: 'Nephelium lappaceum. Indiától Vietnámgig és Indonéziában honos, a szappanfafélék (Sapindaceae) családjába tartozó fa | a fa kívül puha tüskékkel borított, belül fehér áttetsző húsú termése'. — **Ö:** ~fa 1813: *Rámbusztán fa* (Bertuch XI. 42); 1894: *Rambután-fa* (Candolle 332); 1966: *rambután-fa* (Csapody–Priszter: MNövSz. 159). **J:** 1813: 'a fa'.

Nemzetközi szó; vö.: ang. *rambosteen*, *rambustan*, *rambutan*, fi. *rambutani*, fr. *ramboutan*, *ramboitan*, ném. *Ramboutan*, *Rambutan*, or. *рамбута́н*, sp. *ramustan* 'ua.'. Az első alakváltozatok (*Rámbusztán fa*, *Rámbuŕtán*) a Bertuch-féle 12 kötetes munkában találhatók, az itt feltüntetett ném. *Rambustan-baum* 'rambusztán-fa', *Rambustan-Frucht* 'rambusztángyümölcs' átvételei. A *Ramboutan* (1976) francia eredetre utal ugyan, de a francia alak német közvetítéssel került nyelvünkbe. A későbbi alakváltozatok (*rambutan*, *rambután*) kialakulásában több nyugati nyelv hatása is számításba vehető. A *rambután* végső forrása a maláj *rambūtan*, a maláj *rambut* 'haj' szóból, ami a terméshéj szőrös felszínére utal.

Egyéb elnevezése: *hamislicsi*.

Bertuch XI. 42, Elsevier's D.B. 4409, Kielikello 1983. 2: 41, Klein: EtDictEngl. 1298 ☉, Mansfeld 819, Velich–V. Nagy 251, Urania. (ném.) II. 64, Webster'sIntDict. 1878.

rambutánfa l. **rambután**

rambutin l. **rambután**

ramoncsi 1983: *Ramontcsi* (Velich–V. Nagy 255); 1985: *ramontosi* (Surányi 148); 1986: *ramoncsi* (Priszter: Növ. 100). **J:** 1983: 'Flacourtia ramontchi. Dél-Ázsiában, Madagaszkáron honos, a Flacourtiaceae-félék

családjába tartozó növény | a növény sötétbarna színű, gömbölyű termése’.

Angolból került a magyarba; az ang. *ramontchi* ’ua.’ átvétele. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ném. *Ramon-tchi* ’ua.’. A *ramoncsi* végső forrása ismeretlen.

Egyéb elnevezései: l. **kormányzó-szilva**.

Elsevier’s D.B. 4413, Mansfeld 893, Tropical. 91, Webster’sIntDict. 1879 ☉.

ramontcsi l. **ramoncsi**.

rózsaalma **1894:** *rózsaalma* (PallasLex. VI. 17); 1894: *Rózsa-alma* (Candolle 252); 1966: *rózsaalma* (Csapody–Priszter: MNövsz. 87); 1983: *Rózsaalma* (Velich–V. Nagy

246); 1985: *rózsaalma* (Surányi 148); 1986: *rózsaalma* (Priszter: Növ. 142).

J: 1894: ’*Syzygium jambos*, *Eugenia jambos*, *Jambosa vulgaris*. Kelet-Ázsiában honos, a mirtuszfélék (*Myrtaceae*) családjába tartozó fa | a fa körte alakú, sárgás termése’.

Feltehetőleg németből került a magyarba; a ném. *Rosenapfel* ’ua.’ tükörfordításával. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *rose apple*, fr. *pommier-rose*, or. *nomapozá* ’ua.’.

Egyéb elnevezései: *jambóza*, *közönséges jambóza*, *jambul*.

Elsevier’s D.B. 4556, Mansfeld 964, Tropical. 23, Ulrich: Wb. 86, Urania. (ném.) II. 137.

S

sárga mombin 1983: *Sárga mombin* (Velich–V. Nagy 252). **J:** 1983: 'Spondias mombin, S. lutea. Dél-Amerika trópusain honos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó fa | a fa hosszúkas, sárga héjú termése'. — **Ö:** ~szilva 1896: *sárga Mombinszilva* (PallasLex. XII. 751); 1925: *sárga mombinszilva* (RévaiLex. XVII. 103); 1986: *sárga mombinszilva* (Priszter: Növ. 119). **J:** 1925: 'a fa | a gyümölcs'.

A *sárga mombin* angolból részfordítással (vö. ang. *yellow mombin* 'ua.') került a magyarba. A *sárga mom-binszilva* korábban került nyelvünkbe, a ném. *Gelbe Mombinpflaume* 'ua.' részfordításaként. Idegen nyelvi megfelelőkre I. or. *момбин желтый* 'sárga mombin'.

Egyéb elnevezései: I. **mombin**.

Elsevier's D.B. 6101, Mansfeld 801, Marzell IV. 456, Tropical. 14, Urania. (ném.) II. 58. — L. **arany mombinszilva, édes mombinszilva, gumós mombinszilva, mombin, vörös mombin**.

sárga mombinszilva I. **sárga mombin**

sárgazapota 1983: *Sárga zapota* (Velich–V. Nagy 248). **J:** 1983: 'Pouteria campechiana, Lucuma nervosa, L. salicifolia. Mexikótól Brazíliáig honos, a szapodillafélék (Sapota-

ceae) családjába tartozó fa | a fa narancssárga termése'.

Angolból került a magyarba; az ang. *yellow sapote* 'ua.' részfordításaként.

Egyéb elnevezései: I. **tojásfa**.

Mansfeld 1044–5. — L. **fehér zapota, szapodilla, zapota**^{1,2}, **zöld zapota**.

savanyúalma 1986: *savanyúalma* (Priszter: Növ. 147). **J:** 1986: 'Annona muricata. Valószínűleg az Antillákon őshonos, az annonafélék (Annonaceae) családjába tartozó örökzöld fa | a fa sötétzöld, rücskös termése'.

Tükörszó; a ném. *Sauerapfel* 'ua.' szó szerinti fordítása.

Egyéb elnevezései: I. **szúrszop**.

Elsevier's D. B. 5093. — L. **savanyú annóna, savanyú sobbe**.

savanyú annóna 1894: *Savanyú anóna* (Candolle 184). **J:** 1894: 'Annona muricata. Valószínűleg az Antillákon őshonos, az annonafélék (Annonaceae) családjába tartozó örökzöld fa | a fa sötétzöld, rücskös termése'.

A *savanyú annóna* előtagja feltehetőleg a növény egyéb német neveinek (vö. ném. *Sauersack* 'savanyú zsák', *Sauerapfel* 'savanyúalma', *sauere Sobbe* 'savanyú sobbe') mintájára alkotott elnevezés, az utótag a latin szaknyelvi név *Annona* 'ua.' átvétele.

Egyéb elnevezései: I. **szúrszop**.

Elsevier's D.B. 5093, Marzell I. 312. — L. **annóna, savanyúalma, savanyú sobbe**.

savanyú citrom 1976: *savanyú-citromnak* gr. (Urania. II. 44); 1985: *savanyú citrom* (Surányi 137); 1991: *savanyú citrom* (Főzés. 84). **J:** 1976: 'Citrus aurantiifolia. Feltehetőleg a Maláj-félszigeten és Indiában őshonos, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa | a fa sárga termése'.

Tükörszó; a ném. *Saure Limette* 'ua.' szó szerinti fordítása. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *sour lime*, fr. *lime acide* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: l. **lime**.

Elsevier's D.B. 3311, Mansfeld 769. — L. **citrom, édes citrom**.

savanyú sobbe [savanyú szobbe] **1893:** *savanyu sobbe* (PallasLex. IV. 375). **J:** 1893: 'Annona muricata. Valószínűleg az Antillákon őshonos, az annonafélék (Annonaceae) családjába tartozó örökzöld fa | a fa sötétzöld, rücskös termése'.

A *savanyú sobbe* a ném. *sauere Sobbe* 'ua.' előtagjának lefordításával, utótagjának átvételével jött létre.

Egyéb elnevezései: l. **szúrszop**.

Elsevier's D.B. 5093. — L. **savanyúalma, savanyú annóna**.

savanyúpálma 1745: *Savanyó Pálma* (Taxa. 4); 1783: *Savanyó Pálma* (Benkö 324); 1845: *Savanyú palma* (Kováts 420). **J:** 1745: 'Tamarindus indica. Afrikában őshonos, a lepényfafélék (Caesalpinaceae) családjába tartozó fa barnás hüvelyterméssel'.

A *savanyúpálma* ném. *Sauerdattel* 'savanyúdatolya', *Sauerdattelbaum* 'savanyúdatolyafa' hatására jött létre. A ném. név jelzőjét lefordították (*savanyú*), utótagját (*dattel, dattelbaum*) pedig a *pálma* névvel fordították magyarra. A magyar nyelvben eredetileg a *pálmát, pálmafát* csak datolyafa, datolyapálma jelentésben használták. A *datolyapálma* összetétel csak később alakult ki nyelvünkben.

Egyéb elnevezései: l. *tamarindusz*.

Graumann 164, Marzell IV. 571.

— L. **datolyapálma, pálma**.

Sebasteicordé l. Sebestyén

Sebestyén 1577 k.: *Sebefient* (OrvK. 11/39); 1787: *Sebefien* (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 423). 1792: *Sebaftiannak* gr. (Nedeliczi 8). **J:** 1577 k.: 'Cordia myxa, C. Sebestena. Ausztráliában, Ázsia trópusain honos, az érdeslevelűek (Boraginaceae) családjába tartozó fa (Cordia myxa) narancsszínű, apró gyümölcse'. — **Ö:** ~**fa** 1808: *Sebestyénfa* (Bertuch VI. 17). **J:** 1808: 'a fa'. | ~**kordé** 1845: *Sebastei Cordé* (Kováts 391). **J:** 1845: 'a fa | a gyümölcs'. | ~**szilva** 1787: *Sebefien-/zilváról* gr. (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 423). **J:** 1787: 'a gyümölcs'.

A *Sebestyén* és *Sebestyén-szilva* nevek a növény régi lat. szaknyelvi *Cordia sebestana* 'ua.' nevéből, ill. régi orvosi elnevezéseiből (*sebesten, sebestena*) származnak. A *Sebestyén-szilva* utótagja (*szilva*) létrejöhetett a növény más német elnevezései (vö. ném. *Syrische Pflaume* 'szíriaiszilva', *Assyrische Pflaume* 'asszíriaiszilva') hatására. A *Sebestyén-fa* a ném.

Sebestenbaum 'ua.' tükörfordítása. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *sebesten tree* 'ua.'. A *Sebástei Cordé* (1845) Kováts Mihály alkotása, a növény lat. szaknyelvi nevéből (vö. *Cordia sebestena* 'ua.').

Egyéb elnevezései: l. **mellbogyó**.

Bertuch VI. 17, Elsevier's D.B. 1594, Mansfeld 1113, Marzell I. 1157, Ulrich: Wb. 62–3. — L. **taknyoskordé**.

Sebestyén-fa l. **Sebestyén**

Sebestyén-kordé l. **Sebestyén**

Sebestyén-szilva l. **Sebestyén**

sedok l. **shaddock**

shaddock [sedok] **1894:** *shaddock* (Candolle 187); 1932: *shaddock* (Rapaics: MagyVir. 326). **J:** 1894: 'Citrus maxima, C. grandis, C. decumanus. Délkelet-Ázsiában honos, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa | a fa gyakran 6–8 kg-os termése'.

Angolból került a magyarba, az ang. *shaddock* 'ua.' átvétele. Idegen nyelvi megfelelőre l. or. *uedðok* 'ua.'. A névadás alapját egy 17. századi angol hajóskapitány neve képezte, Shaddock, aki elsőként hozta a

gyümölcs magját Kelet-Indiából Barbadosra 1696-ban.

Egyéb elnevezései: l. **pomeló**.

Elsevier's D.B. 4329, Mansfeld 772, Webster'sIntDict. 2083 ☉.

sobbe l. **savanyú sobbe**

sóskaszőlő **1989:** *sóskaszőlő* (Kultúrnövények 3. 18). **J:** 1989: 'Coccoloba uvifera. Mexikótól Dél-Amerika északi részéig, Nyugat-Indiában, Floridában, a homokos tengerpartokon honos, a keserűfűfélék (Polygonaceae) családjába tartozó örökzöld fa | a fa fürtökben álló, pirosas termése'.

Németből került a magyarba; a ném. *Traubenampfer* 'szőlósóska' tükörfordításaként. Az előtagot és az utótagot a magyar nyelvben felcserélték. Nevét szőlőre emlékeztető, savanykás, éretten pirosas, 1 cm-es bogyóterméseiről kapta, amelyek hatalmas fürtökben állnak.

Egyéb elnevezései: l. **szőlósóska**.

Kultúrnövények 3. 18, Marzell I. 1066, Ulrich: Wb. 58. — L. **szőlósóska**.

soursop l. **szúrszop**

Sz

szalakapálma l. **szalakka**

szalakka 1787: *Zalacca* (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 343). **J:** 1787: 'Salacca edulis, Zalacca glabrescens. Indonéziában őshonos, a pálmafélék (Arecaceae) családjába tartozó növény | a növény pikkelyes termése'. — **Ö:** ~**pálma** 1986: *szalakkapálma* (Priszter: Növ. 150); 1989: *szalakapálma* (Kultúrnövények 3. 24). **J:** 1986: 'a pálma'.

Az első alakváltozat *Zalacca* (1787) a lat. szaknyelvi név előtagjának *Zalacca glabrescens* 'ua.' átvétele. A *szalakkapálma* utótagja (*pálma*) magyarázó szerepű.

L. datolyapálma, kókuszpálma, pálma.

szamócabokor 1893: *szamócabokor* (PallasLex. II. 58); 1942: *szamócabokor* (Nagylaki 41); 1966: *szamócabokor* (Csapody–Priszter: MNövSz. 175); 1986: *szamócabokor* (Priszter: Növ. 151). **J:** 1893: 'Arbutus. Arbutus unedo. A Földközi-tenger vidékén, Észak-Afrikában, Kis-Ázsiában és Transzkaukázsiában honos örökzöld, az erikafélék (Ericaceae) családjába tartozó cserje vagy kis fa piros színű, illatos terméssel'.

A növény egyéb elnevezése (vö. ném. *Erdbeerbaum* 'szamócafa' hatására létrejött alakulat, ahol a *fa* helyett *bokor* magyarázó, kiegészítő utótagot illesztettek a *szamóca*

előtaghoz nyelvünkben. A *bokor* utótag utal arra, hogy a növény cserjeszerű, kis fa.

Egyéb elnevezései: l. **szamócafa**.

Elsevier's D.B. 5276, Marzell I. 371, Ulrich: Wb. 21. — **L. szamócafa.**

szamócacseresznye 1909: *Szamóca cseresznye* (Graumann 152). **J:** 1991: 'Physalis peruviana, Ph. edulis. Peruban őshonos, a csucsor-félék (Solanaceae) családjába tartozó növény | a növény felfúvott termésében található cseresznye méretű gyümölcsök'.

Németből került a magyarba; a ném. *Erdbeerkirsche* 'ua.' tükörfordításaként (vö. még a gyümölcs egyéb -cseresznye utótagú elnevezéseit). A -cseresznye utótag a növény buroktermésében található cseresznyeszerű gyümölcsre utal.

Egyéb elnevezései: l. **ananáscseresznye.**

Graumann 152. — **L. ehető zsidó-cseresznye, földicseresznye, szamóca-cseresznye.**

szamócafa 1905: *szamóczafa* (Kert. 46); 1911: *szamócafa* (RévaiLex. II. 34); 1940: *szamócafa* (Pávó 24); 1974: *szamócafa* (Urania. I. 205); 1966: *szamócafa* (Csapody–Priszter: MNövSz. 175); 1985: *szamócafa* (Surányi 142); 1987: *szamócafa* (Velich 3); 1991: *szamócafa* (Főzés. 81); 1993: *szamócafa* (Lovas 14). **J:**

1905: 'Arbutus. Arbutus unedo. A Földközi-tenger vidékén, Észak-Afrikában, Kis-Ázsiában és Transzkaukáziában honos örökzöld, az erikafélék (Ericaceae) családjába tartozó cserje vagy kis fa piros színű, illatos terméssel'. — **nyugati** ~ 1986: *nyugati számócafa* (Priszter: Növ. 151). **J:** 1986: 'a fa'.

Tükrörszö; a ném. *Erdbeerbaum* 'ua.' szó szerinti fordítása. Idegen nyelvi megfelelőkre l. angol: *strawberry tree*, or. *дерево земляничное крупноплодное, земляничник крупноплодный* 'ua.'. A *nyugati* jelzőnek megkülönböztető szerepe van, valószínűleg a magyarban keletkezett.

Egyéb elnevezése: *számócabokor*.

Elsevier's D.B. 5276, Mansfeld 1032, Marzell I. 371, Ulrich: Wb. 21. — L. **számócabokor**.

számócajava l. **számócajava**

számócajava 1976: *számócajava* (Urania. II. 134); 1983: *Szamóca guava* (Velich-V. Nagy. 245); 1986: *számóca-guáva* (Priszter: Növ. 151); 1987: *számóca guava* (Velich 23). **J:** 1976: 'Psidium littorale, P. cattleianum. Valószínűleg Kelet-Braziliában őshonos örökzöld, a mirtuszfélék (Myrtaceae) családjába tartozó növény | a növény ovális vagy körte alakú termése'.

A *számóca-guajava* (1976) németből került a magyarba (vö. a ném. *Erdbeer-Guayave* 'ua.'), a német név előtagjának lefordításával, utótagjának átvételével jött létre. A későbbi alakváltozatok feltehetőleg az

ang. *strawberry guava* 'ua.' hatására alakultak ki. A névadás alapját a gyümölcs számócára emlékeztető íze és illata képezte.

Mansfeld 970, Tropical 59, Urania (ném.) II. 137. — L. **brazil guava, guava**.

szapodilla 1983: *Zapodilla* (Velich-V. Nagy 246); 1985: *zapodilla* (Surányi 148); 1986: *szapodilla* (Priszter: Növ. 138); 1987: *zapotilla* (Velich 31); 1991: *Sapodillának* gr. (Főzés. 81); 1994: *zapotilla* (Kertbarát. 3: 44). **J:** 1983: 'Manilkara zapota, Achras sapota, Manilkara zapotilla. Közép-Amerika északi részén honos, a szapodillafélék (Sapotaceae) családjába tartozó fa | a fa rozsdavörös termése'. — **Ö:** ~**fa** 1893: *szapotillfa* (PallasLex. I. 65); 1911: *szapotillfa* (RévaiLex. I. 66); 1966: *szapotill-fa* (Csapody-Priszter: M-NövSz. 159); 1986: *szapotillfa* (Priszter: Növ. 138). **J:** 1893: 'a fa'. | ~**szilva** 1893: *szapotillszilva* (PallasLex. I. 65); 1911: *szapotill-szilva* (RévaiLex. I. 66); 1989: *szapodilla szilva* (Kultúrnövények 3. 4). **J:** 1893: 'a gyümölcs'.

A *szapodilla* nemzetközi szó; vö.: ang. *sapodilla*, *sapotilla*, fr. *sapotillier*, holl. *Sapotille*, ném. *Sapotille*, or. *canодилла*, sp. *zapotillo*: 'ua.'. A magyarban előforduló alakváltozatok nem egy nyelvből származnak: a lat. szaknyelvi *Manilkara zapotilla* 'ua.', illetve az ang. *sapodilla* 'ua.' hatását mutatják. A *szapotillfa* a ném. *Sapotillbaum*, *Sapodillbaum* 'ua.' részfordításával, előtagjának átvéte-

lével, utótagjának lefordításával jött létre. Idegen nyelvi megfelelőkre l. or. *depeeo canomunueoe* 'szapodillafa'. A *szapotilluszilva* alakváltozat valószínűleg alakkeveredéssel keletkezett: előtagja (*szapotill*) a ném. *Sapotillbaum* 'szapodillfa' előtagjának, utótagja az ang. *sapodilla plum* 'szapodillaszilva' utótagjának átvétele; a *szapodillaszilva* angoltól (vö. ang. *sapodilla plum* 'szapodillaszilva') részfordítással került a magyarba; az ang. *sapodilla plum* 'ua.' előtagjának átvétele, a *szilva* pedig az angol név utótagjának a fordítása. A *szapodilla* végső forrása a nahua *tzapotl* 'a fa', amelynek folytatása a spanyol *zapotillo* (a *zapote* 'szapodillaszilva' kicsinyítőképzős változata), amelyből a *sapodilla*, *sapotilla* alakváltozatok kialakultak.

Egyéb elnevezései: l. **zapota**¹.

Elsevier's D.B. 4700, Klein: Et-DictEngl. 1382, Lokotsch: AmWb. 57–8 ☉, Mansfeld 1042, Palmer 130 ☉, Palmer: Neuweltwörter. 119–20 ☉, Tropical. 62, Ulrich: Wb. 3, Urania. (ném.) II. 188, Webster'sIntDict. 1504, 2013 ☉. — L. **fehérzapota**, **sárgazapota**, **zapota**^{1,2}, **zöldzapota**.

szapodillafa l. **zapota**¹

szapodillaszilva l. **zapota**¹

szelídfenyő **1783**: *Szelid Fenyő* (Benkő 425); 1845: *Szelid fenyő* (Kováts 411). **J**: 1783: 'Pinus. Pinus pinea. Európa mediterrán vidékein honos, a fenyőfélék (Pinaceae) családjába tartozó fenyő tobozterméssel, melyben barna magok találhatók, ehető magbéllel'.

Tükörszó; a ném. *Zahme Kiefer* 'ua.' szó szerinti fordítása.

Egyéb elnevezései: l. **mandula-fenyő**.

Marzell III. 779.

szentdomingói-barackfa **1915**: *s.-domingói barackfa* (RévaiLex. XIII. 342). **J**: 1915: 'Mammea americana. Dél-Amerika északi, Közép-Amerika déli részén és Nyugat-Indiában őshonos, az ördögfügefélék (Clusiaceae) családjába tartozó fa rozsdabarna színű, levekes terméssel'.

Tükörszó; a ném. *Aprikose von St. Domingo* 'szentdomingói-barack' fordítása, amelyet magyarázó *-fa* utótaggal egészítettek ki. Idegen nyelvi megfelelőkre l. fr. *abricotier de Saint Domingue* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: l. **namej**.

Elsevier's D.B. 3453, Mansfeld 255, Marzell III. 52, Tropical. 52. — L. **szentdomingói-kajszin**.

szentdomingói-kajszin **1896**: *s.-domingói kajszin* (PallasLex. XII. 260). **J**: 1896: 'Dél-Amerika északi, Közép-Amerika déli részén és Nyugat-Indiában őshonos, az ördögfügefélék (Clusiaceae) családjába tartozó fa (Mammea americana) rozsdabarna színű, levekes termése'.

Tükörszó; a ném. *Aprikose von St. Domingo* 'ua.' szó szerinti fordítása. A *barack* utótagot szinonímájával, a *kajszinnal* helyettesítették. Idegen nyelvi megfelelőkre l. fr. *abricotier de Saint-Domingue* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: l. **namej**.

Elsevier's D.B. 3453, Mansfeld 255, Marzell III. 52, Tropical. 52. — L. **szentdomingói-barackfa**.

szentjánosfa 1653–5: *Szent János fája* (Apáczai 235); 1887: *Szent Jánosfa* (Cserey: Növényhatározó. 644). **J:** 1653–5: 'Ceratonía siliqua. Kis-Ázsia és Szíria területein őshonos, örökzöld, a lepényfafélék (Caesalpiniaceae) családjába tartozó fa barna hüvelyterméssel'. — **igazi** ~ 1887: *Igazi Szent Jánosfa* (Cserey: Növényhatározó. 644). **J:** 1887: 'a fa'.

Németből tükörfordítással került a magyarba (vö. ném. *Johansbrot*, *Johannisbrot* 'jánoskenyér', *Johannisbrotbaum*, *Johannisbrodbaum* 'jánoskenyérfa', *S. Johannisbrot* 'szentjánoskenyér').

Egyéb elnevezései: l. **szentjánoskenyérfa**.

Elsevier's D.B. 1023, Marzell I. 898, Ulrich: Wb. 50. — L. **jánoskenyér, szentjánoskenyér**.

szentjánoskenyér 1577 k.: *zent Ianos kenereth* gr. (OrvK. 163/1); 1745: *Sz. János Kenyér* (Taxa. 46); *Szent János Kenyere* (Taxa. 4); 1792: *Sz. János kenerét* gr. (Nedeliczi 158); 1793: *Szent-János kenyerere* (Grossinger: HistPhys. 155); 1790–95: *Sz János kenyerere* (MTA K 679/I. 57a–50b. Csokonai-kézirat); 1808: *Szent János Kenyere* (Bertuch VII. 37); 1844: *Sz. János-kenyér* (Haraszthy 68); 1845: *Sz. Jánoskenyerere* (Kováts 413); 1883: *szentjánoskenyér* (Asbóth 206); 1900: *szentjánoskenyér* (Kert. 616); 1983: *szentjánoskenyér* (Velich–V. Nagy 186); 1987:

szentjánoskenyér (Velich 26); — *szentivánkinyér* (TESz.). **J:** 1577 k.: 'Ceratonía siliqua. Kis-Ázsia és Szíria területein őshonos, örökzöld, a lepényfafélék (Caesalpiniaceae) családjába tartozó fa | a fa barna hüvelytermése'. — **Ö:** ~**fa** 1852: *Szent-János-kenyérfa* (Gönczi 188); 1877: *Szent-János-kenyérfa* (Termtud-Közl. 254); 1894: *Szentjánoskenyérfa* (Can-dolle 352); 1905: *Szt. János kenyérfa* (Kert. 46); 1909: *Szentjános-kenyérfa* (Graumann 160); 1911: *Sz. Jánoskenyérfa* (Cserey: Növényiszótár. 57); 1925: *Szent János-kenyérfa* gr. (Magyar Flóra. 657); 1966: *szentjánoskenyérfa* (Csapody–Priszter: MNövsz. 179); 1985: *szentjánoskenyérfa* (Surányi 141). **J:** 1852: 'a fa'. — **igazi** ~**fa** 1911: *igazi sz. Jánoskenyérfa* (Cserey: Növényiszótár. 57). **J:** 1911: 'a fa'. | **jőféle** ~**fa** 1852: *Jőféle Sz. János kenyérfa* (Gönczi 188).

A *szentjánoskenyér* tükörszó; a ném. *S. Johannisbrot* 'ua.', *Johansbrot*, *Johannisbrot* 'jánoskenyér' szó szerinti fordítása. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *St.-John's-bread*, *St. John's bread* 'szentjánoskenyér', sv. *Johannesbröd* 'szentjánoskenyér'. A *szentjánoskenyérfa* ugyancsak németből került a magyarba tükörfordítással (vö. ném. *Johannisbrodbaum*, *S. Johannisbrotbaum* 'ua.'. Az *igazi-szentjánoskenyérfa* jelzőjének (*igazi*) megkülönböztető szerepe van. Az elnevezés a keresztlő szent legendájával van összefüggésben, a keresztlő szent a pusztában

szentjánoskenyér-rel csillapította éhségét.

Egyéb elnevezései: *jánoskenyér*, *szentjánosfa*.

Kluge: EtWb. 333 ☉, Mansfeld 437, Marzell I. 898, TESz. ☉, Ulrich: Wb. 50. — L. jánoskenyér, szentjá-nosfa, brodruchtf, kelet-indiai-kenyérfa, kenyérdiófa, kenyérfa^{1,2}, kenyérgyümölcs, nagytermésű kenyérfa.

szentjánoskenyérfa l. **szentjánoskenyér**

szenvedésvirág 1845: *Szenyvedés-virág* (Kováts 330). **J:** 1845: 'A Passiflora nemzetség több faja (főleg *P. quadrangularis*, *P. caerulea*, *P. edulis*, *P. incarnata*) | a növény virága'.

Kováts Mihály alkotása; a névnek nincs folytatása nyelvünkben. Latin (vö. lat. *Passiflora* 'passióvirág') vagy német (vö. ném. *Passionsblume* 'passióvirág') mintára keletkezett tükörfordítás.

Egyéb elnevezései: l. **golgota**.

Elsevier's D.B. 4068, Marzell III. 587. — L. Krisztus kínszenvedése, Krisztus koronája, Krisztusvirág, passiógyümölcs, passióvirág, marakuja-szenvedésvirág).

-szilva(fa) l. **akiszilva**, **amerikai datolyaszilva**, **amerikai kakiszilva**, **arany mombinszilva**, **aranyszilva**, **ázsiai datolyaszilva**, **ázsiai kakiszilva**, **balzsamszilva**, **batokószilva**, **disznószilva**, **édes balzsamszilva**, **édes mombinszilva**, **datolyaszilva**, **égi kakiszilva**, **égiszilva**, **egyiptomiszilva**, **egyiptomiszilvapálma**, **eviszilva**, **gumós mombinszilva**, **ikakószilva**, **kakiszilva**, **kínai ikerszilva**, **kókuszszilva**, **kormányzószilva**, **licsiszilva**,

lótuszzsilva, **madagaszkáriszilva**, **mangószilva**, **mangóbalzsamszilva**, **maronszilva**, **mombinszilva**, **olasz datolyaszilva**, **pálmaszilva**, **pálmaszilvafa**, **sárga mombinszilva**, **Sebestyén-szilva**, **szapodillaszilva**, **tahitiszilva**, **török-szilva**, **valódi lótuuszilva**, **virginiai kakiszilva**, **virginiaiszilva**, **vörös mombinszilva**, **zsidószilva**

szilvapálmafa 1845: *Szilva pálmafa* (Kováts 416). **J:** 1845: 'Phoenix dactylifera. A Perzsa-öböl vidékén, Indiában és Arábiában őshonos, a pál-mafélék (Arecaceae) családjába tartozó fa hosszúkas terméssel'.

A *szilvapálmafa* Kováts Mihály alkotása. A *szilva* előtag a datolyának a közismert gyümölcshöz való hasonlóságára utal, az utótag (*pálmafa*) a gyümölcsöt termő növény fajtájára utal.

Egyéb elnevezései: l. **datolya**.

L. **egyiptomiszilva**, **egyiptomiszilvapálma**, **pálma**, **pálmaszilva**.

szíriaimogyoró 1922: *szíriai* v. *hólyagos mogyoró* (RévaiLex. XV. 486). **J:** 1922: 'Északkelet-Iránban, Észak-Afganisztánban és a Szovjetúnióban őshonos, a pisztáciafélék (Pistaciaceae) családjába tartozó fa (*Pistacia vera*) liláspiros vagy sárgászöld héjjal fedett termése'.

A ném. *Syrische Nuss* 'ua.' tükörfordításával került a magyarba (vö. még *Syrisch Pimpernuß(baum)* 'szíriai pimpermogyorófa/pimperdiófa').

Egyéb elnevezései: l. **pisztácia**.

Mansfeld 808, Marzell III. 795.

szívded 1845: *Szívded* (Kováts 416). **J:** 1845: 'Anacardium occidentale. Valószínűleg Brazíliában honos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó örökzöld fa | a fa vese alakú termése'.

A *szívded* 'szívhez hasonló' Kováts Mihály alkotása; a gyümölcs nevét szívhez hasonló termése miatt kapta; a *-ded* képző hozzátételével. Kováts Mihály a névadást ezzel indokolja: "Mert e'nek gyümöcse a' madár szívéhez hasonló; belől pedig vérhez hasonló nedvességgel teljes" (Kováts 416). A névnek más forrásban nincs nyoma. A név valószínűleg a lat. szaknyelvi *anacardia* hatására jött létre, mely a görög *aná-* 'valamilyen módon' és *kardia* 'szív' szavak összetétele.

Egyéb elnevezései: l. **kesu**.

D. Bartha: Szóképz. 123, Elsevier's D.B. 1378, Magy. Fűvészk. 33–4, Marzell I. 251, NyÚSz. 44–5. — L. **anacardia, gránátalmaded, szívgyümölcsű**.

szívgyümölcsű 1793: *Szívgyümölcsű* (Földi 36). **J:** 1793: 'Anacardium. Anacardium occidentale. Valószínűleg Brazíliában honos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó örökzöld fa vese alakú termésekkel'.

A *szívgyümölcsű* valószínűleg a lat. szaknyelvi *Anacardium occidentale* 'ua.' mintájára alakult ki, amely a görög *aná-* 'valamilyen módon' és *kardia* 'szív' szavak összetétele. Kialakulására esetleg a ném. *Herzfrucht* 'szívgyümölcs' is hatással

lehetett. A névnek más forrásban nincs nyoma.

Egyéb elnevezései: l. **kesu**.

Elsevier's D.B. 1378, Marzell I. 251. — L. **anacardia, szívded**.

szonáridió l. szuaridió

szourszop l. szúrszop

szőlősóska 1893: *szőlősóska* (PallasLex. IV. 444); 1911: *szőlősóska* (Cserey: Növényiszótár. 64); 1966: *szőlősóska* (Csapody–Priszter: MNövsz. 182); 1986: *szőlősóska* (Priszter: Növ. 162). **J:** 1893: 'Coccoloba uvifera. Mexikótól Dél-Amerika északi részéig, Nyugat-Indiában, Floridában, a homokos tengerpartokon honos, a keserűfűfélék (Polygonaceae) családjába tartozó örökzöld fa | a fa fűtőkben álló, pirosas termése'.

Németből került a magyarba; a ném. *Traubenampfer* 'ua.' tükörfordításaként. A névadás alapját a szőlőre emlékeztető, savanykás bogyótermések képezték.

Egyéb elnevezései: *karajosszőlő, sóskaszőlő, tengeriszőlő*.

Marzell I. 1066, Ulrich: Wb. 58. — L. **sóskaszőlő**.

szuaridió 1912: *Szuaridió* v. *Suwarow-dió* (RévaiLex. IV. 304); 1966: *szonári-dió, szuari-dió* (Csapody–Priszter: MNövsz. 233). **J:** 1912: 'Guyanában, Brazíliában, Kolumbiában, Peruban és Panamában honos, a Caryocaraceae családba tartozó fa (Caryocar nuciferum) diószerű termése'.

A *szuaridió* alakváltozat feltehetőleg a ném. *Suarinuß* 'ua.', esetleg

az ang. *souari nut* 'ua.' előtagjának átvételével, utótagjának lefordításával jött létre. A *Suwarow-dió* alakváltozat részfordítással németből (vö. ném. *Suwarinuß* 'ua.') vagy angolból (vö. ang. *sawari nut*, *souvari nut* 'ua.') kerülhetett a magyarba.

Mansfeld 252, Marzell I. 862, Tropical. 51.

szúrszop 1983: *Szourszop* (Velich–V. Nagy 243); 1985: *szourszop* (Surányi 148); 1987: *szourszop* (Velich 74); 1989: *szúrszop* (Kultúrnövények 3. 8); 1991: *szourszop* (Főzés. 93); 1993: *soursop* (Lovas 14); 1994: *szourszop* (Kertbarát. 3: 46). **J:** 1983: 'Annona muricata. Valószínűleg az Antillákon őshonos, az

annonafélék (Annonaceae) családjába tartozó örökzöld fa | a fa sötétzöld, rücskös termése'.

A *szúrszop* az ang. *soursop*, *sour sop* 'ua.' átvétele, amely az angol *sour* 'savanyú' és *sop* 'étel' szavak össze-tétele. A *soursop* alakváltozat az angol írásmódot tükrözi, a *szourszop* részben már a kiejtéshez igazodik, a *szúrszop* pedig egészen a kiejtést követi.

Egyéb elnevezései: *nyugati annónafa*, *savanyúalma*, *savanyú annóna*, *savanyú sobbe*, *tüskés annóna*.

Elsevier's D. B. 5093, Mansfeld 205, Tropical. 40, Ulrich: Wb. 17, Webster'sIntDict. 2178 ☉.

szuwarowdió l. szuaridió

T

tahitialma 1976: *tahitialma* (Urania. II. 57); 1986: *tahitialma* (Priszter: Növ. 119). **J:** 1976: 'Spondias cytherea, S. dulcis. Melanéziától Polinéziáig őshonos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó növény | a növény fűrtökben érő, narancsszínű termése'.

Tükörszó; a ném. *Tahiti-Apple* 'ua.' szó szerinti fordítása. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *Otaheite-apple* 'otahaitialma'.

Egyéb elnevezései: l. **balzsamszilva**.

Elsevier's D.B. 178, Mansfeld 800, Marzell IV. 456, Webster'sIntDict. 1599. — L. **otahaitialma, tahitiszilva**.

tahitiszilva 1989: *tahitiszilva* (Kultúrnövények 3. 18). **J:** 1989: 'Spondias cytherea, S. dulcis. Melanéziától Polinéziáig őshonos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó növény | a növény fűrtökben érő, narancsszínű termése'.

Feltehetőleg a gyümölcs, illetve növény egyéb elnevezéseiből (vö. ném. *Tahiti-Apple* 'tahitialma', *Süße Balsampflaume* 'édes balzsamszilva', *Goldpflaume* 'aranyszilva' keletkezett név.

Egyéb elnevezései: l. **balzsamszilva**.

Mansfeld 800, Webster'sIntDict. 1599.

taknyoskordé 1845: *Taknyos Cordé* (Kováts 420). **J:** 1845: 'Cordia myxa, C. Sebestena. Ausztráliában,

Ázsia trópusain honos, az érdes-levelűek (Boraginaceae) családjába tartozó fa | a fa narancsszínű, apró gyümölcse'.

A név Kováts Mihály alkotása, a névnek nincs folytatása a magyar nyelvben. A *taknyoskordé* utótagja (*kordé*) a lat. szaknyelvi *Cordia* 'ua.' átvétele, a *taknyos* jelzőt Kováts Mihály a következőképpen indokolja: "Mert a' gyümölcseben takony tulajdonságú nedv van" (Kováts 420).

Egyéb elnevezései: l. **mellbogyó**.

Kováts 420. — L. **Sebestyén, Sebestyén-kordé**.

tamarilló 1991: *tamarilló* (Főzés. 93). **J:** 1991: 'Cyphomandra betacea. Peruban őshonos, a burgonyafélék (Solanaceae) családjába tartozó kis fa | a fa vöröses színű termése'.

Angolból került a magyarba, az ang. *tamarillo* 'ua.' átvétele. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ol. *tamarillo* 'ua.'.

Egyéb elnevezései: l. **paradicsomfa**.

Mansfeld 1209.

tamarindusz 1577 k.: *Tamarindus* gr. (OrvK. 11/39); 1783: *Tamarind* (Benkő 324); 1787: *Tamarindusról* gr. (Mátyus I.: Ó és Új Diaet. 419); 1793: *Tamarind* (Földi 39); 1790–95: *tamarind* (MTA K 669. Csokonai-kézirat); 1806: *Tamarinda* (Bertuch II. 42); 1845: *Tamarind* (Kováts 420); 1894: *tamarindus* (Pal-

lasLex. VI. 17). 1975: *tamarindusz* (Termtud. 309); 1983: *Tamarind* (Velich–V. Nagy 256). **J:** 1577 k.: 'Tamarindus indica. Afrikában őshonos, a lepényfafélék (Caesalpinaceae) családjába tartozó fa | a fa barnás hüvelytermése'. — **indiai** ~ 1806: *Indiai Tamarinda* (Bertuch II. 42); 1897: *indiai Tamarindus* gr. (PallasLex. XV. 907). **J:** 1806: 'a fa | a termés'. — **Ö:** ~**fa** 1872: *tamarind-fa* (Hevesi: Jelky. 249); 1909: *Tamarindafa* (Graumann 164); 1966: *tamarindusz-fa* (Csapody–Priszter: MNövsz. 185). **J:** 1872: 'a fa'. — **indiai ~fa** 1986: *indiai tamarindus(fa)* (Priszter: Növ. 160). **J:** 1986: 'a fa'.

Nemzetközi szó; vö.: ang. *tamarind*, ném. *Tamarinde*, fr. *tamarinier*, or. *тамаринд* 'ua.'. A legkorábbi alakváltozat a lat. szaknyelvi *Tamarindus* 'ua.' átvétele, a *tamarind* kialakulhatott német hatásra, esetleg a lat. szaknyelvi *Tamarindus* -us végződésének elhagyásával. A *tamarinda* talán német (vö. ném. *Tamarinde* 'ua.') eredetre mutat. A *tamarinduszfa* összetétel létrejöhetett idegen nyelvi hatásra (vö. ném. *Tamarindenbaum* 'ua.'), de kialakulhatott a magyar nyelvben is, a -*fa* értelmesítő, magyarázó utótag hozzáillesztésével. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *tamarind-tree*, holl. *tama-rindeboom* 'ua.'. Az *indiai tama-rindusz(fa)* kialakulhatott a ném. *indischer Tamarindenbaum* 'ua.', esetleg a latin *Tamarindus indica* 'indiai tamarindusz' mintájára is. Idegen nyelvi megfelelőkre l. fr.

tamarin des Indes, tamarinier des Indes, or. *тамаринд индийский* 'indiai ta-marindusz'. A *tamarindusz* végső forrása az arab *tamr hindi* 'indiai datolya', a *tamr* 'száritott datolya' + *hindi* 'indiai' (< *Hind* 'India'), amelynek folytatása a spanyol és portugál *tamarindo*.

Egyéb elnevezései: *indiai pálmagyümölcs, indiai pálmazölőfa, savanyúpálma*.

Elsevier's D.B. 5433, 5434, Mansfeld 451–2, Marzell IV. 571, Tropical. 9, 231, Ulrich: Wb. 231, Webster'sIntDict. 2335.

tamarinduszfa l. tamarindusz

tara kivi 1989: *tara kivi* (Kultúrnövények 3. 10). **J:** 1989: 'Actinidia kolomikta. Japánban, Koreában, Kínában és a Szovjetunió bizonyos területein honos, az aktinídiáfélék (Actinidiaceae) családjába tartozó lombhullató kúszónövény | a növény barna termése'.

A *tara kivi* jelzője kialakulhatott a növény egyéb idegen nyelvi elnevezései alapján (vö. ang. *tara vine* 'taraszölő'), a növény származási helyére utal, utótagja (*kivi*) az *Actinidia* nemzetség nevének átvétele.

Egyéb elnevezései: l. **mandzsú kivi**.

Elsevier's D.B. 748, Mansfeld 245. — L. **kivi, mandzsú kivi**.

tengeriszőlő 1974:

tengeriszőlő (Urania. I. 255); 1986: *tengeriszőlő* (Priszter: Növ. 162); 1989: *tenge-riszőlő* (Kultúrnövények 3. 18). **J:** 1974: 'Coccoloba uvifera. Mexikótól Dél-Amerika északi részéig, Nyugat-Indiában, Floridában, a

homokos tengerpartokon honos, a keserűfűfélék (Polygonaceae) családjába tartozó örökzöld fa | a fa fűrtőkben álló, pirosas termése’.

Tükörsző; a ném. *Seetraube*, *Meertraube* ’ua.’ szó szerinti fordításával került a magyarba. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *sea grape*, *seaside grape* ’ua.’. A névadás alapját a trópusi tengerpartokon mindenütt meghonosodott, szőlőre emlékeztető, savanykás termés képezte.

Egyéb elnevezései: l. **szőlősóska**.

Elsevier’s D.B. 4788, Kultúr-növények 3. 18, Mansfeld 122, Marzell I. 1066, Ulrich: Wb. 58.

termesztett ananász l. ananász

termesztett banán l. banán

testszín golgota 1807: *testszín Golgota* (Magy. Fűvészk. 214); 1843: *testszin Golgota* (Bugát: Szóhalm. 158). 1852: *Testszin Golgota* (Gönczi 228). **J:** 1807: ’Passiflora incarnata. Florida déli részén, Texasban, Amerikában honos, a golgotavirágfélék (Passifloraceae) családjába tartozó kúszónövény | a növény ehető termése’.

A *testszín golgota* lat. szaknyelvi *Passiflora incarnata* ’hússzínű passióvirág’ tükörfordítása; a *golgota* a lat. *Passiflora* értelem szerinti megfelelője.

Genaust 204, Mansfeld 904. — L. ehető golgotavirág, golgota, kék golgotavirág, kékvirágú golgota, óriási golgotavirág.

tojásfa 1987: *tojásfa* (Velich 51). **J:** 1987: ’Pouteria campechiana, Lucuma nervosa, L. salicifolia. Me-

xikótól Braziliáig honos, a szapodillafélék (Sapotaceae) családjába tartozó örökzöld fa narancssárga vagy citromsárga színű terméssel’.

Valószínűleg az ang. *eggfruit* ’tojásgyümölcs’ mintájára alkotott összetétel. A -gyümölcs utótagot -fa utótaggal helyettesítették. A termések héja viaszosan fénylik, citromsárga vagy narancssárga színű. A gyümölcs húsa a tojássárgájához hasonló lágy állományú, a főtt tojásra emlékeztet. Innét származik a *tojásfa* elnevezés.

Egyéb elnevezései: *kanisztel*, *sárga-zapota*.

Mansfeld 1044–5, Velich. 51–2, Webster’sIntDict. 327 ☉.

törökszilva 1793: *Török-szilva* (Grossinger: HistPhys. 339); 1843: *Törökszilva* (Bugát: Szóhalm. 441); 1847: *törökszilva* (Nogel 91); 1877: *törökszilva* (TermtudKözl. 116). **J:** 1793: ’Phoenix dactylifera. A Perzsából vidékén, Indiában és Arábiában őshonos, a pálmafélék (Arecaceae) családjába tartozó fa | a fa hosszúkás termése’.

Valószínűleg a magyar nyelvben keletkezett név, amely a gyümölcs származási helyére utal, valamint a szilvához való hasonlóságára (vö. „*Palmæ species Phoenix arbor in Syria, Africa uberrime fructificat. Quia vero Turcæ dactylos (æpe in Hungariam adferebant, vulgus a similitudine quadam cum Prunis, fructus hos Turcia pruna appellabat...*” (Grossinger: HistPhys. 339)).

Egyéb elnevezései: l. **datolya**.

Ulrich: Wb. 76.

töviskörte 1987: *töviskörte* (Velich 81); 1993: *töviskörte* (Élet és Tudomány 3: 77). **J:** 1987: 'Opuntia dillenii. Nyugat-Indiában, Dél-Amerika északi részén honos, a kaktuszfélék (Cactaceae) családjába tartozó növény | a kaktusz sötétpiros termése'.

Tükkörsző; az ang. *prickly pear* 'ua.' szó szerinti fordítása.

Tropical. 56.

trópusi kenyérfa l. kenyérfa¹

tüskés annóna 1989: *tüskés annóna* (Kultúrnövények 3. 8). **J:** 1989: 'Annona muricata. Valószínűleg az Antillákon őshonos, az anno-nafélék

(Annonaceae) családjába tartozó örökzöld fa | a fa sötétzöld, rücskös termése'.

A *tüskés annóna* a ném. *Stachel-Anone*, *Stachelan(n)one* 'ua.' részfordításával (az előtag lefordításával és az utótag átvételével) került a magyarba. Idegen nyelvi megfelelőkre l. fr. *anone hérissée*, or. *анона колючая*, *анона игольчатая* 'ua.'. Az utótag a lat. szaknyelvi *Annona* 'ua.' átvétele. A névadás alapját a gyümölcsshéj tüskeszerű, rücskökkel borított felszíne képezte.

Egyéb elnevezései: l. **szúrszop**.

Elsevier's D.B. 5093, Mansfeld 205, Marzell I. 312. — L. **annóna**.

U, Ú

uborkafa¹ 1940: *uborkafa* (Pávó 25); 1986: *uborkafa* (Priszter: Növ. 171). **J:** 1940: 'Az Avertrhoa nemzetségbe tartozó fajok közül több, főleg Avertrhoa carambola, A. bilimbi'.

Az *uborkafa* a ném. *Gurkenbaum* 'ua.' tükörfordításaként került a magyarba. Idegen nyelvi megfelelőkre l. ang. *cucumber tree* 'Avertrhoa bilimbi; uborkafa'.

Egyéb elnevezései: *blimbi*, *blimbi fa*, *csillaggyümölcs*, *karambola*, *karambolafa*.

Elsevier's D. B. 576, Mansfeld 700, Urania. (ném.) II. 14. — L. **uborkafa**².

uborkafa² 1911: *Ugorkafának* gr. (RévaiLex. I. 82); 1966: *uborkafa*

(Csapody–Priszter: MNövSz. 124). **J:** 1911: 'Adansonia digitata. A szenegáli szavannáktól Etiópiáig, Kenyában és Angolában honos, a majomkenyérfafélék (Bombacaceae) családjába tartozó fa uborkaszerű terméssel'.

Az *uborkafa* a ném. *Gurkenbaum* 'ua.' tükörfordításaként került a magyarba. A névadás alapját a fa uborkaszerű termése képezte.

Egyéb elnevezései: l. **baobab**.

Elsevier's D. B. 445, Mansfeld 868–9. — L. **uborkafa**¹.

ujjas levelű Adanson fája l. **Adanson fája**

V

valódi kenyérfa l. **kenyérfa**¹

valódi lótuuszszilva l. **lótuuszszilva**

valódi pisztácia l. **pisztácia**

varancsoscitrom **1805:**

varantsogos tztitrom (Bertuch I. 47).

J: 1805: 'Citrus medica. Valószínűleg Indiában őshonos, a rutafélék (Rutaceae) családjába tartozó fa | a fa narancssárga termése'.

A *varantsogos tztitrom* Márton József alkotása, a jelzővel a gyümölcs durva felületű héjára utal. A névnek nincs folytatása a magyar nyelvben.

Egyéb elnevezései: l. **citronád**.

Bertuch I. 47. — L. **citrom**.

vesedió 1890 k.: *Vesedió* (L. Sz. 4869. 622); 1893: *vesedió* (PallasLex. I. 242); 1911: *vesedió* (RévaiLex. I. 572). **J:** 1890 k.: 'Valószínűleg Brazíliában honos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó örökzöld fa (Anacardium occidentale) vese alakú termése'.

Az összetétel előtagja a ném. *Nierenbaum* 'vesefa' előtagjának fordítása, az utótag (*dió*) kiegészítő, értelmesítő, magyarázó elem, amely a gyümölcs egyéb magyar elnevezéseinek hatására is létrejöhetett (vö. *akazsudió*, *indusdió*, *kesudió*, *nyugat-indiai-elefántdió*). A névadás alapját a termések veséhez alakja képezte.

Egyéb elnevezései: l. **kesu**.

Marzell. I. 251, Ulrich: Wb. 14. — L. **vesefa**.

vesefa 1890 k.: *Vesefa* (L. Sz. 4869. 622); 1893: *vesefa* (PallasLex. I. 242); 1911: *vesefa* (RévaiLex. I. 572). **J:** 1890 k.: 'Anacardium occidentale. Valószínűleg Brazíliában honos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó örökzöld fa vese alakú terméssel'.

A ném. *Nierenbaum* 'ua.' tükörfordítása. A névadás alapját a termések veséhez hasonló alakja képezte. Idegen nyelvi megfelelőkre l. holl. *West Indische Nierenboom* 'nyugat-indiai-vesefa'.

Egyéb elnevezései: l. **kesu**.

Mansfeld 796, Marzell. I. 251, Ulrich: Wb. 14. — L. **vesedió**.

virdzsini **ai** **kakiszilva** l. **virginia** **aiszilva**

virdzsini **aiszilva** l. **virginia** **aiszilva**

virginia **ai** **kakiszilva** **1986:**

virginia *kakiszilva* (Priszter: Növ. 90). **J:** 1986: 'Diospyros virginia. Amerikában őshonos, az ébenfafélék (Ebenaceae) családjába tartozó fa | a fa gömb alakú, fényes narancssárga termése'.

A jelző a lat. szaknyelvi név (*Diospyros virginia* 'ua.') utótagjának átvétele, esetleg a növény egyéb idegen nyelvi elnevezései (vö. ném. *virginische Dattelpflaume* 'virginiai datolyaszilva' is hatással lehettek kialakulására. A *kakiszilva* utótag a *Diopyros* nemzetség általános

elnevezése, a ném. *Kakipflaume* 'ua.' szó szerinti fordítása.

Egyéb elnevezései: l. **amerikai datolyaszilva**.

Elsevier's D.B. 1494. — L. **amerikai kakiszilva**, **égi kakiszilva**, **kakifa**, **kakigyümölcs**, **kakiszilva**, **virginiaiszilva**.

virginiaiszilva 1987: *virdzsiniai szilva* (Velich 8). **J:** 1987: 'Diospyros virginia. Amerikában őshonos, az ébenfafélék (Ebenaceae) családjába tartozó fa | a fa gömb alakú, fényes narancssárga termése'.

A jelző a lat. szaknyelvi név (*Diospyros virginia* 'ua.') utótagjának átvétele, esetleg a növény egyéb idegen nyelvi elnevezései (vö. ang. *Virginian date plum*, ném. *virginische Dattelpflaume* 'virginiai datolyaszilva' is hatással lehettek kialakulására, a *szilva* utótag létrejöhetett a *datolyaszilva* vagy a *kakiszilva* előtagjának elvonásával. Idegen nyelvi megfelelőkre l. *plaqueminier de Virginie* 'virginiaiszilva'.

Egyéb elnevezései: l. **amerikai datolyaszilva**.

Elsevier's D.B. 1494, Ulrich: Wb. 77. — L. **virginiai kaiszilva**.

vörös jujuba(fa) l. **jujuba**

vörös mombin 1983: *Vörös mombin* (Velich–V. Nagy 246); 1985: *vörös mombin* (Surányi 148). **J:** 1983: 'Spondia purpurea. A trópusi Amerikában őshonos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó fa | a fa ovális, sötétvörös termése'. — **~szilva** 1976: *vörös mombinszilva* (Urania. II. 57); 1986: *vörös mombinszilva* (Priszter: Növ. 119). **J:** 1976: 'a fa | a gyümölcs'.

A *vörös mombin* az ang. *red mombin* 'ua.' részfordításaként került nyelvünkbe. A korábbi *vörös mombinszilvát* (1976) hasonló módon németből (vö. ném. *Rote Mombinpflaume* 'ua.') vettük át.

Egyéb elnevezése: *otahaitialma*.

Mansfeld 801. — L. **arany mombinszilva**, **édes mombinszilva**, **gumós mombinszilva**, **mombin**, **sárga mombin**, **vörös mombin**.

Z

zapota¹ **1991:** *zapota* (Főzés. 81); 1994: *zapotát* gr. (Kertbarát. 3: 46). **J:** 1991: 'Manilkara zapota, Achras sapota, Manilkara zapotilla. Közép-Amerika északi részén honos, a szapodillafélék (Sapotaceae) családjába tartozó fa | a fa rozsdavörös termése'. — **Ö:** ~**fa** **1894:** *Szapotafa* (Candolle 296); 1976: *zapotafa* (Urania. II. 184); 1986: *zapotafa* (Priszter: Növ. 138); 1989: *zapotafa* (Kultúrnövények 3. 4). **J:** 1894: 'a fa'.

A *zapota* nemzetközi szó; vö.: ang. *sapota*, *sapote*, *zapote*, fr. *sapotier*, ném. *Sapote* 'ua.'. A *zapota* feltehetőleg angolból került a magyarba. A *szapotafa*, *zapotafa* összetételek előtagja lehet a lat. szaknyelvi alakok *Manilkara zapota*, *Achras sapota* 'ua.' utótagjának átvétele, amelyet magyarázó *-fa* utótaggal egészítettek ki, de kialakulhatott a ném. *Sapotillbaum* 'ua.' mintájára is. Idegen nyelvi megfelelőkre I. or. *depebo canomoboe* 'zapotafa'. A szó végső forrása a nahua *tzapotl* 'a fa', amelyből a spanyolban létrejött a *sapote*, *zapote* alakváltozat, ezek folytatása az újlatin *sapota*.

Egyéb elnevezései: *csecses akrász*, *rágógumifa*, *szapodilla*, *szapodillafa*, *szapodillaszilva*.

Elsevier's D.B. 4700, Klein: EtDictEngl. 1383, König 185–6 ☉, Lokotsch: AmWb. 57–8 ☉, Mansfeld

1042, Tropical. 65, Urania. (ném.) II. 188, Webster'sIntDict. 2013 ☉. — L. **fehérzapota**, **sárgazapota**, **szapodilla**, **zapota**², **zöldzapota**.

zapota² **1983:** *Zapota* (Velich–V. Nagy 247); 1985: *zapota* (Surányi 148). **J:** 1983: 'Pouteria sapota, Calocarpum mammosum, C. sapota, Lucuma mammosa. Közép-Amerikában és Nyugat-Indiában őshonos, a szapodillafélék (Sapotaceae) családjába tartozó fa | a fa lédús, tojásdad termése'. — **nagy~** **1989:** *nagy zapota* (Kultúrnövények 3. 4). **J:** 1989: 'a fa | a gyümölcs'.

A *zapota* valószínűleg angolból (vö. ang. *sapota*, *sapote*, *zapote* 'ua.') került a magyarba, de a lat. szaknyelvi *Pouteria sapota* 'ua.' is hatással lehetett kialakulására. A *nagy zapota* név a ném. *große Sapote* 'ua.' részfordítása, a német név előtagjának fordítása, utótagjának átvétele. A *zapota* végső forrása a nahua *tzapotl* 'a fa', amelyből a spanyolban létrejött a *sapote*, *zapote* alakváltozat, ennek folytatása az újlatin *sapota*.

Egyéb elnevezése: *lukumafa*.

Klein: EtDictEngl. 1383, König 185–6 ☉, Lokotsch: AmWb. 57–8 ☉, Mansfeld 1044, Tropical. 65, Urania. (ném.) II. 188, Webster'sIntDict. 2013 ☉. — L. **fehérzapota**, **sárgazapota**, **szapodilla**, **zapota**¹, **zöld zapota**.

zapotafa l. **zapota**¹

zöldzapota 1983: *Zöld zapota* (Velich–V. Nagy 247). **J:** 1983: 'Pouteria viridis, Calocarpum viride. Közép-Amerikában honos, a szapodillafélék (Sapotaceae) családjába tartozó fa | a fa barnászöld vagy halvány sárgászöld színű termése'.

Angolból került a magyarba; az ang. *green sapote* 'ua.' részfordításaként, az angol név jelzőjének fordításával, utótagjának átvételével.

Mansfeld 1046. — L. **fehérzapota, sárgazapota, szapodilla, zapota**^{1,2}.

Zs

zsidószilva 1989: *zsidószilva* (Kultúrnövények 3. 18). **J:** 1989: 'Spondias cytherea, S. dulcis. Melanéziától Polinéziáig őshonos, a szömörcefélék (Anacardiaceae) családjába tartozó növény | a növény fűrtökben érő, narancsszínű termése'.

Valószínűleg angoltól került a magyarba; az ang. *jew plum* 'ua.' tükörfordításaként.

Egyéb elnevezései: l. **balzsamszilva**. Webster'sIntDict. 1599.

zsidótövis 1966: *zsidótövis* (Csapody–Priszter: MNövsz. 209). **J:** 'Ziziphus lotus. A Földközi-tenger vidékén honos, a bengefélék (Rhamnaceae) családjába tartozó fa | a fa csont-

héjas, hosszúkás termése'. — **európai** ~ 1993: az *európai zsidótövis* (Élet és Tudomány 17: 527). **J:** 1966: 'a fa'. — **Ö:** ~**bogyó** 1982: *zsidótövisbogyó* (Ország: AngMSz. I.1021). **J:** 1982: 'a gyümölcs'. |

A zsidótövis az ang. *jew thorn* 'ua.', esetleg a ném. *Judendorn* 'ua.' tükörfordításaként került a magyarba. Az *európai zsidótövis* jelzője (*európai*) a magyar nyelvben keletkezett, megkülönböztető szerepe van.

Egyéb elnevezései: l. **afrikai jujuba**. Elsevier's D.B. 3115, Halász: MNémSz. I. 996, Mansfeld 834.

zsidótövisbogyó l. **zsidótövis**

FÜGGELÉK

LATIN NÉV SZERINTI MUTATÓ

A félkövér betűs latin szaknyelvi nevek mellett a növény minden feldolgozott elnevezése megtalálható. A félkövér dőlt betűs szó (a szótárban címszó) azt a szócikket jelzi, amely a növényfaj (nemzetség) összes elnevezését tartalmazza. Az egy-egy szócikken belül tárgyalt jelzős szerkezeteket és összetételeket zárójelben tüntettem fel a szótárban címszóul írt név után.

Acca sellowiana, Feijoa sellowiana
feijoa (ananászfeijoa), mirtuszgyümölcs

Achras sapota l. Manilkara zapota

Actinidia

aktinídia

Actinidia arguta

aktinídia, amuregres, japán aktinídia, japánegres

Actinidia chinensis

aktinídia, kínaegres, kivi (kínai kivi), kínai aktinídia, kínaiköszméte

Actinidia kolomikta

aktinídia, amuri aktinídia, mandzsu aktinídia, mandzsu kivi, tara kivi

Adansonia digitata

Adanson fája (ujjas levelű Adanson fája), baobab (baobabfa, Adanson baobabja), kenyérfa² (majomkenyérfa), óriásfa, uborkafa²

Aglaia domestica, Lansium domesticum

langszat

Anacardium occidentale

akazsu (akazsudió, akazsufa), anacardia, elefánttetű (elefánttetűfa, nyugat-indiai-elefánttetű), indus-

dió, kesu (kesudió, kesudiófa, kesufa), nyugat-indiai-elefántdió, szívded, szívgyümölcsű, vesedió, vesefa

Ananas comosus, A. sativus

almakirály, ananász (ananászfá, kedves ananász, természetett ananász), gyümölcskirály, gyümölcsök királynéja, királyalma

Ananas sativus l. A. comosus

Annona

annóna

Annona cherimola

annóna, csirimójó (csirimójófa), fahéjalma, kirimojaannóna, krémalma

Annona diversifolia

annóna, ilama (ilamafa)

Annona muricata

annóna, nyugati annónafa, savanyúalma, savanyú annóna, savanyú sobbe, szúrszop, tüskés annóna

Annona reticulata

annóna, ökörszív (ökörszívalma, ökörszívannóna)

Annona squamosa

- annóna, cimetalma, cukoralma, édes annóna, gyömbéralma*
- Arachis hypogaea**
amerikaidió², amerikaimogyoró, földibab, földidió, földimakk, földi-mandula, földimogyoró (külföldi földimogyoró), kamerundió, mandubi (mandubibab)
- Arbutus unedo**
szamócabokor, szamócafa (nyugati szamócafa)
- Areca catechu**
areka (arekadió, arekapálma), bétel (bételdió, bételpálma), kateku (kateku-káposztapálma, katekupálma), pinangdió
- Artocarpus**
kenyérfa¹
- Artocarpus altilis** l. **A. communis**
Artocarpus communis, **A. altilis**, **A. incisa**
brodfruchtfa, kenyérfa¹ (kenyér-fagyüömölcs, közönséges kenyérfa, trópusi kenyérfa, valódi kenyérfa), kenyérgyüömölcs
- Artocarpus heterophyllus**, **A. integrifolia**
dzsekfrút, jákafa, kelet-indiai kenyérfa, kenyérfa¹, nagytermésű kenyérfa
- Artocarpus incisa** l. **A. communis**
Artocarpus integrifolia l. **A. heterophyllus**
- Averrhoa bilimbi**
bilimbi (bilimbifa), uborkafa¹
- Averrhoa carambola**
csillaggyüömölcs, karambola (karambolafa), uborkafa¹
- Bertholletia excelsa**
amazonimandula, amerikaidió¹, brazildió, brazíliaigesztenye, juviadió, Para-dió
- Blighia sapida**
aki (akiszilva)
- Brosimum alicastrum**
kenyérdiófa
- Cactus decumanus** l. **Opuntia maxima**
Cactus hexagonus l. **Cereus hexagonus**
Cactus opuntia l. **Opuntia ficus-in-dica**
Calocarpum mammosum l. **Pouteria sapota**
Calocarpum sapota l. **Pouteria sapota**
Calocarpum viride l. **Pouteria viridis**
Carica papaya
dinnyefa, papaja (káriai papaja), pawpaw
- Carica pentagona**
babakó
- Cactus peireskia** l. **Peireskia aculeata**
Carissa grandiflora l. **C. macrocarpa**
Carissa macrocarpa, **C. grandiflora**
karissza
- Carya illinoensis**, **Hicoria pecan**, **H. oliva**
hikori (hikoridió, hikoridiófa, hikorifa), pekándió (pekándiófa), pekánnut
- Caryocar nuciferum**
szuaridió
- Casimiroa edulis**
fehérzapota
- Ceratonia siliqua**
szentjánosfa (igazi szentjánosfa), szentjánoskenyérfa (igazi szentjánoskenyérfa), jánoskenyér (jánoskenyérfa)
- Cereus**
fáklyakaktusz, oszlopakaktusz

- Cereus hexagonus, Cactus hexagonus**
fáklyakaktusz, oszlopkaktusz, oszlopos csudatövis, oszloptüskörc, pitaja
- Cereus peruvianus l. C. uruguayanus**
Cereus uruguayanus, C. peruvianus
fáklyakaktusz, oszlopkaktusz, perui oszlopkaktusz
- Chrysobalanus icaco**
arany-makk, ikakó (ikakó-arany-makk, ikakócserje, ikakófa, ikakó-guajero, ikakószilva), kókuszszilva
- Chrysophyllum cainito**
csillagalma (csillagalmafa), kainitófa
- Citrus aurantiifolia**
lime, savanyú citrom
- Citrus aurantium, C. vulgaris**
keserű narancs, narancscitrom
- Citrus bergamia**
bergamia, bergamottcitrom, bergamottnarancs, (bergamottnarancsfa)
- Citrus decumanus l. C. maxima**
Citrus grandis l. C. maxima
Citrus limetta
édes citrom (édes citromfa)
- Citrus limon**
citrom (citromalma, citromfa, közönséges citrom) limónia (limóni-aalma, limóniafa)
- Citrus maxima, C. grandis, C. decumanus**
Ádám-alma, óriás narancs, paradicsomalma, pomeló, pompelmusa, shaddock
- Citrus medica**
Ádám-alma, cédrátcitrom, citrom (citromalma, citromfa, közönséges citrom), citronád, orvosi citrom, paradicsomalma, varancsos citrom
- Citrus nobilis**
királynarancs
- Citrus paradisi**
citrancs, grépfrút
- Citrus reticulata, C. nobilis**
mandarin (mandarinfa, mandarin-narancs)
- Citrus sinensis**
narancs (narancsalma, narancsfa, édes narancs, édes narancsfa)
- Citrus vulgaris l. C. aurantium**
Coccoloba uvifera
karajosszőlő, sóskauszőlő, szőlősóska, tengeriszőlő
- Cocos nucifera**
kókusz (kókuszdió, kókuszdiófa, kókuszfa, kókuszpálma, igazi kókuszpálma), macskamajom, pálma-dió¹
- Cordia myxa, C. sebestena**
damaszkuszmogyoró (damaszkuszmogyorófa), feketejújuba, mellbogyó (fekete mellbogyó), paradicsomfa², Sebestyén (Sebestyén-fa, Sebestyén-kordé, Sebestyén-szilva), taknyoskordé
- Cordia sebestena l. C. myxa**
Cyphomandra betacea
paradicsomfa¹, tamarilló
- Dimocarpus longan, Euphoria longana, Nephelium longana**
longan (longanfa)
- Diospyros kaki**
datolyaszilva (ázsiai datolyaszilva), hurma, kakifa, kakigyümölcs, kakiszilva (ázsiai kakiszilva), kínnaibirs, paradicsomfa³
- Diospyros lotus**

- égiszilva, égi kakiszilva, lótuszbo-
gyó, lótuszfá², lótuszszilva (valódi
lótuszszilva), olasz datolyaszilva*
- Diospyros virginiana**
*amerikai datolyaszilva, amerikai
kakiszilva, perszimón, virginiai
kakiszilva, virginiaiszilva*
- Durio zibethinus**
cibetfa, durián
- Eriobotrya japonica, Mespilus japo-
nicus**
japánnaspolya, loquat
- Eugenia dombeyi**
grumihama
- Eugenia jambos** l. **Syzygium jambos**
Eugenia malaccensis l. **Syzygium
malaccense**
- Eugenia uniflora**
pitanga
- Euphoria longana** l. **Dimocarpus
longan**
- Feijoa sellowiana** l. **Acca sellowiana**
- Feronia limonia, F. elephantum**
elefántalmafa
- Feronia elephantum** l. **F. limonia**
- Ficus carica**
*füge (édes füge, édes fügefa, fü-
gefa, káriai füge, káriai fügefa,
közönséges füge, közönséges füge-
fa)*
- Flacourtia indica, F. ramontchi**
*batokószilva, kormányzószilva,
madagaszkáriszilva, maronszilva,
ramoncsi*
- Flacourtia ramontchi** l. **F. indica**
- Fortunella japonica**
kumquat
- Garcinia mangostana**
mangosztán (mangosztánfa)
- Genipa americana**
genipa, lekvárosdoboz
- Grias cauliflora**
Anchovy körtéje
- Hicoria oliva** l. **Carya illinoensis**
- Hicoria pecan** l. **Carya illinoensis**
- Jambosa malaccensis** l. **Syzygium
malaccense**
- Jambosa vulgaris** l. **Syzygium jambos**
- Lansium domesticum** l. **Aglaia
domestica**
- Lecythis zabucayo**
*fazékfa, majomfazék, paradicsom-
dió*
- Litchi chinensis, Nephelium litchi**
*kinai ikerszilva, licsi (licsifa, licsi-
szilva)*
- Lucuma caimito** l. **Pouteria caimito**
- Lucuma mammosa** l. **Pouteria sa-pota**
- Lucuma nervosa** l. **Pouteria
campechiana**
- Lucuma obovata** l. **Pouteria lucuma**
- Lucuma salicifolia** l. **Pouteria
campechiana**
- Macadamia ternifolia**
makadámdió, Queensland-dió
- Malpighia glabra, M. punicifolia**
acerola, barbadosicseresznye
- Malpighia punicifolia** l. **M. glabra**
- Mammea americana**
*dél-amerikai-kajszin, mamej (ma-
mejalma, mamejfa), szentdomin-
gói-barackfa, szentdomingói-kaj-
szin*
- Mangifera indica**
*mangó (mangófa, indiai mangó,
indiai mangófa)*
- Manilkara zapota, M. zapotilla,
Achras sapota**

- csecses akrász, rágógumifa, szapodilla (szapodillafa, szapodillaszilva), zapota¹ (zapotafa)*
- Manilkara zapotilla** l. **M. zapota**
- Melicoccus bijugatus**, **Melicocca bijuga**
mézbogyó, mézmag
- Melicocca bijuga** l. **M. bijugatus**
- Mespilus japonicus** l. **Eriobotrya japonica**
- Monstera deliciosa**, „**Philodendron pertusum**”
filodendron, levélfa, monsztera
- Musa x paradisiaca**
banán (banánfa, termesztett banán), paradicsomalma¹, paradicsomfüge, pizáng (pizángbanán, pizángfa, pizángpálma, édeni pizáng, közönséges pizáng)
- Nephelium lappaceum**
hamislicsi, rambután (rambutánfa)
- Nephelium litchi** l. **Litchi chinensis**
- Nephelium longana** l. **Euphoria longana**
- Opuntia ficus-barbarica** l. **O. ficus-indica**
- Opuntia dillenii**
töviskörte
- Opuntia ficus-indica**, **O. ficus-barbarica**, **Cactus opuntia**
földifüge, fügecs (közönséges fügecs), fügekaktusz (indián fügekaktusz, kis fügekaktusz, nagy fügekaktusz, közönséges fügekaktusz), fügetüskörce, indiaifüge (kisebb indiaifüge, nagyobb indiaifüge), indiánfüge
- Opuntia lindheimeri**
Lindheimer-fügekaktusz
- Opuntia maxima**, **Cactus decumanus**
óriás fügekaktusz
- Passiflora**
golgota (golgotavirág), granadilla, gránátalmadé, Krisztus kínszenvedése, passióvirág, szenvedésvirág
- Passiflora caerulea**
golgota (golgotavirág), kék golgotavirág, kékvirágú golgota, Krisztus koronája, Krisztusvirág
- Passiflora edulis**
ehető golgotavirág, golgota (golgotavirág), granadilla, lila granadilla, marakuja (marakuja-szenvedésvirág), passiógyümölcs
- Passiflora incarnata**
testszín golgota
- Passiflora quadrangularis**
óriás golgotavirág
- Peireskia aculeata**, **Cactus peireskia**
barbadosiegres, fatüskörce, peireski szurdánca
- Persea americana**, **P. gratissima**
aligátorkörte, avokádó (avokádófa, avokádókört)
- Persea gratissima** l. **P. americana**
- Phoenix dactylifera**
datolya (datolyafa, datolyapálma, igazi datolyafa, igazi datolyapálma, közönséges datolyapálma), egyiptomiszilva (egyiptomi szilvapálma), pálma (pálmafa), pálmadió², pálmaszilva (pálmaszilvafa), szilvapálmafa, törökszilva
- Philodendron pertusum** l. **Monstera deliciosa**
- Physalis edulis** l. **Ph. peruviana**
- Physalis peruviana**, **Ph. edulis**

- ananáscseresznye, ehető zsidó-cseresznye, földicseresznye, számócseresznye*
- Pinus**
fenyődió, mandulafenyő
- Pinus cembra** var. **sibirica** l. **P. cembroides**
Pinus cembroides, **P. cembra** var. **sibirica**
diófenyő (mexikói diófenyő)
- Pinus pinea**
fenyőmandula, mandulafenyő (mandulafenyőfa), olaszfenyő, pineoli, pinia (piniadió, piniafenyő), szelídfenyő
- Pistacia vera**
aleppódió, pimpermogyoró, pisztácia (pisztáciadió, pisztáciafa, pisztáciamag, pisztáciamandula, pisztáciamogyoró, igazi pisztácia, nemes pisztácia, valódi pisztácia), szíriaimogyoró
- Pouteria caimito**, **Lucuma caimito**
abiu, kaimitófa
- Pouteria campechiana**, **Lucuma nervosa**, **L. salicifolia**
kanisztel, sárgazapota, tojásfa
- Pouteria lucuma**, **Lucuma obovata**
lukmó
- Pouteria sapota**, **Calocarpum mammosum**, **C. sapota**, **Lucuma mammosa**
lukumafa, zapota² (nagyzapota)
- Pouteria viridis**, **Calocarpum viride**
zöldzapota
- Psidium cattleianum** l. **P. littorale**
Psidium guajava
guava (guavafa, körtetermő guavafa)
- Psidium guineense**
brazil guava
- Psidium littorale**, **P. cattleianum**
számócaguava
- Punica granatum**
gránátalma (gránátalmafa), gránátfa (közönséges gránátfa), pomagránát (pomagránátalma, pomagránátfa)
- Salacca edulis**, **Zalacca glabrescens**
szalakka (szalakkapálma)
- Solanum muricatum**
pepinó
- Spondias cytharea**, **S. dulcis**
ambarella, aranyalma, arany mombinszilva, aranyszilva, balzsamszilva (édes balzsamszilva), citera-almafa, édes mombinszilva, eviszilva, tahitialma, tahitiszilva, zsidószilva
- Spondias dulcis** l. **S. cytharea**
Spondias lutea l. **S. mombin**
Spondias mombin, **S. lutea**
mombin (mombinszilva), sárga mombin (sárga mombinszilva), disznószilva
- Spondias pinnata**
mangószilva, mangóbalzsamszilva
- Spondias purpurea**
mombin (mombinszilva), otahaitialma, vörös mombin (vörös mombinszilva)
- Spondias tuberosa**
gumós mombinszilva, imbu
- Syzygium jambos**, **Eugenia jambos**, **Jambosa vulgaris**
jambóza (közönséges jambóza), jambul, rózsaelma
- Syzygium malaccense**, **Eugenia malaccensis**, **Jambosa malaccensis**
malájalma, malakkai jambóza

Tamarindus indica

tamarindusz (*tamarinduszfa*, *indiai tamarindusz*, *indiai tamarinduszfa*), *indiai pálmagyümölcs*, *indiai palmaszőlőfa*, *savanyúpálma*

Yucca baccata

fa, *vörös jujuba*, *vörös jujubafa*, *kínaidatolya*

Ziziphus sativa l. **Z. jujuba**

Ziziphus vulgaris l. **Z. jujuba**

Ziziphus lotus

afrikai jujuba, *lótuszfa*¹,
zsidótövis (*európai zsidótövis*,
zsidótövisbogyó)

bogyós jukka

Zalacca glabrescens l. **Salacca edulis**

Ziziphus jujuba, **Z. sativa**, **Z. vulgaris**

jujuba (*jujubadatolya*, *jujubafa*,
indiai jujuba, *közönséges jujuba*-

IRODALOM

- Adámi: Wb. = Adámi, Michaël: Ausführliche und neuerlauterte ungarische Sprachkunst. Wien, 1763. – [A mű végén magyar–német szótár:] Wörterbuch der Stammwörter der ungarischen Sprach (1–93).
- AkH. = A magyar helyesírás szabályai. XI. kiadás. Tizenegyedik (példaanyagában átdolgozott) lenyomat. Bp., 1994.
- Áltgazdföld. = Dr. Gertig Béla, Általános gazdasági földrajz. Budapest, 1979.
- Áltermföld. = Dr. Futó József, Általános természeti földrajz. Budapest, 1978.
- Am.Wb. = G. Friederici, Amerikanistisches Wörterbuch. Hamburg, 1960.
- Apáczai = Apáczai Tsere János, Magyar encyclopaedia... Ultrajecti 1653–1655, Waesberg. (Hasonmás kiad. A kísérő tanulmányt írta Arató Ferenc. Bp., 1975.)
- Asbóth = Asbóth János, A Zaharától az Arabáig. Utazás Egyiptomban és Palestinában. Bp., 1883.
- Aulis J. Joki, Der Wandernde Apfel. Studia Orientalia. Edidit Societas Orientalis Fennica. XXVIII. Helsinki, 1963.
- Bailey = L. H. Bailey, Manual of Cultivated Plants. Most commonly grown in the continental United States and Canada. New York, 1949.
- Baker = Herbert G. Baker, Plants and Civilization. California, 1970.
- Bakos = Bakos Ferenc, A magyar szókészlet román elemeinek története. Bp., 1982, 1994.
- Bakos: IdSz. = Idegen szavak szótára. (Szerk. Bakos Ferenc.) Budapest, 1957.
- Balassa = Balassa József, A magyar nyelv szótára. I–II. Budapest, 1940.
- Ballagi = Ballagi Mór, A magyar nyelv teljes szótára. I–II. Pest, [1868–73]. – Ugyanez I–II. Pozsony, [1884].
- Bárczi: Szók.² = Bárczi Géza, A magyar szókincs eredete. Bp., 1958.
- BarnhardtDict. = The Barnhardt Dictionary of Etymology. Robert K. Barnhardt, Editor. The H.W. Wilson Company. 1988.
- Baróti = Baróti Szabó Dávid, Kisdéd Szó-tár. Kassa, 1784.
- Barra = Barra István, Növénytan, mely a' magyarországi és erdélyi növény rendeknek... leírását, elterjedését... hasznának előterjesztését... foglalja magában. Pest, 1841.
- Bartal = Bartal Antal, Glossarium mediae et infimae latinitatis Regni Hungariae. Lipsiae, 1901.
- Baumgarten = Baumgarten Johannes Christianus Gottlob, Enumeratio stirpium magno Transsilvaniae principatui [Erdély] praeprimis indigenarum in usum

- nostratum botanophilorum conscripta inque ordinem sexuali-naturalem concinnata. Vindobonae, 1816.
- BécsiK. = Bécsi Kódex. 1416 u./1450 k. Kiadva: Új Nyelvemléktár I. Közzéteszi: Mészöly Gedeon. Budapest, 1916. [Kiadva még: Nytár. I.]
- Bejthe = Beythe István, Füves könyv. Németújvár, 1595.
- Benedikty = Benedikty József, Nílusi emlékek. Pest, 1871.
- Benkő = Benkő Jófef, Nomenclatura Botanica: Molnár János, Magyar könyv-ház. Posonyban, 1783.
- Benkő F.: Időtöltés. = Benkő Ferentz, Parnassusi időtöltés. I–VI. Kolozsvárott, 1793–6.
- Benyovszky = Benyovszky Mór, Életrajza, saját emlékiratai és utleírásai. I–IV. Ford. Jókai Mór.
- Bertsch = Bertsch, K. und F., Geschichte unserer Kulturpflanzen. Stuttgart: Wiss. Verl. Ges., 1947.
- Bertuch = Természethistóriai Képeskönyv az ifjúság hasznára és gyönyörködtetésére... Kézfizette... Bertuch F. J. Új kiadás, deák és magyar leírással meg bővítve... I–XII. Ford. Márton József. Bétsben, 1805–13.
- BesztSzj. = Besztercei Szójegyzék. 1395 körül. Kiadva: Finály Henrik, A besztercei szószedet. Bp., 1892.
- Biblia = Biblia. Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás. Bp., 1982.
- Bíró = Bíró Lajos, Ujguineai utazásom emlékei. Sajtó alá rendezte Szabó-Patay József. Bp., 1932.
- Bíró: Hét év. = Bíró Lajos, Hét év Uj-Guineában. Levelek két világrészből. Bp., [1924].
- Borsa Gedeon, Egy 1500 körüli latin–magyar szójegyzék: MNy. 50: 201–2.
- Bot.Közl. = Botanikai Közlemények. A Kir. Magyar Természettudományi Társulat Növénytan Szakosztályának Folyóirata. Bp. 1909–.
- Brickell = Christopher Brickell, Dísznövény enciklopédia. Az Angol Királyi Kertészeti Társaság Kézikönyve. Pannon Könyvkiadó. Bp., 1993.
- Brücher = Heinz Brücher, Tropische Nutzpflanzen. Ursprung, Evolution und Domestikation. Berlin–Heidelberg–New York, 1977.
- Bugát–Schedel: OrvSz. = Magyar–deák és deák–magyar orvosi szókönyv az Orvosi Tár' első két évéhez. Kiadák Bugát Pál és Schedel Ferenc. Bp., 1833.
- Bugát: Szóhalm. = Bugát Pál, Természettudományi szóhalmaz. Budán, 1843.
- Cal. = Ambrosii Calepini Dictionarium decem lingvarum. Lvgdvni, 1585. Kiadva: Calepinus latin–magyar szótára 1585-ből. Sajtó alá rendezte Melich János. Budapest, 1912.
- Candolle = Alphonse De Candolle, Termesztett növényeink eredete. Fordította Pavlicsek Sándor. Az eredetivel összehasonlította Mágócsy-Dietz Sándor. Bp., 1894.

- CasGl. = Casanate Glosszák. a) kéz: 1470 k., b) kéz: 1500 k., c) kéz: 16. sz.
 Kiadva: Schönherr Gyula: A római Casanate-könyvtár Korvin-kódexe (MKsz. 1904. 435–69).
- Checklist = A Checklist of Names for 3000 Vascular Plants of Economic Importance by Edward E. Terrell, Steven R. Hill, John H. Wiersema, and William E. Rice. United States Department of Agriculture. Agriculture Handbook Number 505.
- Checklist of Florida = Derek Burch, Daniel B. Ward, David W. Hall, Checklist of the Woody Cultivated Plants of Florida. University of Florida, Institute of Food and Agricultural Sciences. 1988.
- Clusius–Beythe = Clusius, C. et Beythe, S., Stirpium Nomenclator Pannonicus. Nemetvgyvari, 1583.
- CRC Handbook = Franklin W. Martin, CRC Handbook of Tropical Food Plants. Florida, 1984.
- CzF. = Czuczor Gergely–Fogarasi János, A magyar nyelv szótára. I–VI. Pest, [később] Budapest, 1862–1874.
- Czifray = Czifray István, Legujabbb magyar Szakácskönyv. Pest, 1816.
- Czifray: MagySzak. = Czifray István, Magyar nemzeti szakács könyv a magyar gazda asszonyok számára. 3. kiad. Pest, 1829.
- Czifray–Vasváry: Szak. = Czifray István’... Magyar nemzeti szakácskönyve, magyar gazda asszonyok szükségeihez alkalmaztatva. Újra kiadta Vasváry Gyula... Hetedik meg bővített kiadás. Pest, 1845.
- Csáky = Csáky Sándor, A XX. század szakácsművészete. Kassa, 1929.
- Csapó: FűvKert. = Csapó József, Új füves és virágos magyar kert... Posonban, 1775. – 1792².
- Csapody–Priszter: MNövSz. = Csapody Vera–Priszter Szaniszló, Magyar növénynevek szótára. Bp., 1966.
- Cserey: Növényhatározó. = Cserey Adolf, Növényhatározó, vagyis vezér a virágzó növények neveinek könnyű és biztos kikereséséhez. Kezdők számára. Selmeczbánya, 1887. – 1894². – 1900³. – 1906⁴.
- Cserey: Növényyszótár. = Cserey Adolf, Növényyszótár, vagyis a gyakran előforduló népies és tudományos növénynevek betűrendű jegyzéke. Bp., 1911. – 1920². – 1929³.
- Csokonai-szókincstár = Jakab László–Bölcskei András: Csokonai-szókincstár I. Csokonai színművei szókincsének szövegszótára és adattára. Debrecen 1993.
- D. Bartha: Szóképz. = D. Bartha Katalin, Magyar történeti szóalaktan. II. A magyar szóképzés története. Bp., 1958.
- DeutschTürkWb. = Karl Steuerwald, Deutsch – türkisches Wörterbuch. Wiesbaden 1974.
- DictFolk. = Dictionary of Folklore, Mythology and Legend. New York, 1949.

- DictHort. = The National Gardening Association Dictionary of Horticulture. Printed in the United States of America. 1994.
- DictMyth. = Gertrude Jobes, Dictionary of Mythology, Folklore and Symbols. New York, 1961.
- DudenEtym. = Duden Etymologie. Herkunftswörterbuch der deutschen Sprache. Bearbeitet von der Dudenredaktion unter Leitung von Paul Grebe. In Fortführung der "Etymologie der neuhochdeutschen Sprache" von Konrad Duden. Mannheim, (1963).
- DudenFremdw. = Duden Fremdwörterbuch. Bearbeitet von der Duden-redaktion unter Leitung von Paul Grebe. Mannheim, (1960).
- Édességek. = Édességek. Gyümölcsös sütemények, gyümölcstorták, tepsis sütemények, formában sült tészták, ünnepi torták és kedvelt aprósütemények. Bp., 1992.
- ÉKsz. = Magyar értelmező kéziszótár. Budapest, 1975.
- Élet és Tudomány = Élet és Tudomány. A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat hetilapja. Bp., (1946)–.
- Elsevier's D.B. = Elsevier's Dictionary of Botany. I.–II. ... in English, French, German, Latin and Russian compiled by P. Macura. Amsterdam–Oxford–New York, 1979. (Főleg az I. kötetet használtam, ezért a rövidítés mellett csak a második (II.) kötetet jelzem. A rövidítés mellett található szám nem a lapszám, hanem a növény száma.)
- EncBrit. = Encyclopaedia Britannica. A new survey of universal knowledge. I–XXIV. Chicago–London–Toronto, 1960.
- EncSup. = Encyclopaedia of superstitions, folklore occult Sciences of the World. I–III. Detroit, 1971.
- ÉrtSz. = A magyar nyelv értelmező szótára. I–VII. Budapest, 1959–1962.
- Esdorn = Esdorn, I., Pirson, H., Die Nutzpflanzen der Tropen und Subtropen in der Weltwirtschaft. Stuttgart, 1973.
- EtSz. = Gombocz Zoltán–Melich János, Magyar etymologiai szótár. I–II. Bp., 1914–1944.
- EWUng. = Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen. Erarbeitet im Institut für Sprachwissenschaft der Ungarischen Akademie der Wissenschaften. Herausgeber Lorand Benkő. Bp., 1993.
- Fábián: TermHist. = Fábián Jo'sef, Természeti-historia a' gyermekeknek. Wespriében, 1799.
- Farbatlas = Andreas Bärtels, Farbatlas Tropenpflanzen: Zier- und Nutzpflanzen. Stuttgart: Ulmer 1990.
- Farkas: Görög = Farkas Vilmos, Görög eredetű latin elemek a magyar szókincsben. Bp., 1982.

- Farkas Vilmos, Amerikai (indián) eredetű nemzetközi szavainkról: MNy. 89: 432–40.
- Fin. = Finály Henrik, A latin nyelv szótára. Bp., 1884.
- Finály–Régeny = Latin magyar iskolai szótár. Dolgozta néhány kolozsvári tanár, szerkesztették Finály Henrik és Régeny István. Kolozsvárott, 1858.
- Fludorovits: LatJsz. = Fludorovits Jolán, A magyar nyelv latin jövevényszavai. Budapest, 1937.
- Food = The World Atlas of Food. A Gourmet's Guide to Regional Dishes of the World. London, 1988.
- Földi = Földi János, Rövid kritika és rajzolat A' magyar fűvésztudományról. Bétsben, 1793.
- Főzés. = A főzés alapanyagai. Társzerkesztő: Adrian Bailey. Bp., 1991.
- Franke = Franke, G., Nutzpflanzen der Tropen und Subtropen. Leipzig: Hirzel, 1967.
- Funk [and] Wagnalls = Funk [and] Wagnalls, Standard Dictionary of folklore, mythology and legend. I.–II. New York, 1949.
- Gáldi: Szótír. = Gáldi László: A magyar szótáriródalom a felvilágosodás korában és a reformkorban. Budapest, 1957.
- Gáti = Gáti István, Természeti históriája, melyet a gyenge elmék kedvéért készített. Máramarossziget, 1792.
- Genaust = Helmut Genaust, Etymologisches Wörterbuch der botanischen Pflanzennamen. Basel, Stuttgart: Birkhäuser, 1976.
- Gombocz I. = Gombocz Endre, A magyar növénytani irodalom bibliográfiája (1578–1900). Bp., 1939.
- Gombocz II. = Gombocz Endre, A magyar növénytani irodalom bibliográfiája (1901–1925). Bp., 1939.
- Gombocz E.: BotTört. = Gombocz Endre, A magyar botanika története. Bp., 1936.
- Gönczi = Gönczi Pál, Vezérkönyv a növénytan tanítása és tanulására. Pest, 1852. – 1859².
- Graumann = Graumann Sándor, Magyar növénynevek Szótára különös figyelemmel a népies kifejezésekre; a német és botanikus elnevezések hozzácsatolásával. Erfurt, 1909.
- Grossinger: HistPhys. = Grossinger, J. B., Universa Historia physica regni Hungariae secundum tria regna naturae. Auctore Joanne Bapt. Grossinger. Posonii et Comaromii, 1793.
- Guide to Tropical Plants = Wilhelm Lötschert, Gerhard Beese, Collins Guide to Tropical Plants. Collins, 1983.
- Gunda Béla, A vad és termesztett növényeink elnevezésének néhány problémája: MNy. 86: 172–180.

- Gundel : Magy.szakácsir. = Gundel Károly, A konyha fejlődése és a magyar szakácsirodalom a XVIII. század végéig. Bp., 1943.
- Gundel: Vendéglát.műv. = Gundel Károly, A vendéglátás művészete. Bp., 1934.
- Gundel: Vendéglátóip.tört. = A magyar vendéglátóipar története. 1. A honfoglalás századától az 1848/49. szabadságharcig. Szerk. Ballai Károly. Írták Bevilaqua Borsody Béla, Gundel Károly. Bp., 1943.
- Gyarmathi: Voc. = Gyarmathi Sámuel, Vocabularium in quo plurima Hungaricis vocibus consona variarum lingvarum vocabula collegit... Gyarmathi Sámuel. Bétsben, 1816.
- Gyümölcskertész. = Folyóirat. Pest, 1817–1842, Bp., 1891–1912.
- Halász: MNémSz. = Halász Előd, Magyar–német szótár. I.–II. Bp., 1992.
- Halász: NémMSz. = Halász Előd, Német–magyar szótár. I.–II. Bp., 1992.
- Haraszthy = Haraszthy (Mokcsai Ágoston), Utazás Észak-Amerikában. Pesten, 1844.
- Háztartási = Háztartási és Szakácskönyv. Bp., 1905.
- Hazslinszky = Hazslinszky Frigyes, Éjszaki Magyarhon viránya. Fűvészeti kézikönyv. Kassa, 1864.
- Hazslinszky: Fűvkönyv. = Hazslinszky Frigyes, Magyarhon edényes növényeinek fűvészeti kézikönyve. Pest, 1872.
- Helt: Bibl. = A Biblianac első része, az az, Mosesnek ott könyve: Mely Magyar Nyelvre fordítatot, à Régi es Igaz Szent Könyvekből. [Kolofo:] Colosvarba nyomtatot, Helthai Gaľpar, es György Hoffgreff által. 1551.
- HétSzak. = [Ignotus] Emma asszony: A Hét szakácskönyve. Bp., 1908.
- Hevesy: Jelky. = Hevesi Lajos, Jelky András bajai... Pest, 1872.
- Horváth =Horváth Mária, Német elemek a 17. század magyar nyelvében. Bp., 1978.
- Index Kewensis = Index Kewensis. An Enumeration of the Genera and Species of Flowering Plants. From the time of Linnaeus to the year 1885 inclusive together with their authors' names, the works in which they were first published, their native countries and their synonyms compiled at the expense of the late Charles Robert Darwin under the direction of Joseph D. Hooker by B. Daydon Jackson. Oxford, MDCCCXCV. (Megjelenik 5 évenként.)
- IntCode. I. = International Code of Botanical Nomenclature. Adopted by the Fourteenth International Botanical Congress, Berlin, July–August 1987. Germany, 1988.
- IntCode. II. = International Code of Nomenclature for Cultivated Plants. Formulated and adopted by the International Commission for the Nomenclature of Cultivated Plants of the I. U. B. S. Edited by C. D. Brickell chairman, E. G. Voss, A. F. Kelly, F. Schneider, members, R. H. Richens, secretary of the Editorial Committee. Utrecht, 1980.

- Jambressich = Jambressich András, Lexikon Latinum. Zagrabiae, 1742.
- Jávorka –Soó = A magyar növényvilág kézikönyve. Magyarország vadontermő és termesztett növényeinek meghatározója, ökológiai és gazdasági útmutatója Jávorka Sándor flóraművei alapján írta a magyar botanikusok munkaközösségével Soó Rezső. I–II. Bp., 1951.
- Kárpáti–Terpó = Dr. Kárpáti Zoltán–Dr. Terpó András, Alkalmazott növényföldrajz. Bp., 1971.
- Kárpáti–Terpó: Kert. = Kárpáti Zoltán–Terpó András, Kertészeti növénytan. I–II. Bp., 1968.
- Kassai = Kassai József, Magyar-diák Szó-könyv. I–V. Pest, 1833–36.
- Kassai, Bef. = Kassai József Magyar-diák szó-könyvének ... befejező része a Toldalékokkal. Kiadja Gáldi László. Budapest, 1962.
- Keresztény műv. = A keresztény művészet lexikona. Szerkesztette Jutta Seibert. Corvina, 1986.
- Kert. = A kert. Folyóirat. Bp., 1895–1919.
- Kertbarát. = Kertbarát Magazin. Folyóirat. A Kertészet és Szőlészet alkalmi kiadványa. Bp., 1977 – .
- KertLex. = Kertészeti lexikon. Szerk. Muraközy Tamás. Bp., 1963.
- Ketter = Dr. Ketter László, Gasztronómiánk krónikája. Bp., 1985.
- Kínai. = Korpádi Péter, Kínai és távol-keleti konyhák. Nova szakácskönyvek. 1994.
- Kiss: Egz. = Kiss Jenő, A pingvintől a kolibriig. Egzotikus madarak magyar nevei. NytudÉrt. 120. sz.
- Kiss: Madárnevek. = Kiss Jenő, Magyar madárnevek (Az európai madarak elnevezései). Bp., 1984.
- Klein: EtDictEngl. = Klein, Ernest, A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language. I–II. Amsterdam–London–New York, 1966.
- Kluge: EtWb. = Friedrich Kluge, Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. 17. Auflage unter Mithilfe von Alfred Schirmer bearbeitet von Walther Mitzka. Berlin, 1957.
- Kniezsa, SzlJsz. = Kniezsa István, A magyar nyelv szláv jövevényszavai. I/1–2. Bp., 1955.
- KolozsváriSzak. = Kolozsvári szakácskönyv. Hasznos útmutató a középosztály számára a háztartás minden ágában. Irta és férjhezmenő hugának ajánlja egy székely asszony. Kolozsvár, 1906.
- Kovács: LatEl. = Kovács Gyula, Latin elemek a magyar nyelvben. Bp., 1892.
- Kovács: Szakácmest. = Kovács Sándor Iván, A szakács mesterségek könyvecskéje. Bp., 1981.
- Kováts = Kováts Mihály, Háromnyelvű fejtő természetthon titokban orvostudomány műszótára, az az onomatologia physiographica chemica jatraca

- triglotta philologica. II. rész: Növénybölcsség a'vagy, háromnyelvű fejtő növénynév műszótár. Budán, 1845.
- Kováts: Magy. = Kováts Mihály, Magyar patika azaz Magyar- és Erdély-Országban termő patikai állatok, növények és ásványok, orvosi hasznaikkal egyetemben. Pesten, 1835.
- König = Karl König, Überseeische Wörter im Französischen (16–18. Jahrhundert). Halle, 1939.
- Kranz = Brigitte Kranz, Exotische Früchte und Gemüse. kennen - zubereiten - genießen. Südwest Verlag München, 1969.
- Kugler = Kugler Géza, Nagy házi cukrászat. Bp., 1905.
- Kultúrnövények 1. = Dr. Pócs Tamás – Bíró Krisztina, Kultúrnövények 1. (A trópusok termesztett növényei). Bp., 1976.
- Kultúrnövények 3. = Járainé Dr. Komlódi Magda–Bíró Krisztina, Kultúrnövények 3. (Idegen tájak termesztett növényei). Bp., 1989.
- Larousse = Magyar Larousse. Enciklopédikus szótár. I–II.–III. Bp., I. 1991, II. 1992, III. 1994.
- Lencsés = Lencsés J. Antal, A természet' és mívészet remekei. Pesten, 1832.
- Lippay: Posoni kert = Lippay János, Posoni kert... I–III. Nagyszombat, [később] Bécs, 1664–1667. Faksimile kiadás: Bp., [1966].
- Lokotsch = Lokotsch, Karl, Etymologisches Wörterbuch der europäischen (germanischen, romanischen und slavischen) Wörter orientalischen Ursprungs. Heidelberg, 1927.
- Lokotsch: AmerW. = Lokotsch, Karl, Etymologisches Wörterbuch der amerikanischen (indianischen) Wörter im Deutschen. Heidelberg, 1926.
- Lovas = Lovas Katalin, Botanikai barangolás Malaysiában. Trópusi, szubtrópusi és mediterrán gyümölcsstermő és dísnövények megjegyzéke nevelési útmutatóval. Bp., 1993.
- L.Sz. 4869 = Növénytani írók és növénynevek. (Borbás Vince, A Pallas-lexikon címszójegyzék-tervezete). A Magyar Természettudományi Múzeum könyvtára L.Sz. 4869. Bp., 1890 k.
- MA. = Szenczi Molnár Albert, Dictionarivm Latinovngaricvm. Dictionarivm Vngarico-Latinvm. Nürnberg, 1604., Hanau, 1611., Heidelberg, 1621.
- Magyar Flóra. = Dr. Jávorka Sándor, Magyar Flóra (Flora Hungarica). Bp., 1925.
- Magyar L.: Délafr. utazásai. = Magyar László, Délafrikai levelei és naplókivonatai. Kiad. Hunfalvy János. Pest, 1857.
- MagyarGazd. = Magyar Gazdasszony, A' valódi szakácság. Pest, 1854.
- Magy. Fűvészk. = Magyar fűvész könyv. Melly a' két magyar hazábann található növényeknek megismerésére vezet, a' Linné alkotmánya szerint. Debreczenbenn, 1807.

- Magy. Fűvészk. 2. = Orvosi fűvész könyv mint a' magyar fűvész könyv' praktika része. Debreczenbenn, 1813.
- Malovetzky = Malovetzky János, Német–magyar és magyar–német szókönyv. I–II. Pest, 1827.
- Mándy = Dr. Mándy György, Hogyan jöttek létre kultúrnövényeink? Bp., 1971.
- Mándy: Növtan. = Mándy György, Az alkalmazott növénytan alapjai. I–II. Bp., 1947.
- Mansfeld = Rudolf Mansfelds Verzeichnis landwirtschaftlicher und gärtnerischer Kulturpflanzen (ohne Zierpflanzen). Zweite, neubearbeitete und wesentlich erweiterte Auflage herausgegeben von Jürgen Schultze-Motel. I–IV. Berlin, 1986.
- Márton = Márton József szótárai. Az évszám jelzi, melyik munkáról van szó.
1. Új német–magyar és magyar–német lexicon, vagyis szókönyv. I. Német–magyar. Bécs, 1799. II. Magyar–német. Pozsony, 1800.
 2. Német–magyar–deák lexicon. Deutsch–ungarisch–lateinisches Lexicon. 2 kötet. Bécs, 1823. Új kiadás: Pest, é. n.
- Mártonffy: NémJsz. = Mártonffy Mária, Német jövevényszavak a magyar konyhaművészetben. Bp., 1944.
- Marzell = Heinrich Marzell, Wörterbuch der Deutschen Pflanzennamen. Mit Unterstützung der Preussischen Akademie der Wissenschaften Bearbeitet von Heinrich Marzell unter Mitwirkung von Wilhelm Wissmann. I.–V. (Fünfter band. Register: Alphabetisches Verzeichnis.) Leipzig, 1943–1958.
- Mátyus I.: Ó és Új Diaet. = Mátyus István, Ó és új diaetetica. ... I–VI. Posonyban, 1787–1793. (Csak a II. kötetre hivatkozom.)
- Mel.: Herb. = Melius Juhász Péter, Herbárium Az fáknak, füveknek nevekről, természetekről és hasznairól. Bev., magyarázó jegyz. és sajtó alá rend. Szabó Attila. Bukarest, 1979.
- Melich: SzlJSz. = Melich János, Szláv jövevényszavaink. I/1–2. Bp., 1903–5.
- Melich: Szótárirod. = Melich János, A magyar szótárirodalom. A legrégibb szójegyzékektől P. Páriz szótáráig. NyF. 46. Budapest, 1907.
- MezLex. = Mezőgazdasági Lexikon. Szerk. Bezerédj Adorján és Szilassy Zoltán. I–II. Budapest, 1906.
- Mizáldi = Kerti dolgoknak leírása. Deákul Mizáld Antal... által, magyarra ... fordítottak... Nadányi János által. Kolozsvár, 1669.
- MNy. = Magyar Nyelv. Folyóirat. Bp., 1905–.
- MNyj. = Magyar Nyelvjárások. (A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének évkönyve.) Debrecen, 1951–.
- MNyTK. = A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai. Sorozat. Bp., 1905–.

- MNytört. = Bárczi Géza–Benkő Loránd–Berrár Jolán, A magyar nyelv története. Bp., 1989.
- Mollay = Mollay Károly, Német–magyar nyelvi érintkezések a XVI. század végéig. Bp., 1982.
- Mollay Erzsébet, Növénynevek Melius Herbáriumában: Magyar Névtani Dolgozatok 44. sz. 1983.
- Molnár G. = Molnár Gábor, Ahol az ösvény véget ér. Észak-Brazília őserdőiben. Bp., 1964.
- Molnár G.: Kalandok. = Molnár Gábor, Kalandok braziliai őserdőkben. Bp. [1940].
- Molnár N.: Növ. = Molnár Nándor, A magyar gazdasági növénynevek történetéből. Gödöllő–Budapest, 1960.
- MTA K 669. Csokonai-kézirat = Csokonai-kéziratok a MTA könyvtárából.
- Muraközy: MezLex. = Mezőgazdasági Lexikon. (Szerk. Muraközy Tamás). I–II. Bp., 1958.
- Murm. = Lexicon Joannis Murmellii... Krakkó, 1533. Kiadva: A Murmelius-féle latin–magyar szójegyzék 1533-ból. Közzétette, bevezetéssel és magyarázatokkal ellátta Szamota István. Bp., 1896. (A számok a kiadásbeli sorszámot jelölik.)
- Nagylaki = Nagylaki Károly, Növénytani szótár. Bp., 1942.
- NagyszC. = Nagyszombati Kódex. 1512–1513. Kiadva: Nyttár. III.
- Natter–Nád: Virág. = Natter–Nád Miksa, Virágos könyv. Kerti és szobai növényeink származása, története és ápolása. Bp., 1939.
- Natter–Nád: Új virág. = Natter–Nád Miksa, Új virágos könyv. Bp., 1942.
- Natter–Nád: Újabb virág. = Natter–Nád Miksa, Újabb virágoskönyv. Bp., 1964.
- Nedeliczi = Nedeliczi Váli Mihály, Házi orvos szótártska. Győrött, 1792.
- Nogel = Nogel István, Utazása Keleten. Pest, 1847.
- Növényföldrajz = Növényföldrajz, társulástan és ökológia. Szerkesztették Hortobágyi Tibor és Simon Tibor. Bp., 1991.
- Növényhat. = Növényhatározó. (Szerk.: Hortobágyi Tibor.) Budapest, 1952.
- Növényi csodák = Járainé Komlódi Magda, Növényi csodák. Bp., 1990.
- Növénytan 2. = Dr. Hortobágyi Tibor–Dr. Kiss István–Dr. Pál Miklós–Dr. Pócs Tamás–Dr. Simon Tibor, Növénytan 2. Növényrendszertan és növényföldrajz. Bp., 1970.
- Nsz. = Az MTA Nyelvtudományi Intézetében készülő akadémiai nagyszótár kéziratos anyagából.
- Nutzpflanzenkunde = Wolfgang Franke, Nutzpflanzenkunde. Nutzbare Gewächse der gemäßigten Breiten, Subtropen und Tropen. Stuttgart, 1976.
- NyKk. = Nyelvművelő kézikönyv. Főszerkesztő Grétsy László és Kovalovszky Miklós. I–II. Bp., I. 1983, II. 1985.

- NyK. = Nyelvtudományi Közlemények. Folyóirat. Pest, 1872–.
- Nyr. = Magyar Nyelvőr. Folyóirat. Pest, 1872–.
- NySz. = Szarvas Gábor – Simonyi Zsigmond, Magyar nyelvtörténeti szótár a legrégibb nyelvemlékektől a nyelvújításig. I–III. Bp., 1890–1893.
- NytudÉrt. = Nyelvtudományi Értekezések. Sorozat. Bp., 1953–.
- NyÚSz. = Szily Kálmán, A magyar nyelvújítás szótára a kedveltebb képzők és képzésmódok jegyzékével. [I.] Bp., 1902. – II. Bp., 1908.
- OklSz. = Szamota István–Zolnai Gyula, Magyar oklevél-szótár. Pótlék a Magyar Nyelvtörténeti Szótárhoz. Bp., 1902–1906.
- O. Nagy: Magyar szólások = O. Nagy Gábor, Magyar szólások és közmondások. Bp., 1994.
- Onions: OxfDictEnglEt. = The Oxford Dictionary of English Etymology. Edited by C. T. Onions. Oxford, 1966.
- Ország: AngMSz. = Ország László, Angol–magyar szótár. I.–II. Bp., 1982.
- Ország: MAngSz. = Ország László, Magyar–angol szótár. I.–II. Bp., 1985.
- OrvK. = Varjas Béla, XVI. századi magyar orvosi könyv. Bevezetéssel ellátva közlésezi Varjas Béla. Kolozsvár, 1943.
- OrvKM. = Jakab László–Bölcskei András A XVI. századi orvosi könyv szóalak-mutatója. Számítógépes nyelvtörténeti adattár 4. Debrecen, 1988.
- OxfEnglDict. = The Oxford English Dictionary. I–XII., Supplement and bibliography. (Oxford, 1961.) [Az 1933-i kiadás lenyomata.] – A pótkötetre Suppl. jelzéssel utalok.
- PallasLex. = A Pallas nagy lexikona. Az összes ismeretek enciklopédiája. I–XVI., XVII–XVIII (I–II. pótkötet). Budapest, 1893–1900.
- Palmer = Philip Motley Palmer, Der Einfluß der Neuen Welt auf den deutschen Wortschatz. 1492–1800. Heidelberg, 1933.
- Palmer: Neuweltwörter. = Philip Motley Palmer, Neuweltwörter im Deutschen. Heidelberg, 1939.
- Partridge: Or. = Partridge, Eric, Origins. A short etymological dictionary of modern English. London, 1958.
- Paxton's BotDict. = Samuel Hereman, Paxton's Botanical Dictionary comprising the names, history, and culture of all plants known in Britain, With a full Explanation of Technical Terms. London, 1868.
- Pávó = Pávó Elemér, Magyar kertészeti szótár. Gazdasági és kereskedelmi növényeink latin–magyar és magyar–latin szótára. Bp., 1940.
- Peregriny I. = Természettörténet műtudományi jegyzékekkel, a tanuló ifjúság használatára... Buda, 1842.
- Peregriny II. = Peregriny Elek, Természettörténet. Az ifjúság tanítására és házi használatára. Pest, 1847.

- PestiSzak. = Legújabb, legbővebb és leghasznosabb pesti szakácskönyv. Pest, 1834.
- Pethe = Pethe Ferentz, Pallérozott mezei gazdaság. I. Sopron, 1805.
- Pfeifer: EtWb. = Wolfgang Pfeifer, Etymologisches Wörterbuch des Deutschen. Berlin, 1989.
- PflanzenWb. = Johann Kachler, Encyclopädisches Pflanzen-Wörterbuch. Wien, 1829.
- Plants of the Bible = Michael Zohary, Plants of the Bible. Cambridge, 1982.
- Podrúzsik = Podrúzsik Béla, Legújabb szakácskönyv. A polgári konyha, házi cukrászat és a diétás főzés ismereteivel. Bp., 1938.
- PP. = Pápai Páriz Ferenc, Dictionarium manuale Latino–Ungaricum et Ungarico–Latinum. [I. rész.] Dictionarium Latino–Hungaricum. [II. rész.] Dictionarium Hungarico–Latinum. Lőcse, 1708. – Tyrnaviae, 1762.
- PPB. = Dictionarium Latino–Hungaricum... collectum, et in hoc corpus coactum à Francisco Páriz Pápai... Nunc vero... locupletatum intentione ac labore Petri Bod. [I.] Dictiones et locutiones Latinae cum Ungarica earum interpretatione. [II.] Dictionarium Hungarico–Latinum... Novae huic Editioni nunc Primum folertiâ Typographi addita est Lingva Germanica. Cibinii, 1767.
- PP.–Márton = Német–magyar és magyar–német szókönyv, a' többek között Holtzmann, Scheller, Páriz–Pápai és Márton után dolgozva, mind a' két nemzet' hasznára kiadattatott. Pesten, 1827.
- Priszter: Növ. = Priszter Szaniszló, Növényneveink. Magyar–latin szógyűjtemény. Bp., 1986.
- Priszter Szaniszló, A tudatos magyar növénynévadás kezdete és kifejlődése: Nyr. 117: 560–3.
- Priszter Szaniszló, Magyar növénynevek Szádlér József „Magyarázat...”-aiban (1823–1827): MNy. 79: 116–121.
- Radv: Csal. = Radvánszky Béla báró, Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században. Bp., I. 1896. II–III. (Adatgyűjtemény I–II.) 1879.
- Radv: Szak. = Radvánszky Béla, Régi magyar szakácskönyvek. I. Bp., 1893.
- Raija Lehtinen, Uusia hedelmien nimiä. Kielikello 1983. 2: 33–41.
- Rapaics: MagyGyüm. = Rapaics Raymund, A magyar gyümölcs. Bp., 1940.
- Rapaics: MagyVir. = Rapaics Raymund, A magyarság virágai. A virágkultusz története. Bp., 1932.
- Rátz = Rác [Rátz] Sámuel, Orvosi oktatás, mellyben a' leg gyakrab és leg közönségesebb nyavalyáknak jelei és orvosságai röviden le-iratnak. Buda, 1776.
- RévaiLex. = Révai nagy lexikona. Az ismeretek enciklopédiája. I–XXI. Budapest, 1911–1935.
- RMG. = Berrár Jolán–Károly Sándor, Régi magyar glosszárium. Bp., 1984.

- Rosti = Rosti Pál, Uti emlékezetek Amerikából. Pest, 1861.
- Sági = Sági István, A magyar szótárak és nyelvtanok könyvészete. Budapest, 1922.
- Sándor I.: Sokféle = Sándor István, Sokféle. I–XII. Győrött, [később] Bétsben, 1791–1808.
- SchlSzj. = Schlägli Szójegyzék. 1405 körül. Kiadva Szamota István, A schlägli magyar szójegyzék. A XV. század első negyedéből. Bp., 1894. (A számok a kiadásbeli sorszámmat jelölik.)
- Schuster = Schuster, János Konstantin, Terminologia botanica. Buda, 1808.
- Simai Kr.: Vszót. = Simai Kristóf, Vég tagokra szedetett Szó-Tár, mely a magyar nyelvben elő-forduló szavakat deákul ki-fejezve, az A. B. C.-nek szokott rendi szerént elő-adja. Első Rész. Budán, 1809.
- SimBal. = Simonyi Zsigmond – Balassa József, Német és magyar szótár. I. Német–magyar rész. II. Magyar–német rész. Bp., 1899–1902.
- Simon = Simon Tibor, A magyarországi edényes flóra határozója. Bp., 1992.
- Simonkai = Simonkai Lajos, Növényhatározó a Magyarországon honos virágos növények osztályainak, ... meghatározására. Bp., 1882.
- Simonyi = Simonyi Zsigmond, Középiskolai műszótár. Bp., 1906.
- Surányi = Dr. Surányi Dezső, Kerti növények regénye. Bp., 1985.
- Szabó József: Csalhatatlan kert = Az önn' maga tapasztalásából tanító okos, gondos és értelmes kertész. A vagy egy csalhatatlan kertész-könyv... A' legjelesebb kertész-könyvek' használása után kiadta. I. B. M. Magyarra fordította Sz[abó] J[ózsef]. Kassán, 1824.
- Szak. = Szakács mesterségnek könyvecskéje. A csáktornyai Zrinyi-udvar XVII. századi kéziratos szakácskönyve és a Tóthfalusi Kis Miklós, által kiadott kolozsvári szakácskönyv (1695). Bp., 1982.
- Szakácskönyv = Uri és közönséges konyhákön meg-fordult szakács-könyv... Szakácskönyv... Pozsony, 1801.
- SzegediSzak. = Rézi néni, Szegedi Szakácskönyv. Szeged, 1876.
- SziksZF. = Szikszai Fabricius Balázs, Nomenclatura Dictionarium Latino–vngaricum. Debrecen, 1590. Kiadva: Melich: SziksZF. [Az eredeti lapszámával.]
- SzófSz. = Bárczi Géza, Magyar szófejtő szótár. Bp., 1941.
- Szutórisz = Szutórisz Frigyes, A növényvilág és az ember. Bp., 1905.
- Taxa = Taxa Pharmaceutica Posoniensis. Posonii, 1745.
- Teleki = Höhnel Lajos, A Rudolf és Stefánia tavakhoz. Teleki Sámuel gróf felfedező útja Kelet-Afrika egyenlítői vidékein 1887–1888-ban. I.–II. Bp., 1892.
- Termtud. = Természettudományi kisenciklopédia. Bp., 1975.
- TermtudKözl. = Természettudományi Közöny. Folyóirat. Pest, 1869–.

- TermtudKözl. Pótf. = Természettudományi Közlöny, Pótfüzetek.
- TESz. = A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. Főszerkesztő: Benkő Loránd. Szerkesztők: Kiss Lajos, Papp László és Kubinyi László (III.). I–III. Bp., 1967–1976.
- ThurzóLev. = Bethlenfalvi gróf Thurzó György levelei nejéhez czobor-szent-mihályi Czobor Erzsébethez. I. 1590–1600. II. 1601–1616. Budapest, 1876.
- Torday = Torday Emil, Bolyongások Afrikában. Három utazás az Egyenlítő vidékén. Bp., 1923.
- Tóthfalusi = Tóthfalusi Miklós, A magyar gazda mint kertész. [1.] Gyümölcsbarát. [2.] Konyhakertész. [3.] Virágkedvelő. Pest, 1847.
- Tropical Rain Forest = P. W. Richards, The Tropical Rain Forest. An ecological study. Cambridge, 1957.
- Tropical. = Dahlgren, Tropical and Subtropical Fruits. Chicago Natural History Museum. Popular Series. Botany, Number 26. 1947.
- ÚjMagyLex. = Új magyar lexikon. I–VII. Bp., (1959–1962).
- ÚjSzak. = Új Szakács-könyv, melyben külömb-külömbféle válogatott... éteknek meg-készítése... a' gazdaszszonyoknak nagy hasznára leábrázoltatik. Pest, 1795.
- Ulrich: Wb. = Dr. Wilhelm Ulrich, Internationales Wörterbuch der Pflanzennamen in Lateinischer, Deutscher, Englischer und Französischer Sprache. Leipzig, 1872.
- ÚMTsz. = Új Magyar Tájszótár. Bp., I. 1979, II. 1988, III. 1992.
- Urania. = Urania. Növényvilág. Magasabbrendű növények. I–II. Bp., I. 1974, II. 1976.
- Urania. (ném.) = Urania Pflanzenreich. Höhere Pflanzen. I–II. Leipzig–Jena–Berlin, I. 1971, II. 1973.
- Vajda = Vajda Péter, Növénytudomány. Magyar–latin füvésznelv és rendszerisme. Pest, 1836.
- ValódiSzak. = A valódi szakácsság, vagy Legujabb alapos és teljes pesti szakácskönyv. Irta és kiad. egy... Magyar Gazdaasszony. 2. bőv., jav. kiad. Pesten, 1843.
- Vámbéry = Vámbéry Ármin, Közép-ázsiai utazás, melyet... 1863-ban Teheránból a Turkman sivatagon át a Kaspi tenger keleti partján Khivába, Bokharába és Szamarkandba tett. Pest, 1865.
- Velich = Velich István, A déligyümölcsökről. Bp., 1987.
- Velich–V. Nagy = Velich István–V. Nagy Enikő, Nálunk is megterem. Históriaik és tanácsok egzotikus gyümölcs- és fűszernövények neveléséhez. Bp., 1974. – 1983².
- Veres = A jó gazda-asszony... Ford. Veres Mihály. Pest, 1796.

- Veszelszki = Veszelszki Antal, A' növény plánták' országából való erdei, és mezei gyűjtemény, vagy-is fa- és fűszeres könyv. Pesthen, 1798.
- Veszelszky: Házi orv. = Veszelszky Antal, Házi orvosságok, melyek az emberi testnek külömb-külobféle nyavalyáinak meg-orvoslására... egybe szerkesztve találtnak. Vázt, 1795.
- Világ nyelvei. = Antal László–Csongor Barnabás–Fodor István, A világ nyelvei. Bp., 1970.
- Wahrig = Wahrig, Gerhard, Deutsches Wörterbuch. Gütersloh, 1978.
- Walde–Hofman: LatEtWb. = Walde, A.–Hofmann, J.B, Lateinisches Etymologisches Wörterbuch 3., neubearb. Aufl. I–II. Band. Registerband. Heidelberg, 1938–1956.
- Webster'sDictAm. = Webster's New World Dictionary of the American Language. Second Concise Edition. David B. Guralnik, general editor. Collins. Printed in the United States of America. 1975.
- Webster'sIntDict. = Webster's Third New International Dictionary of the English Language. Unabridged. I–II–III. Made in United States of America, 1986.
- Weltwirtschaftspflanzen = Dr. Andreas Sprecher von Bernegg, Tropische und subtropische Weltwirtschaftspflanzen, ihre Geschichte, Kultur und volkswirtschaftliche Bedeutung. I–II. Stuttgart, 1929.
- Wilsie: A termesztett növ. = Carroll P. Wilsie, A termesztett növények alkalmazkodása és elterjedése a Földön. Budapest, 1969.
- Zander:Wb. =Zander, Robert, Handwörterbuch der Pflanzennamen / Zander. Dr. h. c. Fritz Encke–Dr. Günther Buchheim–Prof. Dr. Siegmund Seybold–15. Aufl., korr. Nachdr. der 14. Aufl.–Stuttgart: Ulmer, 1994.

A LEGGYAKRABBAN ELŐFORDULÓ KÖZSZÓI RÖVIDÍTÉSEK ÉS A HASZNÁLT JELEK

am. = amerikai	oszm. = oszmán–török
ang. = angol	Ö = összetétel(ei)
ar. = arab	port. = portugál
e. (évszám után) = előtt	R. = régi
fi. = finn	sp. = spanyol
fr. = francia	sv. = svéd
gör. = görög	szb.–hv. = szerb–horvát
gr. (adat után) = toldalékolt, tehát raggal vagy jellel ellátott alak	tör. = török
holl. = holland	u. (évszám után) = után
i. m. = idézett mű	'ua.' = ugyanaz a jelentés, mint a közvetlenül megelőző
ir. = irodalmi	uo. = ugyanott (a közvetlenül előzőleg megadott lelőhelyen)
k. (évszám után) = körül	vel. = velencei
l. = lásd!	vö. = vesd össze!
lat. = latin	⊗ = fontosabb szakirodalom
magy. = magyar	× (lat. szaknyelvi növényneveknél) = hibrid (faj- vagy nemzetség- hibrid) (botanikai jel)
N. (adat előtt) = népnyelvi, nyelvjárási	~ = helyettesítőjel (mindig a vastag- betűs címszóra utal)
ném. = német	
ói. = óind	
ol. = olasz	
or. = orosz	

Summary

I.

In the last fifteen years several documents and articles have been published concerning exotic fruits previously unknown in Hungary. Not only scientific, but also popular magazines began to spread the names of exotic trees, tropical fruits, bushes etc. For example in 1993 in the magazine titled "Élet és Tudomány" a series of articles (Mi fán terem?) were published by Dezső Surányi in which he describes several tropical fruits. The same topic was discussed in 1994 by the Kertbarát Magazin. These articles covered some tropical fruits (Kertbarát Magazin. 3: 43-6) and incorporated some extra information on tropical vegetables (Kertbarát Magazin. 4: 43-6).

Considering the amount of data accessible about this topic I have limited my thesis to the Hungarian names of fruits which are not native to Hungary.

Two main objectives are discussed in my thesis. First of all, I carefully examined the process of borrowing words from one language by another. I also investigated some special questions, including how a foreign word could be naturalized by the Hungarian language or how word formation could take place throughout the centuries. In addition, I present a short summary of the progress of Hungarian botanical nomenclature. On the other hand, by following the history of our exotic fruit names I would like to contribute to the complete description of these special words in our wordstock. My resources ranged from botanical, medical and gastronomical dictionaries to linguistic sources. Using all these backgrounds I was able to complete my thesis based on 112 tropical and subtropical fruits with 477 different names. This dictionary takes the form of a monograph on this wordstock.

II.

There is a wide variety of fruits in all imaginable colours and fascinating shapes which can be found in a warm, tropical climate. Most of these fruits are still unknown for Europeans. This thesis recognizes the need to expand our knowledge on this topic and to make these fruits known to a wider audience. Therefore, I describe selected fruits cultivated in tropical and subtropical climate zones. (These zones stretch roughly between the Tropic of Cancer and the Tropic of Capricorn.)

As was mentioned earlier, there is a large amount of data about these fruits, so a number of species were carefully selected to fulfill the requirements of the thesis. Altogether 112 different fruits are described: these plants are well documented in German, English or French botanical reference books. They are also mentioned in Hungarian reference books. However, I would like to note that I had to go through several Hungarian botanical descriptions or books in order to collect the necessary botanical information because a summary of these exotic fruits did not exist in Hungarian.

In the thesis I always mention the scientific name of each plant. The names are based on an established worldwide structure which are described in the International Code of Botanical Nomenclature (1987) and the International Code of Nomenclature for Cultivated Plants (1980). Based on the botanical nomenclature, I would like to comment on the fact that I only investigated the names of the species and genus.

Mostly I selected typical fruits from tropical and subtropical areas which have Hungarian names (see. "Az igazán értékes és nagymennyiségben termesztett déligyümölcsök száma 150 körüli lehet...": Velich: Bevezetés).

There are a lot of tropical fruits that are extremely valuable and also cultivated, but they do not have Hungarian names. In Hungarian texts they are always referred to by Latin names. For this reason, attention has not been paid to these names. Also we should realize that there are hundreds and hundreds of fruits native to the surrounding area of the Amazon and Orinoco which are only known to the indigenous population. Unfortunately, due to the environmental damage caused by the exploitation of rain forests every year more and more plants are disappearing and becoming extinct. Thus, I have no chance to complete further studies about these, hardly known, plants. I can only hope that these plants will be found, catalogued and their value recognised before they disappear in the dustbin of the so-called hi-tech civilization.

The phrase *fruit* can be used in different contexts. Its meaning - depending on the speaker - can be interpreted in several ways. However my interpretation is a bit more limited: I refer to the edible, succulent product of a plant, normally covering and including a seed. I would like to point out that this is not the botanical definition of the word. Given my interpretation, it should be fairly obvious that I did not include the plants which are mentioned as *fruit vegetables* 'gyümölcszöldségek' (Franklin W. Martin, CRC Handbook of Tropical Food Plants. Florida, 1984. 191). In German botanical texts the words *Fruchtgemüse* or *Gemüsefrucht* 'gyümölcszöldségek' (Franke, G., Nutzpflanzen der Tropen und Subtropen. Leipzig: Hirzel, 1967. 231) are used. The phrase *egzotikus gyümölcs* (exotic fruit) is a reasonably recent one in the Hungarian language. It probably originated from the English *exotic fruit*, French *fruits exotiques* or German *exotische Früchte*.

Interestingly, the common usage of the phrase *egzotikus gyümölcs* (exotic fruit) has been altered slightly. Nowadays, we tend to use it in a wider context referring to all fruits which come from distant countries, neglecting the climate of these countries. Originally, the phrase *egzotikus gyümölcs* (exotic fruit) only described fruits native to tropical or subtropical climate.

III.

1. The thesis can be separated into two main parts. After the introduction the definition of the phrase "exotic fruit" and terms of botanical taxonomy are given. Also the process of plant naming is described and its short history summarized. This summary covers the entire period that started before the invention of the press and continues till the present day (till the work of Szaniszló Priszter, Magyar-latin szógyűjtemény (1986)). In the chapters summarizing the results of the vocabulary and overview are given 447 names of 112 tropical and subtropical plants. These chapters are based on the different types of name formation. There is another summary presenting the history of the emergence of these words in the Hungarian language. The process of borrowing words has been treated in detail and with rather full documentation. Naturally, the phonetic structure of these words also needs attention and is also described in the thesis. Obviously, the question of correct spelling is also addressed. The second part of my thesis is the vocabulary of exotic fruits. The alphabetical index based on Latin names helps the user to find the requested information with ease. In this part of the thesis not only the Latin names but all the processed titles for each fruit are presented.

2. Plant names may occur in a wide variety of books and documents. Therefore, I had to limit my sources. The sources I examined are made up of five main categories. These are botanical, medical and gastronomic works; the other two types are travel journals and linguistic sources. The data was mostly taken from botanical texts. Altogether these categories enabled the examination of the exotic fruits on a very large scale ranging from a linguistic viewpoint to a historical basis. The purpose of these categories is to give an idea about the sources which at certain times contributed to the enrichment of the Hungarian vocabulary by inventing the necessary exotic fruit names.

Having seen the references to the names in different sources we may conclude that some names exist in different categories, while others are restricted to botanical sources. It is relatively easy to observe the linguistic evolution as the fruit name which previously has only been used in botanical texts moves to different categories and thus becomes part of the active and everyday used vocabulary. Of course, the relation between a language and a people is very intimate. When the popularity of a fruit increases and the fruit becomes well-known by more and more people, its name escapes the ivory tower and can be found in all the sources. Other not so popular fruit names remain scientific names mainly used in botanical texts. Of course, when we are talking about popularity of a fruit it is expected that the fruit is readily available, which is not always the case with exotic fruits.

I investigated the final sources of the exotic fruit names considering different naming types and etymological classes. Based on the formation of the exotic fruit names we can distinguish three main classes:

1. Borrowing words from foreign languages eg. *füge* 'fig', *narancs* 'orange', *dzsekfrút* 'Jackfruit', *kivi* 'kiwi'.
2. Calques eg. *dinnye* 'papaya', *licsiszilva* 'litchi', *csillaggyümölcs* 'carambola'.
3. Hungarian word formation eg. *citrancs* 'grapefruit', *fügecs* 'indian fig'.

Studying the origin and the history of exotic fruit names, the lexical and structural analyses of these names also have a great influence on several different subjects, such as botanical history, cultural history or linguistic history. The facts collected provide us with interesting information about the emergence of the exotic fruit names on a time scale beginning with the 14th century. From the 16th century names occurred mainly in cookery and herbal books. In the 14th century there is only one new exotic fruit name, in the 15th century the number of new fruit names increases to three and in the 16th century that number becomes seven. In more detail: in the 14th century *füge* 'fig' (ca 1395: *figefa* (BesztSzej. 850); *Ficus carica*); in the 15th century *narancs* 'orange' (1481: *naranch* (Oklsz.); *Citrus sinensis*), *gránátalma* 'pomegranate' (ca 1470: *pomagranat* (CasGl. 57); *Punica granatum*) and the *pálma* 'palm' (ca 1416/1450: *palma* (BécsiK. 204); in the 16th century *kesudió* 'cashew-nut' (ca 1577: *anacardia* (OrvK. 612/2); *Anacardium. Anacardium occidentale*), a *szentjánoskenyér* 'St.-John's-bread' (ca 1577: *zent Iános kenyere* gr. (OrvK. 163*/ 1); *Ceratonia siliqua*), *citrom* 'lemon' (ca 1550: *citront* gr. (TESz.); *Citrus limon*, *C. limonia* and *Citrus medica*), *mellbogyó* (1578: *Damascusi mogyoró* (Mel.: Herb. 157); *Cordia myxa*), *pisztácia* 'pistachio' (ca 1577: *pistaciumnak* gr. (OrvK. 206/19); *Pistacia vera*), *tamarindusz* 'tamarind' (ca 1577: *Tamarindufih* (OrvK. 11/39); *Tamarindus indica*) and the *jujuba* 'jujuba' (1578: *Iuiuback* (Mel.: Herb. 159); *Zizyphus jujuba*).

Later centuries introduced an interesting feature: instead of preserving the very first name for a fruit almost each translation or document either altered that name or invented an entirely new one. That is how in some cases we ended up with 10 or more different names for one plant. It is a natural observation now that the process of introducing a new fruit to the Hungarian language is a rather long one and several times the formation of the word keeps on changing for years. Not surprisingly, most of the fruit names originate from the second half of the 19th century or the 20th century. Obviously, the fast growing rate of the economies combined with the ever-increasing curiosity of humankind provided the perfect background to taste and try new, previously never seen fruits which travelled from exotic lands. Translations, dictionaries and encyclopedias gave several opportunities for the introduction of these unknown fruits.

The adaptation and introduction of exotic fruit names can be observed with names which are just beginning to appear in the Hungarian language. The assimilation of a word can take a long time. By the end of this process the borrowed foreign name either changes entirely or adjusts to the Hungarian spelling rules. A typical example would be the *kiwi*. The original version of the word is written with a *w* (cf. English *kiwi*, French *kiwi*, German *Kiwi*) and the word

appears in these forms in the Hungarian language: *kiwi* (1983), *kiwi* (1992). Slowly the word adapted to the language and spelling changed: *kivi* (1987), *kivi* (1989), *kivi* (1994).

Another interesting example is the *Averrhoa carambola*. The old Hungarian name *karambola* seemed a proper name, but a more expressive word replaced it in 1991: *csillaggyümölcs* (*starfruit*). Still this is not a fixed rule and sometimes even a very expressive word (*citrancs*) cannot override a previously accepted name (*grapefruit*).

3. The second part of the thesis presents a vocabulary of exotic fruits: the words are arranged in alphabetical order and the information is grouped into entries. Technically, the examples set by TESz. and EWUng. are followed. The information for each entry is listed in the following order: the history of words, different formation of words, the language where the word was taken from, etymological notes, foreign synonyms and, if it could be identified, the language where the word originates from and a short bibliography.

IV.

The aim of the thesis is to present a special part of the Hungarian vocabulary which previously had not been summarized. The importance of the thesis should be seen not only as a purely linguistic work, but also as interesting background information to the history of Hungarian culture. At the same time conclusions could be drawn about languages which acted as sources for the Hungarian wordstock.

In the 12000 entries of the TESz., the origin and history of 60000 words are described. The German EWUng. (Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen. Erarbeitet im Institut für Sprachwissenschaft der Ungarischen Akademie der Wissenschaften. Herausgeber Lorand Benkő. Bp., 1993.) includes several more etymologies (cf. “das Etymologische Wörterbuch des Ungarischen ... keineswegs nur eine deutschsprachige Ausgabe des TESz ist, sondern im Grunde ein völlig selbständiges, neues Werk darstellt, das gegenüber dem TESz viele neue Angaben und Etymologien enthält, wobei es sich auf einen wesentlich geringeren Umfang als die rund 3500 Seiten des TESz beschränken muß” (EWUng. VIII.)), for example some new exotic fruit names: *majomkenyérfa* (EWUng. 925). Due to the continuous enrichment of the language it is always necessary to describe the latest changes which contribute to the complete study of the wordstock. That particular word group (exotic fruit names) which was examined for the thesis has hardly been studied. This group is growing and changing every day and with the appearance of new tropical fruits, new names will have to be added.

For anybody who is concerned with the process of language change through time it is immensely satisfying to see words from a strictly technical form become part of the everyday language - as is happening to the tropical and subtropical fruit names.